ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ 14.

1931-32

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ"
1935

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ 14.

1931-32

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ"
1935

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Πᾶσα ἀποστολὴ πρὸς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον γίνεται ***πρὸς τὸν Διευ-***
υντὴν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ 1931 - 32

	Σελίς
Σ. Ν. Μαρινάτου, Πρωτογεωμετρικὰ καὶ γεωμετρικὰ εὑρήματα ἐκ Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Κρήτης	1 - 11
Α. Δ. Κεραμοπούλλου, Ἐπιγραφαὶ Θεσπιῶν (πίν. 1 - 4α)	12 - 40
Ἰωάννας Κ. Κωνσταντίνου, Ὁ Κοῦρος τοῦ Ἰλισσοῦ (πίν. 5 - 7)	41 - 56
Ἀλεξ. Φιλαδελφέως, Ἀνασκαφαὶ Ἡραίας	57 - 70
Εἰρήνης Βαρούχα - Χριστοδουλοπούλου, Εὕρημα νομισμάτων Θερειανοῦ - Ἀχαΐας	71 - 77
Εὕρημα νομισμάτων Πάρου	78 - 83
Δ. Μ. Κοντολέοντος, Δηλιακὸν ψήφισμα	84 - 89

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ 1931 - 32

	Σελίς
Κ. Κουρουνιώτη, Ἀνασκαφὴ Ἐλευσῖνος κατὰ τὸ 1933 (πίν. παρένθετος)	1 - 30
Ι. Θρεψιάδη, Ἐπιγραφαὶ ὅρων ἐξ Ἐλευσῖνος	31 - 32
Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλλου, Ἀρχαῖα λείψανα τῆς ἄνω Μακεδονίας	33 - 40
Γεωργ. Ε. Μυλωνᾶ, Ἐλευσινιακὰ πάρεργα	41 - 48
Ν. Μ. Κοντολέοντος, Εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ ἐν Πάρῳ καὶ Νάξῳ	49 - 50
Ἀλεξ. Φιλαδελφέως, † Ἀναστάσιος Κ. Π. Σταμούλης	51 - 52

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΚ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Πλεῖστα ἀρκούντως σπουδαῖα εὑρήματα ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐποχῶν κατέληξαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὸ μουσεῖον. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τούτων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Α. ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ "ΚΟΛΛΥΒΑ ΜΕΤΟΧΙ„

Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, τέσσαρα τὸν ἀριθμόν, προσεκομίσθησαν εἰς τὸν ἀείμνηστον Ξανθουδίδην, ὑφ' οὗ καὶ ἠγοράσθησαν, ὑπὸ Νικολάου Γρηγοράκη. Εὑρέθησαν ἐντὸς τάφου λαξευτοῦ, οὗ ὑπεχώρησεν ἡ στέγη κατὰ τὴν καλλιέργειαν μιᾶς σταφιδαμπέλου. Ἡ τοποθεσία κεῖται περὶ τὴν ὥραν δυτικῶς τοῦ Ἡρακλείου. Τὸν τάφον ἔσχον εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶ, ἀλλὰ θὰ εἶχεν ἀσφαλῶς παρέλθει πλέον τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς εὑρέσεώς του. Ἦτο κυκλικός, ἔχων διάμετρον 1,60 περίπου καὶ τὸν δρόμον ἐκ Δυσμῶν. Οὐδὲν ἄλλο ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ, ἐπ' ἴσης ὁ εὑρέτης ἰσχυρίσθη ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἀντικείμενον εὗρεν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ δώσῃ ἄλλην πληροφορίαν.

1) Κρατηρίσκος μετὰ ἠρέμως ἔξω νεύοντος χείλους, δύο καθέτων λαβῶν καὶ στενοῦ κωδωνοειδοῦς ποδός, ὅστις ὅμως εἶναι πρακτικῶς ἄχρηστος, διότι τὸ ἀγγεῖον εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ τριῶν ἄλλων ποδῶν. Πηλὸς ὠχροκίτρινος, διακόσμησις διὰ βερνικίου καστανοῦ, ἐξίτηλος. Τὸ κατώτερον ἥμισυ τοῦ ἀγγείου φέρει ζώνας, τὸ ἀνώτερον κόσμημα δι' ἐλευθέρας χειρὸς ἐπαναλαμβανόμενον ἀπαραλλάκτως ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγγείου ἔφερε μέλαν γάνωμα. Ὕψος 0,238. Διάμ. 0,19. Εἰκ. 1,2.

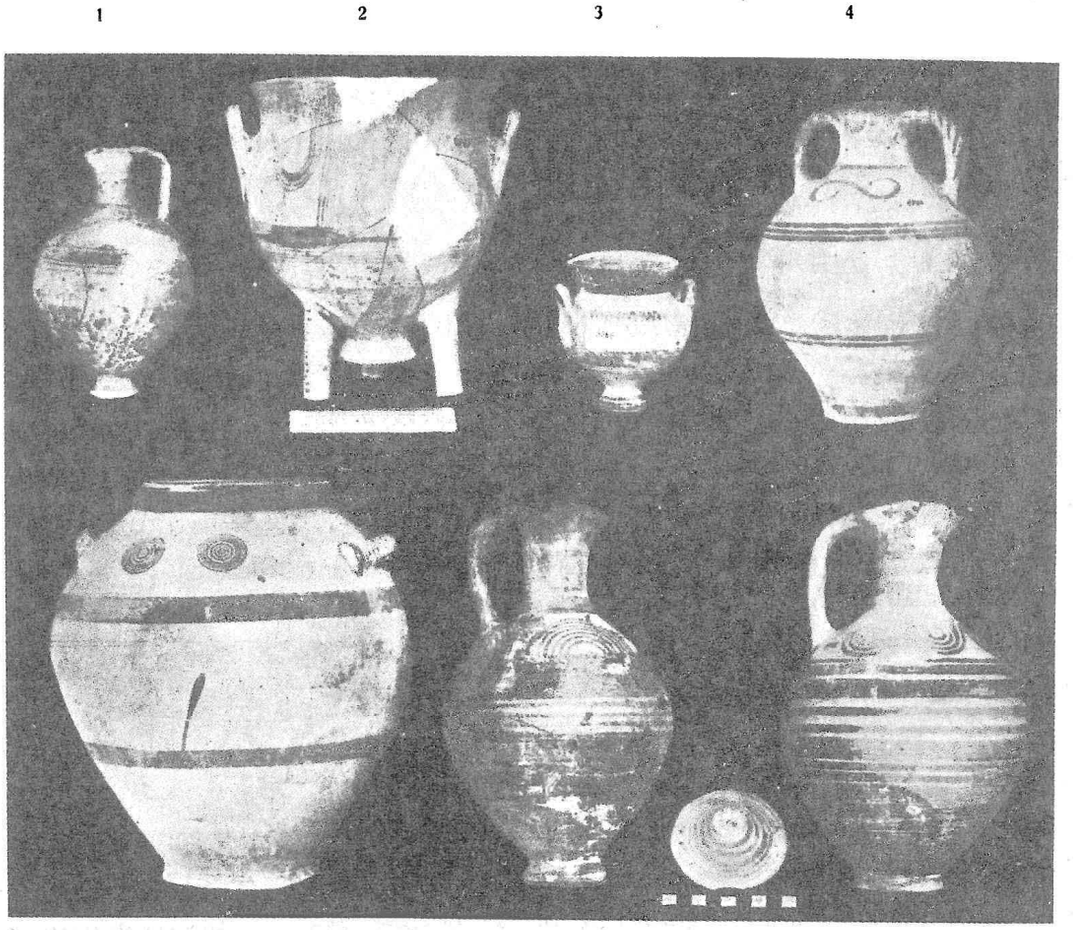
2) Κρατηρίσκος. Πηλὸς ὡς ἀνωτέρω, βερνίκιον μέλαν. Ὑπὸ τούτου καλύπτονται τὸ χεῖλος ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, αἱ λαβαὶ καὶ τὸ κατώτερον μέρος τῆς βάσεως. Μία πλατεῖα καὶ τρεῖς στεναὶ ζῶναι κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ τῆς κοιλίας καὶ τεθλασμένη γραμμὴ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ, ἐπαναλαμβανομένη καὶ ὄπισθεν. Ὕψος 0,105. Διάμ. 0,082. Εἰκ. 1,3.

3) Πρόχους μετὰ τριφύλλου στομίου καὶ σφαιροειδοῦς κοιλίας. Πηλὸς ὡς ὁ ἀριθ. 1. Βερνίκιον μέλαν ἐξίτηλον. Μία πλατεῖα ζώνη περιβαλλομένη ὑπὸ δύο λεπτῶν ἑκατέρωθεν κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς κοιλίας. Κατὰ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ σειρὰ καθέτων γραμμῶν. Ὕψ. 0,185. Τὸ στόμιον συνεπληρώθη. Εἰκ. 1,1.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

4) Ἀμφορεὺς μετὰ εὐρέως ἔξω κεκαμμένων χειλέων καὶ λοξῶν βαθειῶν ἐγχαράξεων ἐπὶ τῶν λαβῶν. Πηλὸς ζωηροτέρου κιτρίνου χρώματος ἢ εἰς τὰ προηγούμενα παραδείγματα. Βερνίκιον μέλαν ἐνιαχοῦ ἐρυθρόμελαν καταστὰν ἐκ τῆς ὀπτήσεως. Τρεῖς ζῶναι κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος καὶ δύο κατὰ τὸ κατώτερον τῆς κοιλίας, ἔτι δὲ μία ὑπὲρ τὴν βάσιν καὶ μία εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ, ἐξ ἧς

Εἰκ. 1.

ἄλλη γραμμὴ ἐκφυομένη περιβάλλει τὴν ρίζαν ἑκάστης τῶν λαβῶν καὶ ἐπιστρέφουσα ἑνοῦται μετὰ τῆς ζώνης. Ἐπὶ τοῦ ὤμου ἓν ὁριζόντιον S ἐπαναλαμβανόμενον καὶ ὄπισθεν. Τὸ περιθώριον τῶν χειλέων μέλαν, φέρον ἔτι μίαν ζώνην, ἐσωτερικῶς. Ὁ πηλὸς τοῦ ἀγγείου εἶναι ἀκάθαρτος, ἀλλ' ἡ ὄπτησις ἀρίστη, ἐξ οὗ τοῦτο διατηρεῖται πολὺ καλῶς. Ὕψος 0,46. Διάμ. χειλέων 0,165. Εἰκ. 1,4.

Β. ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ ΕΚ ΦΟΙΝΙΚΙΑΣ

Φοινικιὰ καλεῖται μικρὰ κοιλὰς ἀμέσως πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Ἡρακλείου ἐκτεινομένη. Εἴς τινα ἄμπελον περὶ τὰ 4-5 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πόλεως ἀνεκαλύφθη ἡ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀξιόλογος ὁμὰς τῶν κατωτέρω ἀγγείων, τὰ ὁποῖα εἶχον, ὡς φαίνεται, εὑρεθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1925, ἀλλ' ἐκρύπτοντο εἰς τὴν οἰκίαν Μύρωνος Μανιουδάκη ἐν Ἡρακλείῳ. Οἱ εὑρέται ἐπεζήτουν εὐκαιρίαν νὰ τὰ πωλήσωσιν, ἕως ὅτου ταῦτα τῷ 1930 ἀνεκαλύφθησαν καὶ κατεσχέθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας. Οἱ ἔνοχοι ἰσχυρίσθησαν ψευδῶς ὅτι ἅμα τῇ εὑρέσει τῶν ἀγγείων προσεκόμισαν ταῦτα εἰς τὸν ἀείμνηστον Ξανθουδίδην, ὅστις τὰ ἀπέπεμψεν ἤδη ὡς μεσαιωνικά.

Τὰ κατασχεθέντα ἀγγεῖα ἦσαν ἐννέα ἀκέραια καὶ ἀρκετὰ τεμάχια ἐξ ἄλλων πρωτογεωμετρικῶν καὶ γεωμετρικῶν ἀγγείων, μεγάλων καὶ μικρῶν. Ἐπὶ πλέον οἱ ἔνοχοι προσεκόμισαν κατόπιν καὶ δύο ἄλλα ἄγραφα καὶ εὐτελῆ, μετὰ πεφυτευμένων ἀνθέων, ἵνα δῆθεν δείξωσι διὰ τοῦ περιστατικοῦ τούτου ὅτι οὐδεμίαν ἀξίαν ἀπέδιδον εἰς τὸ εὕρημα. Ἐκ τούτων τὸ ἓν εἶναι ἀσφαλῶς πρωτογεωμετρικὸν ἀγγεῖον τῆς εὐτελοῦς καθημερινῆς χρήσεως. Τὸ ἕτερον εἶναι δίωτον σφαιροειδὲς εὐρύστομον ἀγγεῖον, περὶ τοῦ ὁποίου ἀμφιβάλλω ἂν ἀνῆκε πράγματι εἰς τὸ εὕρημα καὶ ὅλως ἂν εἶναι γεωμετρικὸν ἀγγεῖον. Ὅπως δήποτε παρέχω ἀμφοτέρων τὰς εἰκόνας ἐν τέλει τῆς παρούσης μελέτης (εἰκ. 11 - 12), διότι τελευταίως κατενοήθη, ὅτι ἡ χονδροειδὴς οἰκιακὴ κεραμεικὴ ἔχει καὶ αὕτη τὴν ἀξίαν της, ἦτο δὲ μεθοδικὸν σφάλμα ἡ περιφρόνησίς της ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων ἀρχαιολογικῶν δημοσιεύσεων.

Τὴν τοποθεσίαν ἐπεσκέφθην, κειμένην κατὰ τὸ ὕψος ὁμαλῆς ἀνωφερείας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς μεγάλης τεχνικῆς μεταμορφώσεως τοῦ ἐδάφους πρὸς σκοποὺς καλλιεργείας οὐδὲν σαφὲς ἐφαίνετο. Ἀσφαλῶς ἐπρόκειτο περὶ λαξευτοῦ τάφου, ἴσως μάλιστα πλειόνων. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι:

Α'. ΠΡΩΤΟΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ

5) Πίθος ᾠοειδὴς μετὰ λίαν ταπεινοῦ λαιμοῦ καὶ δύο ὁριζοντίων λαβῶν. Πηλὸς κιτρινωπὸς ἀρκούντως καθαρός, διακόσμησις καστανή: Δύο ζῶναι ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἐπὶ τοῦ ὤμου δύο ὁμάδες συγκεντρικῶν κύκλων (ἀνὰ ἑπτὰ) ἐπαναλαμβανόμεναι καὶ ὄπισθεν, ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ βερνίκωμα ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἀφιεμένης λευκῆς τῆς ἐπιφανείας τῶν χειλέων, ἵνα αὕτη διακοσμηθῇ δι' ὁμάδων ἐγκαρσίων γραμμῶν. Ἐπὶ τῶν λαβῶν κάθετοι γραμμαὶ καὶ ἀνὰ ἓν ὀρθογώνιον μετὰ διαγωνίων. Ἀξία παρατηρήσεως σταγὼν χρώματος ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου ἐκ τοῦ χρωστῆρος. Κατὰ τὸ σημεῖον ἑνώσεως τοῦ λαιμοῦ πρὸς τὸν ὦμον τοῦ ἀγγείου σχηματίζεται ἐλαφρῶς ἀνάγλυφος δακτύλιος. Τεχνικὴ κατασκευὴ καὶ ζωγράφησις ἀσυνήθως ἐπιμελεῖς εἰς πρωτογεωμετρικὰ ἀγγεῖα. Ὕψος 0,395. Διάμ. στομίου 0,18. Εἰκ. 1,5.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

6) Πρόχους μετὰ τριφύλλου στομίου καὶ ᾠοειδοῦς κοιλίας. Πηλὸς κιτρινωπὸς σκοτεινοτέρου χρώματος ἢ εἰς τὸν προηγούμενον ἀριθμόν, βερνίκιον καστανόμελαν ἐξίτηλον. Βερνίκωσις τοῦ κάτω μέρους τῆς κοιλίας ὁμοῦ μετὰ τοῦ ποδός, πυκναὶ ζῶναι κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος καὶ τὸν λαιμόν. Ἐπὶ τοῦ ὤμου ἓξ ὁμάδες συγκεντρικῶν κύκλων (ἀνὰ τρεῖς) συνδεόμεναι μεταξύ των διὰ διπλῶν ἐφαπτομένων, ἀγομένων δι' ἐλευθέρας χειρὸς καὶ περιβαλλουσῶν προηγουμένως τοὺς κύκλους ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Ὕψος 0,255. Εἰκ. 1,8.

7) Πρόχους. Στόμιον, πηλός, βερνίκιον καὶ κατωτέρα διακόσμησις ὁμοίως τῇ προηγουμένῃ. Ἐπὶ τοῦ ὤμου τέσσαρες ὁμάδες ὁμοκέντρων ἡμικυκλίων (ἀνὰ ἑπτά). Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ κάθετοι γραμμαὶ μεταξὺ ὁριζοντίων ζωνῶν. Ὕψος 0,25. Εἰκ. 1,6.

8) Μόνωτος κύαθος μετὰ ἔξω νευόντων χειλέων. Πηλὸς σκοτεινός, βερνίκιον μέλαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, ἐξίτηλον. Ἐπὶ τῆς βάσεως αἱ συγκεντρικαὶ αὔλακες ἀποκοπῆς τοῦ ἀγγείου διὰ θώμιγγος. Ὕψος 0,075. Διάμ. 0,11. Εἰκ. 2.

Εἰκ. 2.

9) Πῶμα πυξίδος. Πηλὸς καὶ βερνίκιον ὡς οἱ ἀριθ. 6-7. Ζῶναι δι' ἐλευθέρας χειρός. Τέσσαρες ὀπαί. Διάμ. 0,083. Εἰκ. 1,7.

10) Ἀγγεῖον ὡς σφαιρικὴ πυξὶς μετὰ χαιηλοῦ ποδὸς καὶ δύο καθέτων λαβῶν. Πηλὸς καὶ βερνίκιον ὡς ἀνωτέρω. Ζῶναι κατὰ τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας, κατὰ δὲ τὸ ἀνώτερον κυματοειδεῖς ὁριζόντιαι γραμμαὶ κατὰ μετόπας ἐπαναλαμβανόμεναι καὶ ὄπισθεν. Ἐπὶ τῶν χειλέων ἐγκάρσιοι παχεῖαι γραμμαί. Ὕψος 0,13. Διάμ. χειλέων 0,09. Εἰκ. 3.

Εἰκ. 3.

11) Προχοΐδιον μετὰ τριφύλλου στομίου (συμπληρωθέντος). Πηλὸς ξανθέρυθρος, διακόσμησις καστανὴ ἀνοικτή. Ζῶναι καὶ «πλεκτὰ» τρίγωνα. Ὕψος 0,105. Εἰκ. 4 ἀριστερά.

Β΄. ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ

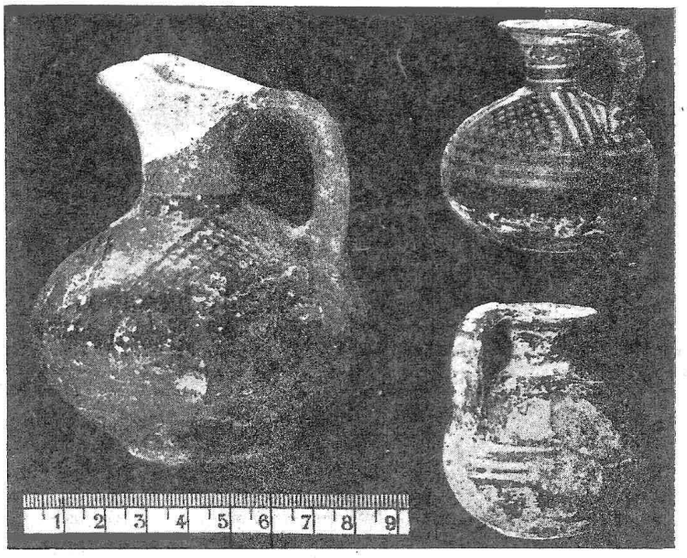
12) Ἀρύβαλλος σφαιρικὸς μετὰ μετρίως ὑψηλοῦ λαιμοῦ. Πηλὸς καθαρὸς ἐρυθρωπός. Διακόσμησις ὡς τοῦ προηγουμένου ἀριθμοῦ. Τὸ κάτω ἥμισυ τῆς κοιλίας μελαμβαφές. Ὕψος 0,057. Εἰκ. 4 ἄνω δεξιά.

13) Ἀρύβαλλος ὡς ὁ προηγούμενος, ἀλλὰ μετὰ λαβῆς ὑψηλοτέρας. Ἦτο ὅλος μελαμβαφὴς καὶ ἔφερε τρεῖς λευκὰς ζώνας ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ μίαν ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ. Ὕψος 0,058. Εἰκ. 4 κάτω δεξιά.

14) Κάλπις. Πηλὸς ἐρυθρὸς ἀρκούντως χονδρός, διακόσμησις λευκή· τρεῖς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ζῶναι περὶ τὸ μέσον τῆς κοιλίας, κατὰ δὲ τὸ ἄνω μέρος ταύτης μία τεθλασμένη γραμμὴ καὶ εἷς διακεκομμένος πλοχμὸς περιβαλλόμενα ὑπὸ ζωνῶν. Ἐπὶ τοῦ ὤμου πλέγμα γραμμῶν τεμνομένων κατὰ ῥόμβους καὶ μετόπας. Ἐπὶ τῆς ῥάχεως ἑκάστης λαβῆς λευκὴ γραμμὴ συνεχιζομένη καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου. Ὕψ. 0,32. Διάμ. στομίου 0,165. Εἰκ. 5 ἀριστερά.

Εἰκ. 4.

Γ. ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ ΕΞ ΑΝΑΒΛΟΧΟΥ

Ἡ τοποθεσία Ἀνάβλοχος τῆς περιφερείας Βραχασίου εἶναι ἤδη γνωστὴ ἐξ ἐρευνῶν τῶν Γάλλων ἀνασκαφέων τοῦ ἀνακτόρου τῶν Μαλίων. Πρόκειται περὶ βουνώδους τοποθεσίας, ἥτις εἶναι ἡ κλεὶς τῆς ὁδοῦ ἐκ τοῦ βορείου μέρους (Μαλίων καὶ Μιλάτου) πρὸς τὴν κοιλάδα Νεαπόλεως καὶ περαιτέρω τὸν κόλπον Μεραμπέλλου. Δοκιμαστικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ Demargne κατὰ τὰ ἔτη 1929-30 ἔφερον

Εἰκ. 5.

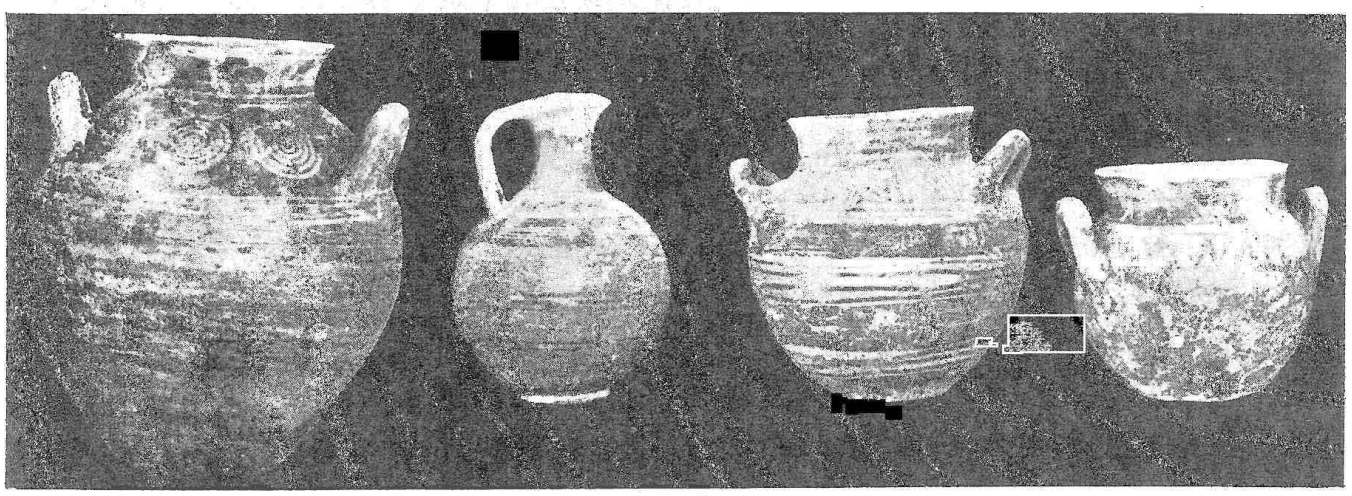
εἰς φῶς γεωμετρικὰ καὶ ἀρχαϊκὰ λείψανα, ἰδίως σπουδαίαν σειρὰν πηλίνων εἰδωλίων[1]. Ἐργασίαι, γενόμεναι πρὸς χάραξιν ὁδοῦ, ἔφερον δὶς εἰς φῶς γεωμετρικὰ ἀγγεῖα:

[1] Πρβλ. BCH 52, 1929, Chronique 528 - 9 (Bequignon) καὶ A. Anz. 1930 162 - 3 (Karo).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Κατὰ τὸ 1928 εὑρέθησαν δύο τοιαῦτα [1], ὧν τὸ ἓν ἀξιολογώτερον περιλαμβάνεται ἐνταῦθα (ἀριθ. 15), κατὰ δὲ τὸ 1930 εὑρέθη ἑτέρα ὁμὰς ἐξ ἄλλων, ὁμοῦ μετὰ σιδηρῶν τινων λειψάνων. Περὶ τούτων κατέχομεν ἀκριβεστέρας πληροφορίας ὀφειλομένας εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον Μαλίων κ. Ἐμμ. Βλαστόν:

«Τὰ ἀγγεῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ Ἀνάβλοχος παρὰ τὴν θέσιν «Καλαρίτης» κατὰ τὴν χάραξιν τῆς πρὸς Μίλατον ὁδοῦ... Τὰ ἀγγεῖα ἔκειντο ἐντὸς τάφου φρεατοειδοῦς περιβαλλομένου δι' ἀκανονίστων πετρῶν σποραδικῶς... Οὐδεὶς τῶν ἐργατῶν ἐπρόσεξεν ἂν ὑπῆρχε τέφρα... Παντοῦ εὑρίσκονται ἀγγεῖα τεθραυσμένα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα. Οἱ πλησίον ἰδιοκτῆται ὁμολο-

Εἰκ. 6.

γοῦν ὅτι κατὰ καιροὺς εὑρίσκουν ἀγγεῖα. Παρουσιάζονται ἴχνη τείχους καθὼς καὶ ἄλλων τάφων ἀνοιχθέντων κατὰ καιρούς....».

Ἡ περιγραφὴ τοῦ τάφου κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι σαφής, φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι πρόκειται περὶ ὁλοκλήρου νεκροπόλεως.

15) Πιθοειδὲς ἀγγεῖον μετὰ ὠοειδοῦς κοιλίας, ἔξω νευόντων χειλέων καὶ δύο καθέτων λαβῶν. Πηλὸς ἐρυθρός, γάνωμα μέλαν ἐξίτηλον, περιβάλλον τὰ χείλη καὶ ἐσωτερικῶς. Διακόσμησις λευκή, ζῶναι ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τρεῖς ὁμάδες συγκεντρικῶν κύκλων (ἀνὰ πέντε). Ἡ κοιλία φέρει καὶ λεπτὰς ἐγχαράκτους ζώνας. Ὕψος 0,25. Εἰκ. 6,1.

16) Κρατὴρ μετὰ κωδωνοειδοῦς ποδός, καθέτων χειλέων καὶ ὁριζοντίων λαβῶν συνδεομένων διὰ τοξοειδοῦς προσφύματος πρὸς τὴν κορυφὴν τῶν χειλέων. Πηλὸς ξανθὸς καθαρὸς λιπαρᾶς ἁφῆς, βερνίκιον καστανόμελαν. Ζῶναι ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἁπλοῦς μαίανδρος ὑπὸ τὰ χείλη, οὗ κατὰ τὰ ἄκρα ἀνὰ ἓν τετράγωνον μετ' ἐγγε-

[1] Μνημονεύονται BCH ἔ. ἀ. 529. Ἐγὼ τότε ἀπουσίαζον ἐκ Κρήτης.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

γραμμένου ῥόμβου καὶ διαγωνίων, περιβαλλόμενον ὑπὸ δύο μετοπῶν ἐκ καθέτων γραμμῶν. Ὄπισθεν τὸ αὐτὸ θέμα. Ὕψος 0,275. Διάμ. χειλέων 0,265. Εἰκ. 5 δεξιά.

17) Πρόχους μετὰ τριφύλλου στομίου (συμπληρωθέντος). Πηλὸς καὶ βερνίκιον ὡς τοῦ προηγουμένου ἀριθμοῦ. Ζῶναι ἐπὶ τῆς κοιλίας, δύο μόναι ὁμάδες συγκεντρικῶν κύκλων ἐπὶ τοῦ ὤμου (ἀνὰ τρεῖς) καὶ δύο ζῶναι τεθλασμένων γραμμῶν, διπλῆ καὶ ἁπλῆ, ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, Ὕψος 0,195. Εἰκ. 6,2.

18) Ἀμφορίσκος μετὰ δύο λοξῶν λαβῶν. Πηλὸς καὶ βερνίκιον ὡς τοῦ ἀριθμοῦ 16. Ζῶναι ἀκανόνιστοι δι' ἐλευθέρας χειρὸς ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ τοῦ λαιμοῦ, κυματοειδεῖς γραμμαὶ καὶ ῥόμβοι τεμνόμενοι χιαστὶ ἐν μετοπικῇ διατάξει ἐπὶ τοῦ ὤμου. Ὕψος 0,125. Διάμ. χειλέων 0,083. Εἰκ. 6,3.

Εἰκ. 7.

19) Ἀγγεῖον ὡς ἀνωτέρω, ἀλλὰ μετ' εὐρυτέρου στομίου. Πηλὸς καὶ βερνίκιον ὡς ἀνωτέρω. Ὁλόκληρον τὸ ἀγγεῖον ἦτο μελαμβαφές, ἐξοικονομουμένων δύο ὀρθογωνίων δέλτων ἐπὶ τῶν ὤμων, αἵτινες φέρουσι τεθλασμένην γραμμήν. Ἐπίσης τὸ ὑπὸ τὰς λαβὰς μέρος εἶχεν ἀφεθῇ ἀγάνωτον. Ὕψος 0,105. Διάμ. χειλέων 0,085. Εἰκ. 6,4.

20) Μόνωτος κύαθος μετὰ ἔξω νευόντων χειλέων. Πηλὸς καὶ βερνίκιον ὡς ἀνωτέρω. Ζῶναι ἐξίτηλοι. Ὕψος 0,075. Διάμ. χειλέων 0,097. Εἰκ. 7 ἀριστερά.

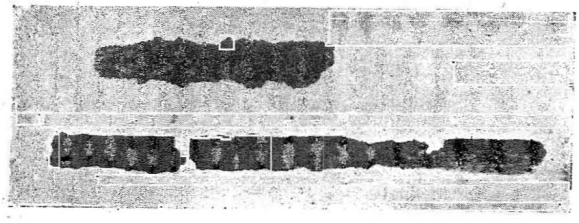
21) Κύαθος ὡς ἀνωτέρω, ἀλλὰ μετ' ἀποτομωτέρας συνδέσεως τῶν χειλέων πρὸς τὸ σῶμα. Πηλὸς ἐρυθρωπὸς πορώδης καὶ ἀκάθαρτος. Γάνωμα μέλαν ἐξίτηλον. Ὕψος 0,105. Διάμ. χειλέων 0,14. Εἰκ. 7 δεξιά.

Γενικά. Τὰ ἀνωτέρω ἀγγεῖα παρέχουσιν ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς πρωτογεωμετρικῆς καὶ γεωμετρικῆς κεραμεικῆς ἐν Κρήτῃ. Ἡ εἰς πάσας τὰς τρεῖς περιπτώσεις τυχαία εὕρεσίς των ἀποστερεῖ ἡμᾶς τῶν ἀναλόγων ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, οὐχ ἧττον ὅμως μερικὰ γενικῆς φύσεως γεγονότα εἶναι εὐκόλως ἀντιληπτά: Οἱ περὶ ὧν πρόκειται τάφοι εἶναι συνήθως μεμονωμένοι, τοῦτο δὲ θὰ ἀντεστοίχει πρὸς μικροὺς συνοικισμοὺς ἢ ὅλως μονήρεις οἰκογενείας. Τοιαῦτα μεμονωμένα γεωμετρικὰ εὑρήματα εἶναι συνήθη ἐν Κρήτῃ καὶ ὑποδεικνύουσι προφανῶς ἀπουσίαν μεγαλυτέρων συνοικισμῶν, διότι δὲν εἶναι ἴσως τυχαῖον τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ἔχομεν ἀκόμη σπουδαίας νεκροπόλεις ἐκ τῆς ἐν λόγῳ ἐποχῆς, ὡς ἐκ τῆς ὑστερομινωικῆς[1]. Ἐκ τῶν παρόντων τριῶν τάφων ὁ πρῶ-

[1] Παραβλέποντες τὴν νεκρόπολιν τῶν Ἀρκάδων (Φρατί), ἥτις κυρίως ἀνήκει εἰς τὴν ἑπομένην ὑπογεωμετρικὴν καὶ ἀνατολίζουσαν περίοδον, δὲν κατέχομεν σπουδαίας συστάδας τάφων γεωμετρικῶν. Αὐτὴ ἡ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τος εἶναι ἀποκλειστικῶς πρωτογεωμετρικός. Ὁ δεύτερος εἶναι φανερὸν ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι τέλους καὶ τῆς ἑπομένης γεωμετρικῆς περιόδου, ὁ δὲ τρίτος εἶναι καθαρῶς γεωμετρικός. Οἱ δύο πρῶτοι ἦσαν ἀσφαλῶς λαξευτὰ σπήλαια κατὰ συνέχειαν τῆς ὑστερομινωικῆς παραδόσεως. Ὁ τρίτος, ἐξ ὅσων ἡ ἀτελὴς περιγραφὴ ἐπιτρέπει νὰ συναγάγωμεν, φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι πλέον σπήλαιον. Πρὸς τὴν νεωτέραν τούτου ἡλικίαν ἀντιστοιχεῖ καλῶς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀγγείων ἀνευρέθησαν καὶ τὰ τεμάχια δύο σιδηρῶν ἐργαλείων, ἐν ᾧ ἐν πρωτογεωμετρικοῖς τάφοις τὸ μέταλλον τοῦτο εἶναι ἐκτάκτως σπάνιον καὶ ἀπαντᾷ οὐχὶ προγενέστερον τῶν ἀρχῶν τοῦ 11ου αἰῶνος [1]. Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶναι τεμάχιον ἐκ τῆς λεπίδος μιᾶς ἀμφιστόμου μαχαίρας καὶ τὸ πλεῖστον μέρος ἄλλης ὁμοῦ μετὰ τεμαχίου τοῦ συμφυοῦς στειλεοῦ, ὅστις ὁμοιάζει πρὸς αὐλὸν δόρατος (Εἰκ. 8)

Εἰκ. 8.

Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ μαχαιρῶν, διότι αἱ λεπίδες εἶναι λεπταὶ καὶ στενόμακροι τόσον, ὥστε θὰ ἐθραύοντο κατὰ τὴν πρώτην χρῆσιν ἂν ἦσαν αἰχμαὶ δοράτων [2].

Κατὰ τὰ ἄλλα ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἀγγείων, ὅτι ἂν καὶ ὀλίγα, καὶ τούτων δὲ τὰ περισσότερα ἐφθαρμένα, ἐν τούτοις παρέχουσιν ἀξιόλογον συμπλήρωμα εἰς τὴν νεωστὶ ἐμφανισθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ Payne ἐπὶ τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων τῆς Κνωσοῦ [3]. Νέον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ πίθου ἀριθ. 5, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ ἀναντιρρήτως ἀνήκει εἰς τὸ προγεωμετρικὸν ῥεπερτόριον [4], ἐν τούτοις διὰ τῆς ὀγκουμένης κοιλίας του καὶ τοῦ πρὸς ἐξαφάνισιν τείνοντος λαιμοῦ του δεικνύει ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς πρωτογεωμετρικῆς ἐποχῆς καὶ ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν πρὸς τοὺς ἄνευ λαιμοῦ πίθους τῆς γεωμετρικῆς καὶ πρωΐμου ἀνατολιζούσης ἐποχῆς [5]. Ἐπ' ἴσης ἡ τελεία τεχνικὴ κατασκευὴ καὶ τὸ ὡραῖον βερνίκιον, τὰ ὁποῖα εἶναι σπάνια εἰς πρωτογεωμετρικὰ ἀγγεῖα δεικνύουσιν ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς

Κνωσός, ἐξ ἧς προέρχεται ὁ κύριος θησαυρὸς τῶν γεωμετρ. ἀγγείων τοῦ μουσειου Ἡρακλείου, δὲν παρουσίασε πλείονας τῶν τριῶν τάφων ὁμοῦ. (Νεκροταφεῖον Τζαφὲρ-Παπούρας. Ἴδ. Payne, BSA 29, 224-25 καὶ εἰκ. 1, ἔτι δὲ Hogarth BSA 6, 1899-1900 82-85).

[1] B. Schweitzer, Untersuchungen zur Chronologie der Geometrischen Stile in Griechenland 1, 77.

[2] Διαστάσεις τοῦ μικροῦ τεμαχίου 0,11 ἐπὶ πλάτους 0,02 τοῦ δὲ μείζονος (ὁμοῦ μετὰ τῆς λαβῆς) 0,225 ἐπὶ μεγίστου πλάτους 0,015.

[3] H. Payne, Early Greek Vases from Knosso, BSA 29, 1927-8, 224 ἑξ. καὶ πίνακες 5-25.

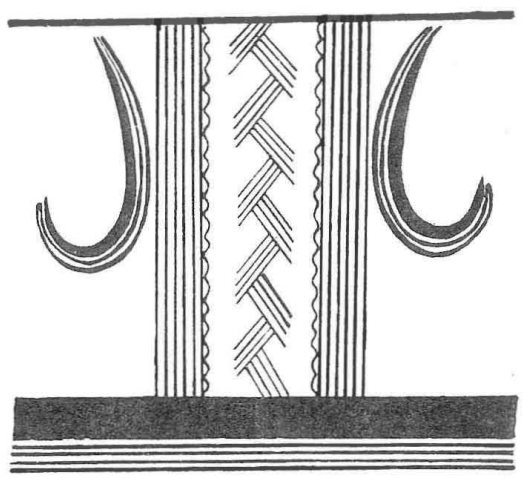
[4] Πρβλ. Payne ἔ. ἀ. 268. Ὁ πίθος πίν. 5,5 ἀποτελεῖ τὸ πλησιέστερον παράλληλον πρὸς τὸ ἡμέτερον ἀγγεῖον, ἀλλ' ἔχει ὀλιγώτερον ἔντονον τὴν κοιλίαν, ὑψηλότερον κατά τι τὸν λαιμὸν καὶ καθέτους τὰς λαβάς.

[5] BSA ἔ. ἀ. πίν. 7, ἀριθ. 6 καὶ 9, ἔτι δὲ πίν. 8.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

περιόδου καὶ δέον νὰ τεθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ 10ου ἢ ἀκόμη καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 9ου αἰῶνος.

Ὁ κρατηρίσκος ἀριθ. 1 παρέχει ἓν διακοσμητικὸν θέμα νέον διὰ τὸν πίνακα τῶν πρωτογεωμετρικῶν μοτίβων τοῦ Payne[1] (Εἰκ. 9). Κατάγεται κατ' εὐθεῖαν ἐξ ὑπομυκηναϊκοῦ κοσμηματικοῦ τύπου ἁπαντῶντος ἐπὶ ἑνὸς κρατῆρος (ἀδημοσιεύτου ἔτι) τῶν ἀνασκαφῶν Goekoop ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐπὶ ἑνὸς ἄλλου κεφαλληνιακοῦ ἐπίσης κρατῆρος, εὑρεθέντος ὑπὸ Κυπαρίσση[2]. Τὸ σχῆμα τοῦ παρόντος κρατηρίσκου εἶναι ἓν ἐκ τῶν κυριωτάτων καὶ χαρακτηριστικωτάτων πρωτογεωμετρικῶν τοιούτων[3], ἀλλ' ἐνταῦθα προσλαμβάνει πρωτοτυπίαν ἕνεκα τῶν τριῶν ποδῶν. Εἶναι φανερόν, ὅτι πάντες οὗτοι οἱ κρατηρίσκοι, ὡς καὶ οἱ προκάτοχοί των τῆς ΥΜΙΙΙ ἐποχῆς, οἵτινες φέρουσι κατὰ κανόνα βάσεις λίαν ἀσταθεῖς, ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ «ὑποκρατηρίων». Τοιαῦτα ἐκ τῆς ὑστερομινωικῆς ἐποχῆς εἶναι ἤδη γνωστά[4], ἂν καὶ διαφέροντος τύπου. Ἐνταῦθα ὁ τεχνίτης ἐπέτυχε συνδυασμὸν κρατῆρος καὶ «ὑποκρατηρίου» διὰ τῆς προσθήκης τῶν ποδῶν.

Εἰκ. 9.

Τὸ σφαιρικὸν πυξιδοειδὲς ἀγγεῖον ἀριθ. 10 κατατάσσεται εἰς τὰ πρωτογεωμετρικὰ διὰ τὴν τεχνικήν του κατασκευήν (ἀκάθαρτος πηλὸς καὶ κακῆς ποιότητος βερνίκιον), ὁμοίως καὶ τὸ προχοΐδιον 11, ἐν ᾧ ὁ τὴν αὐτὴν διακόσμησιν φέρων ἀρύβαλλος 12 εἶναι ἀσφαλῶς γεωμετρικὸς διὰ τὴν ἀσυγκρίτως τελειοτέραν τεχνικήν του.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιος εἶναι ὁ ἀμφορεὺς ἀριθ. 4, τοῦ ὁποίου αἱ λαβαὶ φαίνονται ὡσεὶ στρεπταί, ἕνεκα τῶν λοξῶν καὶ βαθειῶν ἐγχαράξεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι πεπληρωμέναι μέλανος χρώματος. Αἱ λαβαὶ αὗται ἀρχίζουσιν εὐθὺς ἀμέσως ὑπὸ τὰ χείλη καὶ καταλήγουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ «ἠπειρωτικὸς» καλούμενος, πλησιέστατα δὲ παράλληλα φαίνεται νὰ εἶναι τὰ ἐκ Ρόδου[5]. Τὸ

---

[1] BSA ἔ. ἀ. 270.

[2] ΑΔ 5 1919 103 εἰκ. 18.

[3] Πρβλ. ὅμοιον σχῆμα (ἄνευ τῶν ποδῶν) ἔ. ἀ. πίν. 5, 1.

[4] Μίλατος: Evans, Prehist. Tombs of Knossos 96, εἰκ. 105. Ἴσως τοιοῦτον ἢ ἀνάλογον προορισμὸν ἐξεπλήρου καὶ τὸ περίεργον «πυργοειδὲς» σκεῦος, ὅπερ εὑρεθὲν ὑπὸ Seager τῷ 1924 παρὰ τὰ Γουρνιὰ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Evans, Palace κλπ. 2, 139 εἰκ. 70 bis. Πρβλ. καὶ τὰ ὅμοια, ἀλλ' ἁπλούστερα 133, εἰκ. 67 a-b.

[5] Πρβλ. Schweitzer, Untersuchungen κλπ. I, πίν. 2 c, ἰδίως τὸ προτελευταῖον δεξιὰ τεμάχιον τῆς σειρᾶς. Τὸν ἀνωτέρω τύπον ἐκ Κρήτης ἀγνοεῖ ὁ Schweitzer, διότι ἂν καὶ ὑπάρχει ἓν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου ἐξελθὸν ἀγγεῖον τοῦ τάφου 3 τῆς Κνωσοῦ, τοῦτο δὲν ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Hogarth, ὁ ὁποῖος εἶχε δώσει μόνον μίαν «selection» τῶν ἀγγείων τοῦ τάφου (BSA 6, 83, εἰκ. 25). Διὰ τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον,

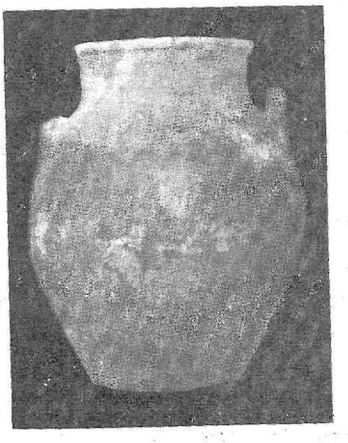
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

σχῆμα τοῦ ἡμετέρου ἀμφορέως μετὰ τῶν «στρεπτῶν» λαβῶν εἶναι νέον διὰ τὴν πρωτογεωμετρικὴν Κρήτην, ἀλλὰ τὸ παρὸν παράδειγμα εἶναι μὲν τὸ ὡραιότερον πάντων, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ μοναδικόν. Ἓν ἀκόμη τεμάχιον κατά τι μεγαλύτερον (ὕψ. 0,475) ὑπάρχει εἰς τὸ μουσεῖον ἐκ τοῦ πρωτογεωμετρικοῦ τάφου 3 τῆς Κνωσοῦ, ὃν πρὸ 30 καὶ πλέον ἐτῶν ἀνέσκαψεν ὁ Hogarth [1]. Τούτου ὁ πηλὸς ὡς καὶ τὸ βερνίκιον εἶναι κατά τι ἐρυθρότερα, κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως τὸ ἀγγεῖον συμφωνεῖ μέχρι καὶ τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν τῆς διακοσμήσεως πρὸς τὸ προηγούμενον (Εἰκ. 10 ἀριστερά). Μόνον τὰ ἀνώτατα χείλη φέρουσι κατά τι διάφορον τομήν, ἀλλ' οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἀμφότερα τὰ ἀγγεῖα ἐξῆλθον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, ἴσως ἐκ τῆς αὐτῆς χειρός.

Εἰκ. 10.

Ἓν τρίτον τέλος παράδεγμα εὑρέθη εἰς τὸ Βρόκαστρο (Ἀνατ. Κρήτη), τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῆς Hall ὡς μεσομινωικόν, ἀλλ' ἄνευ ἀμφιβολίας εἶναι πρωτογεωμερικὸν (Εἰκ. 10 δεξιά, ὕψ. 0,41) [2]. Τοῦτο παρουσιάζει μικροδιαφορὰς ἀπὸ τῶν προηγουμένων: Αἱ ζῶναι, ἂν καὶ ὁμοίως διατεταγμέναι, εἶναι ἀραιότεραι μεταξύ των, τὸ S εἰδὲς κόσμημα τῶν ὤμων ἔχει μεγαλυτέραν περιέλιξιν, αἱ λαβαὶ δὲν φέρουσι τὰς ἐγχαράξεις καὶ τέλος ὁ λαιμὸς (συμπεπληρωμένος, ἀλλ' ἀσφαλῶς) δὲν φέρει τόσον ἐκπεφρασμένην πρὸς τὰ ἔξω τὴν ῥοπὴν τῶν χειλέων. Τὴν βάσιν τῶν λαβῶν κοσμεῖ σπεῖρα, ἥτις δὲν συνάπτεται πρὸς τὴν ζώνην τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ. Ἐπειδὴ καὶ ἡ τεχνικὴ εἶναι πολὺ κατωτέρα, ὁ πηλὸς ἀκαθαρτότερος καὶ τὸ βερνίκιον εὐτελέστερον, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι

Εἰκ. 11.

Εἰκ. 12.

ὅπως καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο, ὁμοῦ μετ' ἄλλου ἐκ τῆς Ἀνατ. Κρήτης δημοσιευθῶσιν ἐνταῦθα. Σημειωτέον ὅτι ὁ Welch, BSA ἔ. ἀ. 91 ὑπονοεῖ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο καὶ τὴν συνάφειάν του πρὸς ῥοδιακὰ ὅμοια: «ἀμφότεραι αἱ περιοχαὶ παράγουσι μεγάλους 'jars' [εἰσαγωγικὰ παρ' ἐμοῦ] μετ' ἐκφυλισμένης S εἰδοῦς σπείρας ἐπὶ τῶν ὤμων». Δυστυχῶς δὲν μοῦ εἶναι δυνατὸν ἐλλείψει βοηθημάτων νὰ ἴδω τὰ ἀνωτέρω ῥοδιακὰ ἀγγεῖα.

[1] Ἴδ. τὴν ἀνωτέρω σημείωσιν.

[2] Τὸ ἀγγεῖον ἐδημοσιεύθη ἐν ἰχνογραφήματι E. Hall, Vrokastro 113 εἰκ. 64, εὑρέθη δ' εἰς τὰ ἐρείπια οἰκίας (δωμ. 26), ὁμοῦ μετ' ἄλλων ἀντικειμένων τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

πρὸ ἡμῶν ἔχομεν ἐντοπίαν μίμησιν τῶν προϊόντων τῆς Κεντρικῆς Κρήτης. Τοῦτο εἶναι ἐνδιαφέρον διὰ τὴν παρατηρουμένην ἐπίδρασιν τῆς Κνωσιακῆς περιοχῆς ἐπὶ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης, ἥτις ἐμφαίνεται καὶ ἐξ εἰσηγμένων γνησίων Κνωσιακῶν τεμαχίων [1].

Ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀγγείων δὲν ὑπάρχει τι ἰδιαιτέρως ἀξιοπαρατήρητον. Οἱ μόνωτοι κύαθοι (ἀριθ. 8 καὶ 20-21) ἀποτελοῦσι μακροβιωτάτην παράδοσιν, διότι, μετὰ μικρῶν παραλλαγῶν ὡς πρὸς τὴν κλίσιν τῶν χειλέων, διατηροῦνται οἱ αὐτοὶ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς τῆς YM ἐποχῆς μέχρι τῆς ἀρχαϊκῆς [2]. Εἰς τὸν ἐκ Βραχοσίου γεωμετρικὸν κρατῆρα (ἀριθ. 16) ἀξιοπαρατήρητον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν λαβῶν, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς συνδυασμὸς τῶν ὁριζοντίων καὶ καθέτων τοιούτων. Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι ἀρκούντως σύνηθες, ὑπάρχουσι μάλιστα καὶ οἱ μεταβατικοὶ τύποι, ὅπου τὸ κάθετον τμῆμα εἶναι ἀτροφικόν [3].

---

[1] Δύο ἀγγεῖα δικαίως θεωρεῖ εἰσηγμένα εἰς Ἀνατ. Κρήτην ὁ Payne, BSA 29, 276 καὶ σημ. 2.

[2] Ἴδ. λχ. ἐκ Τυλίσου, Ἀρχ. Ἐφημ. 1912 εἰκ. 13, ἰδίως τὸ δεύτερον ἐξ ἀριστ. ἀγγεῖον τῆς μεσαίας σειρᾶς. BSA 29 πίν. 10, 8 κλπ.

[3] Ἴδ. ἐπὶ παραδείγματι E. Hall, Vrokastro πίν. 25. Πολλὰ παραδείγματα συνδυασμοῦ καθέτων καὶ ὁριζοντίων λαβῶν παρὰ Schweitzer, Geom. Stile in Griechenland (AM. 43, 1918) 39 σημ. 4. Καὶ σῦτος ἐπίσης ἀνάγει τὸ εἶδος τῶν λαβῶν τούτων ('Bügelhenkeln') εἰς τοὺς ἀμφορεῖς καὶ πίθους τῆς ὑστερομυκηναϊκῆς καὶ πρωτογεωμετρικῆς ἐποχῆς τοὺς φέροντας λαβὰς καὶ καθέτους καὶ ὁριζοντίας. Κατ' αὐτὸν ὁ ῥυθμὸς τοῦ Διπύλου περιφρονεῖ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν λαβῶν, μοναδικὸν δὲ παράδειγμα ὑπάρχει τὸ ἐξ Ἐλευσῖνος Ἐφ. Ἀρχ. 1898 πίν. 3, 3. Εἰς κρατὴρ ἐκ Κρήτης (Hall, Vrokastro 171, εἰκ. 106 ἐν σελ. 173) φέρων τὰς αὐτὰς λαβὰς θεωρεῖται ὑπὸ τῆς Hall ὡς ἀνήκων εἰς τὸν ῥυθμὸν Διπύλου, συμφωνεῖ δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὁ Payne (BSA 29, 278 καὶ σημ. 1).

Ἡράκλειον, Ἰανουάριος 1931. ΣΠ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΘΕΣΠΙΩΝ

Πρὸ πολλῶν ἐτῶν (1905 ἑξ.) διαρρυθμίζων τὸ μουσεῖον τῶν Θηβῶν ἀντέγραψα ἐπιγραφάς τινας ἀνεκδότους προερχομένας ἐκ Θεσπιῶν, ὅθεν εἶχε πρότερον μετακομίσει εἰς Θήβας πάντας τοὺς συνειλεγμένους ἐκεῖ ἀρχαίους λίθους ὁ τότε ἐπιμελητὴς τῶν ἀρχαιοτήτων Ἐπαμ. Κορομάντζος διδάσκαλος Θηβῶν.

Τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας μικρὰς ἢ μεγάλας τὴν ἔκτασιν, τινὰς δὲ ἕνεκα τῶν φθορῶν καὶ λίαν δυσκόλους τὴν ἀνάγνωσιν ἀνέβαλον νὰ ἐπεξεργασθῶ καὶ δημοσιεύσω, τὸ μὲν ἐπειδὴ ἐνεπλάκην εἰς ἀνασκαφὰς καὶ προβλήματα ἐν Θήβαις τε καὶ ἐν Δελφοῖς καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ δὲ καὶ διότι ἤθελον νὰ ἐπανίδω αὐτὰς ἀνέτως καὶ ἀπερισπάστως ἀπὸ ἄλλων ἀσχολημάτων. Ἡ τελευταία αὕτη ἐργασία δυστυχῶς δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἐγένετο οὐδ' ἡ πρώτη.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐν Βερολίνῳ ἔμαθον, ὅτι παρασκευάται δευτέρα ἔκδοσις τοῦ VII τόμου τοῦ Inscriptiones Graecae καὶ παρεκλήθην νὰ ἐπισπεύσω τὴν ἔκδοσιν ἔστω καὶ ἄνευ ἐξαντλητικῆς ἐπεξεργασίας, δημοσιεύων ἐν πρώτῃ ἐκδόσει τὰ κείμενα, προβαίνω εἰς τὸ ἔργον. Πολλαὶ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶνε τόσον δυσανάγνωστοι, ὥστε νομίζω, ὅτι εἶνε ἀνάγκη νὰ ἴδωσιν αὐτὰς καὶ ἄλλοι ὀφθαλμοί.

ΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΙΕΡΩΝ ΓΑΙΩΝ

Ἀριθ. Εὐτετηρ. 470. Στήλη λίθου θεσπικοῦ εἰς πέντε θραύσματα, ἐλλιπὴς ἄνω καὶ μικρὸν κατὰ τὴν ἀριστερὰν κάτω γωνίαν. Ἐπιγεγραμμένη κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς. Μέγ. ὕψ. 1.40 μ., πλάτ. 0.87, ὕψ. γραμμάτων 0.12 ἢ που μεῖον. Ἀπόκειται ὁ λίθος ἐν τῇ στοᾷ παρὰ τὸν λεοντόσοικον (τὸν οἶκον, ἔνθα τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ λέοντος τῆς Χαιρωνείας). Πρβλ. ***Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν*** 8, 1933, 146.

Α΄. ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΔΥΤΙΚΗΣ ΝΥΝ ΠΛΕΥΡΑΣ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ
(Παρένθετος πίναξ 1 καὶ 1α, εἰκ. 1).

Ἡ πλευρὰ αὕτη περιέχει πέντε ἔγγραφα: α΄) πρόρρησιν στ. 1-10· β΄) σειρὰν μισθώσεων στ. 11-22· γ΄) ἀναγραφὴν δωρεᾶς στ. 23-27 (εἰκ. 1)· δ΄) προβούλευμα περὶ κληροδοτηθείσης γῆς στ. 28-35· ε΄) σειρὰν μισθώσεων στ. 36-58. Ὕψ. γραμμάτων 0.009 τῶν στ. 1-22 καὶ 36-58. Πλατύτερα καί πως μεγαλύτερα τὰ τῶν στ. 23-27. Τὰ δὲ τῶν στ. 28-35 ὕψ. 0.004 καὶ πυκνά.

Στ. 1-6 Ἡ συμπλήρωσις κατὰ τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν τοῦ αὐτοῦ λίθου.

Στ. 6. ***Γαεργός.*** Εἰς τὴν ἄλλην ὄψιν τοῦ λίθου κεῖται γαΓεργός. Παρ' Εὐριπ.

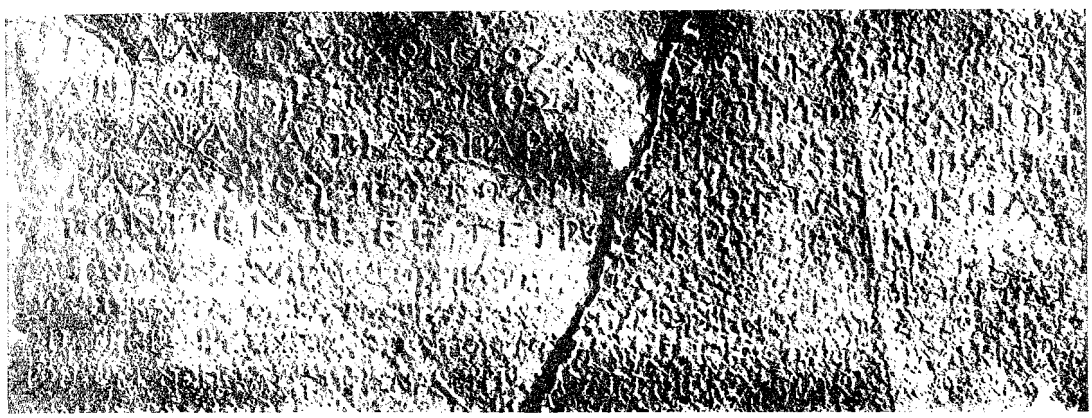
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἐκ. 420 «γαπόνος ἀνὴρ» λέγει ὁ Θηβαῖος ἄγγελος. Ἴσως ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος τόπῳ ἡ χάραξις τοῦ προηγουμένου Ε ἠπάτησε τὸν χαράκτην, ὥστε νὰ παραλίπῃ τὸ F.

Στ. 8. Τὸ ἄνω σκέλος τοῦ τελευταίου γράμματος Ε ἐξέχει πρὸς ἀριστερά. Τοῦτο τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐπιγραφῆς τῆς πλευρᾶς ταύτης (στ. 1 - 10) εἶνε ὑπόλοιπον τῆς ***προρρήσεως*** ἢ προκηρύξεως, ἥτις περιλαμβάνει τοὺς ὅρους, καθ' οὓς ἔδει νὰ γίνῃ καὶ ἔγινε (κατωτέρω στ. 11 - 22 καὶ 36 - 58) ἡ μίσθωσις τῶν ἱερῶν γαιῶν.

Στ. 16. Παλίμψηστος καὶ πυκνότερος ὁ στίχος.

Ἡ μίσθωσις (στ. 11 - 22) γίνεται κατὰ τμήματα, ὁριζόμενα διὰ τοῦ ὀνόματος

Εἰκ. 1. Μέρος τῆς ἐπιγραφῆς (στ. 23 - 31).

τοῦ τέως μισθωτοῦ καὶ ἐπὶ χρόνον διάφορον, ἤτοι διὰ τεσσαράκοντα, διὰ εἴκοσιν, διὰ δέκα καὶ δι' ἓξ ἔτη, δηλ. δι' ἕρτιον ἀριθμὸν ἐτῶν, ὁ δηλοῖ ἐνιαυσίαν ἀγρανάπαυσιν κατὰ τὸν Jardé ***Les céréales dans l'antiquité*** I 1925, 81 πρβλ. Cavaignac ***Population et capital*** 65. Ἀρχὴ τῆς μισθώσεως εἶνε ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Χαροπίνου ἄρχοντος ἐν Θεσπιαῖς, ὃν γινώσκομεν ἐκ τῶν ἐπαναμισθώσεων, ἃς ἐδημοσίευσεν ὁ Colin, (***BCH*** 1897, 553 ἑξ. πρβλ. IG VII 393, 3068, 4259. Luria ***Rev. d. ét. grecques*** 1915, 51 ἑξ. Λεονάρδος ***AE*** 1919, 66 ἀ. Barrat, ***J. of. Hell. St.*** 1932, 100 ἑξ. 112, 115) ὡς ἄρξαντα τῶν Βοιωτῶν μικρὸν πρὸ τοῦ 255 π. Χ. Εἶνε δὲ αἱ ἀναμισθώσεις, ἃς ἐδημοσίευσεν ὁ Colin, νεώτεραι τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς, ἐπειδὴ ἐκεῖ αἱ ***προτηνὶ*** προρρήσεις αἱ ἐπὶ ***Ἐμπεδοκλέους*** ἄρχοντος καὶ ἐπὶ ***Χαροπίνου*** ἄρχοντος φέρονται ὡς παλαιαί, ἀφ' οὗ συνήθως μακροχρόνιαι εἶνε αἱ μισθώσεις τῶν ἱερῶν κτημάτων· εἶχον δ' ἰσχύσει αἱ προρρήσεις ἐκεῖναι καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην μίσθωσιν.

Ἡ φράσις τὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον» ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα χρημα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τικὰ ποσὰ μισθωμάτων τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς μισθώσεις τῆς αὐτῆς χρονικῆς διαρκείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ὁσάκις εἰσάγεται νέα χρονικὴ διάρκεια μισθώσεως (ἐν τετταράκοντα . . . ἐν Fίκατι . . . ἐν δέκα . . . ἐν ἓξ Fέτεα»).

Οἱ μισθωταὶ εἶνε πάντες ἄνδρες καὶ παρέχουσιν ἕκαστος ἕνα ἐγγυητήν. Προφανῶς δὲ εἶνε πάντες Θεσπιεῖς.

Μετὰ τὸν στίχον 22 παρεμβάλλεται (στ. 23 - 27) ἀναγραφὴ δωρεᾶς ἐν ζωῇ ἢ ἀναθέσεως 4.000 δραχμῶν ἱερῶν ταῖς Μούσαις, ἐπὶ Ἐὐδάμου ἄρχοντος, ὑπὸ τὸν ὅρον ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν νὰ θύωνται βόες εἰς τὰ πεντετηρικὰ Μουσεῖα (Παυσ. 9, 31, 3. Πρβλ. Jamot, BCH (19) 1895, 311 ἑξ. ***Rev. d. ét. gr.*** 1902, 353 ἑξ. Dittenberger ***Sylloge***[3] 457). Ἡ δωρεὰ γενομένη μετὰ τὴν ἱερατείαν τοῦ Λύσωνος καὶ οἱονεὶ δι' αὐτήν, δεικνύει τὴν σημασίαν, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἀξιώματος τούτου, καὶ ἐξηγεῖ διατὶ «ἐπηγγέλλοντο» πολλαχοῦ τὰ ἀξιώματα ταῦτα πληρώνοντες.

Ἡ ἀποδοχὴ τῆς δωρεᾶς δὲν φαίνεται καὶ ἴσως δὲν ἦτο ἀναγκαία, ὡς δὲν εἶνε καὶ σήμερον πάντοτε, ὁσάκις ἀφορᾷ εἰς ἱδρύματα φιλανθρωπικὰ ἢ ἄλλα. Ἀλλ' ἡ γενομένη δημοσίευσις ἐπὶ λίθου περιέχοντος καὶ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ δημοσίου (τῆς πόλεως), ἐν οἷς καὶ ψήφισμα τοῦ δήμου (στ. 28 - 35), ἔχει σημασίαν τινὰ διὰ τὴν μὴ ἀνάκλησιν τῆς δωρεᾶς, ὡς ἔχει σημασίαν νὰ τιμηθῇ ὁ δωρητὴς καὶ προκληθῶσι μιμηταὶ αὐτοῦ. Διὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν σημαίνει τι καὶ τὸ ὅτι ὁ λίθος οὗτος, δημοσίᾳ δαπάνῃ διευθετηθεὶς καὶ ἐπιγραφείς, ἔκειτο ἢ ἐν τῷ πρυτανείῳ ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τόπῳ ἱερῷ, ὡς δηλοῦται κατωτέρω στ. 32.

Ἀπὸ τοῦ 28 - 35 ἀναγράφεται προβούλευμα προταθὲν ὑπὸ Δάμωνος τοῦ Μνασάρχου καὶ ψηφισθὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, σχετικὸν δὲ πρὸς γῆν καὶ αὐλάς τινας, ἃς ἀποθανὼν ὁ Γόργυθος ὁ υἱὸς τοῦ Κλεισθένους κατέλιπε διὰ διαθήκης. Ἡ γῆ αὕτη ἔκειτο ἐν τῇ Κερησίᾳ χώρᾳ. Κερησὸς[1] δὲ ἦτο πιθανῶς ἡ Ἀκρόπολις τῆς ἐν πεδίῳ κειμένης πόλεως τῶν Θεσπιῶν, καὶ ἔγραψα ἤδη ἐν ***Ἀρχ. Δελτ.*** 1917 (=Κεραμοπούλλου ***Θηβαϊκὰ***) σελ. 298, ὅτι θὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ γειτονικοῦ λόφου, ἔνθα κεῖται νῦν ἡ συνοικία τοῦ χωρίου Ἐρημόκαστρον ἡ καλουμένη κυρίως Ἐρημόκαστρον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄλλην τὴν καλουμένην Μοῦλκι. Κατέλεξα δ' ἐκεῖ καὶ τὰ λείψανα τῶν λιθίνων ἢ πλινθίνων τειχῶν τοῦ Κερησοῦ. Εἰς τοῦτον τὸν Κερησὸν ἀνεσώσαντο οἱ Θεσπιεῖς πλεονάκις (Busolt, ***Staatskunde***[3] 1424). Ἡ κληροδοτηθεῖσα λοιπὸν γῆ ἔκειτο μακρὰν μὲν τοῦ ἱεροῦ τῶν Μουσῶν τοῦ ὑπὸ τὸν Ἑλικῶνα, εἰς ὃ θὰ ἀνῆκε τοῦ λοιποῦ, πλησίον δὲ τῆς πόλεως τῶν Θεσπιῶν.

Στ. 28. Περὶ τοῦ εἰσαγωγικοῦ τύπου τοῦ προβουλεύματος ὅρα Bulsot ἔ. ἄ. 1439.

Στ. 31 ***κρί]νειτη ἢ γέ]νειτη.*** Ἐν τῷ Ταναγραϊκῷ ψηφίσματι ***Rev. d. ét. gr.***

---

[1] Μεθ' ἑνὸς σ. Πρβλ. IG VII 1926 Κερήσιχος, 1927 Κερησόδοτος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

XII 1899 σελ. 69 στ. 11 καὶ σελ. 86 κεῖται «***ἐπεί κα τὸ ψάφισμα κουρωθείει***» ἐν IG VII, 3172 στ. 130 «***ἐπεί κα τὸ ψάφισμα κούριον γένειτη***», ἐν ***Ἀφιερ. εἰς Γ. Χατζηδάκιν*** 1921 = (***Supplem. epigr. gr.*** I σ. 27 ἀριθ. 132) σ. 172 ἑξ. στ. 16 «***ἢ νικᾶ τὸ ψάφισμα***».

Στ. 34. ΤΟΙ ; ΕΡΜΑΙ· εἶνε ἀμφίβολος καὶ προβληματικὸς ὁ τόπος οὗτος τοῦ κειμένου. Τὸ ἀντικείμενον τοῦ ***κατέλιπε*** εἶνε ***τὸ μέρος... τὰν γᾶν κὴ τὰς αὐλάς***. Ἐπιμελεστέρα ἀνάγνωσις ἴσως θὰ δείξῃ, ὅτι τὸ μὲν ***μέρος*** κατέλιπε ***τοῖ Ἑρμᾶι, τὰν δὲ γᾶν κὴ τὰς αὐλὰς*** ταῖς Μούσαις.

Στ. 33-35. ***Κατέλιπε*** κλ. εἶνε ἡ κατὰ τὸ ψήφισμα ἐγκόλαψις τῆς διαθήκης τοῦ Γοργύθου, δημοσιευομένη κατ' ἐπιτομήν, ὡς δεικνύει ἡ βραχύτης. Ἡ ἀληθὴς διαθήκη, τὸ πρωτόγραφον δηλ., θὰ περιελάμβανεν ἐκτενέστερον τὴν προαίρεσιν τοῦ διαθέτου καὶ θὰ ἦτο κατατεθειμένον παρά τινι ἀρχῇ· διότι τοῦτο ἴσχυεν ἤδη καὶ ἦτο καθεστὼς ἐκ παλαιοτέρων χρόνων ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τοῦ ῥήτορος Ἰσαίου, ἡ δὲ πολιτεία τῶν Ἀθηναίων ὡς καὶ τὸ δίκαιον αὐτῶν ἐπέδρων ἐπὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Εὔλογον δ' εἶνε νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἐπὶ τῶν Θεσπιῶν, πόλεως φίλης τῶν Ἀθηναίων κατὰ πολλοὺς ἱστορικοὺς καιρούς. Ἡ δημοσίευσις τῆς διαθήκης κατά τινα τρόπον, π. χ. ἐν λευκώματι, θὰ εἶχε γίνει, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ (πρβλ. Weiss, ***Griech. Privatrecht*** I, σ. 367 ἑξ. 411), ἀλλ' οὐδεὶς νόμος ἐπέβαλλε νὰ χαραχθῇ αὕτη ἐπὶ λίθου. Διὰ τοῦτο ὁ δῆμος διὰ ψηφίσματος διατάσσει τὴν χάραξιν, ἵνα «ᾖ τε προαίρεσις τοῦ καταλιπόντος διαμένῃ, καὶ» .... Ἡ πόλις ὅμως ἀπέτρεπε ἐντονώτερον πᾶσαν παραβίασιν τῆς διαθήκης διὰ καταλήψεως τῆς ἐν τῇ Κερησίᾳ δωρουμένης γῆς τῆς ἀποτελούσης τὸ μέρος (τὸ μερίδιον) τοῦ Γοργύθου, ἐξῆρε δ' οὕτω καὶ τὴν πρᾶξιν τῆς δωρεᾶς αὐτοῦ πρὸς μίμησιν.

Στ. 36-58. Περιέχονται ἄλλαι μισθώσεις ***κατ τὰν αὐτὰν πρόρρεισιν*** ἢ ***κατ τὰς αὐτὰς προρρείσις,*** ὡς φαίνεται, ὅτι κεῖται ἐν τῷ τέλει τοῦ στ. 36.

Δωρεὰς γαιῶν θεοῖς τισι καὶ τῇ πόλει τῶν Θεσπιέων γνωρίζομεν καὶ ἄλλας, ὧν μία μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ ὅρου IG VII 1786. Ἐκ τῆς αὐτῆς γῆς ἔχομεν ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Θηβῶν καὶ ἑτέρους τρεῖς ὅρους ὑπ' ἀριθ. εὑρετ. 1923, 2036, 1121, οὓς ἐδημοσίευσεν ὁμοῦ ὁ Plassart BCH 1926, 392.

Ἄλλας ἀναθέσεις γαιῶν γνωρίζομεν τὰς τοῦ Φιλεταίρου υἱοῦ τοῦ Ἀττάλου Περγαμέως IG VII 1788-1790. Ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν τριῶν τούτων ἐπιγραφῶν ἡ ἀνάθεσις γίνεται ταῖς Μούσαις καὶ «τῦς συνθύτης τοῖς Φιλετηρείεσι ἱερὰν εἶμεν τὸν πάντα χρόνον» (πρβλ. Poland, ***Gesch. d. griech. Vereinswesens*** σελ. 206 Holleaux ***Rev. d. ét. grecques*** 1902, 302 ἑξ.). Ἄλλο ἀνάθημα Φιλεταίρου τοῦ υἱοῦ Εὐμένους ὅρα Κεραμόπουλλον ***BCH*** 1906, σελ. 467, περὶ εὐνοίας δὲ τοῦ Εὐμένους καὶ τοῦ οἴκου του πρὸς τοὺς Θεσπιεῖς ὅρα Niese ***Gesch. der griech. und macedon. Staaten*** III, 67.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Διὰ χρημάτων δὲ σταλέντων ὑπὸ Πτολεμαίου IV τοῦ Φιλοπάτορος ἠγόρασαν οἱ Θεσπιεῖς γαίας πρὸς αὔξησιν τῶν προσόδων ἐκ τῶν καθιερωμένων ταῖς Μούσαις τεμενῶν (***Rev. d. ét. gr.*** 1897, 29, 47). Ἔχομεν δὲ εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Θηβῶν καὶ ἀγάλματα ἐκ Θεσπιῶν αἰγυπτιακῆς τέχνης καὶ αἰγυπτιακοῦ λίθου, προερχόμενα δ' ἑπομένως ἐξ Αἰγύπτου—διὸ εἶνε καὶ μικρῶν διαστάσεων (BCH 1922 233)—καὶ δεικνύοντα πιθανῶς τὴν εὔνοιαν τῶν Λαγιδῶν πρὸς τὴν πόλιν καὶ τὰ ἱερὰ τῶν Θεσπιῶν (πρβλ. καὶ BCH 1895, 327 ἑξ.). Καὶ θεοὶ δὲ αἰγυπτιακοὶ ἐλατρεύοντο ἐν Θεσπιαῖς καὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐσώθησαν (BCH 1902, 293. 1926, 425)[1].

Ἐκ τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς τῶν μισθώσεων μανθάνομεν προσέτι καὶ ἀνάθεσιν γαιῶν ὑπὸ τοῦ Γοργούθου καὶ τοῦ Σωστράτου. Ἀλλ' ἦσαν καὶ ἄλλαι γαῖαι καθιερωμέναι τοῖς θεοῖς καὶ τῇ πόλει τῶν Θεσπιέων, ὡς ἡ περὶ ἧς λέγει ἡ

---

[1] Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ «***Εὐρουδίκα Ἀριστομένεος Σεράπιδι, Ἴσιδι, Ἀνούβιδι εὐχάν***» ἴσως ἔχει σχέσιν πρὸς τὰ πρόσωπα ἀνεκδότου ἐπιγραφῆς θεσπικῆς ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν ἀποκειμένης καὶ φερούσης τὸν ἀριθμὸν 1533. Εἶνε δεξιὰ ἄνω γωνία βάθρου ὕψ. 0,25, πλ. 0,33, πάχ. 0,14.

.ΤΟΜΕΝΕΟΣ	***Εὐρουδίκα; Ἀρισ]τομένεος***
ΗΑΡΙΣΤΟΜΕΝΕΙΣ	***τὸν ἄνδρα;] κὴ Ἀριστομένεις***
ΝΠΑΤΕΡΑ	***τὸ]ν πατέρα***
ΥΣΘΕΥΣ	***τ]ῦς θεῦς.***

Ἡ δὲ Ἀρσινόη ἡ θυγάτηρ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος καὶ σύζυγος τοῦ Λυσιμάχου πρῶτον, ἔπειτα δὲ τοῦ Πτολεμαίου Κεραυνοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ της καὶ τελευταῖον τοῦ ἀμφιθαλοῦς ἀδελφοῦ της Πτολεμαίου τοῦ Φιδαδέλφου ὡς Ἀρσινόη Β' εἶχεν ἀνδριάντα εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ἑλικῶνα ἱερὸν τῶν Μουσῶν (Παυσ. 9, 31, 1). Ταύτης δὲ τῆς Ἀρσινόης ὁ ἐκ τοῦ Λυσιμάχου μόνος ἐπιζήσας υἱὸς Πτολεμαῖος ἀνέθηκεν, ἄγνωστον πότε, τὸν ἀνδριάντα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἀρσινόης ἐπίσης λεγομένης, ἐν Θεσπιαῖς, πιστεύω. Τὸ βάθρον, οὗ ἐσώθησαν δύο θραύσματα ἁρμόζοντα (ἀριθ. εὑρετ. 516+516α) εἶνε ἐκ μέλανος λίθου. Πλάτ. 0,66, βάθ. 0,61, πάχ. 0,24. Ἐπάνω εἶνε κοιλότης πρὸς ἔνθεσιν τῆς πλίνθου τοῦ ἀνδριάντος. Ἐμπρὸς ἐπιγραφὴ ἀποκεκρουμένη. Ὁ λίθος προέρχεται ἐκ τοῦ κατὰ τὰς Προιτίδας Πύλας τῶν Θηβῶν ἐπὶ τῇ εἰς Ἁγ. Θεοδώρους ὁδῷ κατεδαφισθέντος φραγκικοῦ πύργου (πρβλ. τὰ ἐμὰ ***Θηβαϊκὰ*** σ. 361). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλοι λίθοι θεσπικοί, ὡς θὰ εἴπω κατωτέρω, μετεκομίσθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Θήβαις, πιστεύω, ὅτι καὶ οὗτος προέρχεται ἐκ Θεσπιῶν· διότι πρῶτον μὲν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ μόλις ἀνακτισθεῖσα πόλις τῶν Θηβῶν ἐδέχετο ὄχι ἀναθήματα ἀλλὰ χρήματα παρὰ πολλῶν βασιλέων (***Θηβαϊκὰ*** 276 ἑξ.), τὸν δ' ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀνατεθέντα ἀνδριάντα τῆς γυναικὸς ἐφέλκεται εἰς τὸν Ἑλικῶνα ὁ τῆς μητρὸς Ἀρσινόης. Ἢ μήπως ὁ Παυσανίας παρεγνώρισε τοῦτον τὸν ἀνδριάντα, ὃν μαρτυρεῖ τοῦ βάθρου ἡ ἀνέκδοτος μέχρι τοῦδε ἐπιγραφή; Αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς:

ΛΕΜΑ . . . ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ	***Πτο]λεμα[ῖος] Λυσιμάχο[υ***
ΒΑΣΙΛΕΩΣΛΥΣΙΜΑΧΟ	***τοῦ;] βασιλέως Λυσιμάχο[υ***
ΣΙΝΟΗΝΤΗΝΑΥΤΟΥ	***Ἀρ]σινόην τὴν αὐτοῦ***
ΑΙΚΑΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑΣΕΝΕΙ	***γυν]αῖκα καλοκαγαθίας ἕνεκα***

Παράδοξος εἶνε ἡ διατύπωσις τῆς ἐπιγραφῆς, ἐπαναλαμβανούσης μετὰ τὸ ***Λυσιμάχου*** (στ. 1) τὸ ***τοῦ] βασιλέως Λυσιμάχου*** (στ. 2). Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐγράφομεν (στ. 3) ***αὐτοῦ*** ἀντὶ ***αὐτοῦ***, πάλιν ἡ διατύπωσις δὲν εἶνε πρόσφορος νὰ δηλώσῃ τὴν Ἀρσινόην τὴν μητέρα μὲν τοῦ Πτολεμαίου τούτου σύζυγον δὲ τοῦ Λυσιμάχου· ἢ γραπτέον ***υἱὸς*** ἀντὶ ***τοῦ***; Ἔπειτα ὁ Πτολεμαῖος ἦτο πολὺ νέος ἀκόμη, ὅτε ἡ μήτηρ του ***ἦτο*** σύζυγος τοῦ Λυσιμάχου. Ὅτι δ' ὁ Πτολεμαῖος τῆς ἐπιγραφῆς ἡμῶν εἶχε σύζυγον Ἀρσινόην, μανθάνομεν τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης (πρβλ. Σβορῶνον ***Τὰ νομίσματα τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων*** I ρμθ').

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἑπομένη κατωτέρω ἐπιγραφὴ (ἀριθ. εὑρετ. 325 + 325α), χωρὶς νὰ δηλοῖ τὸν δωρήσαντα.

Αἱ γαῖαι, περὶ ὧν πρόκειται ἐν τῇ μετὰ χεῖρας ἐπιγραφῇ, ἦσαν ἱεραὶ τῷ Ἑρμῇ, οὗ ἡ λατρεία ἐν Θεσπιαῖς μαρτυρεῖται (IG VII 1793. BCH 1926, 421). Αἱ μισθώσεις ἄρχονται ἀπὸ διαφόρων ἐνιαυτῶν ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἐπὶ Νίκωνος ἄρχοντος, τοῦ ἐπὶ Χαροπίνου, τοῦ ἐπὶ Θρασυμάχου, πάλιν τοῦ ἐπὶ Νίκωνος. Ἂν ὁ δεύτερος Νίκων δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ πρώτῳ, εἶνε πιθανώτατον, ὅτι ἔχομεν διαδόχους ἄρχοντας, ὧν ὁ τελευταῖος ἄρχει ἢ ἦρξεν ἐπανεκλεγεὶς κατὰ νόμον ἢ συνήθειαν γνωστὴν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Θεσπιαῖς (Holleaux ἐν ***Rev. d. ét. gr.*** 1897, 46). Πάντων ἡ ἀρχὴ ἔχει λήξει ἤδη. Μόνον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δευτέρου Νίκωνος θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οὗτος ἄρχει καθ' ὃν χρόνον χαράσσεται ἡ ἐπιγραφή. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν πρώτων μισθώσεων (στ. 11 - 22) καὶ τῶν δευτέρων (στ. 36 - 52) παρεμβάλλεται τὸ μέρος τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν δωρεὰν τοῦ Λούσωνος καὶ τὸ πρὸς τὴν διαθήκην τοῦ Γοργούθου. Τὸ πρῶτον ἐνεκολάφθη ἐπὶ Εὐδήμου ἄρχοντος, τὸ δεύτερον, ἑπόμενον καὶ μὴ λέγον ὄνομα οὐδενὸς ἄρχοντος, ἐπιτρέπει, ἂν δὲν ἐπιβάλλῃ, νὰ ὑπονοηθῇ ὁ αὐτὸς καὶ ἀνωτέρω Εὔδαμος. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τις καὶ περὶ τῶν δευτέρων ἐκείνων μισθώσεων. Τότε ὅμως, ἐπειδὴ οἱ ἀνωτέρω ἄρχοντες ἀπὸ Νίκωνος τοῦ πρώτου μέχρι Θρασυμάχου ἀναφέρονται εἰς τὸ παρελθόν, εἶχον δηλ. ἤδη ἄρξει, συμπαρασύρουσιν οὕτω καὶ Νίκωνα τὸν δεύτερον εἰς τὸ παρελθόν, ὥστε ὁ Εὔδαμος νὰ ἄρχῃ μετὰ πάντας τούτους, ἐπὶ Εὐδάμου δὲ χαράσσεται ὅλη αὕτη ἡ πλευρὰ τῆς ἐπιγραφῆς. Ὥστε ἀναγραφαὶ μισθώσεων δὲν ἐγίνοντο καθ' ἕκαστον ἔτος, ἀλλ' ὅτε ἐνομίζετο εὔκαιρον, συντελουμένου κύκλου τινὸς μισθώσεων. Ὁ Εὔδαμος οὗτος, ὁ υἱὸς τοῦ Λομβάκου πιθανῶς, ἦτο νέος πυρφόρος ἐπὶ Φίλωνος ἄρχοντος τῷ 225 (BCH 1895, 333 ***Jour. of Hell. St.*** 1932, 84 ἑξ.), ὥστε μετὰ εἰκοσάδα ἐτῶν περίπου ἠδύνατο νὰ εἶνε ἄρχων.

Αἱ πρόσοδοι τῶν ἱερῶν γαιῶν τοῦ Ἑρμοῦ προορίζονται διὰ τὸ ἐλαιοχρίστιον. Εἶνε προφανὲς λοιπόν, ὅτι ὁ Ἑρμῆς οὗτος εἶνε ὁ ἀγώνιος ἢ ἐναγώνιος, προστάτης γυμνασίου τινὸς τῆς πόλεως, οὗ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα εἶνε τὸ ἐλαιοχρίστιον (πρβλ. Wilamowitz ***Antig. v. Karystos*** 268, Holleaux ***Rev. d. ét. gr.*** 1895, 13, 28 Κεραμοπούλλου ***Θηβαϊκὰ*** 270 ἑξ., BCH 1926, 420 ἑξ.). Καὶ ὁ ἕτερος δὲ ἀγώνιος θεός, ὁ Ἡρακλῆς εἶχεν ἐν Θεσπιαῖς ἱερὰς γαίας μισθουμένας κατὰ ***πρόρρεισιν*** σωθεῖσαν ἐλλιπῶς (IG VII 1739, πρβλ. BCH 1891, 399, 402 καὶ 1922, 260, 283 ***Mélanges Perrot*** 196 ἑξ. BCH 1926, 390), εἶχε δὲ καὶ «ἱερὸν» τόσον παλαιόν, ὥστε ἐφαίνετο τῷ Παυσανίᾳ (9, 27, 6 - 8) «ἀρχαιότερον ἢ κατὰ Ἡρακλέα τὸν Ἀμφιτρύωνος, καὶ Ἡρακλέους τοῦ καλουμένου τῶν Ἰδαίων Δακτύλων» (πρβλ. καὶ Jamot, ***Mélanges Perrot*** 195 ἑξ. Κεραμοπούλλου ***Θηβαϊκὰ*** 354).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι γνωρίζομεν καὶ ἄλλας γαίας, ὧν ἡ πρόσοδος ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ ἐλαιοχρίστιον τοῦ Ἑρμοῦ: Ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Θηβῶν ἔχομεν τὴν ὑπ' ἀριθ. εὑρετ. 1040 στήλην λίθου ἁδρῶς εἰργασμένου, ὕψ. 0.90, πλ. 0,36, πάχ. 0.24. Ἐμπρὸς ὑψηλὰ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

ΦΙΛΕΤΗΡΟΣΑΤ	Φιλέτηρος Ἀτ-
ΤΑΛΩΠΕΡΓΑ	τάλω Περγα-
ΜΕΥΣΑΝΕΘΕΙ	μεὺς ἀνέθει-
ΚΕΤΑΝΓΑΝΤΟΙ	κε τὰν γᾶν τοῖ
ΕΡΜΗΕΝΤΟΕ	Ἑρμῇ ἐν τὸ ἐ-
ΛΗΟΧΡΙΣΤΙΟΝ	ληοχρίστιον
ΙΑΡΑΝΕΙΜΕΝ	ἰαρὰν εἶμεν
ΕΝΤΟΝΠΑΝΤΑ	ἐν τὸν πάντα
ΧΡΟΝΟΝ	χρόνον.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἴσως εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ ἐν BCH 1902, 156 ἑξ. Περὶ ἄλλων δωρεῶν τοῦ Φιλεταίρου εἴπομεν ἀνωτέρω τὰς ἐπιγραφὰς IG 1788 - 90. Πρβλ. Holleaux ***Rev. d. ét. gr.*** 1897, 33. 1902, σ. 302 ἑξ. [1].

Αἱ μισθώσεις τῶν γαιῶν τοῦ Ἑρμοῦ γίνονται διὰ 40 (στ. 37) καὶ διὰ 20 (στ. 51) ἔτη. Ἐκ τῆς ἐπὶ ἄρτιον ἀριθμὸν ἐτῶν μισθώσεως τῶν γαιῶν συνάγεται, ὡς εἴπομεν, ἐνιαυσία ἀνάπαυσις τῶν ἀγρῶν

Στ. 38 - 45. ***Τάν παρ Ἀνδρέαο.*** Ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι τὴν γῆν, ἣν ὅλην εἶχε μεμισθωμένην πρότερον εἷς μόνος, ὁ Ἀνδρέας, νῦν μισθοῦνται 12 ἄνδρες, ὧν πολλοὶ εἶνε ἅμα καὶ ἔγγυοι ἄλλων. Ἐπειδὴ δὲ δὲν χωρίζεται αὕτη κατὰ τμήματα οὐδ' ὁρίζεται πόσον καὶ ποῖον μέρος αὐτῆς ἕκαστος μισθοῦται, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι σύμπαντες οἱ μισθωταί, ἀποτελέσαντες ἑταιρείαν γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐμισθώσαντο ἀδιαιρέτως τὴν γῆν, εὐθυνόμενοι ἕκαστος δι' ὡρισμένον ποσὸν πρὸς τὴν πόλιν, πρὸς ἣν παρέχουσιν ἀλλήλοις καὶ ἐγγύησιν. Μισθοῦνται δὲ τὴν γῆν καὶ ***τὴν αὐλήν,*** ἥτις δηλοῖ νομίζω τὰ ἐπαύλια κτίσματα. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστος μισθοῦται ἐπὶ διαφόρῳ ποσῷ, θὰ εἶχον αὐτοὶ οἱ μισθωταὶ διαιρέσει τὴν ὅλην μισθουμένην γῆν εἰς ἀνάλογα μέρη, τόμους. Τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ διπλῆ μίσθωσις ὑπὸ τῶν αὐτῶν προσώπων διαφόρων τόμων ἐπὶ διαφόροις ποσοῖς (Φιλόμειλος, Ἠνεισίας, Νόννος, Μένων). Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀορίστως δὲν εἶνε πιθανὴ μίσθωσις διαφόρων τόπων εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν αὐτὸν ἐγγυητὴν μάλιστα (πρβλ. στ.

[1] Ἴσως ἕνεκα τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Φιλεταίρου ἐδόθη εἰς Θεσπιέα τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ ὀμφαλοειδοῦς ἢ φαλλοειδοῦς κιονίου ἐκ πώρου (ἀριθ. εὑρετ. 1384) μετὰ μικρᾶς βάσεως συναφοῦς. Ὕψος 0.28, περίμ. 0.53. Ἡ ἐπιγραφὴ λέγει:

ΦΙΛΕ	Φιλέ-
ΤΗΡΟΣ	τηρος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

52 ἑξ.), συνάγομεν, ὅτι τὰ ἐγκολαπτόμενα κείμενα δὲν εἶνε ἀκριβῆ ἀντίγραφα τῶν πρωτογράφων συμβολαίων, ἀλλὰ συντομώταται περιλήψεις αὐτῶν, ὡς ἐγίνετο καὶ εἰς ψηφίσματα καὶ εἰς ἀπελευθερωτικὰς ἐπιγραφὰς (πρβλ. ***Klio***, 1904 σελ. 19 ἑξ. ΑΕ 1904 σελ. 129 ἑξ.) κλ.

Ἄλλην δέ τινα γῆν, ἣν εἶχε πρότερον ὁ αὐτὸς Ἀνδρέας τοῦ στίχου 38, μισθοῦνται κατωτέρω στ. 52 ἕτεροι ἓξ μισθωταὶ κατ' ἀνάλογον τρόπον. Ἡ γῆ αὕτη διακρίνεται τῆς πρώτης ὡς μὴ ἔχουσα αὐλήν, μισθοῦται δὲ διὰ 20 ἔτη, τῆς δὲ μισθώσεως ἄρχει ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Νίκωνος ἄρχοντος. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν προηγηθεισῶν ἐπὶ τοῦ λίθου μισθώσεων γαιῶν (στ. 11 - 22) εἶνε φανερόν, ὅτι αὗται κατατάσσονται κατὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου τῆς μισθώσεως (ἔτη 40, 20, 10, 6), εἶνε ὀρθὸν νὰ συναγάγωμεν πλέον ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Νίκων ὁ δεύτερος εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ πρώτῳ (στ. 37) καὶ ἅπαξ ἄρξας, πρὸ τοῦ Χαροπίνου, ἐπαναλαμβάνεται δ' ἐν στ. 51, διότι ἐδῶ εἶνε ἡ θέσις, ἐν ᾗ ἄρχεται ἡ ἀναγραφὴ τῶν βραχυτέρων μισθώσεων, δηλ. τῶν εἰς 20 ἔτη.

Τὸ γεγονὸς ὅτι πρότερον εἷς μισθωτὴς ἐμισθοῦτο μεγάλα κτήματα, ἅτινα ὕστερον μόνον πολυάριθμοι πολῖται συνυπόχρεοι ἠδύναντο νὰ μισθώσωσι, δεικνύει, νομίζω, τὴν οἰκονομικὴν ἀδυναμίαν, ἥτις, γεννωμένη νῦν, ἐξεδηλώθη ἔντονος κατὰ τὸν δεύτερον π. Χ. αἰῶνα. Τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε ἐν Βοιωτίᾳ κατάστασιν περιγράφει ὁ Πολύβιος XX, 4 «Βοιωτοὶ ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων καχεκτοῦντες ἦσαν καὶ μεγάλην εἶχον διαφορὰν πρὸς τὴν γεγενημένην εὐεξίαν καὶ δόξαν αὐτῶν τῆς πολιτείας...» καὶ 6: «Τὰ δὲ κοινὰ τῶν Βοιωτῶν εἰς τοσαύτην παρεγεγόνει καχεξίαν, ὥστε σχεδὸν εἴκοσι καὶ ε΄ ἐτῶν τὸ δίκαιον μὴ διεξῆχθαι παρ' αὐτοῖς, μήτε περὶ τῶν ἰδιωτικῶν συμβολαίων μήτε περὶ τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων... ἔνιοι δὲ τῶν στρατηγῶν καὶ μισθοδοσίας ἐποίουν ἐκ τῶν κοινῶν τοῖς ἀπόροις τῶν ἀνθρώπων...».

Στ. 41. ***Ἀγ[έ]λων.*** Τὸ Γ δὲν εἶνε πολὺ σαφές. Ἀλλὰ δὲν ἐσημείωσα ὁμοιότητά τινα τῶν λειψάνων πρὸς Χ, ὥστε νὰ προκύπτῃ τὸ ὄνομα Ἀχέλων, ὃ ἔφερεν ἄρχων τις τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν μεταξὺ 250 καὶ 230 π. Χ. (Barrat, ***Journ. of Hell. Stud.*** 1932, 106, 107, 114). Ἴσως δὲ τὸ ***Ἀγέλων*** δηλοῖ ἄνδρα κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, γεωργικῆς ἅμα καὶ κτηνοτροφικῆς.

Στ. 52. Τὸ ἕβδομον καὶ τὸ ὄγδοον γράμμα ἀπεξέσθησαν ὑπὸ τοῦ χαράκτου ὡς ἐσφαλμένως χαραχθέντα.

Β΄. ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΝΥΝ ΠΛΕΥΡΑΣ ΤΟΥ ΛΙΘΟΥ
(Παρένθετος πίναξ 2 καὶ 2α).

Ἡ πλευρὰ αὕτη περιέχει τέσσαρα ἔγγραφα: α΄) τέλος σειρᾶς μισθώσεων στ. 1 - 2, ἂν ἡ συμπλήρωσις τοῦ α΄ στίχου εἶνε ὀρθή, β΄) σειρὰν μισθώσεων, γ΄) πρόρ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ρησιν περὶ μισθώσεως ἱεροῦ κήπου, δ΄) μίσθωσιν τοῦ κήπου. Ὕψ. τῶν γραμμάτων 0.009, ἴσον δὲ διάστιχον.

Στ. 1. Ἂν ἡ συμπλήρωσις ἔχῃ ὀρθῶς, τότε πρόκειται περὶ μισθώσεων, ἐπειδὴ ἡ φράσις καὶ ἡ ἔννοια «ἄρχι τᾶς μισθώσιος...» εἶνε ἀναγκαία καὶ ἁπαντᾷ ὁσάκις πρόκεινται μισθώσεις.

Στ. 9 ἐν τέλει ἡ ἀβεβαία συμπλήρωσις κατὰ IG VII 1790 (1788-9). Πρβλ. Laum ***Stiftungen*** II σ. 24 ἑξ. I, σ. 89 (Δωρεαὶ Πτολεμαίου IV 221-205 π. Χ. καὶ Φιλεταίρου 283-263 π. Χ.).

Στ. 10-28. Ἔχομεν κατ' εὐτυχίαν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις ὁλόκληρον καὶ καλῶς σωθεῖσαν πρόρρησιν, ἐξ ἧς μανθάνομεν ἀκριβῶς ὑπὸ τίνας ὅρους ἐγίνοντο αἱ μισθώσεις τῶν ἱερῶν γαιῶν, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἀτελῶς ἦτο γνωστόν, ματαίως δ' ὁ Colin ἔ. ἀ. ἐπειρᾶτο νὰ πληρώσῃ τὸ κενόν, χωρὶς νὰ κατορθώνῃ νὰ εὐχαριστηθῇ καὶ αὐτός. Αἱ ἐλλιπῶς σωθεῖσαι ἐνομίσθησαν ἐν τῷ Corpus καὶ παρὰ Meister ἐν ***Dialektinschr.*** γενικῶς ὡς ψηφίσματα τοῦ δήμου. Ἡ περὶ ἧς ἐνταῦθα πρόκειται πρόρρησις ἀφορᾷ εἰδικῶς εἰς τοὺς ὅρους τῆς μισθώσεως ἱεροῦ κήπου.

Στ. 10 ***πὰρ τᾶς ἀρχᾶς.*** Ἀρχή, νομίζω, εἶνε ἐνταῦθα οἱ ***ἱεράρχαι*** γνωστοὶ ἤδη ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἐν Θεσπιαῖς (πρβλ. Busolt, ***Staatsk***[3]. 1441 Swoboda, ***Staatsalt.*** 287 καὶ ἄνω ἐν τῇ δυτικῇ πλευρᾷ τοῦ λίθου στ. 5). Θὰ ἴδωμεν δ' αὐτοὺς καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ κατωτέρω μισθοῦντας ἱερὰς γαίας.

ὃν ἀνέθεικε Σώστρατος· ὁ κᾶπος οὗτος, ὃν ἀνέθηκεν ὁ Σώστρατος, ὀνομάζεται κατωτέρω ἐν στ. 29 ***κᾶπος ὁ παρ' Φιλωτίδος***[1]. Ὥστε εἶνε βέβαιον, ὅτι ἀναγραφαί, ὡς ἡ τελευταία, δηλοῦσι τὸν πρότερον μισθωτήν, ὃν διαδέχεται ὁ ἀμέσως περαιτέρω ὀνομαζόμενος (πρβλ. τὰ εἰς στ. 38 τῆς δυτ. πλευρᾶς εἰρημένα ἄνω).

Στ. 12. ***Fέτεα Fίκατι.*** Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον εἶνε ἀναμφίβολον, ὅτι ἐν στ. 29 ἔνθα ἀναγράφεται ἡ μίσθωσις, ὁ χρόνος δηλοῦται διὰ ΔΔ, τὸ δὲ πρὸ αὐτῶν χάσμα οὐδὲν γράμμα περιεῖχε.

Στ. 12. Λέγουσα ἐνταῦθα ἡ πρόρρησις, ὅτι ἡ μίσθωσις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος, ὅστις ἂν ἄρχῃ μετὰ τὸν Νίκωνα, δηλοῖ, ὅτι αὕτη συνετάχθη ἐπὶ Νίκωνος, ἦτο δ' ἄγνωστος ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἄρχων. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβιβάζεται πρὸς τοὺς στ. 30-31, ἔνθα ὡς χρόνος ἐνάρξεως τῆς μισθώσεως ὁρίζεται «ἡ ὑστέρα ΓΓ μεινὸς» τοῦ Νίκωνος ἄρχοντος. Τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται ἐκ τῆς προσθήκης τοῦ στ. 3: «τῶ δὲ ἐπὶ Νίκωνος ἐνιαυτῶ καταβαλῖ τὰν μίσθωσιν δραχμάων ΗΕΔΔΔ τὸ εἴμιτ[τον] ΔΔΤ τοῖ ταμίη». Ἐνταῦθα ὁ δεύτερος ἀριθμὸς εἶνε τὸ ἥμισυ τοῦ πρώτου, ὅστις εἶνε τὸ ὅλον ἐνιαύσιον μίσθωμα. Ἑπομένως τὸ ἥμισυ τοῦ μισθώματος δίδεται διὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ ἐπὶ Νίκωνος ἄρχοντος.

---

[1] Γῆς καὶ κήπου ἀνάθεσιν ὅρα καὶ ἐν Laum ***Stiftungen*** I, 134.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ἐπειδὴ δὲ τὸ πολιτικὸν ἔτος τῶν Βοιωτῶν ἤρχετο κατὰ τὴν νουμηνίαν μετὰ τὰς χειμερινὰς τροπάς, τῇ 1 Βουκατίου (Δεκεμβρίου περίπου), συνάγομεν, ὅτι τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς ἀρχῆς τοῦ Νίκωνος εἶνε πιθανῶς τὸ μετὰ τὴν κατανάλωσιν τῶν κηπευτῶν καὶ μετὰ τὸν θερισμὸν τῶν σπαρτῶν, ὅστις εἶνε πρώιμος ἐν Βοιωτίᾳ. Τότε ἦτο πρόσφορος χρόνος μισθώσεως τοῦ κήπου, ἐν ᾧ κατὰ τὸν Δεκέμβριον ἦτο καλλιεργημένος οὗτος ὑπὸ τοῦ προτέρου μισθωτοῦ. Ἡ ἐπιγραφὴ ὁρίζει ἀκριβέστερον τὴν ἔναρξιν τῆς μισθώσεως ἐν στ. 30-31, λέγουσα τὴν «ὑστέραν ΓΓ μεινὸς» τοῦ ἄρχοντος Νίκωνος, ὅπερ δὲν δύναμαι νὰ μεθερμηνεύσω κατὰ λέξιν, ἐκτὸς ἂν τὸ Γ δηλοῖ 3, ὅτε τὰ δύο Γ δηλοῦσιν ἓξ μῆνας, ἤτοι τὸ ἥμισυ τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθὼς ἀπαιτοῦσι καὶ τὰ πράγματα.

Τὸ ἥμισυ ἐκεῖνο μίσθωμα ἔδει νὰ καταβληθῇ ἀμέσως τῷ ταμίᾳ, ἐν ᾧ τὸ μίσθωμα ἑκάστου ἐνιαυτοῦ θὰ κατεβάλλετο πρὸ τῆς 25 τοῦ Ἀλαλκομενίου μηνός, ἤτοι τοῦ τελευταίου μηνὸς τοῦ πολιτικοῦ ἔτους τῶν Βοιωτῶν.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε προσέτι, πῶς ἡ πρόρρησις γνωρίζει τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τοῦ ἐνιαυσίου μισθώματος, ἐν ᾧ τοῦτο θὰ ἔδει νὰ ὁρισθῇ διὰ τῆς εὐνοήτου δημοπρασίας, ἥτις ἔμελλε νὰ ἐπακολουθήσῃ, ὡς φαίνεται κατωτέρω, ἔνθα γίνεται λόγος, ὅτι ητο δυνατὸν νὰ «εὕρῃ μεῖον» μίσθωμα ὁ κῆπος (στ. 18). Μήπως παρενεβλήθη ἐν τῇ προρρήσει ἐνταῦθα τὸ ποσὸν τοῦ ὅλου μισθώματος καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, ἐπειδή, ὅτε ἐνεκολάπτετο ἡ ἐπιγραφή, εἶχεν ἤδη γίνει ἡ δημοπρασία τῆς μισθώσεως, ἥτις ἀναγράφεται συγχρόνως ἐν στ. 29 ἑξ.;

Θὰ ἐπίστευέ τις ἴσως, ὅτι τὸ ὅλον ποσὸν τοῦ ἐνιαυσίου μισθώματος τὸ ἀναγραφόμενον ἐν στ. 13 δηλοῖ τὴν ὑπὸ τῆς προρρήσεως ὁριζομένην ἐλαχίστην προσφορὰν κατὰ τὴν πλειοδοτικὴν δημοπρασίαν, ἥτις δὲν ἀπέδωκε μεῖζον ποσὸν κατὰ τὸν στ. 30. Τοιαύτη ὅμως δήλωσις σπουδαίου καὶ θεμελιώδους ὅρου τῆς προρρήσεως, τοῦ τῆς ἐλαχίστης προσφορᾶς, πιστεύω, ὅτι οὐχὶ ***ἐμμέσως,*** ὡς ἐδῶ, ἀλλ' ***ἀμέσως*** θὰ ἐγίνετο ἐν τῇ πραγματικότητι, ὅτε ἡ πρόρρησις, γεγραμμένη ἐπὶ λευκώματος, θὰ ἐξετίθετο ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἢ ἐν ἀρχείῳ, ἵνα λάβωσι γνῶσιν οἱ θέλοντες νὰ μετάσχωσι τῆς πλειοδοτικῆς δημοπρασίας. Ἀλλ' ἡ ἀναγραφὴ ὅρου ἐλαχίστης προσφορᾶς ἐν προκηρύξει πλειοδοτικῆς δημοπρασίας δὲν θεωρεῖται ἀπαραίτητος σήμερον καὶ δυνάμεθα κατὰ πιθανότητα νὰ δεχθῶμεν παρομοίαν κατάστασιν καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις. Ὥστε ἐκ τῆς μὴ ἀναγραφῆς ἐν τῇ προρρήσει εὐθέως καὶ σαφῶς τοιούτου ὅρου ἐλαχίστης προσφορᾶς, δὲν δύναται νὰ συναγάγῃ τις, ὅτι τὰ ἐπὶ λίθων σωθέντα κείμενα προρρήσεων δὲν εἶνε πανόμοια πρὸς τὰ πρωτόγραφα, ἀλλ' ἐπιτετμημέναι περιλήψεις αὐτῶν περιέχουσαι διὰ βραχέων πάντα ὅρον. Τὰ λίθινα κείμενα δὲν ἐχρησίμευσαν βεβαίως κατὰ τὴν δημοπρασίαν, ἀλλ' ἀνεγράφησαν ὕστερον, ἵνα πάντες γινώσκωσιν ὑπὸ τίνας ὅρους ἐγένετο ἡ μίσθωσις καὶ πότε θὰ ἠδύνατο ἐν τῷ δημοσίῳ συμφέροντι νὰ προέλθῃ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀνάγκη ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς τηρήσεως τῶν ὅρων τούτων κατὰ τὴν πολυετῆ μίσθωσιν.

Διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμεν ἄλλην ὁδόν: ἐκ τῶν σωθεισῶν μισθώσεων μανθάνομεν, ὅτι αὗται συνωμολογοῦντο διὰ πολλὰ ἔτη (40, 20, 10, 6) ἄρτια τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀκέραια ἤτοι ὁλόκληρα. Ὁλόκληρα δὲ θὰ ἦσαν καὶ τὰ ἔτη, καθ' ἃ εἶχε μισθώσει τὸν κῆπον καὶ ἡ Φιλωτὶς (στ. 29), τὴν ὁποίαν θὰ διαδεχθῇ ὁ νέος μισθωτής, ὅστις θἀναλάβῃ τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁριζομένας ὑπὸ τῆς προρρήσεως ταύτης. Ἀλλ' ἀφοῦ ἦσαν ὁλόκληρα τὰ ἔτη, πῶς ἀφαιρεῖται ἐξ αὐτῶν τὸ τελευταῖον ἐξάμηνον; Μήπως εἶχεν ἐκπέσει ἡ Φιλωτὶς ἐκ τῆς μισθώσεως ὡς μὴ καταβαλοῦσα δόσιν τινὰ ἢ μήπως εἶχεν ἀποθάνει ἄνευ κληρονόμων, συνέβη δὲ τοῦτο ἐν μέσῳ τοῦ ἔτους; Νομίζω, ὅτι ἡ νέα μίσθωσις ***ἐν οἱᾳδήποτε περιπτώσει*** ἔδει νὰ ἀρχίσει ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ βοιωτικοῦ ἔτους ἤτοι ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν σιτηρῶν καὶ τῶν ὀσπρίων. Διότι μόνον τότε ἠδύνατο ὁ νέος μισθωτὴς νὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἐπιμελείας καὶ καλλιεργείας τοῦ μισθωμένου κήπου. Πιστεύω λοιπόν, ὅτι, καὶ ἂν τὰ ἔτη τῆς προτέρας μισθώσεως ἦσαν ἀκέραια, διὰ τὸ τελευταῖον ἠδύνατο ἡ ἀρχὴ νὰ συμφωνήσῃ μετὰ τῆς Φιλωτίδος, ἂν δὲν ἐγίνετο τοῦτο γενικῶς κατ' ἔθιμον συμφωνούντων τῶν συμβαλλομένων, ὥστε οἱ ἓξ ὕστεροι μῆνες τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς μισθώσεως ἐξέπιπτον ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ προτέρου μισθωτοῦ καὶ ἐλαμβάνοντο ὑπὸ τοῦ νέου. Ἀλλὰ τότε διὰ τοὺς μῆνας τούτους τὸ μίσθωμα ἦτο ὡρισμένον ἐν τῷ συμβολαίῳ πρὸς τὸν πρότερον μισθωτήν. Ὁ νέος δὲ μισθωτὴς Ναύφιλος (στ. 30) δὲν προσέφερεν ἀνώτερον μίσθωμα τοῦ ὑπὸ τῆς Φιλωτίδος πληρωνομένου, ὡς δηλοῦσιν οἱ ἀριθμοὶ ἐν στ. 13 καὶ 30.

Στ. 16 ***τῶ μὲν ψεύδεος· ψεῦδος*** δηλοῖ, νομίζω, τὸ ἔλλειμμα τοῦ ταμείου ἕνεκα ὑπαιτιότητος τοῦ μισθωτοῦ, διάψευσιν προσδοκίας προσόδου (πρβλ. στ. 19), καθυστέρησιν πληρωμῆς μέρους δόσεώς τινος ἐνιαυσίας· τὸ ***ψεῦδος*** ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ***ὅλην μίσθωσιν*** τοῦ ἐνιαυτοῦ. Οἱ ἔγγυοι λοιπὸν ὤφειλον νὰ καταβάλωσι τὸ μὲν ἐλλεῖπον τῆς ἐνιαυσίας δόσεως παραχρῆμα, ἀμέσως, ὁλόκληρον δὲ ἐνιαυσίαν δόσιν καθυστερουμένην, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Ἡ ἐνιαυσία δὲ δόσις θὰ κατεβάλλετο ἐν μηνὶ Ἀλαλκομενίῳ, τῷ τελευταίῳ τοῦ ἔτους· ἤτοι τὸ μίσθωμα ἐπληρώνετο μετὰ τὴν χρῆσιν, ὡς γίνεται καὶ νῦν νομίμως. Τὸ ἐνέχυρον, ὅπερ ὑποχρεοῦται ὁ μισθωτὴς νὰ καταβάλῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ ἑκάστου τῶν ἐγγυητῶν—οἵτινες ὅμως παρὰ τὸν πληθυντικὸν περιορίζονται κατὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς μισθώσεως εἰς ἕνα μόνον (στ. 30) — ὁριζόμενον εἰς δύο ὀβολοὺς δι' ἕκαστον ἄτομον, φαίνεταί μοι καθ' ὑπερβολὴν μικρὸν καὶ πιστεύω, ὅτι θὰ διετηρεῖτο κατὰ παράδοσιν ἐκ παλαιοτέρων χρόνων, ὅτε ἡ ἀγοραστικὴ ἀξία τοῦ νομίσματος θὰ ἦτο μείζων. Περὶ τοῦ τύπου ***ἐννέ***χυρον πρβλ. τὸ αἰολ. ἔννετος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Στ. 17 ***ἢ δέ κα μεὶ καθιστάει / τὼς ἐγγύως,*** τότε ἡ ἀρχὴ θὰ ἐπαναμισθώσῃ τὸν κῆπον διὰ τὰ εἴκοσιν ἔτη καί, ἂν εὕρῃ μεῖον μίσθωμα, θὰ ἐγγράψῃ ὀφειλέτην τοῦ δημοσίου (τῶν Μουσῶν) τόν τε ἀνακηρυχθέντα μισθωτὴν καὶ «τὸν ἔγγυον» διὰ ποσὸν κατὰ τὸ ἥμισυ μεῖζον τοῦ ἐκ τῆς ἀναμισθώσεως προκύψαντος ἐλλείμματος. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἡ ματαίωσις τῆς πρώτης μισθώσεως ἐπῆλθεν ἐπειδὴ ὁ μισθωτὴς δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστήσῃ ἐγγυητήν, τίς εἶνε ὁ ἔγγυος, ὃν καθιστᾷ ἡ πρόρρησις ἐνταῦθα ὑπεύθυνον μετὰ τοῦ μισθωτοῦ ἐπὶ τῷ ἡμιολίῳ; Πιστεύω, ὅτι ἵνα γίνῃ τις δεκτὸς εἰς τὴν δημοπρασίαν, ἔπρεπε νὰ ἐμφανισθῇ μετ' ἐγγυητοῦ. Σήμερον κατατίθενται χρεώγραφα ἢ μετρητά. Ἂν δὲ ἡ δημοπρασία κατεκυροῦτο ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ὁ δὲ δηλωθεὶς ἅμα καὶ δηλώσας ὡς ἐγγυητής, μεταγνούς, δὲν ἐδέχετο νὰ «ὑπογράψῃ» τὸ μισθωτήριον συμβόλαιον, ἡ ἁρμοδία ἀρχή, οἱ ἱεράρχαι δηλ. θὰ ἀναμισθώσωσι τὴν γῆν καὶ ἂν ἐπιτύχωσι μίσθωμα μικρότερον, τότε διὰ τὴν ὁλικὴν κατὰ τὰ εἴκοσιν ἔτη ζημίαν ἐπὶ τῷ ἡμιολίῳ θὰ εἶνε ὑπόχρεοι ὁ ἀποσυρθεὶς πρῶτος μισθωτὴς καὶ ὁ μὴ γενόμενος ἐγγυτὴς αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀρχικὴν δήλωσίν του. Διπλασιασμὸν μὴ καταβληθέντος μισθώματος οἰκίας ὅρα Michel ***Rec. d'Inscr.*** 1355.

Στ. 21. Ὑπάρχει διόρθωσις λάθους ὑπὸ τοῦ χαράκτου. Εἶχε χαράξει ΜΑΣ καὶ διώρθωσεν ὑπεράνω Μ . . ΑΩΝ. Μετὰ δὲ τὸ ***ἐνγράψι*** εἶνε κενὸς χῶρος ἀπεξεσμένος.

Στ. 20 ἑξ. Ἂν μισθωτής τις δὲν καταβάλῃ ἐμπροθέσμως δόσιν τινά, ὁ ταμίας τῶν Μουσῶν ἐγγράφει αὐτόν τε καὶ τοὺς ἐγγύους ὡς ὀφειλέτας τῆς καθυστερουμένης δόσεως ηὐξημένης κατὰ τὸ ἥμισυ, ἡ μίσθωσις διαλύεται καὶ ὁ κῆπος ἐπαναμισθοῦται διὰ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη· ἐὰν δὲ τὸ νέον μίσθωμα εἶνε μικρότερον τοῦ προτέρου, τότε ὁ πρότερος μισθωτὴς καὶ ὁ ἔγγυος αὐτοῦ θὰ ἐγγραφῶσιν ὡς ὀφειλέται τοῦ διαφυγόντος καθ' ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἔτη κέρδους ηὐξημένου κατὰ τὸ ἥμισυ.

Ἡ ἑρμηνεία αὕτη στηρίζεται εἰς διόρθωσιν τῆς ἐπιγραφῆς ἐν στ. 24. Ἐνταῦθα κεῖται ΤΟΙΜΙΟΝ . . ΙΩΜΑΤΙ, ἐν ᾧ ἔδει νὰ γράψῃ ΤΟΙΜΙΟΝΙΜΙΣΘΩΜΑΤΙ. Τὸ μέρος τοῦ λίθου ἐνταῦθα δὲν εἶνε ἀδιάφθορον, ἀλλ' εἶνε προφανές, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μείονος, περὶ διαφυγόντος κέρδους κατὰ πάντα τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ἀναμισθώσεως. Διότι ἀνωτέρω καθωρίσθη, ὅτι ὁ ἐλλείπων δόσιν τινὰ χρεοῦται δι' αὐτῆς ηὐξημένης κατὰ τὸ ἥμισυ πρὸς ποινήν· νῦν μετὰ τὴν ἀναμίσθωσιν πρόκειται περὶ τοῦ μείονος μόνον, τοῦ προκύψαντος ἕνεκα αὐτῆς. Ὑπονοεῖται δ' ἐνταῦθα, ὅτι, ἂν ἡ ἀναμίσθωσις ἀπέδιδε τὸ αὐτὸ καὶ πρὶν μίσθωμα, ὁ ἔκπτωτος μισθωτὴς οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν ὑπεῖχε πλὴν τῆς καταβολῆς τοῦ ἡμιολίου τῆς ἐλλειπούσης δόσεως.

Τὸ ***λεύκωμα*** (στ. 18, 23) δὲν εἶνε τὸ δικαστικὸν λεύκωμα, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἱεροῦ ἢ τῆς διοικήσεως τῆς πόλεως. Πρόκειται περὶ ὀφειλέτου τοῦ δημοσίου, ὅστις ὁρίζεται τοιοῦτος ἄνευ δίκης (πρβλ. Weiss, ***Griech. Privatrecht*** I σ. 261[58]).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Στ. 21 ***ἀντίον·*** ἡ ἔκφρασις ἐνταῦθα παρέχει εἰκόνα τῶν λογιστικῶν βιβλίων τῶν ἀρχαίων· ἀνέγραφον δηλ. καὶ οὗτοι, ὡς ἡμεῖς νῦν, τὰ ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων καὶ ***ἀπέναντι*** αὐτῶν τὰ ποσὰ τοῦ «δοῦναι» ἢ τοῦ «λαβεῖν».

Στ. 23 ***περίσαα*** = περίσαFα = περίσαυα = περίσωα = περισῳζόμενα, ὑπόλοιπα. Πρβλ. Σαυκράτες, Σαυγένες κλ.

Στ. 25 ἑξ. Ἂν ὁ μισθωτὴς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μισθώσεως κτίσῃ τι ἐν τῷ μισθίῳ πρὸς εὐκολίαν ἢ ὠφέλειάν του, ἔχει δικαίωμα ληγούσης τῆς μισθώσεως νὰ διαθέσῃ τὰ χρησιμοποιηθέντα ὑλικά, ὅπως αὐτὸς θέλει. Προφανῶς ἴσχυεν ἐν Θεσπιαῖς τὸ ἀξίωμα «τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις» καὶ διὰ τοῦτο λαμβάνεται πρόνοια ἐνταῦθα νὰ δηλωθῇ ὡς ἐξαίρεσις τὸ πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἀξίωμα ἀντίθετον δικαίωμα τοῦ μισθωτοῦ νὰ κατεδαφίσῃ ὅ,τι ἤθελε κτίσει, καὶ νὰ λάβῃ τὰ χρησιμοποιηθέντα πρὸς τοῦτο ὑλικά. Ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ (Michel ***Recueil*** 1356) κεῖται: ἐνοικοδομήσει δὲ καὶ κατασκευαῖ καὶ ἄλλ' ὅσ' ἄν τι βούληται Διόγνητος. Ὅταν δὲ ὁ χρόνος ἐξίῃ αὐτῶι τῆς δεκαετίας, ἄπεισιν ἔχων τὰ ξύλα καὶ τὸν κέραμον καὶ τὰ θυρώματα, τῶν δ' ἄλλων κινήσει οὐθέν». Ἀνάλογα λέγονται ἐν Κρητικῇ συνθήκῃ (Collitz - Bechtel ***Dialektinschriften*** 4985, πρβλ. Ξανθουδίδην ***ΑΕ*** 1908, 236 στ. 2 ἑξ.) «στέγαν δ' ἄν κα Fοικοδομήσ[ει Ριττένιο]ς ἢ δένδρεα φυτεύσει, τὸν Fοικοδομήσαντα καὶ φυτεύσαντα καὶ πρίασθαι κἀποδόσθαι». Πρβλ. καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἀρκεσίνης παρὰ Dittenberger ***Sylloge***[3] 963.

Στ. 26. ΕΙ . ΕΤΙΚΑ. Ἀνεμένετο βοιωτικῶς ΗΔΕΤΙΚΑ, ἔνθα Η = αἰ. Ὁ νοῦς εἶνε: ἂν δ' ἐπιβληθῇ φόρος τις χάριν τῆς πόλεως ἢ τοῦ ***κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν,*** οὗτος θὰ βαρύνῃ τὸν μισθωτὴν γεωργόν. Ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ τοῦ λίθου στ. 6 κεῖται ***γαεργός,*** ἐνταῦθα δὲ ***γαFεργὸς*** καὶ ἐν στ. 11 ***γαFεργείσι.***

Ὡς πρὸς τὴν ἐπίπτωσιν τοῦ φόρου παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ διάταξις τῆς προρρήσεως θὰ ἦτο περιττή, ἂν ἐπρόκειτο περὶ φόρου βαρύνοντος τὴν γεωργικὴν ἐπιχείρησιν τοῦ μισθωτοῦ· διότι εἶνε αὐτονόητον, ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ πληρώσῃ τὸν τοιοῦτον φόρον. Ἀλλὰ πρόκειται ἐνταῦθα περὶ φόρου, ὅστις ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ κήπου, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης προνοεῖ, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ μακροχρόνιος μίσθωσις, νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς ὤμους τοῦ μισθωτοῦ.

Τὸ ***κοινὸν τῶν Βοιωτῶν,*** ὅπερ, φαίνεται, ἔκειτο καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ τοῦ λίθου στ. 6, εἶνε τὸ κατὰ τὸν δ' αἰῶνα ἀνασυσταθέν, εἰς ὃ προσεχώρησαν καὶ πάλιν ἔπειτα οἱ Θηβαῖοι μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου ἀνάκτισιν τῆς πόλεώς των καὶ ἔλαβον δὲ πάλιν τὴν ὑπεροχὴν (Busolt ἔ. ἄ. 1434 ἑξ.).

Στ. 27 ***περὶ τὸ ἱαρὸν τῶ Μειλιχίω.*** Κατὰ τὸν ὅρον τοῦτον ἐξαιρεῖται ἐκ τῆς μισθώσεως τοῦ κήπου τὸ περὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο μέρος ἐκτάσεως 100 ποδῶν ἐμβαδόν. Ὁ Μειλίχιος Ζεὺς εἶνε ἤδη ἡμῖν γνωστὸς ἄλλοθεν: IG VII 1814. Περὶ τὸ ἱερὸν τούτου ἔδει νὰ μὴ καλλιεργηθῇ ἡ ἔκτασις ἐκείνη τῶν 100 ποδῶν ἐμβαδόν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ἐπειδὴ δὲ οἱ πόδες οὕτω νοοῦνται τετράγωνοι, εἷς δὲ τετράγωνος ποὺς ἰσοῦται πρὸς 0.087 μ., συνάγομεν, ὅτι ***παρὰ πᾶσαν πλευρὰν*** τοῦ ἱεροῦ ἦτο ἐπιφάνεια 8.70 μ. ἐκτάσεως κανονικῆς βεβαίως ἤτοι ταινιώδους, ἂν δὲ τὸ ἱερὸν ἦτο ἐπίμηκες, ἡ ταινία αὕτη θὰ ἦτο εὐρυτέρα εἰς τὰς στενὰς πλευράς. Ἡ ἔκτασις αὕτη ὅμως εἶνε ἀπιστεύτως μικρά, ἔστω καὶ ἂν δεχθῶμεν πολὺ μικρὸν τὸ ἱερόν. Γίνεται δὲ πολὺ μικροτέρα, ἂν δεχθῶμεν, ὅτι, ὡς εἴπομεν, τὸ ἐμβαδὸν τῶν 8.70 □ μ. κατενέμετο εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ ἱεροῦ, καθὼς ἀπαιτεῖ ἀκριβῶς ἡ ἐπιγραφή, ὅτε τὸ ἱερὸν καταλήγει νὰ εἶνε ἐλάχιστός τις ναΐσκος, «προσκυνητάρι», ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον (ὅρα καὶ BCH 1926, 422 ἑξ.).

Ἐπειδὴ τὰ ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ λίθου ἔγγραφα ἐγένοντο ἐπὶ Εὐδάμου ἄρξαντος μετὰ τὸν Νίκωνα, εἶνε ἄρα νεώτερα τῶν τῆς πλευρᾶς, περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος. Ὁ χαρακτὴρ ὅμως τῶν γραμμάτων ἐπὶ τοῦ λίθου φαίνεται πανταχοῦ ὢν ὁ αὐτός, εἰ καὶ ἡ ἑτέρα πλευρὰ δεικνύει τριῶν μεγεθῶν γράμματα. Ἡ χάραξις ἀμφοτέρων, νομίζω, τῶν πλευρῶν ἐγένετο κατὰ διαλείμματα ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ, τῷ ἐπὶ Εὐδάμου ἄρχοντος καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου· ὅλα δὲ τὰ ἔγγραφα εἶνε χρόνων γειτονικῶν πρὸς ἀλλήλους.

Ἡ διάλεκτος τῶν ἐπισήμων τούτων ἐγγράφων εἶνε ἡ βοιωτικὴ ἀλλὰ μετ' ἐπιδράσεων τῆς κοινῆς. Οὕτω παρὰ τὸ ***ἔγγυος, ἀργύριον*** κεῖται ***ἔγγουος*** (πρβλ. Buttenwieser, ***Indogerm. Forsch.*** 1911 σ. 28). Μειλιχίω, ἐμισθώσαντο, ἐπαμμισθώσαντι, ***εἰ*** παρὰ τὸ ***ἠ***, ***ὑ***στέρα (***οὐ***στερομεινίη ***Rev. d. ét. gr.*** 12, 1899, σ. 71), ***ἄρχων*** (Buttenwieser ἔ. ἄ. 67), ***πόθοδος*** (αὐτ. σ. 69), ***καθιστάει*** (ἀντὶ ἱστάει αὐτ σ. 72), ***λεύκωμα*** (αὐτ. 76) κλ. Πάντα δὲ ταῦτα συμβιβάζονται πρὸς τὸ τέλος πε που τοῦ γ' αἰῶνος π. Χ., εἰς ὃν ἀνάγονται αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται. Τὸ πρᾶγμα γίνεται πιθανώτερον, ἂν ὁ θεσπικὸς ἄρχων Νίκων εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν (ὕστερόν πως) γενόμενον ἄρχοντα τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν Νίκωνα, ὅστις ἦρξεν ὄχι πολὺ πρὸ τοῦ 205 (Barratt ***Journ. of. Hell. St.*** 1932, 81 ἑξ.) καὶ ὄχι πολὺ πρὸ τοῦ Φίλωνος ΙΙ. ὅστις ἦρξε τοῦ Κοινοῦ τῷ 204.

Πολὺ θέλγητρον ἐνέχει ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀριθμητικῶν στοιχείων τῶν βοιωτικῶν ἐπιγραφῶν. Ὁ Tod ἐν ***Journ. of Hell. St.*** 1913, 27 ἑξ. ἐπίστευσεν, ὅτι ἔλυσεν αὐτό. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐπιγραφὰς ἀποδεικνύεται ἀστοχοῦσα. Προέβην εἰς ἀποπείρας τινάς, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξα εὐτυχέστερος. Δὲν ἀπήλπισα ὅμως, καὶ θὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἐπειδὴ νομίζω, ὅτι αἱ ἄνω ἐπιγραφαὶ παρέχουσιν ἀσφαλῆ πως βάσιν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος, ὅταν μάλιστα ἐπανίδω τοὺς λίθους, οὓς ἀπὸ δύο δεκαετηρίδων δὲν ἐξήτασα καὶ βεβαιώσω πάντα τὰ σχήματα τῶν ἀριθμητικῶν γραμμάτων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Γ'. ΑΛΛΗ ΜΙΣΘΩΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ
(Παρένθετος πίναξ 3 καὶ 3α).

Ἀριθ. εὑρετ. 325 + 325α. Στήλη τιτανολίθου αετωματώδης, εἰς δύο κατὰ τὸ μέσον ὁριζοντίως τεθραυσμένη (ὕψος 1,161, πλάτ. 0 72 - 0,77, πάχ. 0,23 - 0,25). Ἐπ' αὐτῆς πολύστιχος (στ. 70) ἐπιγραφή, μικρογράμματος, σφόδρα ἐφθαρμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀριστερὰ καὶ κάτω ἕνεκα χημικοῦ τινος πιθανῶς ὑγροῦ (ἴσως ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος), οὗ ἐγένετό ποτε, φαίνεται, ὑπό τινος χρῆσις πρὸς καθαρισμὸν τῆς ἐπιφανείας. Ἡ ἐπιγραφὴ οὐδενὸς καθαρμοῦ εἶχεν ἀνάγκην, ἀλλὰ μόνον ἐμπείρων ὀφθαλμῶν. Κατὰ τὸ μέσον ὕψος δεξιὰ λείπει τεμάχιον.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἣν ἀνεκοίνωσα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν (ὅρα ***Πρακτ. τ. Ἀκαδ.*** 8 (1933) σ. 128 ἑξ.), περιέχει ψήφισμα τοῦ δήμου τῶν Θεσπιέων (στ. 1 - 6) περὶ μισθώσεως δημοσίας γῆς, ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων τῶν 5 ἱεραρχῶν τῶν μισθωσάντων τὴν γῆν (στ. 6 - 10), τὴν πρόρρησιν, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ μίσθωσις (στ. 10 - 46) καὶ ἀναγραφὴν τῶν μισθώσεων (στ. 47 - 70).

Τὸ ψήφισμα τοῦ δήμου (στ. 1 - 6) περιέχει καὶ τὸ προβούλευμα, τὸ προταθὲν ἐν τῇ βουλῇ ὑπὸ τοῦ Δαμοκλέους τοῦ υἱοῦ τοῦ Φοσύνου, ὅστις ἦτο καὶ εἷς τῶν 5 ἐνιαυσίων ἱεραρχῶν (στ. 9) τῶν ἐντεταλμένων τὴν μίσθωσιν τῆς δημοσίας γῆς τῆς κειμένης ἐν τῷ Δρυμῷ, ὡς ἀναγινώσκω τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, ἐν ᾧ αὕτη ἔκειτο (πρβλ. καὶ στ. 9, 11). Τὶς ἡ προέλευσις τῆς δημοσίας γῆς καὶ τὶς ὁ σκοπὸς τῶν προσόδων, δὲν καθορίζεται ἀκριβέστερον ἐν τῷ σῳζομένῳ τοὐλάχιστον μέρει τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ μίσθωσις τῆς δημοσίας γῆς ἦτο καθῆκον τῶν καθεστώτων ἱεραρχῶν, γνωστῆς ἐν Θεσπιαῖς ἀρχῆς (πρβλ. σ. 20). Διὰ τῆς ψηφισθείσης ὑπό τε τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προτάσεως τοῦ Φοσύνου ὡρίζετο ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ψηφίσματος καὶ τῆς προρρήσεως, καθ' ἣν ἐγένετο ἤδη πρότερον ἡ μίσθωσις τῆς εἰρημένης γῆς, καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μισθωτῶν, τῆς ἐκτάσεως τῆς μισθουμένης ὑφ' ἑκάστου τούτων γῆς καὶ τοῦ ποσοῦ, ἀνθ' οὗ ἐμισθώσαντο, ἄλλης τινὸς προσθήκης, ἥτις λανθάνει κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4 καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5 στίχου, καὶ ἥτις θὰ ὥριζε τὰ ὀνόματα τῶν προτέρων μισθωτῶν ἢ τῶν ἐγγύων ἑκάστων, καὶ τέλος ἡ στάσις τῆς στήλης. Πάντα ταῦτα ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν τριῶν πολεμάρχων, ὡς συνέβαινε καὶ ἄλλοτε ἐν Θεσπιαῖς (IG VII 1739. ***Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζηδάκιν*** σ. 172 ἑξ. = ***Suppiem. epigr. gr.*** I, ἀριθ. 132)[1].

Ἡ μίσθωσις εἶχε γίνει ἐπὶ Χαριγένεος ἄρχοντος, οὗ ὁ ἐνιαυτὸς τῆς ἀρχῆς ἤρχετο κατὰ μῆνα Βουκάτιον (Δεκέμβριον). Οἱ ὅροι τῆς μισθώσεως καὶ ἡ μίσθωσις αὐτὴ δὲν εἶχον ἀναγραφῆ που δημοσίᾳ. Ἕνεκα ὅμως λόγου τινός, ὃν ἀγνοοῦ-

[1] Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐπιγραφῇ στ. 9 ἐν τέλει προσεκτικωτέρα ἀνάγνωσις ἀπέδωκε σαφῶς τὴν λέξιν ***πλῖστ[ον]***.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

μεν, ἐκρίθη καλὸν νὰ δημοσιευθοῦν οἵ τε ὅροι τῆς προκηρύξεως τῆς μισθώσεως (πρόρρεισις) καὶ αὐτὴ ἡ μίσθωσις λεπτομερῶς κατὰ μῆνα Ὁμολώιον (Μάϊον) τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ (πρβλ. καὶ ἄνω σελ. 20 ἑξ.). Τὴν ἀνάγκην τῆς δημοσιεύσεως εἶχον, φαίνεται, ἀντιληφθῆ οἱ ἱεράρχαι, εἷς δὲ τούτων, ὁ Δαμοκλῆς Φοσύνου, ἀνέλαβε καὶ ἔκαμε τὴν προσήκουσαν πρότασιν εἰς τὴν βουλήν.

Ἡ μισθουμένη δημοσία γῆ φέρεται ὡς μία καὶ ἐν ἑνὶ τόπῳ κειμένη, ἀλλὰ μισθοῦται εἰς πλείονας μισθωτάς, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω λειψάνων (στ. 47 ἑξ. πρβλ. καὶ ἄνω σ. 18). Πιθανῶς δ' εἶχε καὶ ἱερά τινα κατεσπαρμένα τῇδε κἀκεῖσε, περὶ ὧν προνοεῖ ἡ πρόρρεισις (στ. 11 - 46).

Τὴν δαπάνην τῆς ἐπὶ τοῦ λίθου ἀναγραφῆς ὁρίζει τὸ ψήφισμα νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἱεράρχας ὁ ἐκ τῆς συναρχίας τῶν τριῶν ἐνιαυσίων ταμιῶν ἐκτελῶν ἐπὶ τετράμηνον ὡς προάρχων ἤτοι προϊστάμενος τῆς συναρχίας τὰ καθήκοντα τῆς ἀρχῆς ταύτης, οἱ δὲ ἱεράρχαι νὰ δώσωσιν ἀπολογισμὸν τῆς δαπάνης πρὸς τὴν ἁρμοδίαν ἀρχὴν τῶν δύο κατοπτῶν (Busolt ἔ. ἄ. 1442. Buttenwieser ἔ. ἄ. 48. ***Suppl. epigr.*** ἔ. ἄ. Οἰκονόμος ***Ἀρχ. Δελτ.*** 1922, 265· περὶ τῶν ἱεραρχῶν αὐτ. 268).

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἱεραρχῶν περιλαμβάνεται καὶ ὁ Γόργυθος, οὗτινος τὸ ***ἐπιπατρίδιον*** (στ. 4) (πρβλ. Th. Reinach ***Rev. des ét. gr.*** XII, 1899, σελ. 72 στ. 28 καὶ σελ. 89) φαίνεται ὂν ***Κλεισθένειος.*** Τοιοῦτον ὅμως συνδυασμὸν ὀνομάτων εἴδομεν ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ α στ. 28. Ἐπειδὴ δὲ ὅ τε ὅλος τύπος τοῦ ψηφίσματος, περὶ οὗ ὁ λόγος, καὶ ἡ γραφὴ εἶνε νεωτερικώτερα, ὁ ἐνταῦθα λεγόμενος ἱεράρχης θὰ ἦτο ἔγγονος τοῦ δωρητοῦ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς. Γνωστὸς ἤδη εἶνε καὶ ὁ Ἀριστέας Πουριάδαο (IG VII 1758).

Ἡ ἀκολουθοῦσα (στ. 10 ἑξ. - 46) πρόρρεισις εἶνε μακρὰ καὶ θὰ ἐδιδασκόμεθα ἐξ αὐτῆς ἀξιόλογα πράγματα, ἂν ἀμαθὴς φιλάρχαιος δὲν κατέστρεφε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ λίθου. Ἐπεχείρησα συμπληρώσεις τινὰς μόνον, ἵνα δείξω τίνα ἔννοιαν περιεχομένου φαντάζομαι ὑποκειμένην ὑπὸ τὰ πενιχρὰ λείψανα· παρέθηκα δ' αὐτὰς ἐν τῷ κειμένῳ τῆς μεταγραφῆς πρὸς εὐκολίαν τῆς παραβολῆς.

Ἐν στ. 29 καὶ 43 διὰ τοῦ ὅρου ***καταλείπειν*** ἐδηλοῦτο ἴσως ὑποχρέωσις ἀνάλογος πρὸς τὴν προηγουμένην ἐπιγραφὴν β 27 ἐν σχέσει πιθανῶς πρὸς ἱερόν τι (στ. 44). Μνημονεύεται δ' ἐν στίχῳ 33 τὸ ὄνομα τοῦ ***Διονύσου*** (πρβλ. BCH 1922, 235, 278 AE 1920, 30 ***Μελάνθιος*** καὶ οὐχὶ Εὐάνθιος), ἀμφιβόλως δ' ἴσως τὸ τοῦ ***Διὸς*** ἐν στ. 63 (πρβλ. BCH αὐτ. 261 καὶ 1926 σ. 422).

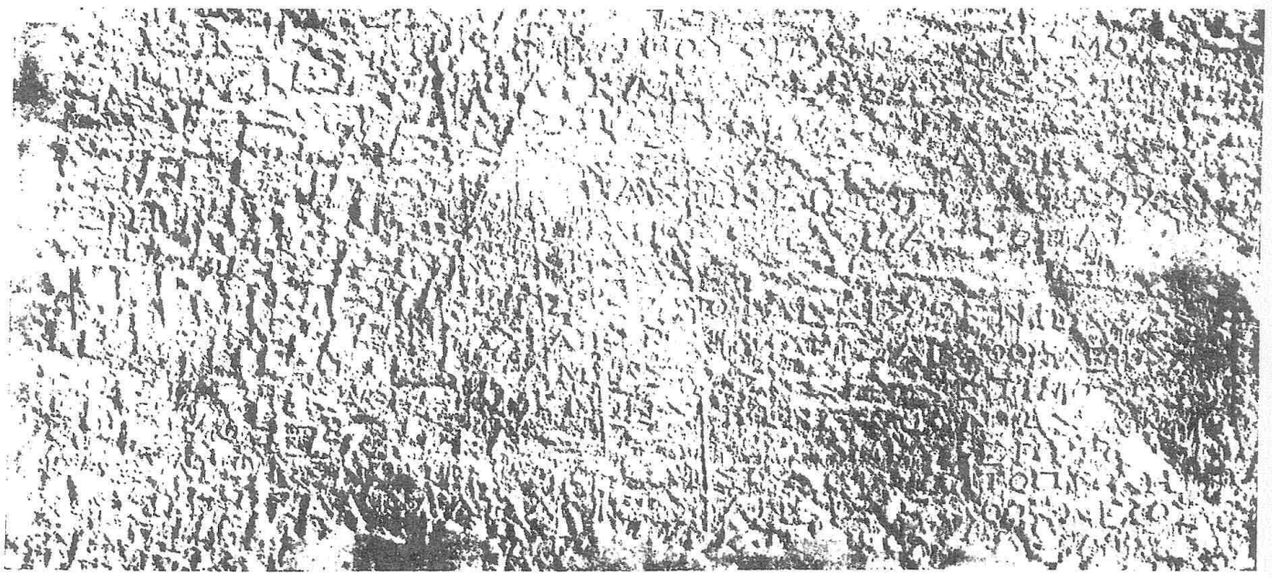
Ἀπὸ τοῦ στ. 47 ἄρχεται ἡ ἀναγραφὴ τῶν γενομένων μισθώσεων. Καθὼς δ' ὁρίζει τὸ ψήφισμα, ἀναγράφονται ὀνόματα καὶ πατρωνύμια καὶ ἔγγυοι καὶ πλέθρα καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν (δόρα ***Rev. d. ét. gr.*** 1910, 29) καὶ ποσὰ χρημάτων καὶ ἐν τέλει τὸ κεφάλαιον τοῦ ὅλου ἐνιαυσίου μισθώματος, ὡς ἐν ταῖς προηγουμέναις ἐπιγραφαῖς καὶ ἄλλαις ὁμοίαις.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΡΕΣΙΑΙ ΕΝ ΘΕΣΠΙΑΙΣ

(Παρένθετος πίναξ 4 καὶ 4α, εἰκ. 2).

Ἀριθ. Εὐρ. τοῦ μουσείου Θηβῶν 518 (Γβ). Στήλη πώρου λίθου ἐκ Θεσπιῶν, ἐλλιπὴς ἄνω. Ὕψ. 1.58, πλ. 0.51, πάχ. 0.29 (εἰκ. 2). Ἐμπρὸς κατὰ τὸ μέσον καὶ δεξιὰ ὀπαὶ ἀκανόνιστοι νεώτεραι ἐξ ἀποπείρας κοπῆς τοῦ λίθου. Ἡ πρόσοψις κεκαλυμμένη ὑπὸ γραμμάτων ἐρυθροβαφῶν ποτε (λείψανα τοῦ χρώματος πολλὰ σῴζονται) ἀλλὰ δυσαναγνώστων καταστάντων ἕνεκα σφυρηλατήσεως δι᾽ αἰχμηροῦ ὀργάνου

Εἰκ. 2. Μέρος τῆς ἐπιγραφῆς (στ. 23 - 28).

πάσης τῆς ὄψεως ἐπίτηδες πρὸς καταστροφὴν αὐτῶν. Πολλαχοῦ ἡ ἀνάγνωσις ἐγένετο μόνον τῇ βοηθείᾳ τῶν λειψάνων τοῦ χρώματος. Ἐν στίχῳ 28 καὶ 54 - 55 κοιλότητες ἀρχαῖαι, ἃς ὑπερπηδᾷ ἡ γραφή. Ὕψ. γραμμ. 0.01. Ἀπὸ τοῦ στίχου 61 διάφορος ἡ γραφή, ἡ διαφορὰ ὅμως δὲν εἶνε ἐκ τοῦ χρόνου τόσον ὅσον ἐκ τοῦ ἄλλου χαράκτου. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀκρεμόνας καὶ ἐνιαχοῦ (π. χ. στ. 19 - 21, 28 - 31) εἶνε ἀκανόνιστα καὶ ἀμελῆ, μείζω, ἐλάσσω ἢ ἀραιότερα. Ὀνόματά τινα, ὧν μέρη σῴζονται, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συμπληρωθῶσιν ἀσφαλῶς παρὰ τὸ φαινόμενον, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἀσφαλῶς, συμφωνοῦσι δὲ ἐνίοτε πλείονα πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων. Ἐνίοτε, ὅπου σημειοῦται κενόν, εἶνε κατὰ πιθανότητα κενόν, οὔσης τῆς ἐπιφανείας λείας πως, ἀλλ᾽ εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπῆρχον γράμματα, ἐνιαχοῦ δὲ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ τοῦτο (πρβλ. στ. 16, 26, 29, 47).

Εἶνε πολὺ λυπηρόν, ὅτι ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη ἐπιγραφὴ (περὶ ἧς ὅρα καὶ Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1933, 197), κατεστράφη ὑπὸ ἀμαθοῦς τινος χωρικοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

πιθανῶς, πιστεύσαντος, ὡς συμβαίνει καὶ τώρα ἀκόμη, ὅτι, ἂν καθίστα αὐτὴν ἀδιάγνωστον, δὲν θὰ ὑπέκειτο εἰς κατάσχεσιν ὁ χρήσιμος αὐτῷ λίθος. Ἂν εἴχομεν πλήρη τὴν ἐπιγραφήν, θὰ εἴχομεν σαφῆ εἰκόνα τῆς ὀργανώσεως τῶν βοιωτικῶν πόλεων, τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν. Διότι βεβαίως ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν δὲν θὰ διέφερε τῆς τῶν Θεσπιῶν ἐν τοῖς κυρίοις. Ἀλλὰ καὶ ὅπως ἐσώθη ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀξιολογώτατον μνημεῖον πρὸς φωτισμὸν τοῦ θέματος τούτου.

Ὁ λίθος περιέχει τὴν ἀναγραφὴν τῶν αἱρεθέντων ἀρχόντων κατὰ τὸς ἐνιαυσίους ἀρχαιρεσίας δύο διαδόχων ἐτῶν. Ὁ ὅρος ***ἀρχαιρεσία*** μνημονεύεται ῥητῶς διὰ τὰς Θεσπιὰς (IG VII 1719) καὶ ἔχομεν καὶ λείψανα ἀναγραφῆς ἀρχαιρεσιῶν θεσπικῶν γνωστὰ (αὐτ. 1745 [=Michel ***Rec. d'inscr.*** 654], 1746. Ἐξ ἄλλων τόπων ἀρχαιρεσίας ἢ καταλόγους ἀρχόντων ὅρα Michel αὐτ. 658,660-3. Collitz ***Dialektinschr.*** 3788. IG XII IX 8 ἑξ. Dittenberger Sylloge[3] 1021. Wilhelm, ***Archäol.-epigr. Mitteil.*** XX, 91. BCH 1894, 534;). Ἡ ἀνάγνωσις εἶνε δυσχερής, μὲ ἀπησχόλησε πολὺν χρόνον, εἰς πολλοὺς δὲ τόπους ἀπήλπισα.

Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ πρώτου ἔτους (στ. 1-60) εἶνε ἐλλιπὴς τὴν ἀρχήν, ἀγνοοῦμεν δὲ πόσον ἀκριβῶς μέρος λείπει. Τὸ ἐλλεῖπον ὅμως εἶνε ἔλαττον τοῦ σῳζομένου, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῦ διαδόχου ἔτους (στ. 61 ἑξ.).

Στ. 2. ***Ἀφεδρ[ιατεύων.*** Ἀναφέρεται καὶ ἐν στ. 67. Ἡ κατάληξις εἶνε ἀσαφής, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦντος ἑνὸς ὀνόματος γίνεται φανερόν, ὅτι εἰς ἑνικὸν ἀριθμὸν ἔκειτο ἡ λέξις καὶ εἷς ἦτο ἐν τῇ πόλει ὁ φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Ἀποδεικνύεται δὲ νῦν, ὅτι οἱ ἑπτὰ ἀφεδριατεύοντες τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν ἦσαν οἱ ἀγνοούμενοι ἐν ταῖς ἀρχαιρεσίαις Βοιωτάρχαι (Busolt, ***Staatskunde*** 1432[6]-1437 Swoboda ***Staatsaltert.*** 280 ἑξ.), εἰ καὶ δὲν ἑρμηνεύεται, διατὶ ἤλλασσον τὸ ὄνομα τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν ἕνεκα τοῦ καθήκοντος νὰ ἀναθέτωσι τρίποδας τοῖς θεοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν, οὓς ἐξεπροσώπουν οὕτως ἢ ἄλλως. Διδασκόμεθα λοιπὸν νῦν, ὅτι πιθανῶς ἑκάστη πόλις, δικαιουμένη νὰ στέλλῃ ἕνα βοιωτάρχην εἰς τὸ κοινόν, ἠρεῖτο αὐτὸν ὡς ἀφεδριατεύοντα. Ἴσως δ' οἱ ἀφεδριατεύοντες εἶχον καθῆκον νὰ μεριμνῶσι καὶ περὶ ἄλλων θυσιῶν τοῦ κοινοῦ, ὡς οἱ ἀθηναϊκοὶ ***ἱεροποιοί.*** Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως ***ἀφεδριατεύων*** (=ἀφιδρύων) ὅρα Buttenwieser ***Indogerm. Forsch.*** 1911, σελ. 51.

Στ. 3. ***Ἀγώναρχος*** =ἀγορανόμος· πρβλ. Ὁμ. Ἰλ. ω 1, ἔνθα τὰ σχόλια Townley λέγουσιν: «ἀγών· ἢ τὸ πλῆθος· παρὰ δὲ Βοιωτοῖς ἀγὼν ἡ ἀγορὰ καὶ τὸν ἀγορανόμον ἀγωνάρχην καλοῦσι»· καὶ Εὐσταθ. αὐτ. καὶ IG VII 1817 καὶ Buttenwieser ἔ. ἄ. σελ. 48, 57.

Στ. 4. ***Τ]ῆς ἐπ[ι*** - - - Ἐνταῦθα θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπόκειται συναρχία τις γυναικῶν (***τῆς*** =ταῖς) ἐπὶ ἱερόν τι ἢ ἑορτήν τινα, ἧς συναρχίας προΐστατο προάρχων τις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

(θῆλυς) αἱρετός. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον συμπληρούμενον γράμμα ἴσως οὐδέποτε ἐπλήρου τὴν ἐκεῖ θέσιν. Γυναικεία συναρχία θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ διὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἀχαίας Δήμητρος, γνωστῆς ἐν Θεσπιαῖς (πρβλ. Κεραμοπούλλου ***Θηβαϊκὰ*** = ***Ἀρχ. Δελτ.*** 1917 σ. 353 ἑξ.) ἢ τῆς Εἰλειθυίας Ἀρτέμιδος (BCH 1926 σ. 409 ἑξ.).

Στ. 5 ***ἰαρομνάμων***· εἷς λοιπὸν καὶ οὗτος, ὡς ὁ ἀφεδριατεύων. Τὰ καθήκοντα αὐτοῦ δὲν διαφαίνονται. Κεῖται καὶ στ. 68.

Στ. 6 ***ναοποίας*** εἶνε σφόδρα ἀμφίβολον καὶ παράδοξον· ἀκολουθοῦσι δέ, φαίνεται, δύο ὀνόματα (πρβλ. ***Ἀρχ. Δελτ.*** 1923, 248 ἑξ. Παππαδάκης).

Στ. 7. Ἡ θέσις εἶνε ἐφθαρμένη, ἐνόμισα δέ, ὅτι δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ ***γραμματιστάς***. Ἕπεται δ' ἓν ὄνομα σχεδὸν βέβαιον, τὸ Εὔχωρος Φαράδαο. Ὁ Εὔχωρος οὗτος εἶνε ἴσως υἱὸς τοῦ Φαράδα Εὐχώρου, ὅστις ἠρέθη συγχρόνως γυμνασίαρχος τοῖς ***πρεσβυτέροις*** (στ. 48-49) καὶ βεβαίως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων.

Στ. 8. Ἀναγινώσκω «***ἀεθλοθέτας*** Μώσης», ὥστε διακρίνεται ὁ ἀθλοθέτης τοῦ ἀγωνοθέτου, ὅστις μνημονεύεται ἐν στίχῳ 13. Δύναται ὅμως νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ***ἀγωνοθέτης,*** ὅτε ἔχομεν ἀπαράδεκτον ἐπανάληψιν ἐν στ. 13.

Στ. 9. ***Τῶ Ἔρ[ω]τ[ο]ς***. Ὡς ἦτο ἀναγκαῖος ἀγωνοθέτης διὰ τὰ Μουσεῖα οὕτω καὶ διὰ τὰ Ἐρωτίδεια (Παυσ. 9, 27, 1-5. BCH 1895, 322, 367 ἑξ.). Ἡ γενικὴ πτῶσις ἀντὶ δοτικῆς ὡς ἐν τῷ προηγηθέντι ***μώσης*** εἶνε πάντως νοητή. Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις ὡς καὶ ἡ συμπλήρωσις εἶνε ἀμφίβολοι. Τὰ γράμματα εἶνε ἀραιά.

Στ. 10. ***Λιμέναρχυ.*** Πρβλ. IG VII 2225 στ. 19. Ἐν Καρύστῳ ὑπῆρχον ἑπτὰ ***λιμενοφύλακες*** (Dittenberger ***Syll.***[3] 951), ἐν δ' Ἑλλησπόντῳ φέρεται Ἀθηναῖος ***λι[μενόφρουρος]*** (αὐτ. 199, 18). Ἐν Θεσπιαῖς ἦσαν ἴσως ἐννέα οἱ λιμέναρχοι. Οἱ Θεσπιεῖς κατεῖχον ἴσως τότε ὅλους τοὺς ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου βοιωτικοὺς λιμένας, ἤτοι τῶν Χορσιῶν, τῶν Σιφῶν (Θουκ. 4,76) καὶ τῆς Κρεύσιος, ὥστε δι' ἕκαστον νὰ ἀναλογῶσι τρεῖς λιμέναρχοι, ὄντες ὅλοι λιμένων οὐχὶ δὲ λιμένος ἀρχοί. Ἡ Θίσβη, τότε σφόδρα ὀλιγάνθρωπος οὖσα (Παππαδάκις ἔ. ἄ. 227), ἥκιστα ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν θάλασσαν. Πρβλ. καὶ τὰ κατωτέρω περὶ τοῦ στ. 54 λεγόμενα. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ σκεφθῇ, μήπως οἱ λιμέναρχοι ἦσαν ὡς οἱ ἐλλιμενισταὶ «οἱ ἐν τοῖς λιμέσι τελῶναι» (πρβλ. Busolt ἔ. ἄ. 614).

Στ. 14. ***Κατόπτη.*** Ἦσαν γνωστοὶ ἤδη (πρβλ. Busolt ***Staatskunde*** 1442) καὶ ἐν Θεσπιαῖς. Ἐπειδὴ ἦσαν λογιστικὴ καὶ εὐθύνουσα ἀρχή, εἶχον καὶ ***γραμματιστὰν*** (στ. 16), οὗ τὸ ὄνομα ἴσως δὲν εἶχε ***χαραχθῇ*** (ὁ λίθος εἶνε βεβλαμμένος). Περὶ τῶν κατοπτῶν ὅρα Buttenwieser ἔ. ἄ. 48. Οἰκονόμου ΑΔ 1922, 263.

Στ. 16. ***Ἵλαρχυ.*** Τὸ ἱππικὸν τῶν Θεσπιῶν ἦτο ἱκανῶς ἰσχυρόν, ἀφ' οὗ διηρεῖτο εἰς 4 ἴλας. Περὶ τῶν ἐλαφρῶν ἢ ἀκροβολιστῶν ***Ταραντίνων*** ἱππέων ὅρα τελευταῖον Wilhelm ἐν ***Anz. d. Akad. Wien*** 1931, 88 ἑξ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Στ. 21. ***Ἀγεμόνες (πελτοφόρης)***· ὁ τίτλος ἐτέθη εἰς πληθυντικὸν ἀριθμόν, ἐν ᾧ ἕπεται ἓν ὄνομα. Ἀλλ᾽ ἴσως ὁ πληθυντικὸς ἑρμηνεύεται, ἂν δεχθῶμεν, ὅτι ὁ συντάκτης ἐσκέπτετο τοὺς ἀκολουθοῦντας ἡγεμόνας πλειόνων στρατιωτικῶν ὁμάδων ὡς εἰ ἔλεγε: «ἀγεμόνες: α΄) πελτοφόρης· β΄) ἐφείβυς· γ΄) ἐπιλέκτυς· δ΄) φαρετρίτης· ε΄) σφενδονάτης . Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος τῶν ἐφήβων ἐτέθη· μονολεκτικῶς ***(ἐφείβαρχος)*** καὶ ἀνετράπη οὕτω ἡ συντακτικὴ σκέψις, ἐπαναλαμβάνεται ἔπειτα πάλιν ὁ τίτλος «ἀγεμόνες· ἐπιλέκτυς .... φαρετρίτης .... σφενδονάτης .... .

Στ. 23. ***Ὁ ἐφήβαρχος*** ἀντιστοιχεῖ πιθανῶς πρὸς τὸν σωφρονιστὴν τῶν Ἀθηναίων (Ἀριστοτ. ***Ἀθ. πολ.*** 42, 2).

Στ. 26. ***Ἀρχικούναγυ.*** Ἡ μνεία τοῦ ἀξιώματος τούτου μεταξὺ τόσων ἄλλων ἀξιωμάτων στρατιωτικῶν, ἀποδεικνύει ἀληθῆ τὴν γνώμην, ὅτι κατὰ τὸν γ΄ αἰῶνα π. Χ. ὄχ· μόνον εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν] (Πλουτ. Ἀρατ. 8) ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας μοῖρα στρατιωτικὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα κυνηγοὶ (κουναγοὶ) ἔχουσα ἀρχηγοὺς δύο, φέροντας τὸ ὄνομα ***ἀρχικούναγος*** (Roussel, ***Rev. d. ét. gr.*** 1930, 361 ἑξ.). Μανθάνομεν ἐνταῦθα, ὅτι τὰς οὕτω σχηματιζομένας δύο μοίρας κυνηγῶν συνῆπτεν εἰς ἕνα λόχον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ εἷς ***λοχαγός,*** ὃν εὑρίσκομεν ἀμέσως μετὰ τοὺς ***ἀρχικουνάγως*** μνημονευόμενον ἄνευ ἄλλου τινὸς προσδιορισμοῦ χαρακτηρίζοντος αὐτὸν εἰδικώτερον, ὡς συμβαίνει στ. 20 ὡς πρὸς τὸν ***λοχαγὸν τοῦ ἀγήματος*** καὶ στ. 28 πρὸς τὸν ***λοχαγὸν τοῖς (νεωτέροις) ὁπλίταις*** καὶ τὸν τοῖς ***πρεσβυτέροις.*** Ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι μετὰ τὸ στ. 27 ἐνικὸν ***λοχαγὸς*** ἔπονται δύο ὀνόματα ἀδελφῶν, ὧν τὸ δεύτερον διὰ μικροτέρων γραμμάτων εἰσβιασθέν, ἐπειδὴ ἴσως ὁ πρῶτος ὑπὸ ἀνθρωπίνου τινὸς κωλύματος (οἷον ἀρρωστίας) ἦτο ἀμφίβολον, ἂν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν. Ὅθεν ἠρέθη ὁ ἀδελφὸς εἰς ἀναπλήρωσιν. Ἀντιθέτως δὲ μετὰ τὸ στ. 28 πληθυντικὸν ***λοχαγὺ ὁπλίτης*** ἕπεται ἓν ὄνομα. Ἡ δευτέρα αὕτη περίπτωσις ἑρμηνεύεται καλῶς, ἂν σκεφθῶμεν, ὅτι οἱ ὁπλῖται ἀπετέλουν ἕνα λόχον, ἕτερον δὲ οἱ πρεσβύτεροι (***πρισγούτεροι*** στ. 30), ὥστε ὁ πληθυντικὸς νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς δύο τούτους λοχαγοὺς ὁμοῦ. Ἢ ὑπὸ τὸ ΑΦΗ ὑπόκειται ὄνομα μοίρας στρατοῦ;

Στ. 31. ***Σιτῶνη· ἐπὶ τὸν βασιλικόν.*** Ὁ πληθυντικός, διότι εἶνε δύο εἰδῶν οἱ σιτῶναι, εἷς ἐπὶ τὸν βασιλικὸν καὶ εἷς ἐπὶ τὸν καθιερωμένον. Δὲν ἀκριβολογεῖ γραμματικῶς ἡ ἐπιγραφή, διότι ὁ νοῦς τοῦ συντάκτου παρασύρεται ἐκ τοῦ διττοῦ τῆς ἀρχῆς, ἧς ἑκάτερον μέρος ἔχει ἕνα ἄρχοντα.

Στ. 31 ***σιτῶνη ἐπὶ τὸν βασιλικόν.*** 32 ***ταμίας βασιλικόν.*** 33 ***ἐπὶ τὸν καθιαρωμένον σιτῶνη.*** 34 ***ταμίας ἐπὶ τὸν καθιαρωμένον.*** 35 ***σιτοπῶλη.*** Πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ αὗται ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς καὶ τοὺς Ρωμαϊκοὺς ἔπειτα χρόνους δημιουργηθεῖσαν ἕνεκα σιτοδειῶν κατάστασιν (Busolt

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἔ. ἄ. 432 ἑξ.)[1], ὅτε αἱ πόλεις καθίστων εἰδικοὺς πρὸς προμήθειαν σίτου ἄρχοντας. Περὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν προήρχοντο τὰ ἀναγκαῖα χρήματα, ἐπραγματεύθη ὁ Francotte ἐν ***Melanges Nicole*** σ. 143 ἑξ. ἀναλύων τὰς σωθείσας μαρτυρίας καὶ μάλιστα τὰς ἐπιγραφάς. Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῶν Θεσπιῶν κατὰ τοιαύτης καταστάσεως φαίνεται πολυμερεστέρα. Δὲν πρόκειται δ' ἐνταῦθα περὶ αἰφνιδίας σπανοσιτίας, καὶ ἑπομένως περὶ ἐκτάκτων πρὸς ἄμυναν ἀρχόντων. Ἡ πόλις εἶχε πολλὴν ἱερότητα καὶ ἀπήλαυσε κατὰ τοὺς δηλωθέντας ἀνωτέρω χρόνους πολλῆς εὐνοίας παρὰ βασιλέων καὶ κοινῶν θνητῶν. Γενομένης δέ ποτε σιτοδείας, ἐγένετο, φαίνεται, ἔναρξις δωρεῶν παρὰ βασιλέων καὶ παρ' ἄλλων ἀνθρώπων, τῶν δὲ δωρεῶν τούτων τὸ κεφάλαιον δὲν ἐδαπανήθη ἀμέσως πρὸς ἀγορὰν σίτου, ἀλλὰ διετέθη καὶ κατ' ἄλλον μὲν ἴσως τρόπον, ἵνα φέρῃ τόκον, ἀλλὰ πάντως καὶ πρὸς ἀγορὰν γαιῶν, ὧν ἡ πρόσοδος διετίθετο πρὸς ἀγορὰν καὶ πώλησιν εὐθηνοῦ σίτου καὶ οὕτω παροχὴν εὐθηνοῦ ἄρτου εἰς τὰς πενομένας κυρίως τάξεις. Τοιαύτας γαίας ἐκ βασιλικῶν δωρεῶν γινώσκομεν τὰς τοῦ Φιλεταίρου (IG VII 1788-1790 ἄνω σελ. 15, 18) καὶ τὰς τοῦ Πτολεμαίου IV τοῦ Φιλοπάτορος (***Rev. d. ét. Grecques*** 1897 σ. 26 ἑξ. Πρβλ. Laum ***Stiftungen*** I 89, II 24 ἑξ. Jardé, Les céreales dans l'antiquité σ. 150, ἄνω σ. 16). Παρὰ κοινῶν δ' ἀνθρώπων γινώσκομεν τὰς ἀναθέσεις τοῦ Γοργύθου τοῦ υἱοῦ τοῦ Κλεισθένους (ἄνω σελ. 14 ἑξ.), τοῦ Σωστράτου (ἄνω σελ. 20) καὶ τὰς τοῦ Ξενέα τοῦ υἱοῦ τοῦ Πύθωνος (ἄνω σελ. 15). Ἦσαν ὅμως πλείονες, ὡς δηλοῦται ἐξ ἄλλων μισθώσεων, οἷαι αἱ «εἰς τὸ ἐλαιοχρίστιον» (ἄνω σελ. 17), αἱ ἄλλαι τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἐπὶ Χαριγένεος ἄρχοντος (ἄνω σελ. 26), αἱ περὶ ὧν ἡ ἐπιγραφὴ BCH 1897, 553 ἑξ. καὶ αἱ ἐν IG VII κείμεναι. Ὅτι δ' ἡ περὶ καταστάσεως σιτωνῶν ἐπιγραφὴ IG VII 1719 εἶνε παλαιοτέρα τῆς ἡμετέρας, ὅρα καὶ τὴν σημείωσιν εἰς στ. 65.

Ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμα τῶν βασιλέων τότε εἶχε μεγάλην σημασίαν καὶ ἦτο μεγάλως ἀνεπτυγμένη ἡ πρὸς αὐτοὺς ὑστερόβουλος κολακεία, ἐκρίθη καλὸν νὰ μὴ ταχθῶσιν αἱ δωρεαὶ αὐτῶν μετὰ τῶν προελθουσῶν ἐκ καθιερώσεων ἢ ἀναθέσεων κοινῶν πολιτῶν, ἀλλὰ νὰ ἔχωσιν ἰδίαν διοίκησιν. Ἐντεῦθεν προέκυψαν αἱ ἴδιαι ἀρχαὶ ***σιτωνῶν ἐπὶ τὸν βασιλικὸν*** (ἐνν. σῖτον, ἐξαγόμενον ἐκ τῆς λέξεως ***σιτῶνη***), ***ταμίου βασιλικὸν*** (κατὰ βραχυλογίαν ἀντὶ ***ἐπὶ τὸν βασ.***), ἴδιαι δὲ ἀρχαὶ ***σιτωνῶν*** καὶ ***ταμίου ἐπὶ τὸν καθιαρωμένον*** (ἐνν. σῖτον) ὑπὸ οἱουδήποτε ἄλλου ἀνθρώπου. Ὅτι δ' ἡ λέξις ***καθιεροῦν*** ἐκυριολεκτεῖτο ἐπὶ τοιούτων ἀναθέσεων ἢ δωρεῶν, ὅρα Laum ἔ. ἄ. I 120, 125, 133 κ. ἀ. Ὁ ταμίας «ὁ ἐπὶ ***τῶν*** καθιαρωμένων» ἐν Τανάγρᾳ καὶ «ὁ ἐπὶ ***τῶν*** ἱαρῶν» ἐν Ὀρχομενῷ εἶνε, νομίζω, γενικωτέρου χαρακτῆρος, τηροῦντες πάντα τὰ ἀναθήματα (Swoboda ἔ. ἄ. 286).

[1] Πρβλ. Rostovtzeft, ***Social and economic Hist. of the Rom. empire*** 1926 σελ. 138 ἑξ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ὁ σῖτος ὁ προερχόμενος ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων γαιῶν in natura ἢ ὁ ἀγοραζόμενος ἄλλοθεν διὰ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐνιαυσίας χρηματικῆς προσόδου ἐπωλεῖτο εἰς τὸν λαὸν ἀντὶ οὐχὶ μεγάλης τιμῆς ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης ἀρχῆς, τῆς ***τῶν σιτοπωλῶν,*** κοινῆς δι' ἀμφοτέρων τῶν προσόδων τὸν σῖτον. Ἡ διάταξις αὕτη διαφέρει τῆς ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι κατὰ τοῦτο, ὅτι παρ' ἐκείναις ἡ ἀρχὴ τῶν σιτωνῶν μνημονεύεται μόνη ἐκτελοῦσα πάντα τὰ καθήκοντα, ἅτινα ἐνταῦθα κατανέμονται εἰς σιτώνας, ταμίας, καὶ σιτοπώλας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν μίσθωσιν τῶν δημοσίων γαιῶν εἴδομεν δρῶντας τοὺς ***ἱεράρχας*** (ἄνω σ. 20, 26), συνάγομεν, ὅτι, ἂν οὗτοι ἐμίσθουν καὶ τὰς ***ἱεράς,*** ὡς ἄγει τὸ ὄνομα αὐτῶν νὰ δεχθῶμεν, τότε ὑπῆρχε μέγας καταμερισμὸς τῶν ἔργων καὶ τῶν καθηκόντων ἐν τῇ διοικήσει τῶν γαιῶν τούτων. Δύσκολον μόνον εἶνε νὰ καθορισθῶσι τὰ καθήκοντα ἑκάστης ἀρχῆς μετ' ἀκριβείας, εἰ καὶ πολλαὶ γνῶμαι δύνανται νὰ ῥηθῶσι μετὰ πιθανότητος. Πάντως οἱ σιτοπῶλαι φαίνονται κοινοὶ διὰ τὸν σῖτον ἀμφοτέρων τῶν προελεύσεων, εἴτε βασιλικὸν δηλ. εἴτε ἐξ ἀναθέσεως ἄλλων ἀνθρώπων προερχόμενον.

Στ. 42. Ἴσως συμπληρωτέον Νίκων Δόρκωνος. Σῖμος Μικίναο.

Στ. 44. ***Ταμίη.*** Ὡς βλέπω ἐν τῷ ἐκτύπῳ συμφωνοῦσι τὰ ἴχνη τῶν γραμμάτων πρὸς τοιαύτην συμπλήρωσιν. Ἀλλ' ἡ πιθανότης, ὅτι τοιαύτη λέξις ὑπόκειται, ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καταλεγομένων προσώπων· διότι γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ταμίαι ἦσαν τρεῖς· ἦρχον δὲ πιθανῶς ἐπὶ τετράμηνον ἕκαστος, ὡς ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Βοιωτίας.

Στ. 45 ***παιδονόμυ*** . . . στ. 47 ***γουνηκονόμυ.*** 48 ***γουμνασίαρχυ.*** Τὰ τρία ταῦτα ἀξιώματα νομίζει ὁ Ἀριστοτέλης ἴδια εὐημερουσῶν καὶ τὴν εὐκοσμίαν θηρευουσῶν ἀριστοκρατικῶν πόλεων: Πολιτ. 1322 β 37 «ἴδιαι δὲ ταῖς σχολαστικωτέραις καὶ μᾶλλον εὐημερούσαις πόλεσιν, ἔτι δὲ φροντιζούσαις εὐκοσμίας, γυναικονομία νομοφυλακία παιδονομία γυμνασιαρχία, πρὸς δὲ τούτοις περὶ ἀγῶνας ἐπιμέλεια γυμνικοὺς καὶ Διονυσιακούς, κἂν εἴ τινας ἑτέρας συμβαίν***ει*** τοιαύτας γίνεσθαι θεωρίας. τούτων δ' ἔνιαι φανερῶς εἰσιν οὐ δημοτικαὶ τῶν ἀρχῶν οἷον γυναικονομία καὶ παιδονομία. τοῖς γὰρ ἀπόροις ἀνάγκη χρῆσθαι καὶ γυναιξὶ καὶ παισὶν ὥσπερ ἀκολούθοις διὰ τὴν ἀδουλίαν». Οὐδεμία τῶν ἀνωτέρω καταλεγομένων ἀρχῶν ἔλειπεν ἐκ Θεσπιῶν, ἂν ὁ ἐν στ. 5, 69 γενόμενος δεκτὸς ἁρομνάμων, ὃν ὁ Swoboda ***Staatsalt.*** 287 ἀδυνατεῖ νὰ καθορίσῃ, εἶχε τὰ καθήκοντ***α*** τῶν νομοφυλάκων. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὰ καθήκοντα τούτων ἦσαν στενά, ἀναφερόμεν***α*** ἴσως εἰς ἱεράς τινας μόνον παραδόσεις καὶ ἔθιμα, ὁ ***τεθμοφούλαξ*** ὁ μνημονευόμενος ἐν στ. 66 εἶνε προφανῶς ἀρχικῶς ἰσοδύναμος πρὸς τοὺς νομοφύλακας, εἰ καὶ εἶτα κατέληξε νὰ εἶνε ἰσοδύναμος πρὸς τοὺς νῦν συμβολαιογράφους (ὅρα σημ. εἰς στ. 66). Περὶ ἀγώνων γυμνικῶν καὶ μουσικῶν μαρτυρεῖ ὅ τε Παυσ. 9, 31, 3 καὶ πλῆθος ἐπιγραφῶν (πρβλ. BCH 1895, 322 ἑξ.).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Στ. 54. ***Ἐνδέκαρχυ.*** Τὸ ἀξίωμα φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως στρατιωτικόν· ἂν δὲ τοῦτο ἀληθεύῃ, τότε οἱ πέντε ὀνομαζόμενοι οὕτω ἄνδρες, ἀπετέλουν μετὰ τῶν ἀνδρῶν, οὓς διῴκουν, σύνολον ἀνδρῶν 55, ὑποτιθεμένου ὅτι ἕκαστος ἦτο ὁ ἐνδέκατος τῆς διοικουμένης ὁμάδος ἑκάστης, ἢ σύνολον ἑξήκοντα ἀνδρῶν, ἂν ἕκαστος ἦτο ὁ δωδέκατος τῆς ὁμάδος, ἣν διῴκει. Κατὰ 12 δ' ἀναγράφονται οἱ νεκροὶ τοῦ Θεσπικοῦ πολυανδρίου ἐπὶ ἑπτὰ στηλῶν (***Πρακ. τ. Ἀρχ. Ἑταιρ.*** 1883, 71. ***Ἀρχ. Ἐφ.*** 1920, 19 Α), ὁ δὲ Σταματάκης φαντάζεται τὴν διαίρεσιν στρατιωτικήν· ὅπου οἱ νεκροὶ εἶνε ὀλιγώτεροι, σημαίνει τοῦτο, ὅτι δὲν «κατεκόπησαν ἀμυνόμενοι ἐν χερσὶν» ὅλοι οἱ ἄνδρες τῆς στρατιωτικῆς μονάδος (Θουκ. 4, 96, 3). Ἀλλ' οἱ ἐνδέκαρχοι πάντες ὁμοῦ εἶχον καὶ γραμματέα (στ. 52), ὅστις εἰς στρατιωτικὰς μονάδας εἶνε νοητός, νομίζω, ὡς βοηθὸς τοῦ σιτιστοῦ. Ἄπορον δ' εἶνε τότε, πῶς λείπει εἰς τὰ ἀνωτέρω καταλεγόμενα στρατιωτικὰ σώματα (ἄγημα, ἴλαρχοι, λοχαγοὶ κλ.), καθ' ὅλου δὲ μάλιστα εἰς λογιστικὰς συναρχίας, οἷα εἶνε ἡ τῶν ταμιῶν. Διὰ τοῦτο ὑποπτεύω, ὅτι, ἀφ' οὗ περὶ ἐνδεκάρχων γίνεται λόγος μετὰ τοὺς παιδονόμους, γυναικονόμους καὶ γυμνασιάρχους, ἴσως πρόκειται ἡμῖν ἀρχή τις ἔχουσα σχέσιν πρὸς τοὺς χοροὺς τῶν παίδων, κόρων καὶ κορῶν, καθ' ἃ λέγει ὁ Πλάτων, ἐν τοῖς Νόμοις 771 Β ἑξ.: «... διὸ καὶ πᾶσαν πόλιν ἄγει μὲν τὸ ξύμφυτον ἱεροῦν αὐτὰς (τὰς δώδεκα μοίρας), ἄλλοι δὲ ἄλλων ἴσως ***ὀρθότερον ἐνείμαντό τε καὶ εὐτυχέστερον ἐθείωσαν τὴν διανομήν,*** ἡμεῖς δὲ οὖν νῦν φαμεν ὀρθότατα προῃρῆσθαι τὸν τῶν πεντακισχιλίων καὶ τετταράκοντα ἀριθμόν, ὃς πάσας τὰς διανομὰς ἔχει ***μέχρι τῶν δώδεκα*** ἀπὸ μιᾶς ἀρξάμενος ***πλὴν ἑνδεκάδος***· αὕτη δ' ἔχει σμικρότατον ἅμα· ἐπὶ θάτερα γὰρ ὑγιὴς γίγνεται δυοῖν ἑστίαιν ἀπονεμηθείσαιν. ***Ὡς δ' ἐστὶ ταῦτα ἀληθῶς ὄντα,*** κατὰ σχολὴν οὐ πολὺς ἐπιδείξειε μῦθος. Πιστεύσαντες δὴ τὰ νῦν τῇ παρούσῃ φήμῃ καὶ λόγῳ νείμωμέν τε ταύτην καὶ ***ἑκάστῃ μοίρᾳ θεὸν ἢ θεῶν παῖδα ἐπιφημίσαντες, βωμούς τε καὶ τὰ τούτοις προσήκοντα ἀποδόντες, θυσιῶν πέρι ξυνόδους ἐπ' αὐτοῖς ποιώμεθα δύο τοῦ μηνός, δώδεκα μὲν τῇ τῆς φυλῆς διανομῇ, δώδεκα δὲ αὐτῷ τῷ τῆς πόλεως διαμερισμῷ,*** θεῶν μὲν δὴ πρῶτον χάριτος ἕνεκα καὶ τῶν περὶ θεούς, δεύτερον δὲ ἡμῶν αὐτῶν οἰκειότητός τε πέρι καὶ γνωρίσεως ἀλλήλων, ὡς φαῖμεν ἄν, καὶ ὁμιλίας ἕνεκα πάσης. ***Πρὸς γὰρ δὴ τὴν τῶν γάμων κοινωνίαν καὶ ξύμμιξιν ἀναγκαίως ἔχει τὴν ἄγνοιαν ἐξαιρεῖν, παρ' ὧν τέ τις ἄγεται καὶ ἃ καὶ οἷς ἐκδίδωσι,*** περὶ παντὸς ποιούμενον ὅτι μάλιστα τὸ μὴ σφάλλεσθαι μηδαμῶς ἐν τοῖς τοιούτοις κατὰ τὸ δυνατόν. Τῆς οὖν τοιαύτης σπουδῆς ἕνεκα ***χρὴ καὶ τὰς παιδιὰς ποιεῖσθαι χορεύοντάς τε καὶ χορευούσας κόρους καὶ κόρας καὶ ἅμα δὴ θεωροῦντας τε καὶ θεωρουμένους*** (772) ***μετὰ λόγου τε καὶ ἡλικίας τινὸς ἐχούσης εἰκυίας προφάσεις, γυμνοὺς καὶ γυμνὰς μέχρι περ αἰδοῦς σώφρονος ἑκάστων. Τούτων δ' ἐπιμελητὰς πάντων καὶ κοσμητὰς τοὺς τῶν χορῶν***

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἄρχοντας γίγνεσθαι καὶ νομοθέτας μετὰ τῶν νομοφυλάκων, ὅσον ἂν ἡμεῖς ἐκλίπωμεν. τάττοντας. Ἀναγκαῖον δέ, ὅπερ εἴπομεν, περὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, ὅσα σμικρὰ καὶ πολλά, νομοθέτην μὲν ἐκλείπειν, ***τοὺς δ' ἐμπείρους ἀεὶ κατ' ἐνιαυτὸν γιγνομένους αὐτῶν ἀπὸ τῆς χρείας μανθάνοντας τάττεσθαι καὶ ἐπανορθουμένους κινεῖν κατ' ἐνιαυτόν,*** ἕως ἂν ὅρος ἱκανὸς δόξῃ ***τῶν τοιούτων νομίμων καὶ ἐπιτηδευμάτων*** γεγονέναι. Χρόνος μὲν οὖν μέτριος ἅμα καὶ ἱκανὸς γίγνοιτ' ἂν τῆς ἐμπειρίας δεκαέτηρος ***θυσιῶν τε καὶ χορειῶν,*** ἐπὶ πάντα καὶ ἕκαστα ταχθείς...» Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα λέγει ἐν ἀρχῇ περὶ τῶν δωδεκάδων ὡς περὶ διαιρέσεως κειμένης ἤδη παρά τισι τῶν Ἑλλήνων (πρβλ. Ἡροδ. I, 142 ἑξ.), ὥστε νὰ ἐπιτρέπηται νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐν Θεσπιαῖς ὁ θεσμὸς ἦτο παλαιός. Δώδεκα δὲ ἦσαν οἱ χορευταὶ τῶν παλαιῶν χορῶν, χωρὶς τοῦτο νὰ ἀποκλείῃ καὶ ἰσομερῆ ἐν τῷ στρατῷ διαίρεσιν τῶν ἐφήβων ἔπειτα, ὡς συνέβαινεν ἐν Σπάρτῃ περὶ τὰ συσσίτια [1]. Ἴσως μάλιστα καὶ οἱ ***ἀγώναρχοι τῷ Ἔρωτι*** (στ. 51), οἱ παρεμβαλλόμενοι μεταξὺ τοῦτο μὲν τῶν παιδονόμων, τῶν γυναικονόμων, τῶν γυμνασάρχων, τοῦτο δὲ τῶν ἐνδεκάρχων δηλοῦσιν ἀνάλογον ἀρχὴν ἐπιβλέπουσαν τοὺς χορικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς θυσίας τῶν γυναικῶν (=κορῶν;) καὶ τῶν νέων (πρβλ. BCH 1895 321_3), ὅλως διάφορον πρὸς τὸν ἕνα καὶ ἁπλῶς ***ἀγώναρχον*** καλούμενον τοῦ στ. 3, ὃν ἡρμηνεύσαμεν ὡς ἀγορανόμον. Ἀλλ' ἂν ἀπεδεικνύετο, ὅτι κατ' ἀμφοτέρας τὰς μνείας τῶν ἀγωνάρχων πρόκειται περὶ ἀρχῆς οἰκείας ὄντως πρὸς ἀγῶνας πανηγύρεων (παρεστατεῖτο δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ὅ τε ἄρχων ὑπὸ 10 καὶ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ 4 ***ἐπιμελητῶν*** ἐν πομπαῖς), θὰ ἤθελον νὰ ὑπομνήσω, ὅτι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ αἱ ἀγοραὶ ἐλέγοντο ***λιμένες*** (Πρβλ. τὴν περίφημον ἐπιγραφὴν τῆς Λαρίσης Dittenberger ***Sylloge***[3] 543 στ. 42 σημ. 36, ἔνθα καὶ τὸ τοῦ Ἡσυχ.: «λιμήν· ἀγορά· καὶ ἐνδιατριβή. Πάφιοι». καὶ ***Πρακτ. τ. Ἀρχ. Ἑτ.*** 1919, 45 ἑξ.) καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συνέβαινεν ὅμοιόν τι καὶ ἐν Βοιωτίᾳ που, ὅτε οἱ λιμέναρχοι θὰ ἐδήλουν ἀγορανόμους. Ὁ δὲ μέγας ἀριθμὸς αὐτῶν θὰ ἦτο προσφορώτερος πρὸς τοιοῦτον ἀξίωμα (ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ ἦσαν 10 ἐπὶ Ἀριστοτέλους) ἢ πρὸς τὸ τοῦ ἀληθοῦς λιμενάρχου ἐν ταῖς ἀθαλασσώτοις Θεσπιαῖς. Ἀλλ' ἀναφέρομεν ὅμως καὶ τοῦτο· ὅτι καὶ ἐν Θεσπιαῖς μνημονεύεται ***ἀγορανόμος*** (IG VII 2, 519) καὶ ἐκ Κρεύσιος μανθάνομεν περί τινος ***λιμεναρχήσαντος*** ἐν ῥωμ. αὐτοκρατορικοῖς χρόνοις (IG VII 1826).

Ὅπωσδήποτε ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ὡς καὶ ἔν τισιν ἄλλοις, θέτομεν μᾶλλον ἢ λύομεν τὸ πρόβλημα κατὰ τὴν πρώτην ταύτην προσπάθειαν.

Στ. 48. ***Γουμνασίαρχυ πρισγουτέρυς*** καὶ στ. 50 ***(γουμνασίαρχυ) νεωτέρυς.*** Ὁ Πλούτ. ἠθ. 755 Α καὶ 756 Α γινώσκει δύο γυμνασιάρχους ἐν Θεσπιαῖς,

[1] Πρβλ. καὶ Bekker ***Anecd.*** X 235: «Δεκαδάρχαι· οἱ περὶ δέκα δύο ἡγεμόνες, οὓς καὶ δωδεκαδάρχους ἔλεγον· ἦσαν γὰρ σὺν τῷ δωδεκάρχῳ δώδεκα». Προφανῶς ἐν ἀρχῇ γραπτέον δωδεκάρχαι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἐν ᾧ ἐνταῦθα ἔχομεν δύο (ἢ τρεῖς;) τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τρεῖς τοῖς νεωτέροις (πρβλ. καὶ IG VII 1825, 1855, 1885).

Στ. 50. Ἐν τέλει τοῦ στίχου ἴσως δύναται νὰ ἀναγνώσῃ τις ***Μόλωνος· Κράτ/ων.*** Δυσανάγνωστος ὁ τόπος.

Στ. 52. Τὸ ὑπόλοιπον χρῶμα τῶν γραμμάτων βοηθεῖ πρὸς ἀνάγνωσιν τοῦ στίχου.

Στ. 58. ***Ὁδαγύ.*** Εἶνε δύσκολον νὰ δεχθῶμεν τούτους ἴσους πρὸς τοὺς ***ὁδοποιοὺς*** τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς ***ἀμφοδάρχας*** τῆς Περγάμου, εἰ καὶ γινώσκομεν ἐν Θεσπιαῖς μίαν τοὐλάχιστον λιθόστρωτον ὁδόν, ἥτις ἀνεχώρει ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἔβαινε μεταξὺ ἐπισήμων τάφων, ἐν οἷς καὶ τὸ πολυάνδριον τῶν ἐν Δηλίῳ πεσόντων τῷ 424 π. Χ. (Σταματάκης, ***Πρακτ. τ. Ἀρχ. Ἑτ.*** 1883, 72. Κεραμόπουλλος αὐτ. 1911 153, 159. ***Ἀρχ. Ἐφ.*** 1920, 1 ἑξ. 18 Β, 24 Β ἑξ.). Ἀλλ᾽ ἡ ὁδὸς ἐκείνη εἶνε νεωτέρων χρόνων, ἀφ᾽ οὗ χρησιμοποιεῖ ἐν τῷ λιθοστρώτῳ καὶ ἐπιτυμβίους λίθους ῥωμαϊκῶν χρόνων (Σταματάκης), συγκολλᾷ δ᾽ αὐτοὺς δι᾽ ἀσβέστου πρὸς τὰς ὑποκειμένας ποταμίας κροκάλας, ὡς εἶδον ἐγώ. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως νὰ εἶχον οἱ Θεσπιεῖς ἀρχήν τινα ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἐν παλαιοτέροις χρόνοις, ἀλλ᾽ ἡ γλωσσικὴ ἑρμηνεία τῆς λέξεως ***ὁδηγὸς*** δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοιοῦτον ἔργον. Ἐπειδὴ δ᾽ οἱ ***ὁδηγοὶ*** μνημονεύονται μετὰ τὰς ἀρχὰς τὰς οἰκείας πρὸς τὸν βίον τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων καὶ τὰς λατρευτικὰς αὐτῶν κοινωνίας — ἂν ἡ ἑρμηνεία τῶν ἐνδεκάρχων ἐπιδοκιμάζηται — ἴσως οἱ ***ὁδηγοὶ*** ἦσαν ἀρχὴ ἀσχολουμένη περὶ τὴν τέλεσιν τῆς λατρείας καὶ δὴ καὶ τῶν ἀγώνων πρὸς τιμὴν τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ἔρωτος κατὰ τὸν Ἑλικῶνα (Πλουτ. ἠθ. 748 F ἑξ. Παυσ. 931, 3 BCH 1895, 322, 367 ἑξ.). Ἐπειδὴ δ᾽ ὁ τόπος οὗτος κεῖται μακρὰν τῶν Θεσπιῶν, φαντάζομαι, ὅτι ἀρχή τις, ἐπιμελομένη τῆς πορείας τῶν κόρων καὶ τῶν κορῶν μέχρις ἐκεῖ, θὰ ἦτο ἀναγκαία. Ἡ πορεία αὕτη θὰ ἦτο πομπικὴ καὶ αἱ πομπαὶ εἶχον ἐν Ἀθήναις τοὐλάχιστον εἰδικοὺς ἄρχοντας. Τοιαύτην δ᾽ ἔννοιαν μέχρι κρείττονος ἀποδίδω εἰς τοὺς ***ὁδηγούς.*** Ὁ Henwerden ***Lexicon supplet.*** ἐν λ. φέρει τὴν λέξιν εἰς σχέσιν πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἐπίκλησιν τῆς Παναγίας ὡς Ὁδηγητρίας καὶ παραπέμπει καὶ εἰς τὰ ***Γεωπον.*** XVIII, 17, 8 (=κτίλος).

Στ. 61. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ ἀναγραφὴ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἐπὶ ἄρχοντος Ἐπιγένεος. Ὁ Ἐπιγένης εἶνε ἄγνωστος μέχρι τοῦδε ἄρχων. Τὸ ***ἐσσώμοσαν,*** ἂν προέρχεται ἐκ τοῦ ***ἐξώμοσαν,*** πρέπει νὰ ἔχῃ σημασίαν ἐν Βοιωτίᾳ διάφορον ἢ ἐν Ἀττικῇ, ἔνθα σημαίνει ἀρνοῦμαι τι ἐνόρκως (Meier - Schömann - Lipsius ***Das att. Recht u. Rechtsverf.*** 407, 878).

Στ. 62. Ὁ εἷς τῶν τριῶν πολεμάρχων ἦτο ἴσως υἱὸς Εὐορμίδου τινὸς ἄρξαντος πιθανῶς ἀρχομένου τοῦ β΄ αἰῶνος π. Χ. ἐν Θεσπιαῖς (IG VII 1726).

Στ. 65. Οἱ ***σύνεδροι*** τρεῖς μόνον ὄντες δὲν δύνανται ἐνταῦθα νὰ δηλῶσι τὴν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

βουλὴν τῆς πόλεως, τὸ ***συνέδριον,*** καθ' ἃ ἐδίδαξεν ὁ Holleaux ***Rev. d. ét. gr.*** 1897, 157 ἑξ. Swoboda ***Staatsalt.*** 283, ἀλλ' ἦ εἶνε ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως εἰς γενικώτερόν τι συνέδριον τοῦ ***Κοινοῦ*** ἢ ἐπιτροπεία τις διευθύνουσα τὰς ἐργασίας τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως ἀνάλογος πρὸς τοὺς ***προέδρους*** τῶν Ἀθηνῶν. Κλίνομεν πρὸς τὴν πρώτην γνώμην, ἔχοντες ὑπ' ὄψει καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Παππαδάκι γεγραμμένα ***Ἀρχ. Δελτ.*** 1923, 248 ἑξ., εἰ καὶ οὗτος δέχεται τὸ ***συνέδριον*** ἐκ ***ναποιῶν*** πάντοτε, οὐχὶ δ' ἐκ ***συνέδρων*** γενικωτέρων ἀποτελούμενον. Ἂν δὲ ταῦτα οὕτως ἔχωσι, τότε τὸ ψήφισμα «***τῶν συνέδρων***» (IG VII) 1719), δι' οὗ καθορίζεται ἡ κατάστασις σιτωνῶν, εἶνε τοῦ Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν καὶ ἀφορᾷ πάσας τὰς βοιωτικὰς πόλεις, προνοοῦν περὶ γενικῆς σπανοσιτίας ἢ καταστάσεως προελθούσης ποτὲ ἐκ τοιαύτης σπανοσιτίας. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο δεῖται μακροτέρου λόγου. Ὅτι δὲ καὶ τῶν πόλεων αἱ βουλαὶ ἐλέγοντο συνέδρια (σύνεδροι) ἐπὶ Ρωμαίων, ὅρα π. χ. IG VII 4132.

Στ. 66. ***Τεθμοφούλαξ.*** Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς Νικαρέτας IG VII 1172 V(H) 177 ἀναφέρεται «γραμματεὺς ***τῶν*** τεθμοφουλάκ***ων***», ἐν ᾧ ἐνταῦθα εἷς καὶ μόνος εἶνε ὁ ἄρχων οὗτος ἄνευ γραμματέως (πρβλ. καὶ IG VII 3172).

Στ. 67. Ὁ ***ἀφεδριατεύων*** ἔχει ἐνταῦθα καὶ γραμματιστάν, ἐν ᾧ ἐν τῇ προηγουμένῃ ἀρχαιρεσίᾳ (στ. 2-3) ἐλλείπει οὗτος.

Στ. 68. Ἂν μετὰ τὸν ***ἀγώναρχον,*** οὗ τὸ ὄνομα ἤρχετο, φαίνεται, διὰ τοῦ γράμματος Π ἕπεται γραμματιστὰς αὐτοῦ ἢ ἄλλης τινὸς ἀρχῆς τίτλος, ὃν ὑπεδύθη ὁ Ἀντικράτεις Ἀθανίαο, δὲν δύναμαι νὰ διίδω.

Ὁ ***ἄρχων*** Ἐπιγένης (στ. 61) εἶνε βεβαίως εἷς τῶν κατὰ τὴν ἀρχαιρεσίαν ταύτην κατασταθέντων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ κατωτέρω ἔχει τοὺς ***πολεμάρχους,*** τὸν ***ἵππαρχον*** (στ. 62) μετά τινος γραμματιστοῦ ἴσως (οἷον εἶχον καὶ οἱ πολέμαρχοι), τοὺς ***συνέδρους*** (στ. 65) καὶ τὸν ***τεθμοφούλακα*** (στ. 66), εἰσέρχεται δὲ εἶτα εἰς τὴν σειρὰν τὴν ὀνομάζουσαν τὸν ***ἀφεδριατεύοντα*** (στ. 67), τὸν ***ἀγώναρχον*** (στ. 68) καὶ τὸν ***ἱαρομνάμονα*** (στ. 69), ἀφ' ὧν ἄρχεται τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ λίθου, συνάγομεν, ὅτι ἐκ τῆς προηγουμένης ταύτης ἀρχαιρεσίας ἀπώλετο τὸ μέρος τὸ περιλαμβάνον τὸν ἄρχοντα, τοὺς πολεμάρχους, τὸν ἵππαρχον, τοὺς συνέδρους καὶ τὸν θεσμοφύλακα, ὥστε, ἂν δὲν εἴχομεν ἐν τῷ μεταξὺ χάσματα ἐκ φθορᾶς τοῦ λίθου, θὰ ἐγινώσκομεν ἔν τινι ἀκριβείᾳ τὸ πλῆθος καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως, αἵτινες εἶνε πολλαὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἐπιγραφῶν συναχθεῖσαν γνώμην τοῦ Wilamowitz ***Staat und Gesellschaft der Griechen*** 133, ὅτι αἱ ὀλιγαρχίαι τῶν βοιωτικῶν πόλεων τῶν ἀποτελουσῶν τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν ἠρκοῦντο εἰς ὀλίγους ἄρχοντας.

Ἐκ τοῦ σωθέντος μέρους τῆς ἐπιγραφῆς συνάγονται αἱ ἑξῆς ἀρχαί: 1) εἷς ἄρχων, 2) τρεῖς πολέμαρχοι, 3) εἷς ἵππαρχος, 4) τρεῖς σύνεδροι, 5) εἷς θεσμοφύλαξ,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

6) εἷς ἀφεδριατεύων, 7) εἷς ἀγώναρχος, 8) εἷς ἢ δύο ἄλλης τινὸς ἀρχῆς ἐν στ. 4, 9) εἷς ἱερομνήμων, 10) δύο πιθανῶς μέλη ἄλλης τινὸς ἀρχῆς ἐν στ. 6 (ναοποίας;), 11) εἷς ἀθλοθέτης τῶν Μουσῶν, 12) εἷς τοῦ Ἔρωτος, 13) ἴσως ἐννέα λιμέναρχοι, 14) εἷς ἀγωνοθέτης τῶν Μουσῶν, 15) δύο κατόπται, 16) τέσσαρες ἴλαρχοι, 17) εἷς ταραντίναρχος, 18) εἷς λοχαγὸς τοῦ ἀγήματος, 19) εἷς ἡγεμὼν τῶν πελτοφόρων, 20) εἷς ἐφήβαρχος, 21) δύο ἡγεμόνες τῶν ἐπιλέκτων, 22) εἷς τῶν φαρετριτῶν, 23) εἷς τῶν σφενδονητῶν, 24) δύο ἀρχικύνηγοι, 25) εἷς λοχαγὸς αὐτῶν, 26) εἷς λοχαγὸς τῶν ὁπλιτῶν, 27) εἷς τῶν πρεσβυτέρων, 28) εἷς σιτώνης ἐπὶ τὸν βασιλικὸν σῖτον, 29) εἷς ταμίας τοῦ αὐτοῦ σίτου, 30) εἷς σιτώνης ἐπὶ τὸν καθιερωμένον σῖτον, 31) εἷς ταμίας αὐτοῦ, 32) τρεῖς τοὐλάχιστον σιτοπῶλαι, 33) μία ἢ δύο ἀρχαὶ ἐν στ. 37-39 ἐκ τεσσάρων τοὐλάχιστον προσώπων ἐν ὅλῳ, 34) ἄλλη τις ἴσως ἀρχὴ ἐν στ. 40-41 ἐκ πέντε τοὐλάχιστον προσώπων· δυνατὸν εἶνε νὰ ἦσαν καὶ δύο ἀρχαὶ ἐνταῦθα, 35) τρεῖς ταμίαι, 36) παιδονόμοι δύο τοὐλάχιστον κατὰ τὸν πληθυντικὸν τύπον τοῦ τίτλου, 37) ὁμοίως δύο γυναικονόμοι, 38) δύο γυμνασίαρχοι τῶν πρεσβυτέρων, 39) τρεῖς τῶν νεωτέρων, 40) τρεῖς ἀγώναρχοι τοῦ Ἔρωτος, 41) πέντε ἐνδέκαρχοι, 42) τρεῖς ὁδαγοί.

Πάντες οὗτοι σύνολοι εἶνε περίπου 86 προϋχοντες ἄνδρες, ἄρχοντες. Ὀνόματα ἐλλιπουσῶν τινων ἀρχῶν γνωρίζομεν ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν, οἷον τὸ τοῦ ***πυρφόρου,*** τὸ τοῦ ***καρυκεύοντος,*** τὸ τῶν ***ἱαραρχῶν,*** τὸ τῶν ***ἱαρέων*** (BCH 1895 335 ἑξ. 375 κλ. καὶ BCH 1926, 401).

Εἰς τούτους πρέπει νὰ προσθέσωμεν τοὺς ***γραμματιστὰς*** διαφόρων ἀρχῶν: 1) τῶν πολεμάρχων, 2) τοῦ ἀφεδριαστεύοντος (ἐλλείπει εἰς τὴν πρώτην ἀρχεραισίαν), 3) ἕνα ἴσως ἐν στ. 7, 4) ἕνα ἐν στ. 16, 5) ἕνα ἐν στ. 40, 6) ἕνα ἐν στ. 43, 7) ἕνα τῶν ἀγωνάρχων τοῦ Ἔρωτος στ. 53, 8) ἕνα τῶν ἐνδεκάρχων, 9) ἕνα τῶν ὁδαγῶν.

Σύμπαντες λοιπὸν οἱ ἄρχοντες εἶνε περίπου 95. Μία δὲ ἑκατοντὰς ἀρχόντων μιᾶς πόλεως δεσποζούσης καὶ ἐπὶ 10 τὸ πολὺ κωμῶν εἶνε ὄχι ἐνδεὴς ἀλλὰ πολυτελὴς καὶ πλουσία εἰς δημόσια ὄργανα.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶνε βαίως νεωτέρα τῆς IG 1719, ἔνθα λέγεται: «κὴ ἐν τὸν λυπὸν χρόνον ἠρῖσθη καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐν τῆς ἀρχηρεσίας σιτώνας .... τὼς δὲ ἠρεθέντας τὰν διFύκισιν ποῖσθη καθὼς ἐν τῦ δόγματι γέγραπτη· εἰ δὲ μή ...» Εἴπομεν δ' ἀνωτέρω εἰς στ. 65 σελ. 37, ὅτι αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ 1719 φαίνεται οὖσα δόγμα τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν. Εἶνε ὅμως ἀόριστος ἡ χρονολογία αὐτῆς. Ἂν ὁρίσωμεν τὴν χρονολογίαν τῆς δημοσιευομένης νῦν ἐπιγραφῆς, τότε κερδαίνομεν ἕνα terminum ante quem διὰ τὴν 1719:

Ἐκ τῶν ὀνομάτων, ὧν μνημονεύει ἡ νῦν δημοσιευομένη ἐπιγραφή, εἶνέ τινα γνωστὰ ἤδη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ὁ ***Τορτέας Φαείνω*** (στ. 58 πρβλ. στ. 17, 76), ἀνὴρ Θεσπιεύς, προτείνει τὸ ψήφισμα IG VII 1727 ἐπὶ ἄρχοντος ἐν Θεσπιαῖς ***Ἐπιμαχάνου*** [1], ἴσως δ' εἶνε υἱὸς τοῦ ἄρχοντος ***Φαείνου,*** ἐφ' οὗ ἐγένοντο τὰ ψηφίσματα 1725 καὶ 1745. Τάσσονται δ' αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ γ΄ αἰῶνος π. Χ. Ἀλλ' ὁ Τορτέας Φαείνου ὑπῆρξε καὶ ἀρχιθέωρος θεσπικῆς θεωρίας ἐκ τριῶν ἀνδρῶν εἰς Δελφοὺς ἐπὶ ***Ξένωνος*** ἄρχοντος ἐν Δελφοῖς (Dittenberger ***Syllοge***[3] 585, 105 ἑξ.), ὃν ὁ Pomtow τάσσει εἰς τὸ ἔτος 214 π. Χ. (***Klio*** XIV 305 καὶ XV, 44). Ὥστε ἡ γενικὴ χρονολογία τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ γ΄ αἰῶνος π. Χ. εὐσταθεῖ, ὡθουμένη πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τούτου. Τότε δὲ ἔζη καὶ ὁ ***Θείραρχος Κάναο,*** ὅστις ἐν IG VII 1740 μισθοῖ 4 κτήματα, εἶνε πολέμαρχος ἐπὶ ἄρχοντος Φαείνου (1745, 1725), νεοσύλλεκτος δὲ στρατιώτης ἐπὶ Ξενοκρίτου ἄρχοντος (1749) μετὰ τοῦ ***Νικομάχου Μελά[νθου*** τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς στ. 17 [2].

Ἀλλ' εἶνε παράδοξον, ὅτι εἰς τὴν ἐπιγραφὴν IG, 2466, ἣν ἀντέγραψεν ὁ ἐξ Ἀγκῶνος Κυριακὸς ἐν Θήβαις καὶ ἥτις κατ' ἀκολουθίαν φέρεται ὡς θηβαϊκὴ ἐπιγραφή, εὑρηνται ὀνόματα ἀνδρῶν Θεσπιέων ἀπαντῶντα καὶ ἐν ἄλλαις θεσπικαῖς ἐπιγραφαῖς καὶ ἐν τῇ νῦν δημοσιευομένῃ. Τοιαῦτα εἶνε ὁ ***Φαράδας Εὐχόρω*** (γρ. Εὐχώρω στ. 7, 47, πρβλ. BCH 1897, 569 τὸν υἱὸν Ε.Φ.), ὁ ***Ἀγάθων Τελενίκω*** (στ. 7 πρβλ. 49). Ἴσως δὲ καὶ ὁ Θεογίτων Ἰαρίδαο εἶνε διορθωτέος εἰς ***Σωσιγίτων Ἰαρίδαο,*** ἵνα ᾖ πατὴρ ἢ υἱὸς τοῦ ***Ἰαρίδαο Σωσιγίτονος*** (στ. 66), ὡς, νομίζω, εἶνε διορθωτέος ὁ Θάλλεος εἰς ***Θάλλος*** (στ. 15). Εἶνε δ' ἁπλῶς πιθανὸν καὶ ὁ ἄρχων ***Καλλικράτης*** νὰ ᾖ ὁ αὐτὸς τῷ Καλλικράτει τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς (στ. 55).

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιγραφὴ 2466, ἣν ἀντέγραψεν ὁ Κυριακὸς ἐν Θήβαις, εἶνε Θεσπικὴ κομισθεῖσα εἰς Θήβας κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡς καὶ ἡ IG VII 2519, ἥτις εἶνε ἐντετειχισμένη εἰς τὸν Φραγκικὸν πύργον τὸν σῳζόμενον καὶ περιληφθέντα ὑπ' ἐμοῦ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Μουσείου τῶν Θηβῶν (πρβλ. καὶ BCH 1895, 327). Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶχε κομισθῆ ἐκ Τανάγρας καὶ χρησιμοποιηθῆ ἐν μεσαιωνικοῖς χρόνοις δι' οἰκοδομικὰς ἀνάγκας ἐν Θήβαις μεταποιηθεῖσα εἰς βυζαντινὸν κιονόκρανον ἡ δημοσιευθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἐπιγραφὴ ἐν ***Λαογραφίᾳ*** τόμ. Ζ΄ 329 ἑξ. Ὅρα καὶ ἄνω σελ. 16 σημ. περὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. εὑρετ. 516 ἐπιγραφῆς.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶνε πιθανόν, ὅτι καὶ ὁ ***Εὐορμίδας*** ὁ πατὴρ τοῦ

---

[1] Πᾶσαι αἱ ἐκδόσεις τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναγινώσκουσιν «***ἐπὶ Μαχάνω ἄρχοντος***» ἀντὶ «Ἐπιμαχάνω ἄρχοντος», ἐν ᾧ οὐδὲν ψήφισμα βοιωτικὸν ποιεῖται ἐν τοιούτῳ τόπῳ χρῆσιν τῆς ***ἐπὶ*** μετὰ γενικῆς τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος, ἀλλὰ μόνου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν γενικῇ, ἄνευ τῆς ***ἐπί.***

[2] Ἄλλος εἶνε ὁ Κάνας Μαντίου καὶ ὁ (υἱὸς αὐτοῦ πιθανῶς) Πῖσις Κάνα (BCH 1897, 569· 1895, 336. πρβλ. Κεραμοπούλλου Θηβαϊκὰ 271, BCH 1900, 170 ἑξ.). Γνωστὸς δ' εἶνε καὶ ὁ (στ. 36) ***Νικοφάνεις Ἀγαθοκλεῖος*** (BCH 1895, 338).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Δαμοφάοντος τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς (στ. 62), πολέμαρχος ὢν καὶ εἰς ἐπιφανῆ οἰκογένειαν ἀνήκων, εἶνε ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν θεσπικὸν ἄρχοντα Εὐορμίδαν (VII 1726) καὶ ὁ ταμίας ***Φουσκίων Φουσκίωνος*** (στ. 45) ἢ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν θεσπικὸν ἄρχοντα Φουσκίωνα (VII 1748).

Συγγένειαν δὲ ἴσως ἔχουσι καὶ ὁ ***Φάεινος Τελέαο*** (στ. 17) καὶ ὁ ***Τελένικος Φιλοξένω*** (στ. 65) πρὸς τὸν ***Ἀγάθωνα Τελενίκω*** (στ. 6 πρβλ. ***Ἀρχ. Δελτ.*** 1923, 218 στ. 47 Τελέσαρχος Φαείνιος). Ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ πολλὰ ἐν γένει ὀνόματα συνήθη μὲν ἐν Θεσπιαῖς, ἄγνωστα δ' ἐκ Θηβῶν. Περὶ τοῦ (στίχ. 65) Ἀμφίωνος ὅρα BCH 1905 321. Φαράδας εὕρηται καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἕτερος δὲ Φαράδας καὶ Ἰσμηνίας Θηβαγένους περὶ τὸ 50 π. Χ. εἶνε ἴσως ἀπόγονοι τοῦ ἐν τῇ ἄνω ἐπιγραφῇ στ. 46 ***Θειβαγγέλου Ἰσμειν ίαο,*** ὅστις θὰ ἦτο κατιὼν συγγενὴς τοῦ Φαράδα Εὐχώρου (Πρβλ. BCH, 1890, 181 ἀριθ. 19, στ. 12 καὶ 1895, 351).

Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν τοῦ γ΄ αἰῶνος π. Χ.

Ἀξιοσημείωτον εἶνε, ὅτι ὀνόματα, οἷα τῶν ἀρχόντων ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς ἢ ἄλλων ὡσαύτως ἀρχόντων δὲν ἀπαντῶσιν μεταξὺ τῶν μισθωτῶν τῶν δημοσίων ἢ ἱερῶν γαιῶν· τοῦτο δὲ δηλοῖ, ὅτι ἄλλος κύκλος ἀνθρώπων ἀπετέλει τὴν γεωργικὴν τάξιν, καὶ ὅτι οἱ προὔχοντες οἶκοι διετηροῦντο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείωνται καὶ μεταπτώσεις οἴκων ἀπὸ τῆς μιᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἄλλην. Τοῦτο δηλοῦσιν ἴσως οἱ πολλοὶ Θηβάγγελοι, Φαράδαι, Κάναι (BCH 1895, 334 ἑξ. 351 ἑξ.). Τοῦτο ἀπέδειξε ὁ Jamot περὶ ἄλλων τε καὶ τοῦ Φίλωνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Φρύνου (BCH1895, 333 ἑξ. 375 ἑξ.), ὅστις ὑπῆρξε καὶ τῶν Θεσπιῶν ἄρχων (***Rev. d. ét. gr.*** 1897, 29 στ. 27) καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν ἐν τῷ 3 αἰῶνι π. Χ. (IG VII 247, 255, 273, 278, 2813, 2815. Ἡ δ. Barratt ***J. of Hell. St.*** 1932 σελ. 84-5, 114, 115 τάσσει αὐτὸν εἰς τὸ ἔτος 225 περίπου).

Τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν ἀρχόντων ὡς καὶ τῶν μισθωτῶν, οἵτινες ἐμφανίζονται εἰς τὰς μισθώσεις τῶν ἱερῶν γαιῶν καὶ ὑποτίθενται ἀνήκοντες εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀκτημόνων ἢ μικρὰν ἔγγειον κτῆσιν ἐχόντων πολιτῶν, ὡς καὶ τὸ εἰκαζόμενον πλῆθος τῶν ἄλλων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μέσην τάξιν, δεικνύει πολυανθρωπίαν ἐν ταῖς «πολυτόκοις» Θεσπιαῖς καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς στατιστικοὺς ὑπολογισμοὺς παραλλήλους πρὸς τοὺς γενομένους ἤδη διὰ τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΠΑΡΕΝΘΕΤΟΣ ΠΙΝΑΞ 1

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΩΣΕΓΙ
ΤΑΠΕΡΙΣΑ
ƆΙΑΥΤΟΝΚΗΤΩΣ
_ΔΕΝΔΡΕΩΝΤΩΝΕΛ
ΤΟΙΙΕΡΑΡΧΗ /// ΗΔΕΤΙΚΑΤΕ
ΙΟΓΑΕΡΓΟΣ κενὸν
ΕΝΤΗΓΗΕΠΙΤΟΜΑΣ κενὸν
ΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΟΙΤΟΝΔΕ
ΕΣΓΡΑΦΕΙΣΟΝΘΗ
ΝΘΙΟΔΕΤΑΝΑΥΛΑΝ

ΑΝΙΟΙΑΣΓΑΣΤΑ ΣΑΩΝΣ ΚΟΝΤΑΓΣΤΕΑΑΡΧΙΤΑΣΜΙΣ
ΕΝΙΑΥΤΟΣΟΕΠΙΧΑΡΟΓΙΝΩΤΟΝΕΙ . . . . ΟΝΕΚΑΣ ΑΡΔΩΡΟΘΕΑΣΚΑΦΙΣΟΔΩΡΟΣ
. . . ΙΛΩΦΦΣΕΓΓΥΟΣΣΩΚΛΕΙΣΟΝΑΣΙ . . ΔΑΟ⁻ΑΛΛΗ ΞΙΕΣΚΑΤΤΑΝΑΥΤΑΝΓΡΟΡ
ΡΕΙΣΙΝΕΝΓΙΚΑΤΙΓΕΤΕΑΑΡΧΙΤΑΣΜΙΣ . ΩΣΙΟΣΟΕΝΙΑ ΕΠΙΧΑΡΟΓΙΝΩ Τ . ΝΕΝΙΑΥΤΟΝ
ΕΚΑΣΤ . . ΤΑΝΓΑΡΜΝΑΣΙΣΤΡΟΤΩΝΙΚΩ . ΦΙΛΩΝΟΣΗΕΓΕ . . . . . ΓΥΟΣΑΛΕΞΑΡΧΟΣΓΑΣΤΕΑΟ
ΤΑΝΓΑΡΑΡΙΣΤΟΓΙΤΙΔΟΣΚΑΛΙΩΝΝΙΚΑΝΔΡΩΓΕΤΕΑ . . ΚΑΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΕΚ/ . . . . . ; ΕΦΣΤΕΓΓΥΟΣΑΡΙΣΤΩΝΦΙΛΟΚΛΕΙΟΣ
ΑΛΗΜΙΣΘΩΣΙΕΣΚΑΤΤΑΝΑΥΤΑΝΓΡΟΡ . ΕΙΣΙΝΕΝΕΞΓΕΤΕΑ . . . . . ΑΣΜΙΣΟΩΣΙΟΣΟΕΝΙΑΥΤΟΣ
ΟΕΠΙΧΑΡΟΓΙΝΩΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΕ . ΑΣΤΟΝ⁻ΤΑΝΓΑΡ/ ΣΙΑΘΓΑΝΤΑΚΛΙΔΑΣΑΚΕΣ
ΤΙΜΩΓΕΦΦΤο . ΓΓΟΥΟΣΑΓΕΙΣΙΑΣ . ΜΟΛΩΙΧΩ⁻ΦΙΛΕΑΣ/ . ΑΝΙΑΟΓΕΦΦΤοΕΓΓΥΟΣ
ΑΜΙΝΟΚΛΕΙΣΑΜΙΝΟΚΛΕΙΟΣΜΙΚΙΩΝΟΜΟ . ΩΙΧΩΓΕΦΣΣΣΣΕΓΓΥΟΣ . . . ΣΙΜΟΣΓΡΑΞΙΩΝΟΣ⁻
ΦΙΛΟΔΑΜΟΣΜΝΑΣΩΝΟΣΤΦΣΕΓΓΟΥ . ΣΦΙΛΕΑΣΦΙΛΟΚΛΕΙΟΣ⁻ΔΑ/ . .ΝΧΗΡΙΓΓΩΓΕΤΦΣΡΕΓΓΥΟΣ
ΜΙΚΙΩΝΟΜΟΛΩΙΧΩ

ΕΥΔΑΜΩΑΡΧΟΝΤΟΣΛΟΥΣΩΝΚΑΓΩΝΟΣΙΑΡΕΥΣΓΕΝ . ΜΕΝΟΣΤΗΣΜΩΣΗΣ
ΑΝΕΘΕΙΚΕΤΗΣΜΩΣΗΣΚΗΤΗΓΟΛΙΑΡΓΥΡΙΩΔΡΑΧΜΑ . Γ̣ΕΤΡΑΚΙΣΧΙΛΙ
ΑΣΔΙΑΚΑΤΙΑΣΙΑΡΑΣΕΙΜΕΝΤΟΝΓΑΝΤΑΧΡΟΝΟΝΑΓƆΔΕΤΑΣΓΟΘΟΔΩ
ΤΑΣΑΦΟΥΤΩΤΩΑΡΓΥΡΙΩΓΙΝΥΜΕΝΑΣΘΥΕΣΘΗΒΟΥΣΓΝΤΗΘΥΣΙΗ
ΤΩΝΓΕΝΤΕΓΕΤΕΙΡΩΝΜΩΣΗΩΝ
ΔΑΜΩΝΜΝΑΣΑΡΧΩΕΛΕΞΕΓΕΡΙΙΑΡΩΓΡΟ . . . ΩΛΕΥΜΕ . . . ΕΙΜΕΝΑΤΤΥΕΓΙΔΕΙΓΟΡΓΟΥΟΟΣΚΛΕΙΣΘΕΝΕ . ƆΣΚΑΤΕΛΙΓΕΤΗΣ
ΜΩΣΗΣΚΑΤΤΑΛΘΕΙΚ . ΙΤΑΝΓΑΝΤΑΝΕΝΤΗΚΕΡΕΙΣΙΗΚΗΤΑΣΑΥΛΑΣΤΟΜ . ΥΤΟΥΣΝ . ; ΤΑΣΔΕΑΜ . FΥΚΟΝΟΜΙ.ΝΓΙΝΟΥΣΘΗΟΓΩΣ
ΩΝΑΤΕΓΡΟΗΡΕΣΙΣΤΩΚΑΤΑΛΙΓΟΝΤΟΣ . . ΑΜΓ . ΣΙΓΚ . . ΩΟΤΑΤΛΩΜΟΒΕΙΛΟΜΕΝΩΣΕΧΕΙΕΦΟΡΙΣΘΗ . ΛΜΛΟΕΙΙΤΑΓΓ . ΙΙΟΕΙΤΗ
ΤΟΝΔΑΜΟΝΕΓΙΚΑΤΟΨΑΦΙΣΜΑ . ; ⊏ΝC̣ΙΤΗΕΛΕΣΟΗΑΡΧΑΝΔΟΣΟΝΣΑ . . . ΑΕΙΜΕΩΣΕΙΩΣΤ . . . . Τ . Γ . Ι . . . . . Ν ; ΕϽΛΓ . ΕΓΙΙ⁷
ΘΕΝΤΑΣΕΓΔΟΜΕΝΤΑΝΕΝΚΟΛΑΨΙΝΙΤΩΝΙΤΧ . ΝΚΓΤΣΤ . ΣΗΤΑΝΣΤΑΛΑΝΤΑΝΕΝΤΥΓΡΥΤΑΝΙΥΟΣ . . . . / . . ΟḶΛΙΕΙΟΓΙ
ΚΗΤΥΑΥΙΙΨΤΥΑΝΤΟΘΕΟΝ⁰Κ ; ⁻/ . Ν . . . ΙΩΓΙ ; ΣΤ . ΤΕ . . ; ΙΣΙΙΛΚΑΤΤ . ΣΘΕΙΚΑΣ . – ΚΑΤΕΛΙΓΕΓΟΡΓΟΥΘΟΣΚΛΕΙΣΘC̣ΝC̣
ΟΣΤΟΜΕΡΟΣΤΟΙ ; ΕΡΜΑΙΤΑΝΓ . Ν . ΝΤΗΚΕΡΕΙΣΙΗΚΗΤΑΣΑΥΛΑΣΤΟΓΙΟΟΛΙΓΙΤΑΟ . . . . . ΗΤΗΣΜΩ . ΗΣΤΗΣΕ
ΛΙΚΩΝΙΑΔΕΣΣΙΙΑΡΑΝΕΙΜΕΝΤ . ΝΓΑΝΤΑΧΡΟΝΟΝ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ὁ ταμίας ἐσγράψι αὐτὸν κὴ τ̣ὼς ἐγγ[ύως
ἐπὶ τῇ μισθώσι τῇ ἀντίον αὐτῶ ἐπὶ τõι ἡμιολίοι καὶ ἐπαμμισθώσοντι τὰν γᾶν; ἐν] τὰ περίσα[α Fέτεα.
κὴ ἤ τί κα μῖον εὕρει ἐν τὸν λοιπὸν χρόνον, ἐν τὸ λεύκωμα ἐσγράψον]θι αὐτὸν κὴ τὼς [ἐγγύως
ἐφ᾽ εἰμιολίοι — — — — — — — — — —] δεδρέων τῶν ἐν — — —
— — — — — — — — — — — τοὶ ἱεράρχη. Ἤ δέ τί κα τέ-
λος δείει ἐμφερέμεν ἐν τὰν πόλιν ἢ ἐν τὸ ***κοινὸν Βοιωτῶν,*** ὕσ]ι ὁ γαεργός.
— — — — — — — — — ἐν τῇ γῇ ἐπιτομὰς
— — — — — — — — — ς; μισθωσάμενοι, τὸν δὲ
ἐσγραφήσονθη
ἐσγράψο;]νθι, ὁ δὲ τὰν αὐλὰν

Τοὶ ἐμισθώσ]αντο τὰς γᾶς τὰ[ς ἰαρὰς τᾶν Μω]σάων ***ἐ]ν πετταρά]κοντα Fέτεα.*** ἄρχι τᾶς μισ-
θώσιος ***ὁ] ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Χαροπίνω,*** τὸν ἐνι[αυτ]ὸν ἔκασ[τον: τάν π]αρ Δωροθέας Καφισόδωρος
Μνασί]χω ⊅⊅⊅ϟ ἔγγυος Σωκλεῖς Ὀνασι[μί]δαο — Ἄλλη [μισθώ]σιες κατ τὰν αὐτὰν πρόρ-
ρεισιν ἐν ***Fίκατι Fέτεα·*** ἄρχι τᾶς μισ[θ]ώσιος ***ὁ ἐνια[υτὸς ὁ] ἐπὶ Χαροπίνω,*** τ[ὸ]ν ἐνιαυτὸν
ἔκαστ[ον]: τάν παρ Μνασιστρότω Νίκω[ν] Φίλωνος ΗΕΓΕ [. . . ἔγ]γυος Ἀλέξαρχος Fαστέαο.
Τάν παρ Ἀριστογιτίδος Καλ(λ)ίων Νικάνδρω ***Fέτεα [δέ]κα,*** τὸν ἐνιαυτὸν ἔκ[αστον;] ΓΕ⊅ϟΤ ἔγγυος Ἀρίστων Φιλοκλεῖος
Ἄλ[λ]η μισθώσιες κατ τὰν αὐτὰν πρόρ[ρ]εισιν ***ἐν ἓξ Fέτεα·*** [ἄρχι τ]ᾶς μισθώσιος ***ὁ ἐνιαυτὸς***
ὁ ἐπὶ Χαροπίνω, τὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον — Τάν παρ [Μνα]σίαο Παντακλίδας Ἀκεσ-
τίμω ΓΕ⊅⊅Το [ἔ]γγους Ἀγεισίας [Ὁ]μολωίχω — Φιλέας [Λυσ]ανίαο ΓΕ⊅⊅Το. Ἔγγυος
Ἀμινοκλεῖς Ἀμινοκλεῖος. Μικίων Ὁμολωίχω ΓΕ⊅ϟϟϟ· Ἔγγυος [Ὀνά;]σιμος Πραξίωνος —
Φιλόδαμος Μνάσωνος ⊅ϟ· Ἔγγου[ο]ς Φιλέας Φιλοκλεῖος — Δάμων Χηρίππω ΓΕ⊅ϟ⊳. Ἔγγυος
Μικίων Ὁμολωίχω.

Εὐδάμω ἄρχοντος Λούσων Κάπωνος ἰαρεὺς γεν[ό]μενος τῆς Μώσης
ἀνέθεικε τῆς Μώσης κὴ τῇ πόλι ἀργυρίω δραχμὰ[ς] πετρακισχιλί-
ας διακατίας, ἰαρὰς εἶμεν τὸν πάντα χρόνον, ἀπὸ δὲ τᾶς ποδόδω
τᾶς ἀφ᾽ οὕτω τῶ ἀργυρίω γινυμένας θύεσθη βοῦς ἐν τῇ θυσίη
τῶν πεντεFετήρων Μουσήων.
Δάμων Μνασάρχω ἔλεξε· περὶ ἰαρῶ· προ[βεβ]ωλευμέ[νον] εἶμεν ἀττῦ, ἐπιδεὶ Γόργουθος Κλεισθένε[ι]ος κατέλιπε τῆς
Μώσης κὰτ τὰν θείκ[α]ν τὰν γᾶν τὰν ἐν τῇ Κερεισίη κὴ τὰς αὐλὰς τόμ[ο]υ(;) τοῦ (ἐν) [οὗ]τας, δε(ῖ); ἄμ[α]; Fυκονομί[α]ν γίνουσθη· ὅπως
ὧν ἅτε προήρεσις τῶ καταλιπόντος [δι]αμ[ένει - - - - - βειλομένως ἔχει, ἐφορῖσθη — — — — — —
τὸν δᾶμον ἐπί κα τὸ ψάφισμα [κρί]νειτη, ἐλέσθη ἀρχὰν - - - ἄνδρας μὲι νεωτέρως τ[ριάκον]τ[α Fετέων; τὼς δὲ ἠρε]-
θέντας ἐγδόμεν τὰν ἐγκόλαψιν τᾶν (θεικᾶν;) κὴ στάση τᾶν σταλᾶν ἴαν ἐν τῦ π[ρ]υτανίυ οσ - - - [κὴ ἴαν ἐν] — —
κὴ τῦ — — — — κὰτ τ[ὰ]ς θείκας — Κατέλιπε Γόργουθος Κλεισθένε[ι-
ος τὸ μέρος τοῖ Ἑρμᾶι; τὰν γ[ᾶ]ν [ἐ]ν τῇ Κερεισίη κὴ τὰς αὐλὰς [— — — — — — κ]ὴ τῆς Μώ[σ]ης τῆς Ἑ-
λικωνιάδεσσι ἰαρὰν εἶμεν τὸν πάντα χρόνον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Παρένθετος πίναξ 1 (συνέχεια)

ΤΟΙΙΕΜΙΣΘΩΣΑΝΤΟΤΑΣΓΑΣΤ ΣΙΑΡΑΣΤΩΕΡΜΑΟΤΑΣΕΝΤΟΕΛΗΟΧΡΙΣΤΙΟΝΚΑΤΤΛ . Λ ; ΟΣ . ΙΓΡΟΙΣΙΣ . ; ΙΕΝ
ΓΕΤΤΑΡΑΚΟΝΤΑΡΕΤΕΑΛ . . ΙΤΑΣΜΙΣΘΩΣΙΟΣΟΕΝΙΑΥΤΟΣΟΕΓΙΝΙΚΩΝΟΣ . ΟΥΕ . ΙΑΥΤΟΝΕ . Σ . ΟΝΤ
ΤΑΝΓΑΡΑΝΔΡΕΑΟΦΙΛΟ . . ΙΛΟΣΝΑΥΤΩΝΟΣΤΑΝΓΑΝΚΗΤΑΝΑΥΛΑΝΗΕΓΓ . ΥΟΣΚΛΕΑΡ . . ΟΣΜΓΟΥ
ΤΟΣΚΕΑΡΕΤΟΣΜΕΔΓ . ΤΟΣ . ΓΕΕΕΓΓΥΟΣΕ . ΚΡΑΤΕΙΣΔΑΜΟΚΡΑΤΕΟΣΕΥΚΡΑΤΕΙΣΔΑΜΟΚΡΑΤΕΟ
40 ΓΕΕΕΓΓΥΟΣΚΛΕΑΡΕ . ΟΣΜΕ . ΟΝΤΟΣΦΙΛ . ΜΕΙΛΟΣΝΑΥΤΩΝΟΣΓΕΕΕΙΕΓΙ Υ . ΣΝΙΚΩΝΧΑΡΕΙΤΙΔΑ . ;
ΑΡΙΣΤΑΝΔΡΟΣΑΓ . ΛΩ . Ο.ΓΕ.ΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΚΑΛΛΙΓ . ΟΣΑΣΩΓΩΝΟΣ—ΗΝΕΙΣΙΑΣΣΑΩΝΟΣΓΕΕΓΓΥΟΣ
ΑΡΙΣΤΩΝΔΑΜΑΤΡΙ . ΗΝΕΙΣΙΑΣΣΑΩΝΟΣΓΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΝΙΚΩΝΧΑΡΙ ΙΤΙΔΑΟΝΟΙΙΝ . . ΑΛΕΞΙ
ΩΝΟΣΓΕΕΕΓΓΥΟΣΕ . ΓΑΛΩΝΦ . ΛΟΜΕΙΛΩΝΟΝΝΟΣΑΛΕΞΙΩΝΟΣΓΕΕΓΓΥΟΣΕΥΓΑΛΩΝΦΙΛΟΜΕ
ΙΛΩΜΕΝΩΝΜΕΝΩ . ΟΣΓΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΦΙΛΙΓΓΟΣΑΡΕΙΙΦΙΛΩ —ΜΕΝΩΝΜΕΝΩΝΟΣΓΕΕΕΓΓΥΟΣ
45 ΦΙΛΙΓΓΟΣΑΡΕΙΙΦΙΛ . ΟΕΟΜΝΑΣΤΟΣΓ . ; ΘΟΔΩΡΩΓΕΕΕΓΓΥΟΣΓΥΘΕΑΣΓΥΘΕΑΟ . ΤΑΝΓΑΡΑΡΙΣΤ Ν
ΔΡΩΤΑΝΓΑΝΚΗΤΑΛΑΥΛΑΝΤΟΡΤΕΑΣΦΙΛΟΚΩΜΩΤΕΕΕΕΓΓΥΟΣΘΕΟΔΟΤΟΣΣΤΙΛ ΜΙΑΟΑΡΧΙΤΑΣ
ΜΙΣΘΩΣΙΟΣΟΕΝΙΑΥ . ΟΣΟΕΓΙΧΑΡΟΓΙΝΩ—ΤΑΝΓΑΡΘΕΩΝΟΣΚΗΔΩΡΟΘΕΑΣΚΑ . ΙΣΟΔΩΡΟΣΜΛΑΣΙΧΩ
ΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΣΩΚ . ΕΙΣΟΝΑΣΙΜΙΔΑΟΑΡΧΙΤΑΣΜΙΣΘΩΣΙΟΣΟΕΝΙΑΥΤΟΣΟΕΓΙΧΑΡΟΓΙΝΩΤΑΝ
ΓΑΡΕΥΤΥΧΩΜΑΛ ΓΙΑΣΕΥΧΑΡΙΔΑΟΤΕΕΓΕΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΚΥΝΑΓΟΣΘΓΟΤΙΜΩΑΓΟΛΛΟΔΩΡΟΣΟΛΥ .
50 ΓΙΧΩΑΡΧΙΤΑΣΜΙΣΘ . ΣΙΟΣΟΕΝΙΑΥΤΟΣΟΕΓΙΟΡΑΣΥΜΑΧΩ—ΑΛΛΗΜΙΣΘΩ∠ΙΕΣΚΑΤΤΑΝΑΥΤΑΝ . . ΟΡΕ .
ΣΙΝΕΝΓΙΚΑΤΙΓΕ . ΕΑΑΡΧΙΤΑΣΜΙΣΘΩΣΙΟΣΟΕΝΙΑΥΤΟΣΟΕΓΙΝΙΚΩΝΟΣΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΕΚΑΣΤΟΙ
ΤΑΝΓΑΡΛΓΑΝΔΡΕΑΟΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΩΓΕΕΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΦΙΛΙΣΤΟΣΓΕΛΩΡΩ—ΣΑΩΝΙΑΡΩΝΟ .
ΓΕΕΓΓΥΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΩ—Σ . ΩΝΙΑΡΩΝΟΣΓΕΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΩ
ΣΑΩΝΙΑΡΩΝ . ΣΓΕΕΓΓΥΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΩ—ΣΑΩΝΙΑΡΩΝΟΣΓΕΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΑΡΙ . . ΟΚΡΙΤΟΣ
55 ΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΩΙΥ ΕΙΣΙΑΣΣΑΩΝΟΣΓΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΚΛΕΑΡΕΤΟΣΜΕΔΟΝΤΟΣ—ΤΑΝΓΑΡΑΓΑΣΙΣΤΡΟΤΩ
ΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΟΣΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΩΓΕΕΕΕΙΕΓΓΥΟΣΣΑΩΝΙΑΡΩΝΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΤΑ . ΜΙΣΘΩΣΙΟΣΤΩΕΝΙΑΥΤΩΤΑΣΓΑΣΤΑΣΙΑΡΑΣΤΩΕΡΜΑΟΤΑΣΕΝΤΟΕΛΗΟΧΡΙΣΤΙΟΝ
ΥΥΗΕΗΕΕΕΕΙΕ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Τοιὶ ἐνισθώσαντο τὰς γᾶς τὰς ἰαρὰς τῶ Ἑρμᾶο τὰς ἐν τὸ ἐληοχρίστιον κατ τὰ[ν — πρόρρεισιν ἐν ***πετταράκοντα Fέτεα.*** ἄ[ρχ]ι τᾶς μισθώσιος ***ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Νίκωνος***· [τ]ὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον Τ
Τὰν παρ Ἀνδρέαο Φιλό[με]ιλος Ναύτωνος τὰν γᾶν κὴ τὰν αὐλὰν ΗΕ Ϟ Ἔγγουος Κλεάρ[ετ]ος Μέδοντος. Κλεάρετος Μέδο[ν]τος· ΓΔΔ Ϟ Ϟ . ι . Ἔγγυος Ε[ὐ]κράτεις Δαμοκράτεος. Εὐκράτεις Δαμοκράτεο[ς]
ΓΕΔΔ Ἔγγυος Κλεάρε[τ]ος Μέ[δ]οντος. Φιλόμειλος Ναύτωνος ΓΕ Ϟ Ϟ ι Ἔγγυος Νίκων Χαρειτίδα[ο. Ἀρίστανδρος Ἀγ[έ]λω[ν]ο[ς] Τ . ΔΔΔ Ἔγγυος Κάλλιππος Ἀσώπωνος — Ἠνεισίας Σάωνος ΓΕ Ἔγγυος Ἀρίστων Δαματρίω. Ἠνεισίας Σάωνος ΓΕ Ϟ Ϟ Ϟ Η Ἔγγυος Νίκων Χαρει(τί)δαο. Νόνν[ος] Ἀλεξίωνος ΓΕΔ Ἔγγυος Ε[ὐ]πάλων Φ[ι]λομείλω. Νόννος Ἀλεξίωνος ΓΕ Ἔγγυος Εὐπάλων Φιλομείλω. Μένων Μένωνος ΓΔ Ϟ Ϟ ἔγγυος Φίλιππος Ἀρειιφίλω — Μένων Μένωνος ΓΕΔ ἔγγυος
Φίλιππος Ἀρειιφίλ[ω]. Θεόμναστος Π[υ]θοδώρω ΗΕΔΔ Ἔγγυος Πυθέας Πυθέαο. Τάν παρ Ἀριστάνδρω τὰν γᾶν κὴ τὰν αὐλὰν Τορτέας Φιλοκώμω ΗΕΔΔ Ἔγγυος Θεόδοτος Στιμμίαο. Ἄρχι τᾶς μισθώσιος ***ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπί Χαροπίνω*** — Τάν παρ Θέωνος κὴ Δωροθέας Κα[φ]ισόδωρος Μνασίχω ΔΔ Ϟ Ϟ Ἔγγυος Σωκ[λ]εῖς Ὀνασιμίδαο. Ἄρχι τᾶς μισθώσιος ***ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Χαροπίνω.*** Τάν παρ Εὐτύχω Μαντίας Εὐχαρίδαο ΤΕΓΔΔΔ Ϟ Ϟ Δ Ἔγγυος Κύναγος Θεοτίμω. Ἀπολλόδωρος Ὀλυ[μπίχω· ἄρχι τᾶς μισθώσιος ***ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Θρασυμάχω*** — Ἄλλη μισθώσιες κατ τὰν αὐτὰν [πρ]όρ[ρ]εισιν ἐν ***Fίκατι Fέ[τ]εα.*** Ἄρχι τᾶς μισθώσιος ***ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Νίκωνος,*** τὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον:
Τάν παρ Ἀνδρέαο Ἀριστόκριτος Ἀριστοκρίτω ΓΕΔΔΔ Ἔγγυος Φίλιστος (Θ)εδώρω; — Σάων Ἰάρωνο[ς ΓΕ Ϟ Ἔγγυος Ἀριστόκριτος Ἀριστοκρίτω — Σ[ά]ων Ἰάρωνος ΓΕΔΔ. Ἔγγυος Ἀριστόκριτος Ἀριστοκρίτω. Σάων Ἰάρων[ο]ς ΓΕ. Ἔγγυος Ἀριστόκριτος Ἀριστοκρίτω — Σάων Ἰάρωνος ΓΕ Ϟ Ϟ Δ Ἔγγυος Ἀριστόκριτος Ἀριστοκρίτω. Ἠνεισίας Σάωνος ΓΕΔ. Ἔγγυος Κλεάρετος Μέδοντος — Τάν παρ Ἀγασιστρότω Ἀριστόκριτος Ἀριστοκρίτω ΓΕΔΔ Ἔγγυος Σάων Ἰάρωνος.
Κεφαλὰ τᾶ[ς] μισθώσιος τῶ ἐνιαυτῶ τᾶς γᾶς τᾶς ἰαρᾶς τῶ Ἑρμᾶο τᾶς ἐν τὸ ἐληοχρίστιον
ΨΨΗΗΕΔΔ Ϟ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΠΑΡΕΝΘΕΤΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ 2-4

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΑΡ[illegible]ΙΙΑΣ
[illegible]ΟΙΝΟΝΒΟΙΩΤ>

[illegible]ΘΩΣΑΝΤΟΤΑΣΓΑΣΤΑΣΙΑ
ΧΑΡΟΓΙΝΩΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΕΚ
ΗΜΙΣΟΩΣΙΕΣΚΛΤΤΑΙΙΛΥ
ΝΙΑΥΤΟΝΕΚΑΣΤ . Ν—ΤΑΝΓΑΡΕ
ΦΙΛΟΦΕΙΡΑΟ—Ε . ΓΓΕΛΟΣΓΤΕΡΩΝ
ΣΤΡΟΤΩΝΜΥΡ . ΙΟΣ—ΤΙΜΟΔΑΜΟΣ
ΝΙΚΑΝΔΡΩ . . ΓΕΑΔΕΚΑΤΟΝΕΝΙΑΥ ΡΑΣΤΩΝΦΙ/

ΟΜ . ΣΘΩΣΑΜΕΝΟΣΓΑΡΤΑΣΑΡΧ . . . . ΝΚΑΓΟΝΟΝΝΕΘΕΙΚΕ ; ΣΩΣΤΡΑΤΟΣΙΑΡΟΝ
[illegible]ΙΣΜΩΣΗΣΓΑΓΕΡΓΕΙΣΙΓΕΤΕ . . . . ΝΤΙΑΡΧΙΤΩΧΡ . ΙΩΟΛΑΣΤΑΣΜΙΣΘΩΣΙΟ[illegible]Σ
ΟΣΤΙΣΚΑΓΕΔΑΝΙΚΩΝΑΑΡΧΕΙ . . . ; ΕΓΙΝΙΚΩΝΟΣΕΝΙ/[illegible]ΤΩΚΑΤΑΒΑΛΕΙΤΑΝΜΙ[illegible]ΣΘΩΣΙΝ
ΔΡΑΧΜΑΩΝΙΕ ⊳⊳⊳ΤΟΕΙΜΙΤ > ⊳ΤΤΟΙΤΑΜΙΗ κενὸν ΤΩΝΔΕΓΙΚΑΤΙΓΕΤΕΩΝΚΑΤΑΒΑΛΙ
ΤΟΙΤΑΜΙΗΤΑΝΜΩΣΑΩΝΤΑΜΜΙΣΘ . . . ΝΕΚΑΣΤΩΤΩΕΝΙΑΥΤ ΛΕΝΤΟΙΑΛΑΛΚΟΜΕΝΕΙΟΙΜΕΙΝΙ
ΓΡΟΤΑΣΓΕΜΓΤΑΣΑΓΙΟΝΤΟ . ΕΓΓΥΩΣΔΕΚΑΤΑΣΤΑΣΙΤΗΑΡΧΗΑΞΙΟΧΡΕΙΕΑΣ
ΤΩΜΕΝΨΕΥΔΕΟΣΓΑΡΧΡΕΙΝ ΛΟΛΑΣΔΕΤΑΣΜΙΣΘΩΣΙΟΣΤΡΙΩΝΑΜΕΡΑΩΝΚΗΕΝΝΕΧΥΡΟΝ
ΔΩΣΙΔΥΟΟΒΟΛΩΣΥΓΕΡΤ ⌐ΑΥΤΟΣΑΥΤΩΚΗΤΩΝΕΓΓΥΩΝΟΚΑΣΤΩΗΔΕΚΑΜΕΙΚΑΘΙΣΤΑΕΙ
ΤΩΣΕΙ ΓΥΩΣΟΓΡΑΜΜΙΣΘΩΣΙΑΑΡΧΑΗΔΕΚΑΜΙΟΝΕΥΡΕΙΕΝΤΑΓΙΚΑΤΙΓΕΤΕΑΕΝΤΟΛΕΥΚΩ/ ΝΝ
ΕΣΓΡΑΦΕΙΣΕΤΗΥΓΑΤΑ . ΑΡΧΑΣΑΥΤΟΣΚΗΟΕΓΓΥΟΣΤΩΨΕΥΔΕΟΣΕΓΙΤΟΙΕΜΙΟΛΙΟΙ
ΗΔΕΚΑΤΙΣΤΩΝΜΙΣΘΩΟΑΜΕΝΩΝΜΕΙΚΑΤΑΒΑΛΛΕΙΤΑΜΜΙΣΘΩΣΙΝΕΝΤΟΙΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ
ΧΡΟΝΟΙΟΤΑΜΙΑΣΟΤΑΝΜ . ΣΕΣΓΡΑΨΙ κενὸν ΑΥΤΟΝΚΗΤΟΣΕΓΓΥΩΣΕΓΙΤΗΜΙΣΘΩΣΙΤΗΑΝΤΙΟ
ΝΑΥΤΩΕΓΙΤΟΙΕΙΜΙΟΝΙΟΙΚΗΕΓΑΜΜΙΣΘΩΣΟΝΤΙΤΟΝΚΑΓΟΝΕΝΤΑΓΕΡΙΣΑΑΓΕΤΕΑ
ΚΗΗΤΙΚΑΜΙΟΝΕΥΡΕ . ΕΝΤΟΝΛΟΙΓΟΝΧΡΟΝΟΝΕΝΤΟΛΕΥΚΩΜΑΕΣΓΡΑΨΟΝΟΙΑΥΤΟΝΚΗΤΩΣ
. ΓΓΥΟΣΕΦΕΙΜΙΟΛΙΟΙΤΟΙΜΙΟΝ . . ΙΩΜΑΤΙΓΑΝΤΙΤΩΝΓΕΡΙΣΑΩΝΓΕΤΕΩΝ κενὸν ΗΔΕ . ΩΣΗ
ΚΑΤΙΕΓΙΓΟΙΚΙΞΓΙΤΗΕΓΙΚΑΔΙΕΣΣΕΛΘΕΙΟΧΡΟΝΟΣΑΓΙΣΕΤΗΛΑΒΩΝΟΚΑΕΓΙΓΟΙΚΟ
ΔΟΜ . . [illegible]ΣΕΙΕΙ . ΕΤΙΚΑΔΕΙΕΙΤΟΛΟΣΕΜΦΕΡΕΜΕΝΕΝΤΑΝΓΟΛΙΝΕΙΕΝΤΟΚΟΙΝΟΝ
ΒΙΩΤΩΝΥΣΙΟΓ . . ΕΡΓΟΣΚΛΤΑΛΙΨΙΔΕΓΕΡΙΤΟΙΑΡΟΝΤΩΜΕΙΛΙΧΙΩΕΚΑΤΟΝΓΟΔΑΣ
ΕΜΒΑΔΟΝ κενὸν
ΤΟΝΚΑΓΟΝΤΟΝΓΑΡΦΙΛΩΤΙΔΟΣΕΜΙΣΘΩΣΑΤΟΓΕΤΕΑΔΔΝΑΥΦΙΛΟΣΚΡΑΤΤΙΔΑΟ
ΤΟΝΕΝΙΑΥΤΟΝΕΚΑΣΤΟΝΙΕ ⊳⊳⊳ . ΓΓΓΥΟΣΚΛΕΙΣΚΛΕΙΤΟΣΑΡΧΙΤΩΧΡΟΝΩ
ΝΙΚΩΝΟΣ[illegible]Α[illegible] . ΣΟΝΤΟΣΑΥΣΤΕΡΑΓΓΜΕΙΝΟΣ κενὸν

ΛΑΤΑΣΜΙΣΘΩΣΙΟΣΤΩΕΝΙΑΥΤΩΤΑΣΓΑΣΤΑΣΙΑΡΑΣΤΑΝ/ . -/ΩΝΓΗΕΓΕ⊳⊳⊳

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἄρχι τᾶς [μισθώσιος ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ; — — -- -- —
τὸ] ***κοινὸν Βοιωτῶν***

Τοιὶ ἐμι]σθώσαντο τὰς γᾶς τὰς ἰα[ρὰς τᾶν Μωσάων ἐν — — Fέτεα· ἄρχι τᾶς μισθώσιος ὁ ἐνιαυτὸς
ὁ ***ἐπὶ] Χαροπίνω***· τὸν ἐνιαυτὸν ἔκ[αστον — Τάν παρ τυῦ δεῖνος ὁ δεῖνα, ἀριθμὸς
5 Ἄλλ]η μισθώσιες κὰτ τὰν αὐ]τὰν πρόρρεισιν ἐν---Fέτεα· ἄρχι τᾶς μισθώσιος ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ---
τὸν ἐν]ιαυτὸν ἕκαστον — Τὰν πὰρ Ε — — — — — — — — — — ἔγγυος---
Φιλοφείραο — Ε[ὐά]γγελος Πτέρω[νος — — — — — — — — — — ἔγγυος
Στρότων Μύρ[ων]ος — Τιμόδαμος [(τοῦ δεῖνος, ἀριθμὸς) ἄρχι τᾶς μισθώσιος ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ;]
Νικάνδρω ***[Fέ]τεα δέκα*** τὸν ἐνιαυ[τὸν ἕκαστον — — — — — ἰα]ρᾶς τῶν Φιλ[ετηρειέων;

10 Ὁ μισθωσάμενος πὰρ τᾶς ἀρχ[ᾶς τὸ]ν κᾶπον, ὃν ἀνέθεικε Σώστρατος ἰαρὸν
τῆς Μώσης, γαFεργείσι ***Fέτε[α Fίκα]τι***· ἄρχι τῶ χρ[ό]νω ὅλας τᾶς μισθώσιος
ὅστις κα ***πεδὰ Νίκωνα*** ἄρχει [τῶ δὲ] ***ἐπὶ Νίκωνος*** ἐνιαυτῶ καταβαλεῖ τὰν μίσθωσιν
δραχμάων ΗΕΔΔΔ τὸ εἶμιτ[τον] ΔΔΤ τοῖ ταμίη. Τῶν δὲ Fείκατι Fετέων καταβαλεῖ
τοῖ ταμίη τᾶν Μωσάων τὰμ μίσθ[ωσι]ν ἑκάστω τῶ ἐνιαυτῶ ἐν τοῖ Ἀλαλκομενείοι μεινὶ
15 πρὸ τᾶς πέμπτας ἀπιόντο[ς]. ἐγγύως δὲ καταστάσι τῆ ἀρχῆ ἀξιοχρείας
τῶ μὲν ψεύδεος παρχρεῖμα, ὅλας δὲ τᾶς μισθώσιος τριῶν ἁμεράων· κὴ ἐννέχυρον
δώσι δύο ὀβολὼς ὑπέρ τε αὐτὸς αὐτῶ κὴ τῶν ἐγγύων ἑκάστω· ἢ δέ κα μὴ καθιστάει
τὼς ἐγγύως, ἐπαμμισθώσι ἁ ἀρχά· ἢ δέ κα μῖον εὕρει ἐν τὰ Fίκατι Fέτεα, ἐν τὸ λεύκωμα
ἐσγραφήσετη ὑπὰ τᾶς ἀρχᾶς αὐτὸς κὴ ὁ ἔγγυος τῶ ψεύδεος ἐπὶ τοῖ εἰμιολίοι.
20 ἢ δέ κα τις τῶν μισθωσαμένων μὴ καταβάλλει τὰμ μίσθωσιν ἐν τοῖ γεγραμμένοι
χρόνοι, ὁ ταμίας ὁ τᾶν Μ[ω]σάων ἐσγράψι αὐτὸν κὴ τῶς ἐγγύως ἐπὶ τῇ μισθώσι τῇ ἀντίο
ν αὐτῶ ἐπὶ τοῖ εἰμιολίοι· κὴ ἐπαμμισθώσοντι τὸν κᾶπον ἐν τὰ περίσαα Fέτεα
κὴ ἤ τι κα μῖον εὕρει ἐν τὸν λοιπὸν χρόνον, ἐν τὸ λεύκωμα ἐσγράψονθι αὐτὸν κὴ τὼς
ἐγγύως ἐφ᾽ εἰμιολίοι τοῖ μίον[ι μισθώ]μα[τ]ι παντὶ τῶν περισάων Fετέων — ἢ δὲ
25 κά τι ἐπιFοικίξειτη, ἐπί κα διεσσέλθει ὁ χρόνος, ἀπίσετη λαβὼν ὅ κα ἐπιFοικο-
δομ[εί]σει· εἰ [δέ] τι κα δείει τέλος ἐμφερέμεν ἐν τὰν πόλιν εἴ ἐν ***τὸ κοινὸν***
Βοιωτῶν, ὕσι ὁ γ[αF]εργός. Καταλίψι δὲ περὶ τὸ ἰαρὸν τῶ Μειλιχίω ἑκατὸν πόδας
ἐμβαδόν.
Τὸν κᾶπον τόν παρ Φιλωτίδος ἐμισθώσατο Fέτεα ΔΔ Ναύφιλος Κραττίδαο
30 τὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον ΗΕΔΔΔ. Ἔγγυος Κλεῖς Κλεῖτος. ἄρχι τῶ χρόνω
Νίκωνος ἄ[ρ]χοντος ἁ ὑστέρα ΓΓ μεινός.

Κερα]λὰ τᾶς μισθώσιος τῶ ἐνιαυτῶ τᾶς γᾶς τᾶς ἰαρᾶς τᾶν [Μωσά]ων ΠΕΓΕΔΔΔ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΧΑΡΙΓΕΝΕΟΣΑΡΧΟΝΤΟΣΜΕΙΝΘΟΣΟΜΟΛΩΙΩΝΕΟΜΕΙΝΙΑ κενὸν ΔΑΜΟΚΛΕΙΣΦ . . . . ΝΩΕΛΕΞΕΔΕ
ΔΟΧΘΗΤΩΙΔΑΜΩΙΤΩΣΙΑΡΑΡΧΑΣΤΩΣΕΠΙΧΑΡΙΓΕΝΕΟ . ΑΡΧΟΝΤΟΣΑΝΓΡΑ . ΗΕΝΣΤΑΛΗΛΙΘΙΝΗ
. . ΤΕΥΑΦΙΣΜΑΤΩΔΑΜΩΚΗΤΑΝΠΡΟΡΡΕΙΣΙΝΚΑΘΑΝΕΜΙΣΟΩΣΑΝΤΑΝΓΑΝΤΑΝΕΜ . ΟΙΔΡΥΜΩΙΙΑΙ
ΛΛΛ ΤΩΝΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΩΝΤΑΤΕΟΝΥΜΑΤΑΚΗΤΑΕΠΙΓΑΤΡΙΔΙΑ¯ΑΤ¯¯]Ο . . . . ΠΟΡΕΓ
ΤΛΩΝΕΠΙΓΡΑΦΟΝΤΑΣΕΠΙΤΑΟΝΥΜΑΤΑΤΩΝΜΙΣΘΩΣΑΜΕΝΩΝΤΟΠΛΕΙΘΟΣΤΩΝΓΕΒΛΕ ΡΩΙ ΚΗΤ . ΑΡ
Ι Ν . ϕ . ΠΤΩΕΚΑΣΤΟΣΕΜΙΣΘΩΣΑΤΟΚΗΣΤΑΣΗΤΑΝΣΤΑΛΑΝΟΠΟΥΚΑΔΟΚΕΙ ΝΚΑΛΛΙΣΤΟΙΕΙΜΕΝ
ΒΩ/ ΟΜΕΝΩΣΠΕΔΑΤΩΝΠΟΛΕΜΑΡΧΩΝΤΟΝΔΕΤΑΜΙΑΝΔΙΔΟΜΕΝΑΡ . ΥΡΙΟΝΕΝ . ΥΤΑΤΟΔΑΛΩΜΑ
. . ¯ΙΑΡΑΡΧΑΣΑΠΟΛΟΓΙΣΑΣΘΗΚΑΤΙ . ΝΝΟΜΟΝ κενὸν ΕΜΙΣΘΩΣΑΝΤΑΝΓΑΝΤΑΝΔΑΜΟ_ΙΑΝΤΑΝΕΝ
ΔΡΥΜΟΙΙΑΡΑΡΧΗΕΥΟΟ . . . ΔΑ . . . Δ . . ΝΟΣΔ . . ΟΚΛΕΙΣΦΟΣΟΥΝΩ κενὸν ΝΠ ς ΜΕ ΙΔΕΙΣΘΕΙΒΑΝΓΕΛΩ . . ΙΔ
ΛΑΟΣ ΩΝΟΣ ΓΟΡΓΥΟΟΣ . ΟΙΣΟ . Ν . ΘΕΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΑΣ ; ΑΡΙ ΤΕΑΣΓΟ ; ΡΙΑΔΑΟΠΡΟΡΡΕΙΣΙΣΚΑ
ΟΑΝΕΜΙΣΟΩΣΑΝ Ο . ΙΣΟΩ . ΑΜΕΝΟ¯1 . Σ Α ΑΑΜΟΣ ΤΑΝΕΝΔΡΥ
Ε Α ΤΕΙΡ ΤΙ ΕΙ . . Α ΙΓ Ν . ΟΣΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΛΙ . . Μ . . . ΣΟΩΣΙΝΤ . ΙΣΙΑ Σ ΝΙΜ ΡΙΚΗΘΙΣΙΤΑΝ
ΑΤ Ε ΝΥΕ . . ΕΟΣΓΑΝΡΕ'
Ο . . . ΔΓ . . . Δ . . . ; ΣΟΓ . . . Α ΟΣΤΗΓΛΕΡΤΙ . Υ . ΟΣΑΥΤΩΙ
ΩΝ . Ν . . Νο . Λο . Α . . Ρ ΟΙΜΜΙ . , ΘΕΟΝΟΙΤΟ : ΙΑΡΑΡΧΗΗΔΓ
ΟΝΕ . ΙΣΙΕ . Σ ΑΜΗΑ . . ΘΙ . ΗΓ
ΝΓΥΟΣΤΩ . ΕΝΑ ΕΙ Α//ΕΙΤΑΝΜΙ . ΟΩΣΙΝ . . .
ΑΜΠΕ ΜΟΩΣΙΤΗΑΝΤΕΝΙ . .
Ε ΙΟΛΟ Ε . . Γ . ΣΜΙΟΝ / . ΙΓΟΛ
Ο Ο ; . . ΟΝΩΜΑΤΙ . ΑΡΕΓ
Α . Ν . ΤΩ Υ . Ο . ΟΙΣΔΕΚΑ
ΑΝ ¬ ΙΗΣΥΙΑΑ . . Α .
Π ΤΕΣ . . . Ι ΟΙΣΠΕΝΤΕ .
ΓΙ . ΑΤΙ . Ε ΝΤΑΝ Α . Λ ΣΕΙΜΕΝ . ΠΑΣ
ΣΟ . ΑΛ ΣΑ ΕΣΣΓΑ . ΟΝΤΟΣ
ΟΝΑΙ . ΟΑΟ_Ο ΙΔ ΓΙΛΙΙ Λ Λ . . ΑΝΕΙΔΕΜΕΙΔΑ
ΩΣΑΝΤΕΣ ΡΑΥ Τ . . . ΝΟΜΟΝΠΕΡΙΔ
Α . ; ΤΟΙΜΙΣΘΩ . . . . ΝΟΙ . ΑΤΑΛ ΤΕΙ ΧΛΟ . . ΣΥΤΟΛ
ΕΡ Ι Λ ΛΔΩΡΑ . Ο
¬ΡΕ . ΠΕΝ . ΝΔΟ . Α Τ . . ΤΟ ΙΑ
ΟΝ . ΑΣ/ ΟΣΤ \ Ο
ΔΙΩΝΟΥΣΩΙ . C . ΤΗ ; Π Ι Γ Α Α
¯ ¯Ρ/ ΟΝΘΙΑΠ . Τ . ΓΠΟ ΕΥΚΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Χαριγένεος ἄρχοντος, μεινὸς Ὁμολωίω νεομεινία. Δαμοκλεῖς Φ[οσού]νω ἔλεξε· δε-
δόχθη τῷ δάμῳ τὼς ἱεράρχας τὼς ἐπὶ Χαριγένεος ἄρχοντος ἀνγρά[ψ]η ἐν στάλη λιθίνη
τό] τε ψάφισμα τῶ δάμω κὴ τὰν πρόρρεισιν, καθ᾽ ἄν ἐμίσθωσαν τὰν γᾶν τὰν ἐν [τ]ῶι Δρυμῶι τὰν
δαμοσίαν, κὴ] τῶν μισθωσαμένων τά τε ὀνύματα κὴ τὰ ἐπιπατρίδια τά τε (τῶν ἐγ-
γύων;), ἐπιγράφοντας ἐπὶ τὰ ὀνύματα τῶν μισθωσαμένων τὸ πλεῖθος τῶν τε βλέ[θ]ρων κὴ τ[ὸ] ἀρ-
γύριο]ν, [ἐ]φ᾽ [ὅ]ττω ἕκαστος ἐμισθώσατο, κὴ στᾶση τὰν στάλαν ὅπου κα δοκεῖ ἐν καλλίστοι εἶμεν
βωλ[ευο] μέν[ω]ς πεδὰ τῶν πολεμάρχων· τὸν δὲ ταμίαν διδόμεν ἀρ[γ]ύριον ἐν [ο]ὗτα, τὸ δ᾽ ἄλωμα
τὼς] ἱαράρχας ἀπολογί(ξ)ασθη κάτ [το]ν νόμον. — Ἐμίσθωσαν τὰν γᾶν τὰν δαμο[σ]ίαν τὰν ἐν
Δρυμοῖ ἱαράρχη Ἐνθο[ινί]δα[ς Κυ]δ[ίω]νος, Δ[αμ]οκλεῖς Φοσούνω, Νεομείδεις Θειβανγέλω, [Φε]ιδ[ό-
λαος [..;]ωνος, Γόργυθος [Κλεισθένιος;]. Γραμματιστὰς Ἀρι[σ]τέας Πο]υ]ριάδαο· — Πρόρρεισις, κα-
θ᾽ ἄν ἐμίσθωσαν: Ὁ [μ]ισθω[σ]άμενος [π]ὰ[ρ τᾶς ἀρχᾶς τὰν γᾶν τ]ὰν δαμοσίαν τὰν ἐν Δρυ-
μῶι] (γαFεργείσι Fέτεα Fίκα) τι· (ἄρχι τῶ χρόνω ⟨τᾶς μισθώσιος⟩ ὁ ἐνιαυτὸς ὁ) ἐ]πὶ Χ]αριγένεος ἄρχοντος
(καταβαλῖ δὲ τὰν) μίσθωσιν (τοῖς ταμίαις — -- κὴ οἵσι τὰν
— — — — — —
— — —· -- — —
— — — — --- ἱαράρχη —
— — — — — —
ἔ]νγυος — (εἰ δέ κα τις τῶν μισθωσαμένων μεὶ καταβάλλει τὰν μίσθωσιν [ἐν τῷ
(γεγραμμένωι χρόνωι, ὁ ταμίας ὁ τᾶς πόλιος ἐσγράψι αὐτὸν κὴ τὼς ἐγγύως ἐπὶ τῆ) μισθώσι τῆ (ἀντίον
αὐτῶ ἐπὶ τοῖ εἰμιολίοι)

ὀν(ύ)ματι

πέντε

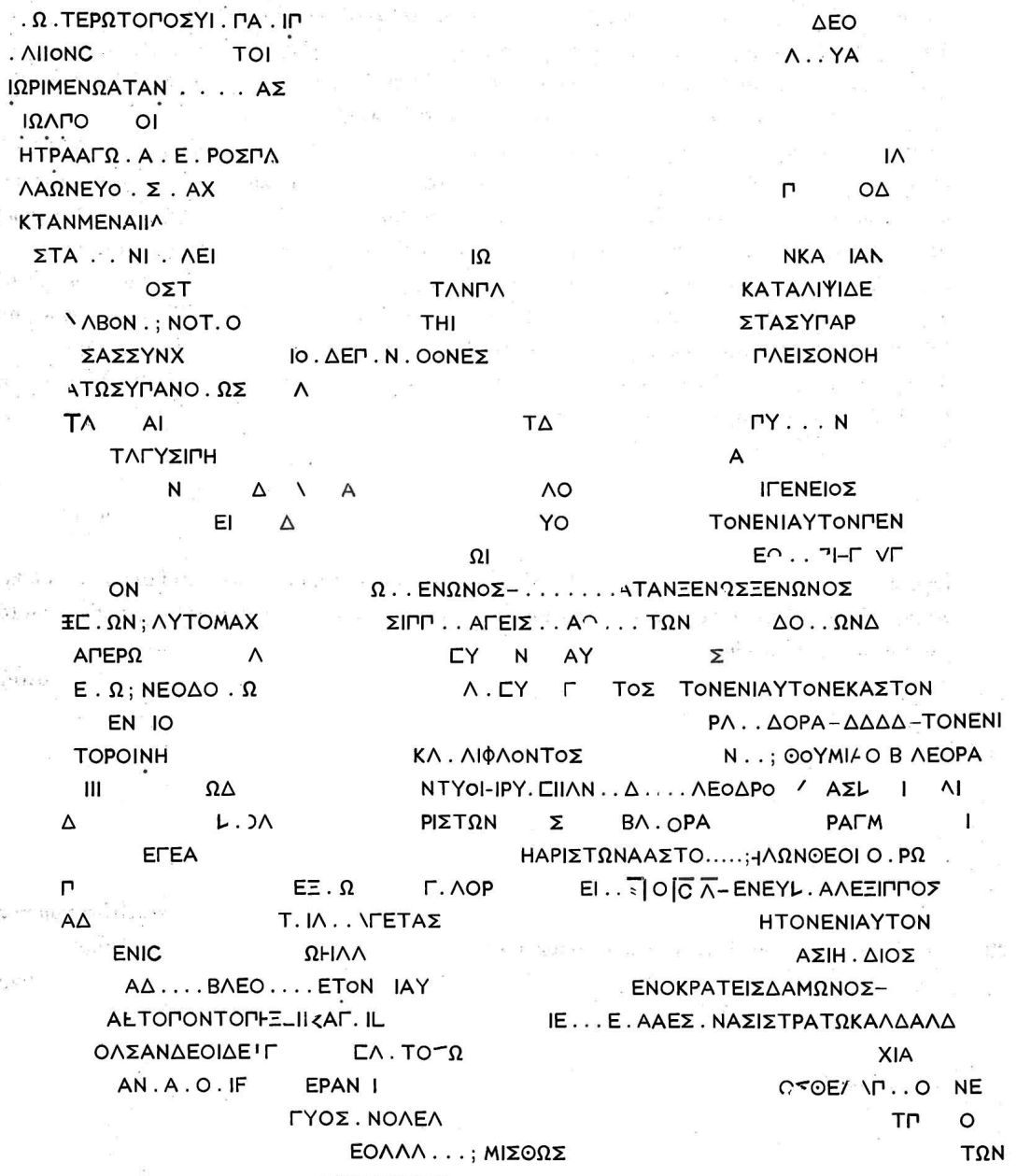
κα]τ[τὸν] νόμον περὶ [δὲ
29 τὸ ἱαρὸν] τοὶ μισθω[σάμε]νοι [κ]αταλ[ίψουσι; δ(ό)ρα

δόρα

δ[ό]ρα

Διονούσω

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Παρένθετος πίναξ 3α (συνέχεια)

τόπος

καταλίψι δὲ
43 περί το] ία(ρ)ὸν; τᾶς ὑπαρχώ-
σας πλείσονθη

47 Τ(οιὶ ἐμισθώσαντο . . .

(ἄρχι τᾶς μισθώσιος τᾶς γᾶς τᾶς δαμοσίας τᾶς ἐν Δρυμῷ ὁ ἐνιαυτὸς ὁ ἐπὶ Χαρ)ιγένειος
[ἄρχοντος] τὸν ἐνιαυτὸν

52 ἔγγυος Ξέν]ω[ν Ξ]ένωνος — (τὰν παρ) - - - Ξένω(ν) Ξένωνος —
ἔγγυος) Ξένων Αὐ(ἢ Κλυ)τομάχω σιππ[ας] Ἀγεισίλαω [Ερα- ἢ Κρά]των Δό[ρκ]ων Δ

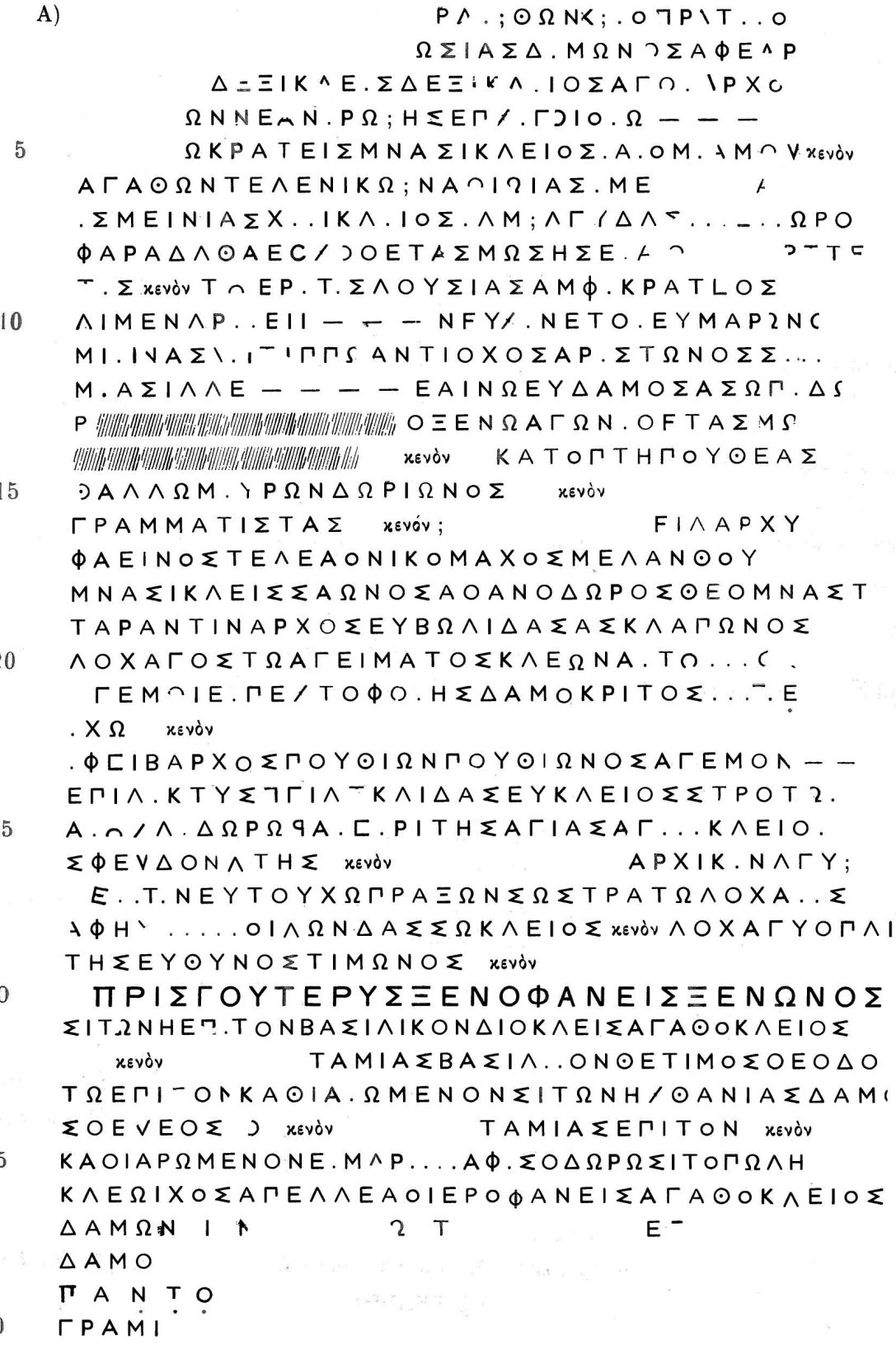
(Θ)εοδό[τ]ω τὸν ἐνιαυτὸν ἕκαστον
δόρα-ΔΔΔΔ-τὸν ἐνι-
τὸν] Κα[λ]λιφάοντος βλέθρα
ἔ]νγυοι —
Ἀρίστων βλ[έ]θρα - - [δο;]ρα
60 κ]ὴ Ἀρίστωνα

Ἀλέξιππος
τὸν ἐνιαυτὸν
Μν]ασιπόλιος;
Ξενοκράτεις Δάμωνος —
65 Μ]νασιστρά;τω

ἔγ]γυος
70 Κ]ε(φαλὰ) [τᾶς] μισθώσ[ιος] (τῶ ἐνιαυτῶ τᾶς γᾶς τᾶς δαμοσίας);
√FE+ΤΗΕΓΕÞÞ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

A)

Κ[λι;]ο(κ;]ράτ[ε]ο[ς
Σα]ωσίας Δ[ά]μωνος. *Ἀφεδρι[α-*
τεύων] Δεξικλεῖς Δεξικλεῖος. *Ἀγώ[ν]αρχο[ς*
Νέ;]ων Νεάν[δ]ρω. *[; Τ]ῆς ἐπ[ι; . . .*
Σ]ωκράτεις Μνασικλεῖος. *[Ἰ]α[ρο]μ[ν]ά]μων*
Ἀγάθων Τελενίκ[ω]. — — —
Ἰ]σμεινίας Χ[αρ]ικλ[εῖ]ος. *(Γραμματιστάς;)* Εὔχ]ωρο[ς
Φαράδαο. *Ἀε[θλο]θέτας Μώσης* Ε — — —
τ[ῶ Ἔ]ρ[ω]τ[ο]ς; Λουσίας Ἀμφικράτεος.
Λιμέναρ[χυ: — — — — Εὐα[ί]νετο[ς] Εὐμάρωνος,
Μι[κ]ίνας [Λουσ]ίππω, Ἀντίοχος Ἀρίστωνος, Σ[άων (ἢ Σ]ίων)
Μνασίλλε[ιος — — — — Κλ;]εαίνω, Εὔδαμος Ἀσωπ[ο]δώ-
ρ[ω — — — — — — οξένω. *Ἀγων[ο]θέτας Μώ[σης*
— — — — — — — — *Κατόπτη:* Πουθέας
Θάλλω, Μ[άτ ἢ ού]ρων Δωρίωνος.
Γραμματιστὰς — — — — — *Φίλαρχυ*
Φάεινος Τελέαο, Νικόμαχος Μελάνθου,
Μνασικλεῖς Σάωνος, Ἀθανόδωρος Θεομνάστω.
Ταραντίναρχος: Εὐβωλίδας Ἀσκλάπωνος.
Λοχαγὸς τῶ ἀγείματος: Κλέων Α[ὐ]το[νόμ]ω.
Ἁ]γεμόνε[ς] πελτοφό[ρ]ης: Δαμόκριτος
.χω
Ἐ]φείβαρχος: Πουθίων Πουθίωνος. *Ἁγεμόν[ες]*
ἐπιλ[έ]κ[τ]υς: Πει]λεκλίδας Εὐκλεῖος, Στρότω[ν
Ἀπολ]λ[ο]δώρω. *Φαρετρίτης:* Ἁγίας Ἀγ[ασι ἢ αθο]κλεῖο[ς
Σφενδονάτης *Ἀρχικ[ούναγυ*
Ἐ[ράτ];ων Εὐτούχω, Πράξων Σωστράτω. *Λοχα[γὸ]ς*
Ἁφη[στίων κὴ] Φιλώνδας Σωκλεῖος. *Λοχαγύ· ὁπλί-*
της: Εὔθυνος Τίμωνος
πρι]σγουτέρυς: Ξενοφάνεις Ξένωνος
Σιτῶνη· ἐπ[ὶ] τὸν βασιλικόν: Διοκλεῖς Ἀγαθοκλεῖος
Ταμίας· βασιλικόν: Θέτιμος Θεοδό-
τω. *Ἐπὶ τὸν καθια[ρ]ωμένον σιτῶνη:* Ἀθανίας Δαμο-
σθένεος, — — — — *Ταμίας ἐπὶ τὸν*
καθιαρωμένον: Ε[ὐ]μάρ[ων Κ]αφι]σοδώρω. *Σιτοπῶλη:*
Κλεώιχος Ἀπελλέαο, Ἱεροφάνεις Ἀγαθοκλεῖος,
Δάμων
Δαμο —
Παντ[
Γραμ[ματιστὰς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΩΚ.

ΙΛ.ΛΙΚΩΝΟ.ΡΚ . . . . . ΣΜΙΚΙΝΑΟΚΛΕΙ

ΚΛ.ΩΝΣΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΑΣΣΩΣΤΡΩΝ..ΟΣ

ΝΕΟΣ.ΛΜΙ.ΚΑΦΙΣΟΔΩΡΟΣΦΙΛΟΒΟΤΩΞ.Ι ΩΝ

ΑΡΙΣΤΩΝΟΣΦ..ΣΚΙΩΝΦΟΥΣΚΙΩΝΟΣΓΑΙΔΟΝΟΜΥ

Θ..ΒΑΓΓΕΛΟΣΙΣΜΕΙΝΙΑΟΜΙΛΛΕΙΣΦΙΛΩΝΟΣ

χενὸν ΓΟΥΝΗΚΟΝΟΜΥ χενὸν

χενὸν ΓΟΥΜΝΑΣΙΑΡΧΥΓΡΙΣ ΟΥΤΕ

ΦΑΡΑΔΑΣΕΥΧΩΡΩΙΥΘΥΦΡΟΝΕΥΦ.ΑΣΤΩ

χενὸν ΕΩΤΕΡ..ΑΡΧΕΛΑΟΣΘΕ.ΟΣ⊏ΡΑΤ;

...ΙΛΑΟΠΟΥ.ΟΙΙΚΟΣ.ΑΤΡΕΑΟ.ΓΩΝΛΙΧΥ.Ϛ.Ρ.

.ΙΓΡΑΟΣΤΙΜΩΝΟΣΕΥΜΑΡΩΝΕΥΦΑΣΙΟΣΕ.ΡΕΙΣΙ

ΑΣΚΑΡΑΙΟΓΙΤ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤ.Σ ΓΑ.ΚΛΕΙΣ

ΔΙΟΝΟΥΣΙΩΕΝΔΕΚΑ[ ]ΡΧΥΞΕΝΕΑΣΑΡ.ΣΤΟΚΛΓΙ

.Σ.ΕΝΕ.ΛΕΙΣΚΑ [ ].Λ..ΡΑΤΕΟΣΜΝ.ΣΙΣΤΡ.

..ΣΑΓΑΘΩ..ΣΔΙΟΝΟΥΣΙΟΣΜΝΑΣΙΩΝΟΣ

ΡΙΣΤΩΝΔΙΟΝΟ/..[ ]Ω.Ρ..ΜΑΤΙΣ..ΣΓΑΣΤΟΥ χενὸν

..ΕΙΣΤΙΜΩΝΟΣΟΔΑΤΥΤ.ΡΤΕΛΣΦΑΕΙΝΩ

.ΤΡΟΤΩΝΣΙΩΝ.ΣΞΕΝΟΦΑ.ΤΟΣΓΑΝΤΙΑΟ χενὸν

ΑΜΜΑΤΙΣΤΑΣ___

B) ΕΠΙΓΕΝΕ.ΟΣΑΡΧΟΝΤΟΣΑΡΧΗΕΣΣΩΜΟΣΣΑΙ

ΟΙΕΜΑΡΧΥΕΥΦΡΟΝΙΟΣΜΟ.ΩΝΟΣ...ΟΦΑΩΝΕΥΟΡΜΙΔΑΟΑΡΙΣΤ

ΝΙΚΩΝΟΣΓΡΑΜΜΑΤΙΣ.ΑΣ.ΙΟΚΛΕΙΣΠΟΤΑΜΟΔ..ΩΙΠΠΑΡΧΟΣ

ΑΜΦΙΩΝΚΑΦΙΣΟΔΩ.ΩΣΠΕΝ.Γ\ΕΙΣΤΟΝΗΣΟΡΚΟΣΕΙΣΕΝ

.ΠΟΥΣ.ΥΝΕΛ..^.ΟΓΕΝΕ/ΙΣΛ.ΜΠΡΙΝ..ΑΟΤΕΛΕΝΙΚΟΣ

ΦΙΛΟΞΕΝΩΙΑΡΙΔΑΣΣΩ....ΤΟΝΟΣΤΕΟΜΟ.ΟΥΛΑΞΕΥΦΟΡΒΟΣ

..ΝΣΚΡΑΤΓCΣΑΦΕΛ..Α.⊏..ΝΣ.^Σ.ΛΣΦΙΛΟΞΕΝΩΓΡΑΜ.ΑΤ..

ΑΣΝΙΚΟΔΑΜΟΣΦ..;ΑΟΑ..ΝΑΡΧΟΣΠ

ΑΣ Ω ΑΝΤΙΚΡΑΤΕΙΣΑ∪ΑΝΙΛΟΙΑΡΟΜΙ ..Ϛ.

Ε Ω Λ Σ

Ρ Α

ΟΣ

ΚΩL Ο Α

ΝΟΣΘΕΟΜΝΑ

\ΕΙ

ΦΑΕΙΝΟΣ

ΛΟΣΠΟΥΘΕΑΟ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ία[ς Ν; ίκωνος Δό]ρκω[ν κὴ Σῖμ;]ος Μικίναο, Κλέων
Κλ[έ]ωνος. ***Γραμματιστάς:*** Σώστρων [Ἱπ]ποσ[θέ-
νεος. ***[Τ]αμί[η]*** Καφισόδωρος Φιλοβότω, Ξ[έ]νων
Ἀρίστωνος, Φ[ου]σκίων Φουσκίωνος. ***Παιδονόμυ:***
Θ[ειβ]άγγελος Ἰσμεινίαο, Μίλλεις Φίλωνος
Γουνηκονόμυ: - - - - - -
Γουμνασίαρχ[υ] πρισγουτέ[ρυς:
Φαράδας Εὐχώρω, Ἰυθύφρων Εὐφ[ρ]άστω
ν]εωτέρ[υς]: Ἀρχέλαος Θέ[ων]ος Ἐράτ-
ων [Σ- Μ- Φ]ίλαο, Πουθόνικος [Π]ατρέαο. ***Ἀγώναρχ[υ] [τ]ῶ [Ϝ]ρωτ[ι:*** Πρᾶος Τίμωνος, Εὐμάρων Εὐφάσιος, Ε[ὐ]ρεισίας Καραιογίτ[ω]. ***Γραμματιστάς:*** Παγκλεῖς
Διονουσίω. ***Ἐνδέκα-ρχυ:*** Ξενέας Ἀριστοκλεῖ-
ος, Με]νεκλεῖς Κα-[λ]λ[ικ]ράτεος, Μν[α]σίστρ[ο-
το]ς Ἀγάθω[νο]ς, Διονούσιος Μνασίωνος,
Ἀ]ρίστων Διονου[σί] — ω. ***[Γ]ρ[αμ]ματισ[τ]άς:*** Ϝαστούλλ]εις Τίμωνος. ***Ὁδαγύ:*** Τορτέας Φαείνω.
Σ]τρότων Σίων[ο]ς, Ξενόφα[ν]τος Παντίαο.
Γρ]αμματιστὰς — — — —

Ἐπιγένεος ***ἄρχοντος*** ἀρχὴ ἐσσώμοσσα[ν:
Π]ολέμαρχυ: Εὐφρόνιος Μό[λ]ωνος, [Δαμ]ὴ Ξεν]οφάων Εὐορμίδαο, Ἀρίστ[ων
Νίκωνος. ***Γραμματισ[τ]άς:*** [Δ]ιοκλεῖς Ποταμοδ[ώρ]ω. ***Ἵππαρχος:***
Ἀμφίων Καφισοδώ[ρ]ω — — — — — — — [Εὐξενί;
. που. ***Σούνεδ[ρυ*** Διογένεις Λαμπρινίδαο, Τελένικος
Φιλοξένω, Ἰαρίδας Σω[σιγί]τονος. ***Τεθμοφούλαξ:*** Εὔφορβος
Με]νεκράτεος. ***Ἀφε[δρι]α[τ]ε[ύω]ν:*** Θε]όφ[ρ]αστος Φιλοξένω. ***Γραμ[μ]ατι[στάς:*** Νικόδαμος Φ[ίλ]αο. ***Ἀ[γώ]ναρχος***
Ἀντικράτεις Ἀθανίαο. ***Ἱαρομ[νάμ]ω[ν:***

νος, Θεόμνα[στος]

Φάεινος
λος Πουθέαο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ο ΚΟΥΡΟΣ ΤΟΥ ΙΛΙΣΣΟΥ

Ὁ ὑπὸ ἐξέτασιν κορμὸς ἀνδρικοῦ ἀγάλματος, ἐκ νησιωτικοῦ μαρμάρου (Παρίου) εὑρέθη τυχαίως τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1930 ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ Ἰλισσοῦ, ὄπισθεν ἀκριβῶς τοῦ ἐργοστασίου Φίξ. Κατ' ἀρχὰς μετεφέρθη εἰς τὴν συλλογὴν Θησείου καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον [1].

Εἶναι τὸ δεύτερον ἀνδρικὸν ἄγαλμα μετὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 633 τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (Schrader, Arch. Marmorsk, σελ. 56-57) ποὺ παρουσιάζει ἀναλογίας μὲ τὰ ἀγάλματα τῶν κορῶν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἔνδυμα — φορεῖ ἱμάτιον πίπτον ἀπὸ τῶν ὤμων εἰς δύο συμμετρικὰς πτέρυγας — καὶ ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῶν χειρῶν. Ἐλλείπουν μὲν ἀμφότεραι ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, εἶναι ὅμως προφανὴς ἡ θέσις των: ἡ δεξιὰ ἦτο ἔνθετος ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος [2] καὶ ἐπροβάλλετο καμπτομένη ἰσχυρῶς, ἡ δὲ ἀριστερὰ κατήρχετο παραλλήλως τοῦ σώματος καὶ ἐστερεοῦτο ἐπὶ τοῦ μηροῦ, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ μεταξὺ τῶν πτυχῶν τοῦ ἱματίου λάξευμα (παρένθ. πίναξ 7).

Ἡ διευθέτησις αὕτη τῶν χειρῶν εἶναι σπανία [3], διότι ὡς γνωστόν, εἰς τὰ ἀγάλματα τοῦ τύπου τῶν ἀρχαϊκῶν κούρων δύο κυρίως τρόπους θέσεως αὐτῶν γνωρίζομεν· τὸν παλαιότερον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀμφότεραι κατέρχονται κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, χωρὶς νὰ κρατοῦν ἀντικείμενον — αἱ κόραι ἀντιθέτως μὲ τὴν ἰδίαν στάσιν κρατοῦν, καὶ φέρω πρόχειρον παράδειγμα τὸ ἄγαλμα τῆς Νικάνδρας (Papaspiridi-Guide σελ. 19 ἀριθ. 1) — καὶ τὸν περισσότερον ἐξειλιγμένον, ὅπου ἀμφότεραι προτείνονται καὶ κρατοῦν διάφορα ἀντικείμενα, σύμβολα χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς, ὅπως λ.χ. εἰς τὸν Φιλήσιον Ἀπόλλωνα τοῦ Κανάχου, τὸν σωζόμενον Ἀπόλλωνα τοῦ Piombino κλπ. (Langlotz Bildhauerschulen πίν. 18 b, 19 — Winter Kunstg. in Bild. σελ. 220).

Ἡ ὁμοιότης τῆς στάσεως αὐτοῦ μὲ τὰ ἀγάλματα τῶν κορῶν, τὰ ὁποῖα δέχονται ὅτι δὲν παριστάνουν ὡρισμένα πρόσωπα ἀλλὰ καθόλου ἱκέτιδας ποὺ προσέρχονται νὰ προσκυνήσουν τοὺς θεούς, καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἀντικειμένου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐκράτει διὰ τῆς δεξιᾶς, μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τὸ ἀποκαλῶμεν ἁπλῶς «κοῦρον» χωρὶς νὰ ἀπασχοληθῶμεν μὲ τὸ ζήτημα τοῦ τί εἰκονίζει,

---

[1] Ἀριθ. Εὑρετ. 3687. Σφξ. ὕψ. 0,64. Τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως χρεωστῶ εἰς τὴν καλωσύνην τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀκροπόλεως κ. Ν. Κυπαρίσση.

[2] Σώζεται ἓν μικρὸν μέρος τοῦ μεταβραχίου καὶ ὁ χαλκοῦς γόμφος ποὺ τὸ συνεκράτει.

[3] Μόνον μερικὰ εἰδώλια ἔχουν παρομοίαν στάσιν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἂν δηλαδὴ θεὸν καὶ ποῖον ἢ θνητόν. Ὁ κύριος ἄλλωστε σκοπὸς τῆς προκειμένης μελέτης εἶναι ἡ ἐκτίμησις τοῦ νέου εὑρήματος ὡς καλλιτεχνικοῦ ἔργου παρουσιάζοντος τὴν ἀκροτάτην ἀνάπτυξιν τοῦ ἀρχαϊκοῦ κούρου.

*

Πρὶν νὰ προβῶμεν εἰς τὴν μορφολογικὴν ἐξέτασιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἑρμηνεύσωμεν μίαν ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσαν λεπτομέρειαν. Ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐκεῖ ὅπου ἀκριβῶς στενοῦται ἡ παρυφὴ τοῦ ἱματίου, ὑπάρχουν καὶ ἐπὶ τῶν δύο πτερύγων ὀπαί, ἀριστερὰ δὲ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν (0,045) ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ ὀλίγον ὑψηλότερα καὶ ἑτέρα.

Εἰς τὰς ὀπὰς αὐτὰς θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐστερεώνοντο τὰ ἄκρα πλοκάμων, ὅπως πολλάκις συμβαίνει εἰς τὰ ἀγάλματα τῶν κορῶν, μόνον ἂν καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ὑπῆρχον δύο ὀπαὶ ἢ ἄλλο δεῖγμα (ἀπόθραυσις) ποὺ νὰ ἐφανέρωνε τὴν ὕπαρξιν καὶ δευτέρου πλοκάμου, διότι, ὡς γνωστόν, οἱ πλόκαμοι πίπτουν πάντοτε συμμετρικῶς ἑκατέρωθεν τοῦ στήθους. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου δὲν ἔχομεν ἴχνη κόμης, ὥστε προφανῶς ἡ κόμμωσις ἦτο βραχεῖα.

Ἐπειδὴ δὲ φανεροὶ εἶναι οἱ λόγοι ποὺ ἀποκλείουν καὶ κάθε ἄλλην ὑπόθεσιν χρησιμοποιήσεως τῶν ὀπῶν αὐτῶν, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, μὲ τὴν μεγαλυτέραν πιθανότητα, ὅτι ἐπ᾽ αὐτῶν ἐστερεώθησαν μετάλλινα ἐλάσματα, διὰ νὰ δηλώσουν ἕνα τρόπον συγκρατήσεως τοῦ ἱματίου. Ποῖος ὅμως εἶναι ὁ τρόπος αὐτός, ἀφοῦ ἡ πρὸ τοῦ στήθους πόρπωσις τῶν ἐνδυμάτων σπανίζει ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων;

Εἰς τὴν μεγάλην πλαστικήν, ὅσον καὶ ἂν ἐρευνήσωμεν, εἶναι δύσκολον νὰ εὕρωμεν ἄλλο ἄγαλμα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καθήμενον Σαμιακὸν τοῦ Μουσείου τῆς Κων/πόλεως (Mendel - Musées de Const. I σελ. 560 ἀριθ. 240, AM 1916 πίν. X Möbius), ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ δηλοῦται ἡ πρὸ τοῦ στήθους πόρπωσις τοῦ ἱματίου.

Ἡ μικροτεχνία μᾶς δίδει περισσότερα παραδείγματα.

1. Εἰδώλιον Ἀρκαδικὸν ἀνδρὸς φοροῦντος μόνον ἱμάτιον (ἁπλοΐδα χλαῖναν, ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ Studniczka) πορπούμενον διὰ μεγάλης περόνης πρὸ τοῦ στήθους (AM, XXX, 1905 σελ. 65).

2. Εἰδώλιον Ἑρμοῦ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Λυκαίου (Ἐφ. Ἀρχ. 1904 σελ. 196 πίν. 9, Κουρουνιώτης). Ἡ χλαμὺς συγκρατεῖται πρὸ τοῦ στήθους διὰ κομβίου (;) δηλουμένου δι᾽ ἐγχαράκτου κύκλου.

3. Εἰδώλιον βοσκοῦ ἀπὸ τὰ Μπέρεκλα. Ἡ χλαμὺς συγκρατεῖται διὰ κομβίου (;) (Ἀθῆναι Ἐθν. Μουσ. ἀριθ. 13060 — Ἐφημ. Ἀρχ. 1910 σελ. 327 εἰκ. 51 Langlotz ἔ. ἀ. πίν. 28 b).

4. Εἰδώλια ἀπὸ τὰ Μπέρεκλα ἀδημοσίευτα (Ἀθῆναι Ἐθν. Μ. ἀριθ. 13057).

5. Εἰδώλιον βοσκοῦ (Langlotz ἔ. ἀ. πίν. 28 c).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

6. Λίθινον ἀγαλμάτιον ἀπὸ τὴν Σπάρτην (ABS 1905-1906 σελ. 337 εἰκ. 4. Bosanquet).

Καὶ ἐδῶ μὲν δικαιολογεῖται ἡ πρὸ τοῦ στήθους πόρπωσις, διότι τὸ ἔνδυμα ὡς καλύπτον τελείως τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην καλυτέρας συγκρατήσεως, ὄχι ὅμως καὶ ὅταν τὸ ἱμάτιον φορῆται ὡς σάλι, εἴτε ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος εἴτε ὑπὲρ τὸν χιτῶνα, ἀφῆνον ἀκάλυπτον ὁλόκληρον τὸ πρόσθιον μέρος. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς φορήσεως τοῦ ἱματίου οὔτε γυναικείαν ἀκόμη μορφήν, ὅπου ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτήδευσις καὶ τὰ περισσότερα κοσμήματα ἐπιτρέπονται, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν, ἡ ὁποία νὰ χρησιμοποιῇ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον πορπώσεως.

Εἰκ. 1. Μορφὴ ἀπὸ τὸ ἀγγεῖον François.

Ἡ συγκράτησις ἐν τούτοις ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ πέπλου τῶν γυναικείων μορφῶν εἰς τὸ ἀγγεῖον François μὲ μεγάλας περόνας, τῶν ὁποίων αἱ κεφαλαὶ ἐστραμμέναι πρὸς τὰ κάτω συνδέονται μεταξύ των διὰ λεπτῆς ταινίας (F.R. 13 ἐδῶ εἰκ. 1), ὁ τρόπος τῆς συγκρατήσεως ἑνὸς ἐπιβλήματος τῶν πολεμιστῶν διὰ ταινίας, ἡ ὁποία ὅταν δὲν δένεται πρὸ τοῦ στήθους εἰς φιόγκον (διλήμνιον-λημνίσκος) φέρει διάφορα κοσμήματα (Hoppin I Red. fig. vas. σελ. 219. Pfuhl III πίν. 501 ἐδῶ εἰκ. 2), καὶ τέλος αἱ λεπταὶ ταινίαι ποὺ συγκρατοῦν τὸ καλῶς ἐπὶ τοῦ σώματος ἐφηρμοσμένον δέρμα, τὸ ὁποῖον φοροῦν πολλάκις ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀταλάντη κλπ. (F.R. 11/12, 13. Graef-Langlotz Vas. von der Akrop. I πίν. 36) εἶναι ἀρκεταὶ σπουδαῖα ἐπιχειρήματα διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματός μας.

Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Thiersch (Aegina σ. 406) διὰ τὰ κοσμήματα τοῦ στήθους τῶν Βοιωτικῶν καὶ Ἀργείων εἰδωλίων. Οὗτος ἑρμηνεύων κυρίως τὰ ῥοδακοειδῆ κοσμήματα τῶν ὤμων δέχεται, ὅτι εἶναι οἱ δίσκοι τῶν περονῶν[1] ποὺ συγκρατοῦν τὰς ἐπὶ τοῦ στήθους ταινίας, κοσμήματα

[1] Κατὰ ταῦτα δίσκοι περονῶν εἶναι καὶ οἱ ἐγχάρακτοι κύκλοι, οἱ ὡς κομβία ἑρμηνευόμενοι, ἐπὶ τοῦ στήθους τῶν εἰδωλίων τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀνεφέρομεν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

συνήθη κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα. Αἱ περόναι αὐταὶ δὲν ἔχουν μόνον διακοσμητικὸν σκοπὸν ἀλλὰ καὶ πρακτικόν, χρησιμεύουν δηλαδὴ εἰς τὸ νὰ συγκρατοῦν καὶ τὸ ἔνδυμα (Blinkenberg. Lindiaka V, σελ. 30).

Αἱ διάφοροι αὐταὶ περιπτώσεις χρησιμοποιήσεως ταινιῶν πρὸ τοῦ στήθους μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ δεχθῶμεν ὡς βέβαιον, ὅτι καὶ εἰς τὸν κοῦρον τοῦ Ἰλισσοῦ κάποια ταινία συνέδεε τὰς πτέρυγας τοῦ ἱματίου, δεδομένου ὅτι ἡ πόρπωσις εἶναι ἀναμφισβήτητος, καὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἔνδυμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ πορπωθῇ τὸ ἱμάτιον. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ κοσμήματα ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξαρτῶνται αἱ ταινίαι εἶναι

πάντοτε ζεύγη καὶ ἑπομένως ἐντελῶς ὅμοια, τίθεται καὶ πάλιν τὸ ἐρώτημα τοῦ πῶς δικαιολογεῖται ἡ ὕπαρξις καὶ δευτέρας ὀπῆς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ κούρου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μᾶς κάμνει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ κόσμημα ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἦτο μεγαλύτερον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπῄτει διὰ τὴν συγκράτησίν του δύο στερεώματα. Θεωροῦντες τοῦτο τελείως ἀδύνατον δεχόμεθα ὅτι ἡ ταινία συνεκρατήθη κατὰ τρόπον δικαιολογοῦντα ἀπολύτως τὴν ἀσυμμετρίαν ταύτην.

Εἰς ἕνα ἀμφορέα τοῦ Ἀνδοκίδου παριστάνεται ὁ Ἑρμῆς φορῶν μόνον ἱμάτιον, τοῦ ὁποίου τὰ δύο ἄνω ἄκρα συγκρατοῦνται πρὸ τοῦ στήθους διὰ περόνης, ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς ὁποίας κρέμεται λεπτὸν νῆμα (Βλ. Hoppin I, Red. fig, Vases σελ. 41, F.R. 111, ἐδῶ εἰκ. 3). Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ νήματος γίνεται φανερόν, ὅτι τὸ ἓν ἄκρον αὐτοῦ ἦτο προσδεδεμένον ἐπὶ τῆς περόνης, τὸ δὲ ἄλλο ἦτο ἐρραμ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

μένον ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος, ἄλλως δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο καὶ ἡ ὕπαρξίς του. Μολονότι ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς συγκρατήσεως τῆς περόνης φαίνεται μοναδικός, τὸ πλῆθος τῶν μεμονωμένων περονῶν μὲ τὴν ὀπὴν κατὰ τὸ ἀμβλὺ ἄκρον (Jahresh. 1901, σελ. 54) βεβαιοῖ τὸ ἀντίθετον καὶ μάλιστα ὅτι ἦτο γνωστὸς ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς (Βλ. Excav. in Cypr. σελ. 19 Murray.).

Ἄνευ οὐδεμιᾶς ὅμως ἀμφιβολίας τὴν τοιαύτην συγκράτησιν τῶν περονῶν μαρτυροῦν τὰ εὑρήματα τοῦ Τρεμπένιστε, ὅπου ἐντὸς ἀνδρικῶν τάφων τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς 6ης ἑκατ. εὑρέθησαν περόναι (ζεύγη, μεμονωμέναι καὶ δίδυμοι)[1] ἀπὸ τῶν ὁποίων εἶναι προσδεδεμένη μία ἅλυσις. Ἀπὸ τοῦ κεκαμμένου ἄκρου μιᾶς διδύμου εἶναι προσδεδεμένη ἅλυσις χρυσῆ μήκ. 0,315, πλεκτὴ ἐκ λεπτοῦ σύρματος, ἥτις κατὰ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον διχάζεται καὶ καταλήγει εἰς χρυσᾶς ψηφῖδας (Die Archaische Nekropole von Trebenischte σελ. 34 εἰκ. 31,9 Filow). Ἔχομεν δηλαδὴ μίαν περόνην μετ' ἀκεραίας τῆς ἁλύσεώς της, τὸ μῆκος τῆς ὁποίας πιθανὸν νὰ ἀντιστοιχῇ μὲ τὴν ἀπόστασιν τῶν ἀφισταμένων ἐνδυμάτων. Καὶ ἂν τοῦτο θεωρηθῇ ἀπίθανον, βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ ἅλυσις ἦτο ἐρραμμένη ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος, ὅπως εἰς τὸν Ἑρμῆν τοῦ ἀμφορέως, ἡ δὲ περόνη ἠμποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς οἱανδήποτε ἀπόστασιν μέχρι 0,315 μ.

Εἰκ. 3. Ἑρμῆς ἀμφορέως Ἀνδοκίδου.

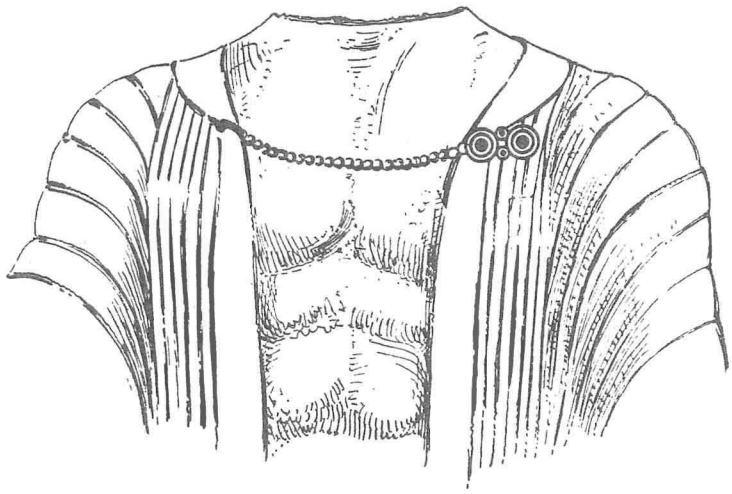
Παρομοία πόρπωσις εἰς τὸν κοῦρον τοῦ Ἰλισσοῦ νομίζομεν, ὅτι ἐξηγεῖ ἀβιάστως καὶ τὴν δευτέραν ὀπὴν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς. Ὅπως δηλαδὴ γίνεται φανερὸν μὲ τὸ σχέδιον (εἰκ. 4) εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, ὅπου ἡ μία ὀπή, θὰ ἦτο ἁπλῶς στερεωμένον τὸ ἄκρον μεταλλίνης ταινίας ἢ ἁλύσεως, εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν

[1] Ὁ Filow παραδέχεται τὸν τύπον τῆς διδύμου περόνης ἔχοντα βορείαν τὴν καταγωγήν. Ἐν Μακεδονίᾳ εὑρέθη μόνον εἰς τὸ Τρεμπένιστε, Τσαούσιτσαν καὶ Σαϋτυνλύκ, συχνότερον εὑρέθη εἰς τὴν βόρειον Μακεδονίαν καὶ Ἀλβανίαν. Ὁ Κεραμόπουλλος (Ἐφ. Ἀρχ. 1927 - 28 σελ. 108) δὲν παραδέχεται τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ Filow, λέγων, ὅτι τάφος τῆς ὀζολικῆς Μυωνίας παρέχει Ἑλληνικὸν τεχνικώτερον τύπον. Τοῦτο βεβαιοῦν καὶ τὰ εὑρήματα τοῦ ναοῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος ἐν Σπάρτῃ.

Καὶ τὴν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Βάσσαις (Ἀρχ. Ἐφ. 1910 σελ. 326 εἰκ. 50) εὑρεθεῖσαν περόνην μὲ τὸ κεκαμμένον ἄκρον, θεωρῶ ἀσφαλῶς δίδυμον, — ἐλλείπει τὸ ἕτερον σκέλος — ὁμοίαν μὲ αὐτὰς ποὺ εὑρέθησαν εἰς τὸ Τρεμπένιστε.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

μεγαλύτερον ἔλασμα δηλοῦν τὴν κεφαλὴν περόνης ἁπλῆς ἢ διδύμου. Δεχόμεθα δὲ τὸ κόσμημα τοῦτο ὡς περόνην, ἂν καὶ τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιβάλλει ἡ

Εἰκ. 4.

θέσις καὶ ἡ ἀπόστασις τῶν ὀπῶν, ἁρμόζει μᾶλλον εἰς πόρπην, διότι κυρίως οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ἡ συγκράτησις τῶν πορπῶν, ἐνῶ ἀντιθέτως αὕτη εἶναι σχεδὸν ἀπαραίτητος διὰ τὰς περόνας, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον διότι ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς χρησιμοποιοῦν διὰ τὸ μέρος αὐτὸ συνήθως περόνας. Τὸ σύνηθες σχῆμα τῆς κεφαλῆς τῶν περονῶν εἶναι βεβαίως τὸ στρογγύλον, δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις καὶ οἱονδήποτε ἄλλο (βλ. καὶ Thiersch, Aegina σελ. 404 κ. ἑ.) καὶ μάλιστα προκειμένου περὶ διδύμων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θαυμασίαν περιγραφὴν τοῦ Ὁμήρου τῆς περόνης τοῦ Ὀδυσσέως (Ὀδυσ. τ. 226) βεβαιοῦν τὰ εὑρήματα τῆς Ἐφέσου (Ephesus σελ. 97, πίν. 4 καὶ 10) καὶ Σπάρτης (A. B. S. XIII, 1906-7). Ἂν δὲ τὰ παραδείγματα ταῦτα μᾶς φέρουν εἰς παλαιοὺς χρόνους (8ον καὶ 7ον αἰῶνα), τὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου κόσμημα τῆς Ἀφροδίτης τοῦ δίνου τοῦ Λυδοῦ (Akrop. Vas. I πίν. 35, Hoppin, Black-fig. Vas. σελ. 160-163, ἐδῶ εἰκ. 5), ὡς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς οἰνοχόης τοῦ Κόλχου (Gerhard, Aus. Vas.

Εἰκ. 5. Ἀφροδίτη τοῦ δίνου τοῦ Λυδοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

πίν. 122 - 123, Hoppin, Black - fig. Vas. σελ. 156 - 157 μαρτυροῦν ὅτι τὰ παλαιὰ σχήματα ἐξακολουθοῦν καὶ τὸν 6ον αἰῶνα. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα ἔχει δι' ἡμᾶς ἡ Ἀθηνᾶ τῆς οἰνοχόης, διὰ τὸν λόγον ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν μόνον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὤμου (δεξιοῦ) ὑπάρχει τὸ κόσμημα. Ὥστε ἡ συμπλήρωσις ἡ ὁποία ἔγινε εἰς τὸν κοῦρον καὶ ἀσυμμετρία, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει δὲν εἶναι πρωτοφανής.

Ἡ παράστασις τοῦ κούρου ἐνδεδυμένου μὲ μόνον τὸ ἱμάτιον δὲν ὀφείλεται εἰς ἐξωτερικοὺς λόγους. Ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν μίαν ἐπισκόπησιν τῶν ἐνδεδυμένων ἀνδρικῶν μορφῶν λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει ἔργα πλαστικά, τῆς μικροτεχνίας καὶ ἀγγειογραφίας, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐνδύσεως σχετίζεται καὶ μὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ὅλου ἤθους.

Αἱ ἀρχαϊκαὶ ἐνδεδυμέναι ἀνδρικαὶ μορφαὶ φοροῦν συνήθως, ὅπως δεικνύουν κυρίως αἱ ἀγγειογραφίαι, ὑπὲρ τὸν χιτῶνα τὸ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἢ πίπτει ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν ὤμων, ὅπως περίπου τὰ σημερινὰ σάλια, ἢ μόνον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ διερχόμενον ὑπὸ τὴν ἑτέραν μασχάλην καλύπτει ὁλόκληρον τὸ σῶμα πλὴν μικροῦ μέρους τοῦ στήθους. Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον τὸ ἱμάτιον φορεῖται πολλάκις καὶ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ σώματος. Οὕτω εἶναι ἐνδεδυμένα καὶ τὰ ὀλίγα σωζόμενα ἀνδρικὰ ἀγάλματα.

I. 1. Ἄγαλμα Ἀκροπόλεως 633 (Schrader Arch. Marmorsculpturen εἰκ. 46-47).

2. Γραφεῖς Μουσείου Ἀκροπόλεως (Dickins Akrop. Mus. ἀριθ. 144, 146, 629. Lechat Sc. Att. σελ. 267 κ. ἑ.).

3. Καθήμενα ἀγάλματα Μιλήτου (Langlotz - Bildhauerschulen πίν. 57α καὶ 58α).

4. Ἄγαλμα Μουσείου Θεσσαλονίκης (Πελεκίδης - Θρακικὰ Τόμ. I σελ. 13, εἰκ. 58 Πελεκίδης.

5. Ἄγαλμα Μουσείου Κων/πόλεως (Mendel ἔ. ἀ.).

6. Καθήμενος ἀρχαϊκὸς Διόνυσος (Ἀθῆναι Ε. Μ. ἀριθ. 3711 Ἀρχ. Δελτ. τόμος 13 Κυπαρίσσης).

Ἡ μικροτεχνία μᾶς δίδει περισσότερα παραδείγματα.

Ἐνδεδυμένα ὅμως κατὰ τὸν τρόπον τοῦ κούρου τοῦ Ἰλισσοῦ, μὲ ἱμάτιον δηλαδὴ μόνον (ἡ Ὁμηρικὴ ἁπλοΐς χλαῖνα;), τὸ ὁποῖον καλύπτει τὰ νῶτα μέχρι τῆς ὀσφύος (παρένθ. πίναξ 6) καὶ πίπτει ἔμπροσθεν ἀπὸ τῶν ὤμων[1] εἰς δύο συμμετρι-

[1] Δὲν λαμβάνω ὑπ' ὄψει ἕνα μικρὸν ἱμάτιον ποὺ φοροῦν πολλάκις οἱ νέοι ἐρριμμένον ἐλεύθερα ἀπὸ τῶν ὤμων χωρὶς νὰ καλύπτῃ καθόλου τὸ σῶμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

κὰς πτέρυγας, εἰς μὲν τὴν μεγάλην πλαστικὴν γνωρίζομεν μόνον τὸν Μοσχοφόρον τῆς Ἀκροπόλεως, ἐλαχίστας δὲ μορφὰς ἀγγειογραφιῶν.

II. 1. Pfuhl, III 179. Payne, Necrokorinthia σελ. 323 ἀριθ. 1471 (Ἱπποτίων. Κορινθ. κρατὴρ μὲ Ἀμφιάραον).

2. F.R. 13. Buschor, gr. Vasenmal[2] εἰκ. 85 (Φαίδιμος καὶ λοιποὶ σύντροφοι) (Françoisvase).

3. F.R. 31 (ὑδρία Μονάχου. Ἀνδρικὴ μορφὴ παρὰ τὴν Ἀταλάντην).

4. F.R. 11/12 (Ἀπόλλων Françoisvase).

5. Gerhard, Auserl. Vasenb. IV πίν. CCCXXII (ἀποχαιρετισμὸς Ἕκτορος. Ἀνδρικὴ μορφὴ παρὰ τὴν Ἑλένην) καὶ πίν. CCCXXIII (Ἀμφορεὺς Βρετ. Μουσείου. Περσεύς).

Μὲ τὸν χωρισμὸν τῶν ἐνδεδυμένων μορφῶν εἰς δύο ὁμάδας μᾶς παρουσιάζονται δύο τύποι διάφοροι.

Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα ἀνήκουν θεοὶ καὶ μάλιστα ὡρισμένοι (Ζεύς, Ποσειδῶν, Ἅιδης, Διόνυσος), Ἀσιᾶται δεσπόται, ἄνθρωποι ἀνήκοντες εἰς τὸν ἱερατικὸν κλάδον (ἱερεῖς, κιθαρῳδοὶ κλπ.) καὶ θνητοὶ ὁπωσδήποτε ἡλικιωμένοι. Εἰς τὰς μορφὰς αὐτὰς τὰ ἐνδύματα, ὅπως καὶ τὰ διάφορα σύμβολα, εἶναι χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ὑπάρξεώς των ἀπαραίτητα διὰ τὴν πλήρη αὐτῶν κατανόησιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι μὲ τὴν πλουσίαν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν αἱ μορφαὶ αὐταὶ κερδίζουν εἰς ἐπιβλητικότητα, χάνουν ὅμως εἰς εὐκινησίαν ἀποκτῶσαι δυσκαμψίαν καὶ νωθρότητα.

Ἐν ἀντιθέσει ἡ ΙΙ ὁμὰς ἀντιπροσωπεύει μορφὰς κεκινημένας καὶ μὲ ζωτικότητα, νέους, θνητοὺς ἢ θεούς, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις (Ἑρμῆς, Περσεύς, Ἡρακλῆς, Ἄρτεμις κλπ.), γυμναστικὰς ἀσκήσεις καὶ χειρωνακτικὰς ἀκόμη ἐργασίας (Ἥφαιστος). Ἐπειδὴ ἡ ζωή των εἶναι διηνεκὴς κίνησις τοὺς εἶναι ἀναγκαῖα τὰ ἐλαφρὰ ἐνδύματα. Πῶς ἦτο δυνατὸν ὁ ἀεικίνητος Ἑρμῆς νὰ νοηθῇ φερόμενος «ἐπ' ἀπείρονα πόντον ἠδὲ γαίην» μὲ τὸν φόρτον τῶν ἐνδυτων τοῦ Διός;

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ βραχεῖα κόμμωσις, ποὺ ἐπικρατεῖ, ὡς γνωστόν, τελείως τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ παλαίστρα γίνεται ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῶν νέων, ἐμφανίζεται πολὺ ἐνωρὶς εἰς τὰς μορφὰς αὐτὰς (Βλ. Ἰόλαον ἀρχαϊκοῦ ἀετώματος Ἀκροπόλεως. Winter, Kunstg. in Bild. σελ. 205, Ἡρακλῆ ἀγγείου Ἀμάσιος, Adamek κλπ.) [1].

Τὰ σώματα τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶναι μεστὰ δυναμικῆς ἐνεργείας, τὰ δὲ ἐνδύ-

[1] Χάριν τῆς ἐλευθερίας τῶν κινήσεων ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ποσειδῶν κατὰ τὰς Γιγαντομαχίας παριστάνονται παρὰ τὸν καθιερωμένον τύπον των μὲ βραχὺ ἔνδυμα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ματα ὄχι μόνον δὲν διαταράσσουν τὴν εἰκόνα τοῦ ὡραίου νεανικοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ συμβάλλουν εἰς τὴν ἔξαρσιν τοῦ περιγράμματος καὶ τῶν διαφόρων ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν.

Εἰς τὸν κοῦρον τοῦ Ἰλισσοῦ τὸ ἱμάτιον καὶ κυρίως ὁ καθαρὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον διετάχθησαν αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῶν πτυχώσεών του, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ὅλης εἰκόνος, ἐκφράζουν μὲ ἐξαιρετικὴν σαφήνειαν τὴν τεκτονικὴν συγκρότησιν τῆς μορφῆς: οὕτω αἱ μὲν πρόσθιαι κάθετοι πτυχώσεις ἀποτελοῦν τοὺς κεντρικοὺς ἄξονας τοῦ συνόλου καὶ τονίζουν τὴν κάθετον ἀνάπτυξιν τῆς μορφῆς, αἱ δὲ πλάγιαι περικλείουν καὶ συνέχουν σφικτὰ ἑκατέρωθεν τὸ σῶμα. Μὲ οὐχὶ ὀλιγωτέρους ὑπολογισμοὺς διεμορφώθη καὶ ἡ πλατεῖα παρυφή, ποὺ περιβάλλει ὡσὰν πλαίσιον [1] τὸ ἱμάτιον. Αὕτη καὶ τώρα δίδει βάθος εἰς τὸ σῶμα καὶ χωρίζει ἐμφανῶς τὰς δύο ἐπιφανείας, πολὺ δὲ περισσότερον ὅτε θὰ ἔφερε ἔγχρωμα κοσμήματα [2]. Σαφήνειαν πρὸς τούτοις δωρικῆς ἀρχιτεκτονικῆς φανερώνει τὸ πλατὺ περιλαίμιον τὸ συνεχίζον τὴν ἀνωτέρω παρυφήν, τὸ ὁποῖον ἐπικάθηται τῶν ὀρθῶν πτυχώσεων, διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν περαιτέρω ἀνάτασιν καὶ ἐπιτρέψῃ μὲ τὴν ἰσχυρὰν κλίσιν του πρὸς τὰ ἔξω τὴν ἀδιατάρακτον διαμόρφωσιν τῆς κεφαλῆς.

*

Ὁ τρόπος τῆς ἐνδύσεως εἶναι βεβαίως ἓν ἀρκετὰ θετικὸν στοιχεῖον ποὺ καταστάσει τὸν κοῦρον μας μεταξὺ τῶν κεκινημένων μορφῶν τῶν προικισμένων μὲ δυναμικὴν ἐνέργειαν, τοῦτο ὅμως θὰ βεβαιώσῃ ἀπολύτως ἡ ἀπὸ μορφικῆς ἀπόψεως ἐξέτασις αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπόδοσίς του εἰς ἓν καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριον.

Ἐὰν τὸν συγκρίνωμεν μὲ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ὁ Langlotz ἀποδίδει εἰς διαφόρους Ἰωνικὰς σχολάς, θὰ ἴδωμεν ὅτι αἱ ὁμοιότητες περιορίζονται μόνον εἰς μερικὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα· ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ καθαρότης τοῦ περιγράμματος, ἡ μὲ τεκτονικοὺς ὑπολογισμοὺς οἰκοδόμησις τῆς μορφῆς καὶ ἡ μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν ἐμφάνισις τοῦ ὅλου, παρουσιάζουν χαρακτηριστικὰ πλησιέστερα πρὸς τὴν Πελοποννησιακὴν αἴσθησιν παρὰ πρὸς τὴν Ἰωνικήν. Ἡ ἐξάρτησις ἐν τούτοις τοῦ κούρου μας ἀπὸ τὴν σχολὴν αὐτὴν εἶναι ἔμμεσος ὀφειλομένη μόνον εἰς τὴν

[1] Ἡ παρυφὴ αὕτη ἐνθυμίζει τὸ διακοσμητικὸν πλαίσιον τῶν ἀγγειογραφιῶν, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 6ου αἰῶνος. Ἡ τοιαύτη, τρόπον τινά, μετάβασις δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ παλαιότερα ἀγγεῖα, οὕτως ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν κοσμημένη καὶ μὴ ἀποτελεῖ ἓν ὀργανικὸν ὅλον (βλ. Langlotz, Bildhauerschulen πίν. 13).

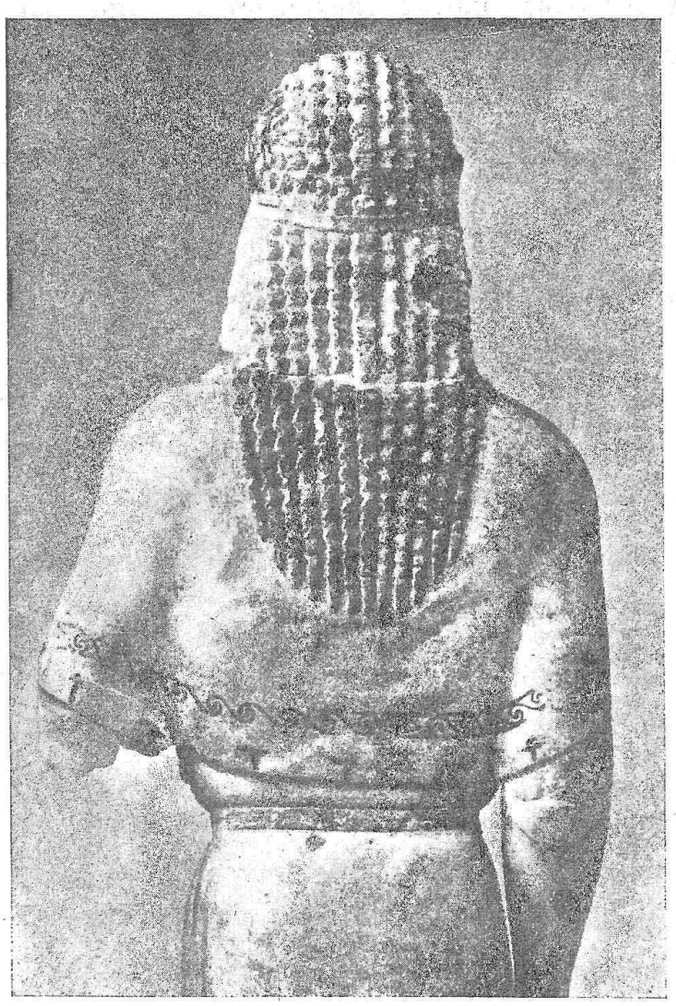
[2] Ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον μετάλλινα κοσμήματα, αἱ πόρπαι, μετὰ βεβαιότητος ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ παρυφὴ ἦτο ἔγχρωμος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

κατὰ τοὺς προκειμένους χρόνους ἰσχυρὰν ἐπίδρασίν της ἐπὶ τῆς Ἀττικῆς τέχνης. Τὸ ῥαδινὸν ἀνάστημα αὐτοῦ καὶ ἡ παρὰ τὴν σκληρότητα τοῦ ἀρχαϊκοῦ θέματος σχετικὴ μαλακότης τοῦ περιγράμματος τὸν κατατάσσουν εἰς τὸν Ἀττικὸν κύκλον.

Πρὸς τούτοις ἡ ἀπὸ τῶν ὤμων φόρησις τοῦ ἱματίου, τὴν ὁποίαν ἡ Ἀττικὴ πλαστικὴ γνωρίζει ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς (Βλ. μορφὰς ἀρχαϊκῶν ἀετωμάτων Ἀκροπόλεως, Lechat, au Musée de l'Acrop. σελ. 184 κ. ἑ.) ὅπως καὶ ὁμοιότης[1] αὐτοῦ μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 679 κόρην τῆς Ἀκροπόλεως (Schrader Ausw. πίν. II, ἐδῶ εἰκ. 6), διὰ τὴν ἰδίαν, πλὴν μικρῶν λόγῳ χρονικῆς ἀποστάσεως διαφορῶν, ἐπὶ τῶν νώτων διάθεσιν τοῦ ἐνδύματος, δεικνύουν Ἀττικὴν κληρονομίαν.

Εἰκ. 6. Κόρη 679 Μουσείου Ἀκροπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς λεπτομερεστέρας ἀκόμη συγκρίσεώς του μὲ τὰ ὀλίγα δυστυχῶς σωζόμενα Ἀττικὰ ἀρχαϊκὰ ἔργα, ὅσον καὶ ἂν ὁ χρόνος τῆς δημιουργίας των εἶναι διάφορος, βεβαιοῦται ἡ ἐκ τοῦ ἰδίου μὲ αὐτὰ ἐργαστηρίου καταγωγή του. Τοιουτοτρόπως ἡ μορφὴ ἡ εἰκονιζομένη ἐπὶ τῆς πεντήκοντα περίπου ἔτη παλαιοτέρας τοῦ κούρου Ἀττικῆς στήλης ἐκ τῶν μακρῶν τειχῶν (A.M. XXXII 1907 πίν. XXI Noack) παρουσιάζει τὸ τοξοειδὲς περίγραμμα τῶν νώτων, τὴν ἰσχυρὰν ἐσοχὴν τῆς ὀσφύος καὶ τὸ ἐξωγκωμένον στῆθος τοῦ κούρου (παρένθ. πίν. 7). Τὸ ἴδιον, ἁδρὸν περίγραμμα ἔχουν καὶ αἱ ὀλίγον παλαιότεραι μορφαὶ τῶν μετοπῶν τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων (Βλ. Θησέα μετόπης Ἀθηνᾶς F.D. XLI). ὁ ὑπ' ἀριθ. 692 κοῦρος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν ὁποῖον δικαίως

[1] Ἡ κόρη αὐτὴ θεωρεῖται ὡς καθαρῶς ἀττικὸν ἔργον. ὅπως δὲ εἰς τὸν κοῦρον, ἐδηλώθη καὶ εἰς αὐτὴν ἡ ἐπὶ τῶν ὤμων πόρπωσις τοῦ πέπλου διὰ μεταλλίνων ἐλασμάτων. (Εἰς ἕκαστον ὦμον σώζεται ἀνὰ μία ὀπή, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐστερεοῦτο τὸ ἔλασμα).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ὁ Buschor (Olympia σελ. 28) κατατάσσει εἰς τὰ ἀττικὰ ἔργα[1], καὶ ὁ Βοιωτικὸς κοῦρος (Deonna, Les Apollons ἀριθ. 31), οἱ σύγχρονοι περίπου τοῦ κούρου μας, ὅπως καὶ ὁ κατὰ εἴκοσι περίπου ἔτη νεώτερος κοῦρος τοῦ Κριτίου (Schrader Ausw. σελ. 56 εἰκ. 62).

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς προσκειμένους εἰς τὴν ἀττικὴν αἴσθησιν, εἶναι γνωστὴ ἡ προτίμησις τῶν Ἰώνων διὰ τὰ ῥευστὰ περιγράμματα. Ὁ κοῦρος ἀπὸ τὸ Marion (Deonna ἔ. ἀ. εἰκ. 165), ὁ κορμὸς τοῦ Granmichele (Phot. Inst. 5) καὶ τῆς Ἐρετρίας, ἡ ἐκ Κύθνου στήλη τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (Buschor ἔ. ἀ. εἰκ. 3, 26) μᾶς δίδουν μερικὰ παραδείγματα τῆς ἀποδόσεως τοῦ περιγράμματος ὑπὸ Ἰώνων τεχνιτῶν.

Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως τῶν μορφικῶν λεπτομερειῶν, ἡ χωρίζουσα τελείως τὸν Ἀττικὸν τεχνίτην ἀπὸ τὸν Ἴωνα, εἶναι ἡ παράστασις τοῦ κοιλιακοῦ περιγράμματος καὶ τῶν μυῶν τῆς κοιλίας. Τὸ κοιλιακὸν τρίγωνον τῶν Ἰωνικῶν κούρων ἀπολήγει εἰς ὀξεῖαν γωνίαν. Εἰς τὸν κοῦρον τοῦ Ἰλισσοῦ εἶναι στρογγυλότερον, ὅπως εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 692 κοῦρον τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν κοῦρον τοῦ Κριτίου καὶ ὅλα τὰ ἀττικὰ ἔργα.

Σύμφωνα μὲ τὴν ὅλην σφικτὴν καὶ νευρώδη ἐμφάνισιν τῆς μορφῆς παρεστάθησαν καὶ οἱ ἑκατέρωθεν τῆς λευκῆς γραμμῆς ὀρθοὶ κοιλιακοὶ μῦες. Δὲν ἔχουν οὔτε τὴν ὑπερβολικὴν ἔντασιν τοῦ κορμοῦ τῆς Ἐρετρίας, ἡ ὁποία θὰ ἠμποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ μόνον μὲ ζωηρὰν κίνησιν τοῦ σώματος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὸν Ἡρακλῆν τῆς μετόπης τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων μὲ τὴν Κερυνῖτιν ἔλαφον καὶ εἰς τὸν κορμὸν τοῦ Δαφνίου[2] (Am. Jour. IX, 1894 σελ. 53 πίν. XI), ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν ἐξωτερικότητα λόγῳ ἀνάγκης διακοσμήσεως, τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς τὸν κορμὸν τῆς Δήλου (Langlotz ἔ. ἀ. πίν. 65) κλπ.

Ἡ ἐλαφρὰ διόγκωσίς των εἰς τὸν κοῦρον τοῦ Ἰλισσοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς ἐντάσεως, λεπτομέρεια τῆς ὀργανικῆς ζωῆς ποὺ ἀποπνέεται ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ σῶμα.

Ὁ ὀμφαλὸς εὑρίσκεται εἰς φυσικὴν θέσιν, τὸ δὲ ἀνδρικὸν μέλος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔνθετον (ὁμοίως εἰς τὸν Μινώταυρον καὶ Κύκνον τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων), ἐκφύεται ὀλίγον ὑψηλότερα τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, ὅπως εἰς τοὺς κορμοὺς τῆς τρίτης ὁμάδος τῶν Ἰωνικῶν κούρων τοῦ Langlotz, μὲ τοὺς ὁποίους ὁμοιάζει καὶ ὡς πρὸς τὸ μικρὸν σχῆμα τῆς ἥβης.

Οἱ στηθικοὶ μῦες δὲν ἔχουν τὴν πλαδαρότητα τοῦ κορμοῦ τοῦ Granmichele

---

[1] Ἄλλως ὁ Langlotz (ἰωνικὸν ἔργον).

[2] Δυστυχῶς ἡ φωτογραφία εἶναι κακὴ καὶ παρουσιάζει μόνον τὴν πλαγίαν ὄψιν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

καὶ τῶν λοιπῶν Ἰωνικῶν κούρων, αἱ δὲ σάρκες οὐδεμίαν ἁπαλότητα ἢ ἐκτεθηλυμένην τρυφερότητα, γνωρίσματα τοῦ Ἰωνικοῦ πνεύματος.

Ἐπίσης χεῖρα καὶ διανοητικότητα Ἀθηναίου τεχνίτου μαρτυρεῖ ἡ πλαστικότης τοῦ ἔργου. Διὰ τοῦτο χαρακτηριστικαὶ εἶναι αἱ κινήσεις τῶν ἄκρων: ἡ μὲν δεξιὰ χεὶρ ἀπομακρύνεται ἱκανῶς ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ καμπτομένη ἰσχυρῶς εἰς τὸν ἀγκῶνα στρέφεται πρὸ αὐτοῦ, ὅπως δηλοῦται ἀπὸ τὴν πλαγίαν κατεύθυνσιν τοῦ σωζομένου γόμφου καὶ τὸ ἐκ τῆς ὀπισθίας ὄψεως διακρινόμενον στρογγύλευμα τῶν πτυχῶν τοῦ ἀγκῶνος, ὁ δὲ ἀριστερὸς ποὺς προβάλλεται πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ πλαγίως. Τὴν πρὸς τὰ ἀριστερὰ κίνησιν τοῦ ποδὸς ὁρίζει ἡ ἀπόκλισις τῶν ὀρθίων πτυχῶν τοῦ ἱματίου τῆς πλευρᾶς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ καθέτου ἄξονος καὶ κυρίως ἡ ἀσυμμετρία ἡ ὁποία παρατηρεῖται μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς καὶ δεξιᾶς πλευρᾶς, μὴ δικαιολογουμένη μὲ μόνην τὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐκβολὴν τοῦ ποδός: ἡ ἀπόστασις τοῦ ἱματίου ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ δεξιὰ εἶναι 0,045, ἀριστερὰ 0,05, αἱ δὲ τρίχες τῆς ἤβης ἀριστερὰ ἀπέχουν 0,013 ἀπὸ τοῦ ἱματίου, δεξιὰ ἐφάπτονται αὐτοῦ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ ἐφηβαῖον μετακινηθὲν τῆς θέσεώς του ἀκολουθεῖ τὴν πλαγίαν κίνησιν τοῦ ποδός, ὁ δὲ γλουτὸς παρουσιάζει καὶ μέρος τῆς πλαγίας του ὄψεως (παρένθ. πίναξ 6).

Μὲ τὰς κινήσεις αὐτὰς τῶν ἄκρων προκαλεῖται ἡ μετακίνησις τῶν ἀξόνων τοῦ σώματος καὶ παρουσιάζεται ἡ μορφὴ ὡς κατέχουσα περισσότερον χῶρον· δὲν εἶναι δηλαδὴ ἡ παλαιὰ αὐστηρῶς ἐπιπεδικὴ ἐπιφάνεια, τὸ παράλληλον ἐπίπεδον τῆς ὄπισθεν νοητῆς ἐπιφανείας, τοῦ φόντου τρόπον τινά, ἀλλὰ σῶμα περισσότερον αὐθύπαρκτον. — Τὴν ἀντίληψιν ταύτην τῆς πλαστικῆς ἐμφανίσεως παρουσιάζει κατ' ἐξοχὴν ἡ στάσις τῆς δεξιᾶς μὲ τὸ νὰ ὁρίζῃ ἕνα χῶρον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται ἡ μορφή: τὸ νοητὸν ἐπίπεδον τῆς ὑπὸ τῆς χειρὸς σχηματιζομένης γωνίας ὡς μὴ παράλληλον πρὸς τὸ κατακόρυφον τοῦ σώματος ἀλλὰ πλάγιον καὶ τέμνον αὐτό, ὁρίζει τὸν χῶρον ποὺ δημιουργεῖ ἡ μορφὴ ὡς σῶμα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καθόλου πλαστικὴν ἐμφάνισιν ὁ τεχνίτης μας προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ καὶ ζωντανὸν σῶμα. Τὴν ἀκαμψίαν τῆς στάσεως τοῦ παλαιοῦ μοτίβου μετριάζει μὲ τὴν προβολὴν τοῦ ποδὸς πρὸς τὰ ἔξω καὶ μὲ τὴν πλαγίαν αὐτοῦ ὄψιν. Ἡ χαλάρωσις δὲ αὕτη τῆς στάσεως, παρακολουθουμένη συστηματικῶς ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς παρουσιάζει διαφοροποίησιν τῶν δύο ἡμίσεων τοῦ σώματος, τονιζομένην καὶ πάλιν διὰ τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον δεξιὰ μέν, παρακολουθοῦν τὴν ἔντασιν τοῦ σώματος, πίπτει καθέτως, ὡς ἐὰν βάρος τι τὸ ἔσυρε πρὸς τὰ κάτω,ἀριστερὰ δὲ διαγράφει τὴν καμπύλην αὐτοῦ.

Τὴν διάφορον ἐμφάνισιν τῶν δύο ἡμίσεων τοῦ σώματος καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἄκραν παρατηρητικότητα τοῦ τεχνίτου καὶ τὴν πρόθεσίν του νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἔνδυμα παρακολουθοῦν τὴν προβολὴν τῆς χειρός, ἂν καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

οὐδόλως ἡ κίνησις αὕτη δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν ἀρκούντως ἀπεχουσῶν ὀρθῶν πτυχώσεων, ὀφείλομεν νὰ τὴν δεχθῶμεν ὡς καλλιτεχνικὸν μέσον χρησιμοποιηθὲν διὰ τὴν δήλωσιν τῆς ἀνίσου κατανομῆς τοῦ βάρους τοῦ σώματος, ἐφ' ὅσον σπανιώτατα καὶ μόνον εἰς μερικὰ νεώτερα ἀγάλματα τῶν κορῶν παρουσιάζεται, ὅπως λ. χ. εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 685 κόρην τῆς Ἀκροπόλεως (Schrader, Ausw. σελ. 30 πίν. VII-VIII). Εἰς τὴν ἄνισον κατανομὴν τοῦ βάρους τοῦ σώματος ὀφείλεται καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ ὕψους τῶν γλουτῶν· ὁ γλουτὸς δηλαδὴ τοῦ προβεβλημένου σκέλους κατέρχεται καὶ δὲν ἔχει τὴν ἔντασιν τοῦ δεξιοῦ. Τέλος ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ στροφὴ τῆς κεφαλῆς, ἥτις δηλοῦται διὰ τοῦ περισσότερον τονισμένου περιγράμματος τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ἐπιστέφει τὴν χαλάρωσιν τῆς μετωπικότητος.

Αἰσθητὴν διαφορὰν μεταξὺ στασίμου καὶ ἀνέτου σκέλους μὲ τονισμὸν τοῦ ἰσχύου, εἰς τὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόμεθα, φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιμένωμεν, ἀφοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανίζεται εἰς τὸν κατὰ εἴκοσι ἔτη νεώτερον κοῦρον τοῦ Κριτίου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀγγειογραφίας ἡ διάκρισις στασίμου καὶ ἀνέτου σκέλους ἀρχίζει μὲν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ «Καλοῦ Λεάγρου», δηλοῦται ὅμως μόνον διὰ τῆς διαφόρου ἐμφανίσεως τῶν ὄψεων τῶν ποδῶν — κατ' ἐνώπιον καὶ προφίλ — (Βλ. Langlotz, Zeitbestimmung σελ. 106), ὅπως δηλαδὴ καὶ εἰς τὸν κοῦρον μας.

Τοιουτοτρόπως ὁ κοῦρος τοῦ Ἰλισσοῦ παρουσιάζει τὸ ἀκρότατον ὅριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔφθασε ὁ τύπος τοῦ ἀρχαϊκοῦ κούρου: καὶ ἡ ἐλαχίστη νέα προσθήκη θὰ ἀλλοιώσῃ τὸν παλαιὸν τύπον.

*

Ἐκ τῆς μορφολογικῆς ἐξετάσεως τὸ ἄγαλμά μας παρουσιάζεται ὡς δημιούργημα τῶν περὶ τὸ 500 χρόνων. Διὰ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησίν του, θὰ βοηθήσῃ ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἐνδύματος, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ἐποχήν.

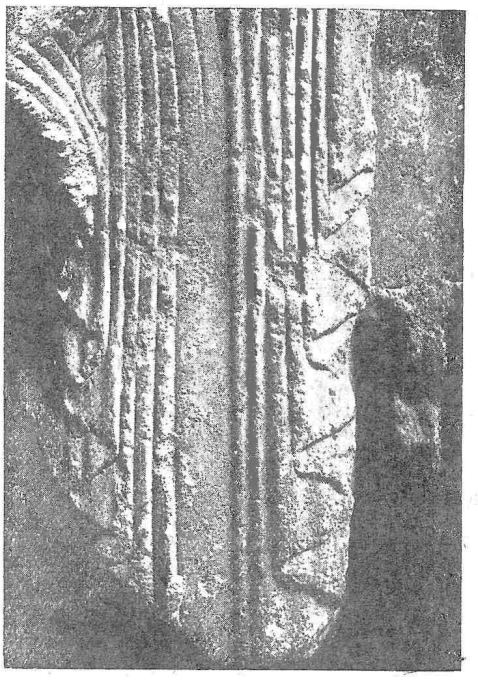
Τὸ ἱμάτιον ὄπισθεν φέρει κατὰ συμμετρικὰς ἀποστάσεις ὁριζοντίας παραλλήλους πτυχάς, αἵτινες ἐξακολουθοῦν καὶ ἔμπροσθεν: καὶ αἱ μὲν ἄνω, δηλ. αἱ τῶν ὤμων καὶ βραχιόνων, κατέρχονται χλοξῶς πρὸς τὰς καθέτους προσθίας, ὑπὸ τὰς ὁποίας καὶ σβήνουν διαδοχικῶς μέχρι τῆς ὀσφύος, αἱ δὲ λοιπαὶ πυκνοῦνται εἰς τοὺς ἀγκῶνας (εἰς τὸν δεξιὸν σώζονται) καὶ κατέρχονται παραλλήλως τοῦ μηροῦ, ἀποτελοῦσαι, ἂς εἴπωμεν, τὸ πάρισον τῶν ἀντιστρόφως διατεταγμένων προσθίων. Μεταξὺ τῶν δύο ἀντωπῶν συστημάτων τῶν πτυχώσεων μέρος τοῦ ὑφάσματος μένει ἀπτύχωτον (εἰκ. 7).

Ἡ συγκέντρωσις τῶν πτυχῶν μὲ τὰ διάμεσα κενὰ διαστήματα εἶναι ὁ τρόπος τῆς πτυχώσεως ὁ ἀκολουθήσας τὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀνδοκίδου χρησιμοποιηθέντα, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἐνδυμάτων καλύπτεται κανο-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

νικῶς μὲ πλατείας πτυχάς. Ἡ νέα τεχνοτροπία ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀγγειογραφίας τῆς ἐποχῆς τοῦ προχωρημένου Εὐφρονίου. Τὴν τελείαν αὐτοῦ διαμόρφωσιν παρουσιάζει ὁ κρατὴρ τοῦ Arezzo μὲ Ἀμαζονομαχίαν (F.R. 61 2) τοῦ ἰδίου ζωγράφου, ὅπου αἱ πτυχαὶ εἶναι πυκνότεραι καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα μεγαλύτερα.

Μεγάλας ἀναλογίας ἔχει τὸ ἱμάτιον τοῦ κούρου μὲ τὰ ἐνδύματα τῶν μορφῶν τῆς κύλικος τοῦ Σωσίου (F.R. 123) καὶ ἰδίως μὲ τὸ ἱμάτιον τοῦ Ἑρμοῦ (κριοφόρου), τὸ ὁποῖον καὶ φορεῖ ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματος, ἐρριμμένον ἀπὸ τῶν ὤμων, ὅπως ὁ κοῦρος.

Εἰκ. 7. Λεπτομέρεια τοῦ ἱματ. τοῦ κούρου.

Ὁ ἀγγειογράφος ὅμως, ὁ ὁποῖος συνδέεται στενὰ μὲ τὸν τεχνίτην μας, εἶναι ὁ Πειθίνος. Αἱ μορφαὶ τῆς κύλικος αὐτοῦ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀθηνόδοτος καλός» (Hartwig Meistesch. πίν. XXIV - XXV) παρουσιάζουν γενικῶς πολὺ μεγάλας ὁμοιότητας μὲ τὸν κοῦρον.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀθηνοδότου μᾶς φέρει καὶ ἡ κύλιξ τοῦ Τρικούπη τοῦ Ἐθν. Μουσείου Ἀθηνῶν — ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἔργα τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου τοῦ Δούριδος (βλ. Ἀρχ. Δελτ. 11, σελ. 97 εἰκ. 6 - 7, Παπασπυρίδη - Κυπαρίσσης) — διὰ τὴν ὁμοίαν [1] σχηματικὴν παράστασιν τοῦ ἄκρου τῶν ἱματίων καὶ τὸ σχῆμα τῶν μυῶν τῆς κοιλίας.

Μὲ τὰς ἀγγειογραφίας αὐτὰς ὁμοιάζει ὁ κοῦρος καὶ ὡς πρὸς τὴν παράστασιν τῶν ἐπαλλήλων κλιμακωτῶν μὲ γωνιαῖα περιγράμματα (Staufalten) ὀπισθίων πτυχώσεων τοῦ ἱματίου. — Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῶν πτυχώσεων εἰς τὰ πλαστικὰ ἔργα φαίνεται ὅτι εἶναι δύσκολος, διὰ τοῦτο ὁ τεχνίτης τοῦ κούρου προσπαθεῖ νὰ τὰς ἀποδώσῃ προοπτικῶς μὲ βαθείας σχετικῶς ἐγκοπὰς καὶ μὲ τὸ πολυγωνικὸν περίγραμμα τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἱματίου (παρένθ. πίν. 6). Οὕτω ἐπέτυχε νὰ δηλώσῃ πυκνὴν πτύχωσιν χωρὶς καθόλου νὰ καλύψῃ τὸ σῶμα κάτω ἀπὸ τὸ διπλούμενον ὕφασμα. Εἰς τὴν τεχνοτροπίαν αὐτὴν ὅπως καὶ εἰς τὴν τελείαν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐνδύματος ἐπὶ τοῦ σώματος βλέπομεν τὸ κορύφωμα τῆς προσπαθείας διὰ τὴν ῥαδινὴν μὲ καθαρὸν περίγραμμα ἐμφάνισιν τῆς μορφῆς, χαρακτηριστικὰ

[1] Τὴν πληροφορίαν χρεωστῶ εἰς τὴν καλωσύνην τῆς Κας Παπασπυρίδη - Καρούζου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τῆς ἐποχῆς τοῦ πρωΐμου Παναιτίου. Τὸ ὅτι ἡ ἀντίδρασις εἰς τὴν κομψότητα τῆς ἐκλεπτυσμένης αὐτῆς ἐποχῆς ἀρχίζει πολὺ γρήγορα (βλ. κύλικας προχωρημένου Παναιτίου, Hartwig Meistersch. πίν. 47, 48, 49) εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ κούρου. Ἀντιθέτως πρὸς τὰ τωρινὰ τὰ ἔργα τῆς ἑπομένης δεκαετίας (490-480) διακρίνει μία βαρύτης ποὺ ἐκδηλώνεται εἰς ὅλα τὰ σχήματα. Τὰ πρόσωπα χάνουν τὸ τυπικὸν ἀρχαϊκὸν μειδίαμα (βλ. κόρην Εὐθυδίκου) καὶ τὰ σώματα γίνονται σχετικῶς κοντόχοντρα. Ἀνάλογος μὲ τὸ ἰδανικὸν τῶν σωμάτων εἶναι καὶ ἡ λιτότης τῶν ἐνδυμάτων, κυρίως διὰ τὴν πτύχωσίν των. Τὴν κομψὴν κατὰ διαστήματα μὲ λεπτὰς πτυχὰς πτύχωσιν ἀντικαθιστᾷ ἡ παλαιὰ κανονικὴ ἐπὶ ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας· ὁμοίως καὶ τὰς κλιμακωτὰς πτυχὰς (Staufalten) τῶν ἱματίων ἀντικαθιστοῦν αἱ πλατεῖαι τοιαῦται, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸ πάχος των γίνονται βαρὺ περικάλυμμα τῶν γραμμῶν τοῦ σώματος (βλ. 688 κόρην τῆς Ἀκροπόλεως, Schrader Ausw. σελ. 39, εἰκ. 39, Lechat Sculpt. Att. σελ. 359, εἰκ. 26).

Ὥστε ἡ πρώτη δεκαετία τοῦ 5ου αἰῶνος πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ τελευταῖον ὅριον, πέραν τοῦ ὁποίου (post quem) δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔγινεν ὁ κοῦρος.

Ἀλλὰ διὰ νὰ συμπληρώσωμεν τὴν χρονολογικήν μας ἔρευναν, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν καὶ μερικὰς ἀνατομικὰς λεπτομερείας, χαρακτηριστικὰς διὰ τὴν ἐποχήν.

Ὁ Εὐφρόνιος, ὁ ὁποῖος προσέχει ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀνατομίαν τοῦ σώματος, πρῶτος ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν ὀξύνει πρὸς τὰ ἄνω τὴν regio epigastrica. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἑκατέρωθεν τῆς λευκῆς γραμμῆς κοιλιακοὶ μῦες λαμβάνουν τριγωνικὸν σχῆμα, ἐνῶ οἱ παλαιότεροι ζωγράφοι, τοῦ κύκλου τοῦ Ἐπικτήτου, τοὺς ζωγραφίζουν ὠοειδεῖς.

Ἡ κατὰ τὸν νέον τρόπον σχηματοποίησις τῆς κοιλιακῆς χώρας, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται εἰς τὰ πρώϊμα ἔργα τοῦ Εὐφρονίου, μολονότι δὲν ἐπικρατεῖ τελείως, — μερικοὶ ζωγράφοι ὅπως ὁ Πειθίνος καὶ ὁ Εὐθυμίδης εἰς τὰ πρώϊμα ἔργα του (βλ. τὸν ψυκτῆρα τοῦ Τουρίνου J.H.St. XXXV 1915 πίν. 5/6, Hoppin Euthymides² πίν. 4/5) προτιμοῦν τὴν παλαιὰν ὠοειδῆ μορφήν — εἶναι συνηθεστάτη εἰς τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς τοῦ Λεάγρου καὶ πρωΐμου Παναιτίου (βλ. κύλικα Εὐθυμίδου τῶν Παρισίων, Hoppin ἔ. ἀ. σελ. 61 εἰκ. 6).

Εἰς τὸν κοῦρον τοῦ Ἰλισσοῦ, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ὀλίγον νεωτέρους του κορμοὺς τοῦ Δαφνίου καὶ τοῦ Ἀν. Ἀετώματος τῆς Ἀφαίας (Furtwängler, Aegina σελ. 245 εἰκ. 199), ἔχομεν τὴν κατὰ τὸν νεώτερον τρόπον σχηματοποίησιν τῆς κοιλιακῆς χώρας, ἡ ὁποία φαίνεται πὼς δὲν διαρκεῖ πολύ, διότι νεώτεροι ἀγγειογράφοι ὅπως ὁ Βρύγος, Μάκρων κλπ. ἐπαναφέρουν τὴν παλαιὰν μορφήν.

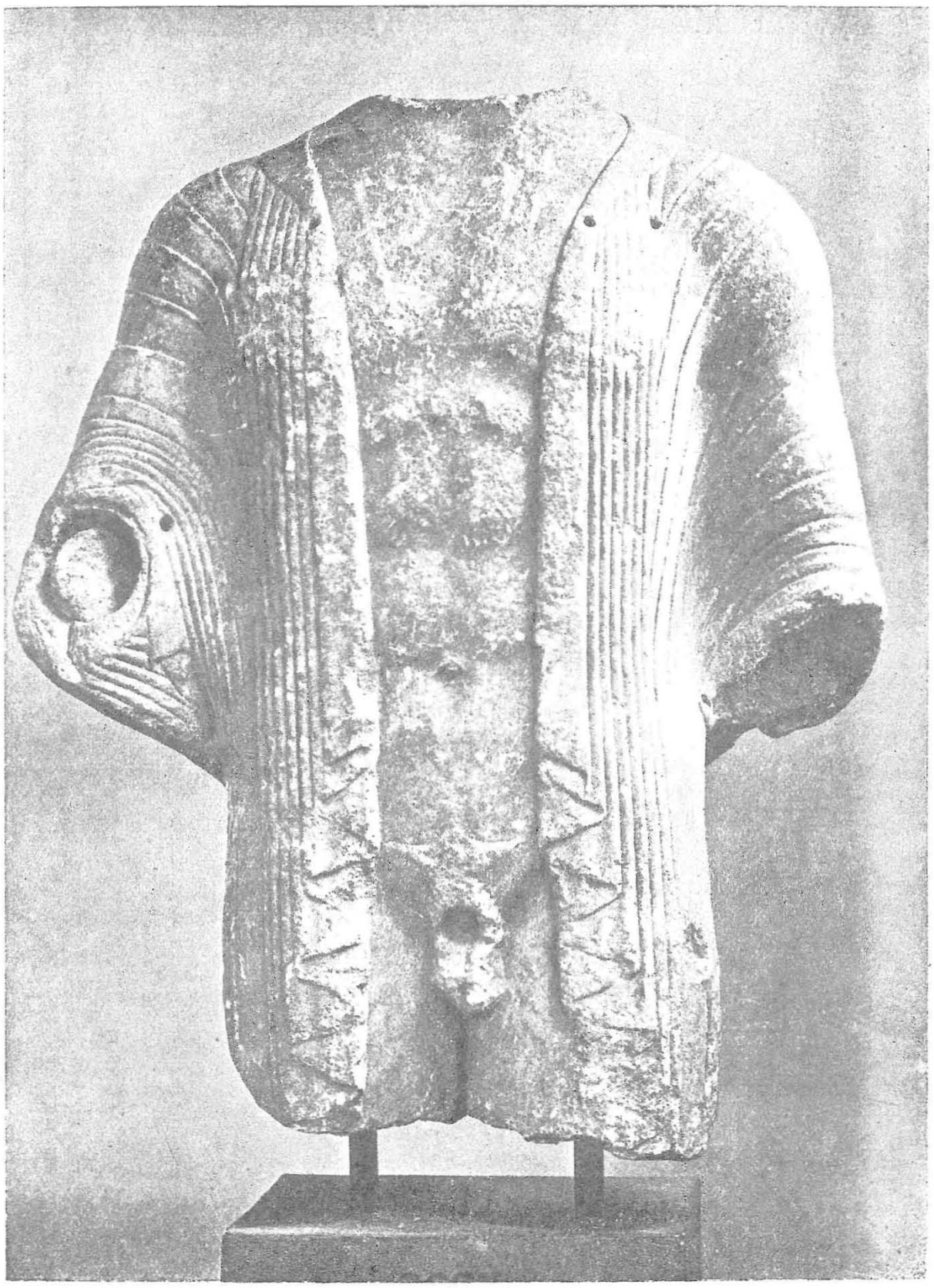
Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἰς τὴν ἐποχὴν τέλος τοῦ «ζωγράφου τοῦ Παναιτίου» τοποθετεῖ τὸν κοῦρον μας καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν νώτων μὲ τοὺς ἰσχυρῶς τονισμένους μῦς τῆς ῥάχεως καὶ τὰ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα τρίγωνα τῆς ὠμοπλάτης (βλ. Langlotz, Zeitbestimmung σελ. 93).

ΙΩΑΝΝΑ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

[Τὸ σχέδιον τῆς εἰκόνος 4 ἔκαμε ὁ καλλιτέχνης τοῦ Ἐθν. Μουσείου κ. A. Gillieron,' τὰς δὲ φωτογραφίας ὁ Γερμανὸς φωτογράφος κ. H. Wagner].

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ὁ κοῦρος τοῦ Ἰλισσοῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

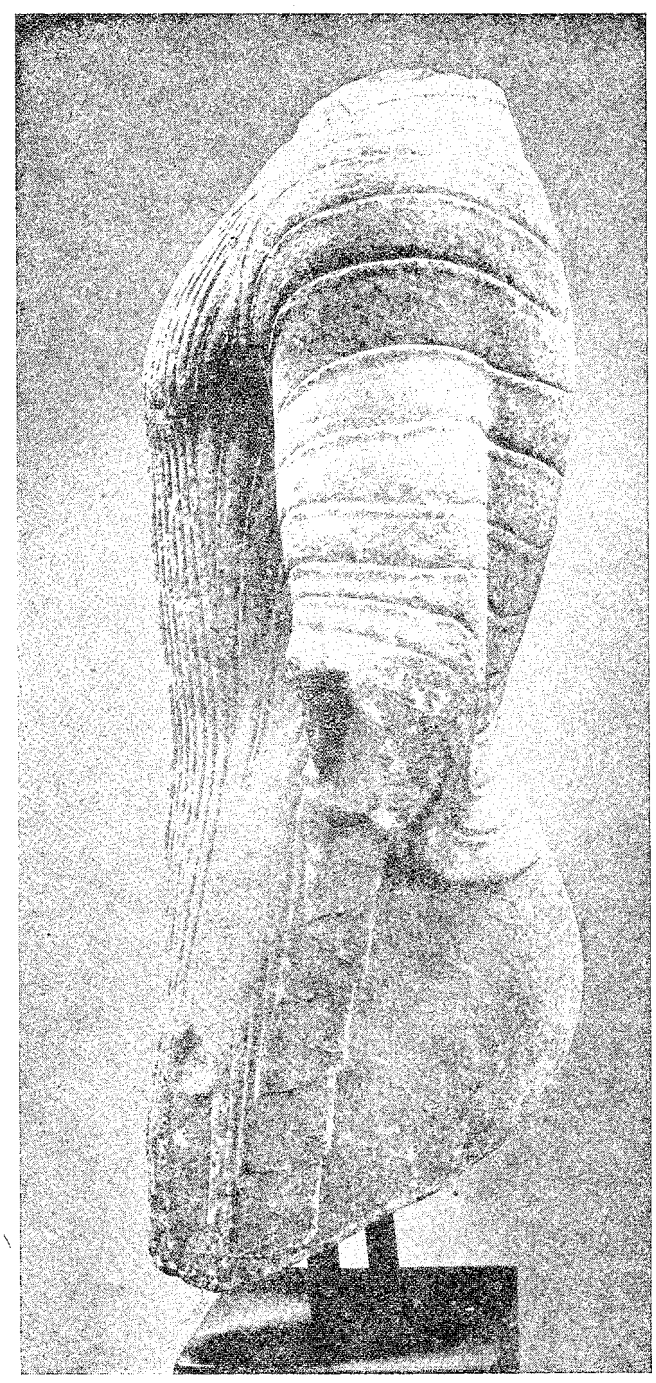

Ὁ κοῦρος τοῦ Ἰλισσοῦ (ὀπισθία ὄψις).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Πλαγία ὄψις τοῦ κούρου (δεξιά).

Πλαγία ὄψις τοῦ κούρου (ἀριστερά).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΗΡΑΙΑΣ

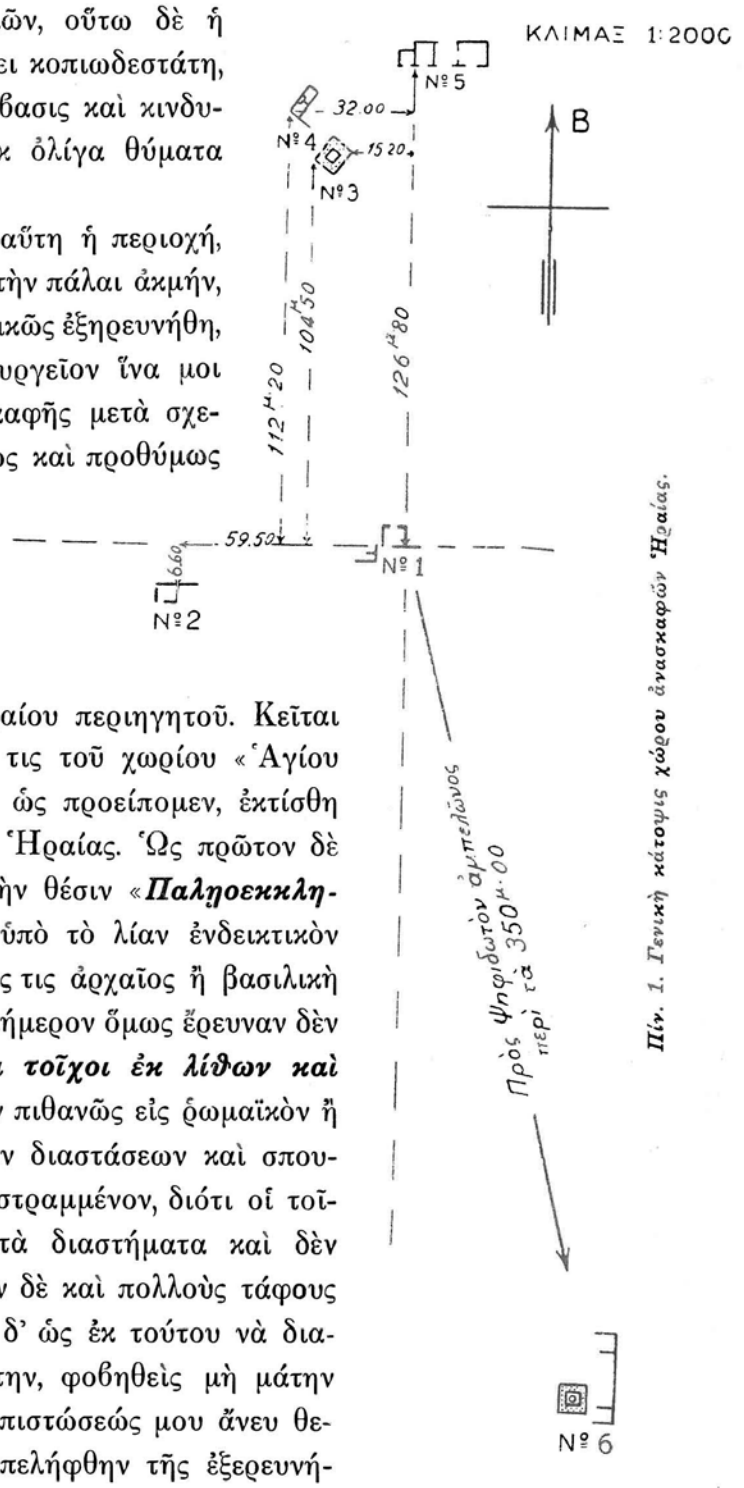
Ἡ Ἡραία τυγχάνει πόλις ἀρχαία κειμένη ἐν Ἀρκαδίᾳ παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ποταμόν, καταστραφεῖσα δὲ καὶ ἐρειπωθεῖσα μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, σχεδὸν τέλειον κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐξηφανίσθη, ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς καὶ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεώς των συγχρόνως, ἐκτίσθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ χωρίον ***Ἅγιος Ἰωάννης,*** ἀριθμοῦν σήμερον περὶ τὰς 50-60 οἰκογενείας, ἀνῆκον δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Γορτυνίας, ἀλλὰ πρὸς τὸ δυτικὸν ταύτης τμῆμα, τὸ ἀτενίζον τὸ Ἰόνιον πέλαγος καὶ τὴν Ἠλείαν. Περὶ ταύτης γράφει ὁ Παυσανίας ἐν Βιβλ. 8ῳ (Ἀρκαδικὰ) καὶ Κεφ. 24ῳ 1-2, τὰ ἑξῆς ***Ἡραιεῦσι δὲ οἰκιστὴς μὲν γέγονεν Ἡραιεὺς ὁ Λυκάονος, κεῖται δ' ἡ πόλις ἐν δεξιᾷ τοῦ Ἀλφειοῦ, τὰ μὲν πολλὰ ἐν ἠρέμα προσάντει, τὰ δὲ ἐπ' αὐτὸν καθήκει τὸν Ἀλφειόν. Δρόμοι τε παρὰ τῷ ποταμῷ πεποίηνται μυρσίναις καὶ ἄλλοις ἡμέροις διεκεκριμένοις δένδροις· καὶ τὰ λουτρὰ αὐτόθι. Εἰσὶ δὲ καὶ Διονύσῳ ναοί. Τὸν μὲν καλοῦσιν αὐτῶν Πολίτην, τὸν δὲ Αὐξίτην. Καὶ τὸ οἴκημά ἐστι σφίσιν ἔνθα τῷ Διονύσῳ τὰ ὄργια ἄγουσιν. Ἔστι καὶ ναὸς ἐν τῇ Ἡραίᾳ Πανός, ἅτε τοῖς Ἀρκάσιν ἐπιχωρίου. Τῆς δὲ Ἥρας τοῦ ναοῦ καὶ ἄλλα ἐρείπια καὶ οἱ κίονες ἔτι ἐλείποντο. Ἀθλητὰς δέ, ὁπόσοι γεγόνασιν Ἀρκάσιν, ὑπερῆρκεν τῇ δόξῃ Δαμάρετος Ἡραιεύς, ὃς τὸν ὁπλίτην δρόμον ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ πρῶτος. Ἐς δὲ τὴν Ἠλείαν κατιὼν ἐξ Ἡραίας, στάδια μέν που πεντεκαίδεκα ἀποσχὼν Ἡραίας διαβήσῃ τὸν Λάδωνα, ἀπὸ τούτου δὲ ἐς Ἐρύμανθον, ὅσον εἴκοσι ἀφίξῃ σταδίους. Τῇ δὲ Ἡραίᾳ ὅροι πρὸς τὴν Ἠλείαν λόγῳ μὲν τῷ Ἀρκάδων ἐστὶν ὁ Ἐρύμανθος, Ἠλεῖοι δὲ τὸν Κοροίβου τάφον φασὶ τὴν χώραν σφίσιν ὁρίζειν. Ἠνίκα δὲ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπικὸν ἐκλιπόντα ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀνενεώσατο Ἶφιτος καὶ αὖθις ἐξ ἀρχῆς Ὀλύμπια ἤγαγον, τότε δρόμου σφίσιν ἆθλα ἐτέθη μόνον καὶ Κόροιβος ἐνίκησε. Καὶ ἔστιν ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ μνήματι ὡς Ὀλυμπίασιν ἐνίκησεν ἀνθρώπων πρῶτος, καὶ ὅτι τῆς Ἠλείας ἐπὶ τῷ πέρατι ὁ τάφος αὐτῷ πεποίηται***».

Παρέθεσα ὁλόκληρον τὸ περὶ Ἡραίας χωρίον τοῦ Παυσανίου, διότι τοῦτο περιληπτικώτατον ὂν καὶ ἀκριβέστατον, ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς ἐμῆς ἐργασίας. Τὸ μόνον θλιβερὸν εἶνε ὅτι ἐκ πάσης τῆς πάλαι λαμπρότητος ἐκείνης δὲν ὑπελείφθησαν ἢ ἀραιὰ καὶ μόλις ὁρατὰ ἴχνη, τὸ δ' ἔτι χεῖρον, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ὑπέροχος ἄλλως τοποθεσία τῆς Ἡραίας κατέστη τελείως ἀπρόσιτος ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἐλλείψεως συγκοινωνίας, διότι οὔτε ὁδοὶ ὑπάρχουσιν, οὔτε γέφυραι ἐπὶ τῶν εὐρυτάτων ἐκείνων ποταμῶν, οὕτω δὲ ἡ δι᾽ ἡμιόνων πορεία τυγχάνει κοπιωδεστάτη, ἡ δὲ διὰ τῶν ποταμῶν διάβασις καὶ κινδυνώδης ἔτι, ἀριθμοῦσα οὐκ ὀλίγα θύματα ἀνθρώπινα.

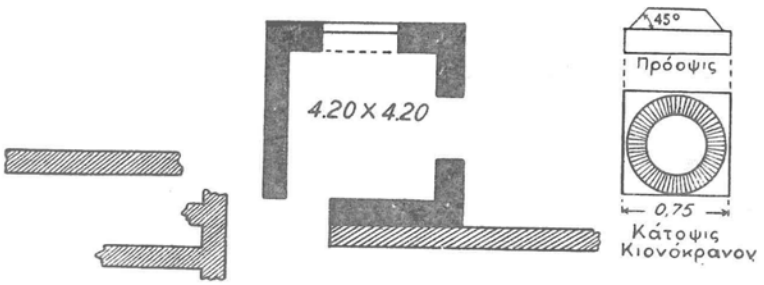

Πίν. 1. Γενικὴ κάτοψις χώρου ἀνασκαφῶν Ἡραίας.

Ἐπειδὴ δὲ σύμπασα αὕτη ἡ περιοχή, ἡ τοσοῦτον σημαντικὴ διὰ τὴν πάλαι ἀκμήν, οὐδέποτε σχεδὸν ἀρχαιολογικῶς ἐξηρευνήθη, παρεκάλεσα τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον ἵνα μοι παράσχῃ τὴν ἄδειαν ἀνασκαφῆς μετὰ σχετικῆς πιστώσεως, ἥτις ὄντως καὶ προθύμως μοι ἐχορηγήθη, οὕτω δὲ τὴν **12ην Σεπτεμβρίου** παρελθόντος ἔτους ἠρξάμην τῶν ἐργασιῶν ἀκριβῶς ἐντὸς τοῦ χώρου, ὃν καθορίζει τὸ κείμενον τοῦ ἀρχαίου περιηγητοῦ. Κεῖται δ᾽ οὗτος εὐθὺς ὡς ἐξέλθῃ τις τοῦ χωρίου «Ἁγίου Ἰωάννου», ὅπερ καὶ αὐτό, ὡς προείπομεν, ἐκτίσθη ἐπὶ τμήματος τῆς ἀρχαίας Ἡραίας. Ὡς πρῶτον δὲ σημεῖον ἐρεύνης ἐξέλεξα τὴν θέσιν «***Παληοεκκλησιά***», ὑποπτευθεὶς μήπως ὑπὸ τὸ λίαν ἐνδεικτικὸν τοῦτο ὄνομα κρύπτεται ναός τις ἀρχαῖος ἢ βασιλικὴ παλαιοχριστιανική. Μετὰ διήμερον ὅμως ἔρευναν δὲν ἀνευρέθησαν ἢ ***παχύτατοι τοῖχοι ἐκ λίθων καὶ πλίνθων,*** οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον πιθανῶς εἰς ῥωμαϊκὸν ἢ βυζαντινὸν κτίριον μεγάλων διαστάσεων καὶ σπουδαῖον, ἀλλ᾽ ὁλοσχερῶς κατεστραμμένον, διότι οἱ τοῖχοι οὗτοι διεκόπτοντο κατὰ διαστήματα καὶ δὲν ὑπῆρχε συνοχή, ἀνωρύξαμεν δὲ καὶ πολλοὺς τάφους χριστιανικούς, ἠναγκάσθην δ᾽ ὡς ἐκ τούτου νὰ διακόψω τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην, φοβηθεὶς μὴ μάτην δαπανήσω τὸ πλεῖστον τῆς πιστώσεώς μου ἄνευ θετικοῦ ἀποτελέσματος. Διὸ ἐπελήφθην τῆς ἐξερευνήσεως ἑτέρου χώρου, ἐντὸς ἀγροῦ, ὅπου διεκρίνοντο δύο εὐμεγέθεις πλάκες καθέ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τως κεχωσμέναι ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Ἐπειδὴ δὲ αὗται δὲν ἠδύναντο νὰ ἡκωσιν ἢ εἰς ἀρχαῖον κτίριον καὶ πιθανὸν κατὰ χώραν, ἐπεχείρησα ἀμέσως τὴν ἐκσκαφήν του. Τύχῃ δὲ ἀγαθῇ, εὐθὺς μετ' ὀλίγας ὥρας ἀπεκαλύφθησαν ἐν συνεχείᾳ καὶ εἰς ἐλάχιστον βάθος ***ὀρθογώνιοι ὀγκόλιθοι*** ἐξ ἐγχωρίου λίθου, ἀποτελοῦντες θεμέλιον μεγάλου κτιρίου. Μετὰ ζῆλου λοιπὸν συνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, οὕτω δὲ ἀπεκαλύφθη ἐν τέλει ὁλόκληρον τὸ σωζόμενον θεμέλιον τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, ὅπερ εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου, ὡς βλέπει τις ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ Πίν. 1 ἀριθ. 1 καὶ εἰκ. 1. Τούτου αἱ διαστάσεις εἶνε αἱ αὐταὶ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, ἤτοι 4 μ. 20, ἀλλὰ τὸ κτίριον ἦτο ἀρχικῶς ἐπί-

Εἰκ. 1 ἀριθ. 1. Θεμέλια ἀρχαίου ναοῦ ἀποκαλυφθέντα ἐν ἀνασκαφαῖς Ἡραίας.

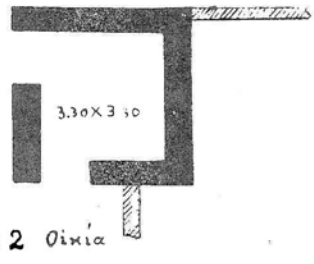
μηκες βαῖνον ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ὡς ἀπέδειξεν ἡ περαιτέρω ἀνασκαφή, δι' ἧς ἐπιστοποιήθη ὅτι εἶχον ἀφαιρεθῆ πάντες σχεδὸν οἱ θεμέλιοι λίθοι τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν, τὴν ἀνατολικήν, ἀπεκαλύφθη ***εὐρεῖα εἴσοδος,*** ἤτοι τὸ ***κατώφλιον μεγάλης θύρας*** μετὰ τοῦ αὔλακος καὶ τῶν ὀπῶν τῶν γιγγλυμῶν, συγχρόνως δ' ἀνευρέθη ἐκεῖ πλησίον καὶ ἐντὸς τοῦ κτιρίου ὁ ***ἄβαξ μετὰ τοῦ ἐχίνου δωρικοῦ κιονοκράνου,*** συνεπέρανα μετὰ βεβαιότητος σχεδὸν ὅτι τὸ κατερειπωμένον τοῦτο κτίριον θὰ ἦτο εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευομένων ἐν Ἡραίᾳ ἀρχαίων ναῶν. Εἰς τίνα ὅμως θεὸν ἀνῆκεν οὗτος εἶνε ἀδύνατον νὰ πιστοποιηθῇ, διότι οὔτε ἐπιγραφή τις ἀνευρέθη, οὔτε ἄλλη τις ἔνδειξις. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνευρεθὲν κιονόκρανον τυγχάνει σπουδαῖον τεκμήριον παραθέτω τὸ ἀκριβὲς τούτου σχέδιον ἐν τῇ αὐτῇ εἰκόνι παραπλεύρως τῆς κατόψεως τοῦ ναοῦ, ἐκ τῆς τομῆς δὲ ἀποδείκνυται ὅτι ὁ ἐχῖνος εἶχε κλίσιν 45 μοιρῶν, οἵα ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, ἀνάγεται εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς ἑλλην. τέχνης· τὸ μῆκος τοῦ ἄβακος εἶνε 0,75.

Ἀλλ' ὁ ναὸς οὗτος ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, ὡς καὶ πάντα τὰ ἐν Ἡραίᾳ κτίρια, τὸ δὲ χείριστον μετὰ τὴν κατάπτωσίν του, ἐκ σεισμῶν βεβαίως, ἐχρησιμοποιήθη δι ἄλλας ἀνάγκας ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἡραίας, ὡς ἀποδείκνυ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ται ἐκ τῶν πολλαπλῶν καὶ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐποικοδομηθέντων ἐπ' αὐτοῦ τοιχίων, ἀποτελούντων ἕνεκα τῆς εὐτελοῦς κατασκευῆς των αἰσθητὴν ἀντίθεσιν πρὸς τ' ἀρχαιοπρεπῆ θεμέλια τοῦ κατεδαφισθέντος ναοῦ. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἄνω περιγραφέντων θεμελίων ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως πλεῖστα ὄστρακα ἀρχαίων ἀγγείων, ὧν πολλὰ τῶν καλῶν χρόνων, πρὸς δὲ ἤλοι πολλοί, μόλυβδος καὶ ἄλλα ὅμοια ἀντικείμενα.

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀνωτέρω ἀνασκαφῆς ἐστράφην πρὸς ἀναζήτησιν βωμοῦ τινος ἔν τινι ἄξονι τῆς εἰσόδου, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Τοὐναντίον ἐξερευνήσας τὸν ἀντίθετον πρὸς Δ. χῶρον, εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀπόστασιν (60 περίπου μ.), ὡς βλέπει τις ἐν τῷ γενικῷ τοπογραφίῳ Πίνακι 3, ἀπεκάλυψα τὸ ὑπ' ἀρ. 2 ***τετραγωνικὸν κτίριον*** (Πίν. 1, ἀρ. 2), τοῦ ὁποίου μόνον ὡς τοῦ πρώτου τὰ θεμέλια σώζονται, ἀποτελούμενα καὶ ταῦτα ἐκ μεγάλων, κατὰ μᾶλλον καὶ ἧττον, κανονικῶν ὀγκολίθων, ἂν καὶ ὑπάρχουσι καὶ μικρότεροι παρὰ τούτους λίθοι. Τοῦ τετραγώνου τούτου ἐλλείπουσιν οἱ θεμέλιοι λίθοι κατὰ τὴν ΒΔ. καὶ τὴν ΝΑ. γωνίαν, οὕτω δ' ἀποτελοῦνται δύο ἀνοίγματα, ὧν τὸ πρὸς τὸ ΒΔ. φαίνεται κανονικώτερον, πάντως ὅμως δὲν πρόκειται περὶ εἰσόδων, διότι αὗται θὰ ἦσαν ἐπὶ τῶν ἄνωθεν τῶν θεμελίων δόμων τοῦ κτιρίου, θ' ἀπεκαλύπτετο δ' ὁ οὐδὸς τῆς θύρας, ὡς συνέβη ἐν τῷ ναῷ καὶ ἀλλαχοῦ. Τἀνοίγματα λοιπὸν ταῦτα προέρχονται ἁπλούστατα ἐκ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ὀγκολίθων, οἱ ὁποῖοι ἐπλήρουν ταῦτα ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Τὸ τετράγωνον τοῦτο κτίριον ἔχει μῆκος ἑκάστης πλευρᾶς 3 μ. 30. Τί νὰ ἦτο ἐν τούτοις τὸ μικρὸν τοῦτο τετραγωνικὸν οἰκοδόμημα; Μεθ' ὅλας τὰς εἰκασίας καὶ ὑποθέσεις εἰς οὐδὲν κατέληξα συμπέρασμα, ἂν καὶ ὁ σχεδιάσας τὴν κάτοψιν τούτου δόκιμος μηχανικὸς κ. Ι. Τσακάκης, σημειοῖ παραπλεύρως τὴν λέξιν «Οἰκία». Τοιαύτη ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε, διότι εἶνε γνωστὸν τὸ σχέδιον καὶ ἡ κάτοψις τῶν ἀρχαίων οἰκιῶν, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἡραίᾳ.

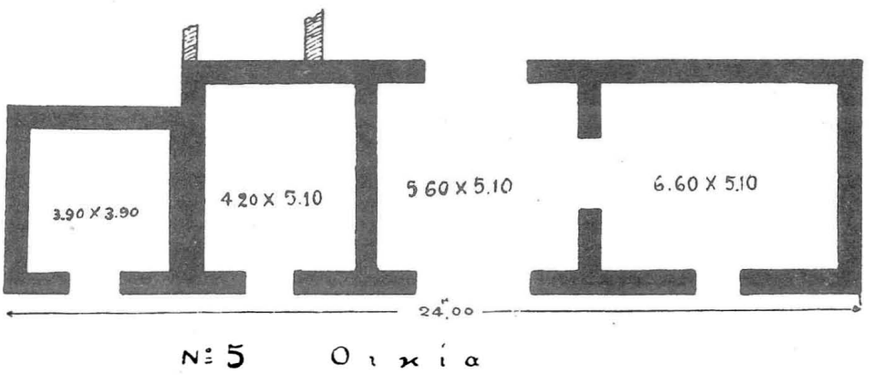

Εἰκ. 2. Θεμέλιον τετραγώνου κτιρίου ἐν Ἡραίᾳ.

Μετὰ τὴν τελείαν ἀνασκαφὴν τοῦ τετραγωνικοῦ τούτου θεμελίου, ἐντὸς τῶν χωμάτων τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν πολλὰ ***κέρματα ἀγγείων,*** ἁπλῶν καὶ ἄνευ παραστάσεων, καθὼς καὶ ***ῥωμαϊκά*** τινα λίαν ἐφθαρμένα ***νομίσματα,*** ἐτράπημεν πρὸς ἕτερον σημεῖον κείμενον πρὸς Β., εἰς τὸν ἀγρὸν τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Στέλιου Σπηλιοπούλων, ὅπου μοι ὑπεδείχθη ὑπὸ πολλῶν χωρικῶν ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐξήχθησαν ἐκεῖθεν πολλαὶ πλάκες καὶ λίθοι ὀγκώδεις. Πράγματι, ὡς παρατηρεῖται ἐν τῷ Πίν. Ι. πρὸς τὸ ΒΑ. ἄκρον (ὅπου ὁ ἀριθ. 5), ἀνευρέθη ***μακρὰ***

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

σειρὰ θεμελίων ἐκ κανονικῶν λιθίνων δόμων ἀπὸ Δ. πρὸς Α. διήκουσα. Μετὰ πολυήμερον ἐργασίαν ἀπεκαλύφθη εἰς βάθος ἑνὸς περίπου μέτρου (ἀλλαχοῦ περισσότερον, ἀλλαχοῦ δ' ἔλαττον ἕνεκα τοῦ ἀνωμάλου τοῦ ἐδάφους), ὁλόκληρον τὸ θεμέλιον ***ἐπιμήκους κτιρίου διῃρημένον δι' ἐγκαρσίων τοίχων εἰς τέσσαρας αἰθούσας,*** ὧν τρεῖς μεγάλαι, μία δέ, ἡ πρὸς Δ. μικροτέρα. Μεγίστη ἁπασῶν εἶνε ἡ ἀκραία πρὸς Α. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τούτου εἶνε 24 μ., τὸ δὲ πλάτος 5 μ. 10, τῶν δὲ καθ' ἕκαστον δωματίων τὰ ἐμβαδὰ εἶνε ἐκ Δ. πρὸς Α. 1) 3,90×3,90. 2) 4,20× ×5,10. 3) 5,60×5,10. 4) 6,60×5,10, ὡς δηλοῦνται ταῦτα σαφέστατα καὶ ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ ***Πίνακι I*** ὑπ' ***ἀριθ. 5*** καὶ εἰκ. 3. Ἐντὸς τῶν χωμάτων ἀνευρέθη-

Εἰκ. 3. Ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, πιθανῶς μέγαρον, ἀποκαλυφθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς Ἡραίας.

σαν παντοῖα θραύσματα ἀγγείων διαφόρων χρόνων, ἰδίως τῆς ὑστέρας ἱστορικῆς περιόδου, ρωμαϊκά τινα καὶ βυζαντινὰ νομίσματα λίαν ἐφθαρμένα καὶ ἧλοι σιδηροῖ, πλεῖστα πήλινα σταθμία, τεμάχια μολύβδου κλπ. Ἐπὶ ἑνὸς τῶν νομισμάτων παρίσταται κεφαλὴ ***Διός,*** ὡς τῆς τοῦ Ἡλείου, ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου δὲ ὄψεως ***ἔλαφος ὀκλάζουσα.*** Τὰ δωμάτια δὲ ταῦτα ἦσαν προσιτὰ δι' εἰσόδων πολλῶν καὶ ἐκ Β. καὶ ἐκ Ν., ὡς βλέπει τις ἐν τῇ κατόψει (εἰκ. 3). Δύο ὅμως ἦσαν αἱ κυριώταται εἴσοδοι κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὅλου κτιρίου, εἰς τὸ δεύτερον δὲ συμπίπτουσαι ἐξ Α. δωμάτιον, ὅπερ φαίνεται ὅτι θὰ ἦτο εἶδός τι προδόμου ἢ διαδρόμου («hall δηλ. ὡς ἀγγλιστὶ εἴθισται σήμερον νὰ καλῶνται τὰ ***πρόθυρα*** (vestibules) ἢ ***πρόδομοι*** τῶν συγχρόνων μεγάρων), διότι βεβαίως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθῇ οὔτε διὰ κοιτῶνα, οὔτε δι' ἑστιατόριον, οὔτε δι' αἴθουσαν δεξιώσεως δωμάτιον ἔχον καὶ πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. τοσοῦτον μεγάλας καὶ εὐρείας θύρας. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ ***τρίτη θύρα*** πρὸς Α. δι' ἧς εἰσήρχετό τις εἰς τὴν ἀκραίαν μεγάλην αἴθουσαν, ἥτις βεβαίως θὰ ἦτο ἡ κυριωτάτη τοῦ ὅλου κτιρίου. Ἡ αἴθουσα δ' αὕτη ἦτο προσιτὴ καὶ ἐκ τῆς πρὸς Ν. πλευρᾶς, ὅπου ἀνευρέθη καὶ ἕτερος οὐδός, διότι εἰς πάντα τὰ ἀνωτέρω ἀνοίγματα (εἰσόδους) ἀπεκαλύφθησαν λίαν ἐπιμελῶς ἐκ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

λευκοτάτου λίθου ἐξειργασμένοι ***οὐδοὶ*** φέροντες τὴν κεντρικὴν αὔλακα παραλλήλως πρὸς τὴν τοιχοδομίαν διήκουσαν καὶ ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐσύροντο πιθανῶς θυρόφυλλα. Ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ αὐλακίου τούτου, εἰς τὰ δύο ἀκρότατα σημεῖα, ὑπάρχουσιν ὀπαὶ πρὸς ἐνσφήνωσιν τῶνγυγλυμῶν τῶν θυροφύλλων. Ἀνευρέθη μάλιστα καὶ παχύτατος ***σιδηροῦς σωληνοειδὴς δακτύλιος*** (μήκους. 0,03, διαμέτρου 0,04 καὶ πάχους 0,015) λίαν ἐσκωριασμένος, ὅστις θὰ ἦτό ποτε ἐσφραγισμένος διὰ μολύβδου ἐντὸς τῆς μιᾶς τῶν ἀνωτέρω ὀπῶν.

Πρὸς τὴν ΒΑ. γωνίαν ἀνευρέθη βάσις ***κίονος ἰωνικοῦ,*** ἀλλὰ λίαν κατεστραμμένη. Μόλις καὶ μετὰ κόπου ἀνεγνωρίζετο τὸ ἀρχικόν της σχῆμα. Ἡ ἐπίχωσις πάντων τῶν δωματίων ἦτο πλήρης κεράμων προερχομένων ἀσφαλῶς ἐκ τῆς καταπεσούσης στέγης.

Τί ἦτο ὅμως τὸ μέγα τοῦτο κτίριον, ὅπερ θὰ ἐκτίσθη εἰς τοὺς καλοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους; Ὡς διὰ τὸ προμνημονευθὲν τετραγωνικὸν κτίριον καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν ἠδυνήθην σαφὲς νὰ εἰκάσω, διότι οὔτε στοὰ εἶνε, οὔτε καὶ οἰκία ἰδιωτική, ἂν καὶ ἠδύνατο νὰ εἶνε τοιαύτη ἐὰν ἀνευρίσκετο πρὸς Ν. περιστύλιόν τι, ὥστε τὰ δωμάτια ταῦτα ν᾽ἀτενίζωσι πρὸς αὐτὸ καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ εἶνε προσιτὰ διὰ τῶν τριῶν θυρῶν των. Πρὸς τοῦτο ἀνηρεύνησα πάντα τὸν πέριξ χῶρον καὶ πλησίον μὲν δὲν ἀνεῦρόν τι, ἀλλ᾽ εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν, 30 μ. περίπου, πρὸς τὴν διαγωνίαν διεύθυνσιν νοτιοδυτικῶς, ἀπεκαλύφθη μικρὸν κτίριον, ὀρθογωνικὸν καὶ τοῦτο (Πίν. Ι ἀριθ. 4), τὸ ὁποῖον ἔχει μῆκος μὲν 4,25, πλάτος δὲ 5,30. Τοῦτο εἶνε ἐκτισμένον διὰ μεγάλων ὡραίων τετραγωνικῶν πλίνθων, εἶνε δ᾽ ἔσωθεν οἱ τοῖχοι ἐπικεχρισμένοι διὰ κονιάματος. Ἀλλ᾽ ὅ,τι χαρακτηρίζει ἰδιαιτέρως τὸ μικρὸν τοῦτο οἰκοδόμημα εἶνε αἱ ἐντὸς τούτου, εἰς ἐλαχίστην σχετικῶς ἀπ᾽ ἀλλήλων ἀπόστασιν, ***στυλίσκοι,*** ἐκ τετραγωνικῶν πλίνθων ἐκτισμένοι, ὕψους περίπου ἡμίσεως μέτρου. Πρὸς δὲ τὴν βορεινὴν πλευρὰν ὑπῆρχεν ὀπὴ συγκοινωνοῦσα μετὰ ***πυραύνου*** ἢ μικροσκοπικοῦ κλιβάνου. Ἐκ πάντων τούτων καταφανὲς ἐγένετο ὅτι τὸ κατασκεύασμα τοῦτο ἦτο «***ὑπόκαυστον***», οἷα συνηθίζοντο κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ ὧν ὅμοια ἀνεῦρον ἐν Νικοπόλει, Σικυῶνι καὶ ἀλλαχοῦ. Ὅ,τι δὲ ἐκεῖ ἠνάπτετο πῦρ ἦτο φανερὸν καὶ ἐκ τῆς αἰθάλης τῆς καλυπτούσης τὰ τοιχώματα, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πλίνθων, αἵτινες ἅμα τῇ ἀφῇ ἐθραύοντο ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς καύσεως, ἣν εἶχον ὑποστῆ (πρβ. Πίν. 1, ἀριθ. 4 εἰκ. 4). Τοιαῦτα δὲ ὑπόκαυστα ἦσαν ἐν χρήσει τὸ πάλαι καὶ ἐν ἰδιωτικοῖς οἴκοις καὶ ἐν λουτροῖς, ἐνταῦθα δὲ μᾶλλον περὶ τῶν πρώτων δύναταί τις μετὰ πιθανότητος νὰ εἰκάσῃ.

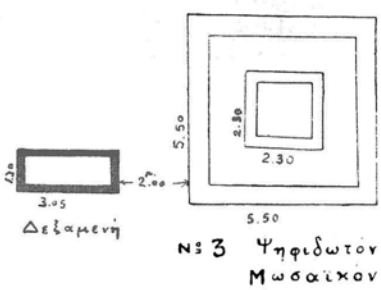

Εἰκ. 4. Ὑπόκαυστον (καλοριφὲρ) πρὸς θέρμανσιν τοῦ παρακειμένου μεγάρου (εἰκ. 3).

Ἀλλ᾽ ἔτι σημαντικωτέρα ἦτο ἡ μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀπὸ τοῦ ὑποκαύστου ἀνεύρεσις ***θαυμασίου ψηφιδωτοῦ,*** ὅπερ ἀπιστεύτως καλῶς διετηρήθη, εἰς ἐλάχιστον ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους βάθος, διότι δὲν θὰ εἶνε τοῦτο μεῖζον τῶν 0,30 - 0,40 τοῦ μέτρου. Εἶνε δὲ τοῦτο ἐκπληκτικόν, διότι ὁ ἀγρὸς οὗτος ἐπὶ δεκαετηρίδας, ἴσως καὶ αἰῶνας ὀργοῦται, σπείρεται καὶ καλλιεργεῖται, ὡς δὲ καὶ ἄλλοτε διὰ τὰς ἐν Σικυῶνι διασωθείσας ἀρχαιότητας ἔγραψα, ἐὰν ἡ παρ' ἡμῖν γεωργία ἦτο μᾶλλον προηγμένη καὶ οἱ χωρικοί μας μετεχειρίζοντο ἀντὶ τοῦ ἡσιοδείου ἀρότρου τὰ νῦν ἐν χρήσει πανταχοῦ τοῦ κόσμου «βενζινάροτρα». βεβαίως δὲν θὰ διεσώζετο οὐδὲ ψηφὶς ἐκ τῶν ἀρχαίων μωσαϊκῶν, ἀλλ' οὐδὲ κἂν καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι ὑπολειφθέντες θεμέλιοι λίθοι!..

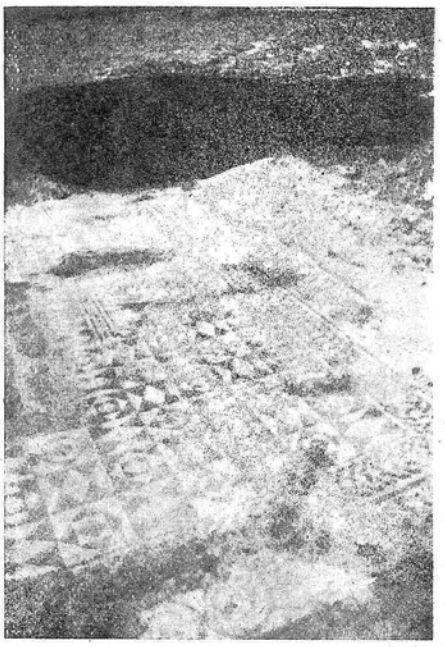
Τὸ ἀποκαλυφθὲν ψηφιδωτὸν (Πίν. 1, ἀριθ. 3, εἰκ. 5) ἔχει σχῆμα τελείως τετραγωνικόν, διότι ἑκάστη πλευρὰ τούτου ἔχει μῆκος 5 μ. 50, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ μικρὰς τετραγωνικὰς ψηφίδας λιθίνας καὶ πηλίνας διαφόρων χρωμάτων, ἰδίως λευκάς, μελαίνας καὶ ἐρυθράς. Τὸ πλεῖστον τῆς διακοσμήσεως τούτου εἶνε γεωμετρικόν, ἤτοι σχήματα τετραγωνικόν, τριγωνικόν, ἐναλλασσόμενοι κύκλοι, πλοχμοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα, μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας καὶ ἄκρας συμμετρίας διαγεγραμμένοι καὶ συντεθειμένοι. Καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας μὲν πρώτας σειράς, πλησίον δηλ. τῶν ὀρθουμένων τοιχίων τῶν πλαισιούντων πέριξ ἐν εἴδει θωρακίου (πεζουλίου) τὸ ψηφιδόν, διαγράφονται ἐντὸς πλατείας ζώνης, 0,30 πλάτους, ἑλικοειδῶς ἀναπτυσσόμενοι κλάδοι ἢ κλῶνες, ἐν συνεχείᾳ ἀνελισσόμενοι, οἵους ἀπαντῶμεν καὶ ἐπὶ πλείστων ἀρχαίων ζῳοφόρων καὶ τοὺς ὁποίους ἀπεμιμήθη εἶτα συχνάκις ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Ἔπονται κατόπιν ἐν ζώνῃ τοῦ αὐτοῦ περίπου πλάτους ***δύο πλοχμοὶ παραλλήλως βαίνοντες*** καὶ ἐκ ψηφίδων ἐναλλασσομένων χρωμάτων, ὥστε ν' ἀποτελῶσιν οὗτοι σύνολον θαυμασίως ἁρμονικόν. Αἱ δύο αὗται ζῶναι, αἱ τοσοῦτον ποικίλαι τὰ σχήματα καὶ τὸν χρωματισμόν, πλαισιοῦσι λίαν πλουσίως τὸ λοιπὸν ἐμβαδὸν τοῦ ψηφιδωτοῦ, ὅπερ ἤδη ἀποτελεῖται ἀπὸ τετράγωνα, ἄλλα μὲν σταυροειδῶς διακοπτόμενα καὶ διαιρούμενα εἰς τέσσαρα τρίγωνα, ἄλλα δὲ διαγωνίως περιέχοντα ἕτερα τετράγωνα, ὥστε τὸ ὅλον δάπεδον καλύπτεται ὡς ζατρίκιον ὑπὸ πολλῶν πολυχρώμων ἀβακίων (ἴδε εἰκόνας 5 - 7). Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ μεγάλου τούτου τετραγώνου διαγράφεται ἕτερον μικρότερον ἐξ ὁμοίων, ἀλλὰ μικροτέρων πολυχρώμων ἀβακίων συγκείμενον, τὸ ὁποῖον πλαισιοῖ εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ ***τετράγωνον κοιλότητα,*** ἥτις ἔχει βάθος μὲν 0,25, τὰ δὲ πέριξ ταύτης τοιχία εἶνε ἐπικεχρισμένα δι' ἀσβετοκονιάματος. οὕτω δὲ τὸ κοίλωμα τοῦτο παρέχει ὄψιν μικρᾶς δεξαμενῆς, ἂν καὶ δὲν ἀνεκαλύ-

Εἰκ. 5. Ψηφιδωτὸν ἀποκαλυφθὲν ἐν Ἡραίᾳ. Παραπλεύρως, Δεξαμενή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

φθη που σωλὴν ἢ ὀχετὸς πρὸς διοχέτευσιν ὕδατος. Πάντα δὲ ταῦτά εἰσι κατασκευασμένα μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ εὐπρεπείας. Ἔξωθεν ὅμως τοῦ πλαισίου καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτοῦ σχηματίζονται συμμετρικῶς τέσσαρα μικρότερα τετράγωνα, ὡς ***μικροὶ πίνακες,*** ἐπὶ τῶν ὁποίων παρίστανται ἐπὶ μὲν τοῦ 1ου πρὸς Ν. ***Σάτυρος ὀρχούμενος γυμνὸς καὶ κρατῶν θύρσον,*** ἐπὶ τοῦ 2ου πρὸς Δ. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ 3ου πρὸς Α. ἀνὰ εἷς ***θαλάσσιος ἵππος μὲ οὐρὰν δράκοντος,*** κάτωθεν δὲ τούτων μικροσκοπικὸς ***Δελφίν,*** ἐπὶ δὲ τοῦ 4ου ***ὅμοιος Σάτυρος***

Εἰκ. 6. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐν Ἡραίᾳ.

Εἰκ. 7. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐν Ἡραίᾳ.

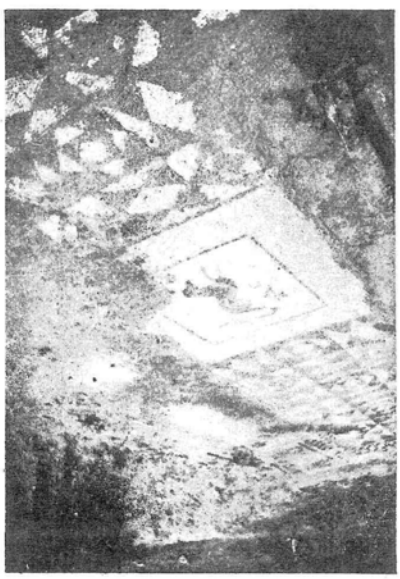
πρὸς τὸν πρῶτον, ὀρχούμενος ἐπίσης καὶ κρατῶν ἐπὶ τοῦ ὤμου κοντὸν μετὰ δικτύου (:). Οἱ τέσσαρες οὗτοι πίνακες ἔχουσι μεγέθη περίπου 0,83 × 0,79.

Δυστυχῶς ἕνεκα τοῦ ἀπροσίτου τοῦ χωρίου Ἁγ. Ἰωάννης δὲν ἠδυνήθην νὰ φωτογραφήσω τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο, οὐχ ἧττον παραθέτω ὧδε τρεῖς φωτογραφίας ληφθείσας ὑπὸ φίλου ἐρασιτέχνου, λίαν ὅμως ἀτελεῖς (εἰκ. 6 - 8). Παραπλεύρως δὲ τοῦ ψηφιδωτοῦ τούτου ἀπεκαλύφθη καλῶς κατεσκευασμένη ***δεξαμενὴ*** (Πίν. 1, ἀριθ. 3) ἔχουσα μῆκος 3,05, πλάτος 1,30 καὶ βάθος 0,80. Ὁλόκληρος ἡ ἐσωτερικὴ ταύτης ἐπιφάνεια εἶνε κεκαλυμμένη δι' ἀσβεστοκονιάματος ἄριστα διατηρουμένου, ἐν τῷ πυθμένι δέ, κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν, ὑπάρχει ***ὀπὴ ἐκροῆς.*** Οὕτως δὲ ἔξωθεν καὶ πέριξ ὑπάρχουσι ***πολλοὶ ὀχετοὶ καὶ πήλινοι σωλῆνες*** πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος καὶ τὴν ἀποστράγγισιν τῆς δεξαμενῆς.

Ἡ ἀνεύρεσις ἐν τούτοις τοῦ ψηφιδωτοῦ, τῆς δεξαμενῆς καὶ τοῦ ὑποκαύ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

στου» τοσοῦτον πλησίον ἀλλήλων ἐν τῷ αὐτῷ χωρῷ καθιστῶσι λίαν πιθανὴν τὴν εἰκασίαν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχέ ποτε ***μεγάλη καὶ πλουσία κατοικία*** ἢ ***ἰδιωτικὸν μέγαρον,*** δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον καὶ τἀποκαλυφθέντα καὶ περιγραφέντα ἀνωτέρω τέσσαρα εὐμεγέθη δωμάτια νἀνήκουν εἰς τὸ οἰκοδομικὸν συγκρότημα τοῦ εἰρημένου μεγάρου.

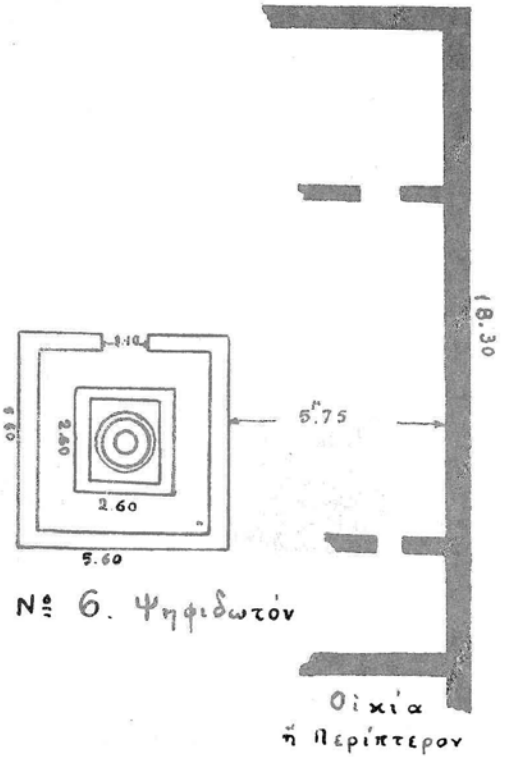
Εἰκ. 8. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐν Ἡραίᾳ.

Ἤδη μετὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ βορειοδυτικοῦ τομέως τῆς ἀρχαίας Ἡραίας ἐτράπημεν ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου πρὸς τὸν ἀντίθετον τομέα τὸν νοτιοδυτικὸν (Πίν. Ι, ἀρ. 6), εἰς ἀπόστασιν 350 μ. ἀπὸ τοῦ ναοῦ, ὅπου ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀμπελῶνες. Ἐντὸς λοιπὸν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ἀνήκοντος εἰς τὸν Ἀναστ. Ἀλβανιώτην, ὑπῆρχον κιονίσκοι καί τινα ἄλλα λείψανα ἀρχαῖα μαρτυροῦντα, ὅτι ἐκεῖ που τὸ πάλαι εὑρίσκετο οἰκοδομή τις ἰδιωτικὴ ἢ ναός. Ὄντως δὲ μετὰ πολλῶν ἡμερῶν ἀνασκαφὴν ἀπεκαλύφθησαν ***θεμέλια δωματίων*** διήκοντα ἀπὸ Δ. πρὸς Α. εἰς μῆκος 18,30 μ., ἐντὸς δὲ τῆς ἐπιχώσεως ἀνεύρομεν πολλοὺς ἔτι κιονίσκους καὶ πληθὺν ἀμέτρητον πλίνθων καὶ κεράμων, ἐξ ὧν φανερὸν ἦτο, ὅτι πᾶσα ἡ στέγη κατέπεσέ ποτε καὶ ἐτάφη ἐντὸς τῶν χωμάτων καὶ τῶν λίθων τῆς οἰκοδομῆς. Προχωροῦντες δ᾽ εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ θεμελίου τούτου ἀπεκαλύψαμεν μετά τινας ἡμέρας εἰς ἀπόστασιν 5 μ. 25 ***νέον ψηφιδωτὸν δάπεδον*** ἐπίσης ὡραῖον καὶ ποικίλον ὡς τὸ πρῶτον (ἴδε Πίν. Ι, ἀριθ. 6 εἰκ. 9), διαφόρου ὅμως συνθέσεως καὶ ἐκτελέσεως. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο εἶνε ἐπίσης τετράγωνον, ἑκάστης πλευρᾶς ἐχούσης μῆκος 5 μ. 60, ἔκειτο δ᾽ ἐντὸς περιστυλίου, διότι ἐπὶ τοῦ περιφράσσοντος τοῦτο θωρακίου διεσώζοντο ἔτι τὰ ἴχνη τῶν βάσεων, ἐφ᾽ ὧν ἐρείδοντο οἱ ἀποτελοῦντες τὸ περιστύλιον κιονίσκοι. Τοῦ τετραγώνου τούτου ψηφιδωτοῦ τὸ ἐμβαδὸν διαιρεῖται κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς εἰς ***ζώνας δύο,*** αἵτινες ἐπέχουσι μοίραν πλαισίου περὶ τὸν κεντρικὸν μέγαν κύκλον ὑποδιαιρούμενον καὶ τοῦτον εἰς τέσσαρας ***μικροτέρους συμμετρικοὺς κύκλους*** ἢ ***περιφερικὰς ζώνας.*** Πᾶσαι αὗται αἱ ζῶναι φέρουσι κοσμήματα ποικίλα ἔχοντα ὡς ἑξῆς: Καὶ ἐν πρώτοις ἡ πρώτη ζώνη, ἡ ἐφαπτομένη τῶν τοιχίων τῶν περιφρασσόντων τὸ ψηφιδωτὸν (τοῦ θωρακίου), ἀποτελεῖται ἀπὸ στρῶμα ἀσβεστοκονιάματος πλάτους 0,95. Μετ᾽ αὐτὸ ἕπεται ζώνη ἐκ ***ψηφιδωτοῦ μαιάνδρου*** πλ. 0,35. Ἐντὸς τοῦ τετραγωνικοῦ τούτου πλαισίου διαγράφεται μέγας κύκλος διαμέτρου 1,72, εἰς τὰς τέσσα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ρας δὲ πέριξ γωνίας σχηματίζονται ***τέσσαρα κενὰ τρίγωνα,*** τὰ ὁποῖα πληροῦσι ***τέσσαρα ὡραιότατα ἀνθέμια*** (ὕψ. 0,50) Ἐντὸς δὲ τοῦ πρώτου συγκεντρικοῦ κύκλου ἡ ζώνης πλ. 0,20, διαγράφονται τὰ γνωστὰ ***ᾠὰ*** τοῦ ἀρχαίου Ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἐναλλασσόμενα μετὰ καθέτων ἑκατέρωθεν ***διπλῶν λογχῶν,*** ἐντὸς τοῦ δευτέρου ἀνελίσσεται εἰς ἀνακυκλουμένας ἕλικας μετὰ φύλλων θαυμαστὴ ***περιπλοκάς,*** πλ. 0,25. Μετ' αὐτὴν ἀκολουθεῖ ἑτέρα, ἡ τρίτη ζώνη, κεκοσμημένη δι' ᾠῶν ὁμοίων ὡς τῶν τῆς πρώτης, καὶ τέλος ἐν τῇ τετάρτῃ περιφερικῇ ζώνῃ, ἐχούσῃ πλάτος πλέον τῶν 0,30, διότι τὸ κέντρον εἶνε κατεστραμμένον καὶ καθίσταται ἀδύνατον νὰ καθορίσῃ τις τὸ ἐκεῖ τέρμα τοῦ ψηφιδωτοῦ, παρίστανται φύλλα ὅμοια πρὸς τ' ἀκανθωτὰ τῶν κιονοκράνων. Ἀκριβῶς δ' ἐν τῷ κέντρῳ ὑπάρχει ***κοίλωμα,*** ἄγνωστον ἐὰν τοῦτο προῆλθεν ἐκ καταστροφῆς ἢ ἐὰν εἶνε τεχνητόν, ὁπότε πιθανὸν νὰ ἦτο ἐν αὐτῷ ἐμπεπηγμένος κίων ὑποβαστάζων ἀγαλμάτιον, βωμίσκον ἢ καὶ κρήνην.

Εἰκ. 9. Κάτοψις κτιρίου καὶ παραπλεύρως ψηφιδωτὸν δάπεδον, οὗ παραθέτομεν μόνον τὸ διάγραμμα.

Τὸ μᾶλλον ἰδιάζον τοῦ παρόντος ψηφιδωτοῦ εἶνε ὅτι τοῦτο εἶνε κατεσκευασμένον οὐχὶ ἐκ τεχνητῶν ψηφίδων (λιθίνων, κεραμείων ἢ ὑελώδους μάζης), ὡς συνήθως, ἀλλ' ***ἐκ φυσικῶν ψηφίδων,*** αἵτινες πιθανὸν νὰ περισυνελέγησαν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς κοίτης τοῦ κάτωθεν ῥέοντος Ἀλφειοῦ. Εἰσὶ δὲ πᾶσαι αὗται τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ σχήματος ᾠοειδοῦς, χρώματος δὲ κυανοῦ, λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ. Πάντως εἶνε ἀξιοσημείωτον τὸ ὁμοιόσχημον καὶ τὸ ἰσομέγεθες τῶν μικρῶν ψηφίδων, ὡσεὶ πᾶσαι νὰ ἐξῆλθον ἐκ τῆς αὐτῆς τεχνητῆς μήτρας

Ἡ εἴσοδος δὲ εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο δάπεδον ἦτο ἐκ Δ., ὅπου ἀπεκαλύφθη οὐδός, μήκους 1,50, πλάτους δὲ 0,90, ὅσον δηλ. εἶνε καὶ τὸ πλάτος τῆς πρώτης ζώνης, ἐφ' ἧς καὶ κεῖται οὗτος. Ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ δὲ τούτου ὑπάρχει ***ἕτερον ψηφιδωτὸν*** κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατεσκευασμένον καὶ ἐφ' οὗ παρίστανται ***δύο πτερωτοὶ λέοντες*** ἀντιμέτωποι, ὁρμῶντες μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας κατ' ἀλλήλων. πέριξ δὲ ἑλικοειδὲς κόσμημα πλαισιοῖ τὴν ὅλην σύνθεσιν ἐξειργασμένην μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ τέχνης, ὡς καὶ τοῦ μεγάλου κεντρικοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εντὸς δὲ τῶν χωμάτων ὁλοκλήρου τοῦ ἀνασκαφέντος τούτου χώρου ἀνευρέθησαν ἐκτὸς τῶν ἄνω μνημονευθέντων κιονίσκων, πολλοὶ λευκοὶ λίθοι μετ' ἐπιμελείας λελαξευμένοι, τεμάχια μολύβδου, θραύσματα ἐξ ὀγκωδεστάτου καὶ παχυτάτου πίθου, ὧν πολλὰ φέρουσι μολυβδίνους συνδέσμους ἐξ ἀρχαίας συγκολλήσεως, πρὸς δὲ χαλκᾶ τινα νομίσματα, ῥωμαϊκὰ καί τινα ἑλληνικά, πλὴν λίαν ἐφθαρμένα, ὥστε νὰ καθίσταται δυσδιάκριτος ἡ ἐπὶ τούτων ἔκτυπος μορφή.

Πρέπει ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὰς ἐργασίας ἡμῶν ταύτας ἐν Ἡραίᾳ εἴχομεν ἐπανειλημμένας καὶ παρατεταμένας βροχὰς καὶ ψῦχος ἐνίοτε δριμύ, ὥστε συχνάκις ἡ ἐργασία διεκόπτετο καὶ συγχρόνως καθίστατο καὶ δυσχερὴς ἕνεκα τοῦ σχηματιζομένου πηλοῦ ἐντὸς τῶν τάφρων καὶ τῶν πολλῶν ὑδάτων. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐν τούτοις ἡ ἐργασία διεξήχθη καλῶς, διότι οἱ ἐργάται, ὡς γενναῖοι στρατιῶται, ἠψίφουν καὶ τὴν βροχὴν καὶ τὸ ψῦχος. Τελευταῖον εἰργάσθημεν ἐν θέσει «Βαμβακᾷ», πρὸς τὸ ΒΑ. τοῦ χωρίου «Ἅγιος Ἰωάννης», ὅπου πρὸ δεκαετίας περίπου εἶχεν ἀνευρεθῇ ὅλως τυχαίως ἐντὸς χαράδρας βυθυτάτης ***ποὺς ἀνδρικὸς μαρμάρινος***, ὅστις δηλωθεὶς καὶ μετακομισθεὶς εἰς Ὀλυμπίαν, κατετέθη ἐν τῷ ἐκεῖ Μουσείῳ. Ἡ θέσις «Βαμβακᾷ» κεῖται ἀκριβῶς κάτωθεν ἑνὸς λόφου καλουμένου «***Ἀνεμοδοῦρα***», ἕνεκα πιθανὸν τῶν ἐκεῖ ὑψηλὰ πνεόντων σφοδρῶν ἀνέμων. Ἡ ἀνεύρεσις λοιπὸν τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου γλυπτοῦ με ἤγαγεν εἰς τὴν ἐξερεύνησιν καὶ τοῦ χώρου ἐκείνου μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θἀνευρίσκετο ἴσως καὶ ὁ ἀνδριάς, εἰς ὃν ἀνῆκεν ὁ ἀνακαλυφθεὶς τυχαίως ποῦς. Οὕτως ἠρξάμεθα συστηματικῆς σκαφικῆς ἐρεύνης παρὰ τὴν ὄχθην καὶ ἐντὸς τοῦ ῥεύματος, μετά τινας δ' ἡμέρας ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὴν ἀνατολ. πλευρὰν αὐτοῦ εἰς βάθος 2 μ. ***θεμέλιον οἰκοδομήματος ἐκ λιθίνων ὀρθογωνίων δόμων***, διῆκον ἐκ Β. πρὸς Ν. καὶ ἕτερον ἐγκάρσιον ὅμοιον θεμέλιον τοίχου πρὸς τὴν βορ. πλευράν. Εἰς τὸ βάθος δὲ ταύτης καὶ παραλλήλως τῶν θεμελίων ὑπῆρχεν ***ὑδραγωγεῖον*** ἐκ παχυτάτων καὶ ἀρίστης κατασκευῆς κεράμων ἐχόντων τὸ σχῆμα Π ἀνεστραμμένου |__|. Ἐκ τούτου συνεπέρανα μήτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἦτό ποτε ***κρήνη τις δημοσία*** ἢ ***Νυμφαῖον***, ὡς εἴθιστο λίαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἐνισχύει τὰ μέγιστα τὸ γεγονὸς ὅτι ὀλίγον τι κατωτέρω ὑπάρχει ἡ ἐν χρήσει σήμερον ***κρήνη***, ἐξ ἧς ὑδρεύονται αἱ χωρικαὶ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ὡς συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς πηγὰς καὶ τὰ σπήλαια καὶ ἐνταῦθα ἐγκαθιδρύθη ποτὲ ὁ θεὸς Πὰν μὲ τὰς Νύμφας, μεθ' ὧν ὠρχεῖτο ἐν πάσῃ ἱερᾷ σεμνότητι. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλα τινὰ ἀντικείμενα εὑρέθησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) ***Ἀκρωτήριον στέγης ἢ ὀρθοκέραμος*** κεκοσμημένη δι' ἀνθεμίου. Αὕτη ἔχει ὕψος 0,28, πλάτος 0,22 καὶ μῆκος 0,62. Ἐργασία ἀρίστη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

2) ***Βάσις τραπέζης στρογγύλης μαρμαρίνης,*** τεθραυσμένη κατὰ τὸ ἥμισυ. Αὕτη ἔχει κάτωθεν διάμ. 0,44, ὕψος 0,24 καὶ ἄνωθεν διάμετρον 0,22.

3) Πολλὰ θραύσματα ***πηλίνου εἰδωλίου*** καὶ ***κεφαλῆς φυσικοῦ μεγέθους*** (ἐκ τῆς κόμης).

4) ***Χαλκοῦς δακτύλιος*** μὲ παράστασιν ἀσαφῆ ἐπὶ τῆς σφενδόνης.

5) ***Μικρὸν χαλκοῦν νόμισμα*** λίαν ἐφθαρμένον.

6) ***Δάκτυλος χειρὸς*** ἐκ πηλοῦ φυσικοῦ μεγέθους (μήκους 0,105).

7) ***Τεμάχια ἐκ χαλκοῦ κατόπτρου.***

Τὸ ἀποκαλυφθὲν εἰς βάθος 3 μ. κτίριον ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου, μήκους 4,80, πλάτους δ' ἀορίστου, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω. Εὑρέθη ὅμως πρὸς Α. εἴσοδος ἔχουσα περίπου πλάτος 2,50.

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀνωτέρω ἐργασιῶν προέβην καὶ εἰς δοκιμαστικὰς ἐρεύνας πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ***Νεκροπόλεως*** τῆς Ἡραίας. Αὕτη φαίνεται ὅτι ἐξετείνετο ἔξωθεν τῆς πόλεως καὶ παρὰ τοὺς πόδας τῆς Ἀκροπόλεως, ἥτις, καθὰ εἰκάζω, κατελάμβανε τοὺς πρὸς τὸ ΒΑ. λόφους, ὧν εἷς τυγχάνει λίαν ἐπίπεδος. Πρὸς Β. τοῦ λόφου τούτου σώζονται ὑπεράνω ἀποκρήμνου καὶ βαθυτάτης φάραγγος ***θεμέλιοι λίθοι ἐκ τοῦ ἀρχαίου περιβόλου,*** ἐκ τῆς ἀντιθέτου δὲ πλευρᾶς, ἤτοι πρὸς μεσημβρίαν, διαθέει ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ***ὑδραγωγεῖον ἐκ πηλίνων τετραγώνων σωλήνων καλλίστης κατασκευῆς,*** ὅπερ μετέφερε τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν ὑψηλῶν πρὸς Δ. ὀρέων, ὅπου σήμερον κεῖται ἡ κωμόπολις ***Παλούμπα.***

Λείψανα ἀρχαίας νεκροπόλεως εὕρηνται καὶ πρὸς Α. τοῦ χωρίου «Ἅγιος Ἰωάννης», ἔνθα τὸ σημερινὸν νεκροταφεῖον. Κάτωθεν τούτου ὑπάρχει ῥεῦμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθη ***μικρὸν νόμισμα χαλκοῦν*** λίαν ἐφθαρμένον (διαμ. 00.2), ἐπὶ τῆς κυρίας ὄψεως τοῦ ὁποίου παρίσταται ***ὁ Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου,*** ὡς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἠλείων, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ ἡ λέξις ΗΡΑΙΕΩΝ. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιθέτου ὄψεως παρίσταται ***γυμνὸς ἀνὴρ ὄρθιος*** κρατῶν Νίκην καὶ σκῆπτρον. Ἀριστερόθεν ἀναγινώσκεται ἡ λέξις Θεός (;)

Καὶ τὸ χωρίον δὲ Ἅγιος Ἰωάννης, ὡς ἀρχόμενος εἶπον, τυγχάνει πλῆρες ἀρχαίων λίθων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, διότι ὁλόκληρον ἐκτίσθη ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας περιλάμπρου πόλεως, εἶνε δὲ θέαμα θλιβερὸν νὰ διακρίνῃ τις ἐντὸς μανδροτοίχων ὡραίους ὀρθογωνικοὺς δόμους, σπονδύλους κιόνων καὶ ἐπιστύλια. Ἀλλὰ καὶ ***ἐπιγραφάς*** τινας ἀνέγνων, ὧν παραθέτω τὰ κείμενα.

Οὕτω ἐντὸς τοίχου τῆς οἰκίας τοῦ Δημ. Σπηλιοπούλου, ὅστις τυγχάνει καὶ ἰδιοκτήτης τοῦ γηπέδου ὅπου ἀνεσκάψαμεν τὸ μέγα κτίριον μὲ τὰς τέσσαρας αἰθούσας, ὑπάρχει ἐσφηνωμένος μικρὸς λίθος (0,24 × 017), ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται ΦΙΛΟΞΕΝΙ...ΧΑΙΡΕ. Ἡ οἰκία αὕτη κεῖται ἀκριβῶς ἔναντι τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἀθανάσιος, παραπλεύρως δὲ τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου, ὅπερ διηύθυνε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

καθ' ἃς ἡμέρας εἰργαζόμεθα ὁ διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας Ἰω. Γείτονας ἐκ Λαγκαδίων, ὅστις μετ' ἐνδιαφέροντος παρηκολούθησε τὰς ἐργασίας ἡμῶν ἐν Ἡραίᾳ. Ὄπισθεν δὲ τοῦ Σχολείου, ὑπάρχει πλὰξ ἐπιμήκης ὀρθογωνική, ἐπιμελῶς λελαξευμένη καὶ ἥτις φαίνεται ὅτι μετηνέχθη ἐκεῖσε ἐξ αὐτοῦ τοῦ προμνημονευθέντος, κτήματος τοῦ Δημ. Σπηλιοπούλου. Ἡ πλὰξ αὕτη ἐκ λευκοῦ ἐγχωρίου λίθου, εἰς δύο τεμάχια κατὰ τὴν μεταφορὰν θραυσθεῖσα, ἔχει μῆκος 1 μ. 13, πλάτος δὲ 0,43. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως, τῆς κυρίας, φέρει ἐλαφρὰν κοιλότητα (0,02 περίπου) καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν, καταλήγουσαν κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον εἰς ***γωνιώδη ἐκροήν,*** ὥστε τὸ ἐντὸς τῆς κοιλότητος ὑγρὸν νὰ ἐκρέῃ ἐκεῖθεν. Ὄπισθεν δὲ εἶνε ἐπίσης κανονικῶς λελαξευμένη, σχηματιζομένου ἑνὸς ⊢. Ἐπὶ δὲ τῆς στενῆς πλευρᾶς ἥτις θὰ ἦτο καὶ ὁρατὴ εἰς τοὺς διαβάτας, φέρεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ

ΤΙΜΑΡΧΙΣΑΣΚΛΑΠΙΟΥΠΑΙΣΙΝΑΝΕΘΗΚΕ

Πρόκειται λοιπὸν περὶ ἀναθήματος ἀναγομένου εἰς τὴν ἀγορανομίαν καὶ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πιθανόν, ὡς τὰ «σηκώματα», πρὸς ἔλεγχον τῶν ὑγρῶν, ἐκτὸς ἐὰν παρίστα ἐν σμικρῷ ***ληνὸν*** πρὸς ἔκθλιψιν τῶν σταφυλῶν. Τὰ ψηφία τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε κανονικῶς κεχαραγμένα καὶ λίαν εὐδιάκριτα, ἀνάγονται δ' εἰς τοὺς καλοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Τέλος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σ. Σαραντοπούλου, ὅστις διετέλεσε καὶ ἐργάτης καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἀνασκαφῶν, σώζεται ἐντετοιχισμένη, δυστυχῶς ἐπὶ τοῦ πλατυσκάλου τῆς κλίμακος, ***ἐπιτυμβία πλὰξ*** μετ' ἀετωματίου, μήκους 0,78, πλάτους 0,37, ἐφ' ἧς ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς:

ΧΑΡΜΟΝΙΚΗ
ΠΟΛΥΞΕΝΑ
ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΟΣ
ΧΑΡΙΔΑΜΟΣ
ΧΑΙΡΕΤΕ

Τοιαῦτα ἐν συνόψει τἀποτελέσματα τῆς ἐν ἀρχαίᾳ Ἡραίᾳ τεσσαρακονταπενθημέρου περίπου σκαφικῆς ἡμῶν ἐρεύνης, μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ὁποίας περισυλλέξας πάντα τὰ μικρὰ εὑρήματα καὶ ἀναγράψας ἐν πρωτοκόλλῳ ἐπακριβῶς, ἐτοποθέτησα ἐντὸς κιβωτίου μεγάλου, ὅπερ παρέδωκα μετὰ τῶν λοιπῶν ὀγκωδεστέρων λιθίνων καὶ πηλίνων ἀντικειμένων, πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Κοινότητος «Ἁγ. Ἰωάννου» κ. Ἰω. Μιχαλακόπουλον πρὸς φύλαξιν, διότι τὸ Σχολεῖον τοῦ χωρίου, ὅπερ ἀνωτέρω ἀνέφερα, διατελεῖ οὐχὶ εἰς καλὴν κατάστασιν, πρὸ παντὸς δὲ στερεῖται καὶ χώρου πρὸς ἀποθήκευσιν ἀρχαιοτήτων [1].

Ἐν τέλει πολλὰς χάριτας ὀφείλω πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ τμήματος ὁδοποιΐας Ὀλυμπίας - Τριπόλεως καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς μηχανικοὺς κ.κ. Μορέτην καὶ

[1] Διὰ τὴν διαφύλαξιν καὶ συντήρησιν τῶν δύο ψηφιδωτῶν ἠγόρασα ἐν Πύργῳ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν μου ἐξ Ἡραίας ***δύο ὀγκώδεις κυλίνδρους συρματοπλέγματος,*** οὓς ἀπέστειλα πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινότητος ἵνα δι' αὐτῶν περιφράξῃ τὰ εἰρημένα μνημεῖα, καθ' ἃ ῥητῶς μοι εἶχεν ὁ ἴδιος ὑποσχεθῇ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Μαυρουδῆν, οἱ ὁποῖοι παρέσχον πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν εἰς τὸ ἔργον μου, χορηγήσαντες ἡμῖν σκαπάνας, πτύα καὶ χειραμάξας ἐκ τοῦ ἰδίου των συνεργείου. Ἐπίσης θερμὰς ἐκφράζω εὐχαριστίας πρὸς τὸν μηχανικὸν κ. ***Τσακάκην,*** ὅστις, ἔχων βοηθὸν τὸν κ. Ἀλεξανδρόπουλον, ἦλθεν εἰς Ἠραίαν καὶ παρ' ὅλην τὴν κακοκαιρίαν κατεμέτρησεν ἀκριβῶς πάντα τἀνασκαφέντα ἐρείπια, εἶτα δὲ συνέταξε μετὰ πάσης ἐπιστημονικῆς ἐπιστασίας τὸν συνημμένον πίνακα καὶ λοιπὰς τῶν κτιρίων κατόψεις.

*

Ὀφείλω πρὸς τούτοις νὰ σημειώσω ἐνταῦθα ὅτι ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ Ἠραίας δεῖται ἐπισταμένης καὶ συστηματικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης, διότι πλεῖστα ὅσα σπουδαῖα μνημεῖα κρύπτονται ἔτι ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης χώρας. Μία μέλλουσα ἀνασκαφὴ δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ ***μυκηναϊκά,*** ὡς καὶ ***προμυκηναϊκὰ μνημεῖα*** καὶ ***τάφους σπηλαιώδεις ἢ θολωτούς.*** Ὑπάρχουσι μάλιστα πρὸς Δ. καὶ πρὸς τὸ ΝΔ. τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοποθεσίαι ὑπὸ τὸ ἐνδεικτικὸν ὄνομα «Ἑλληνικό», ὅπου σώζονται σημαντικὰ ἐρείπια. Τοιαῦτα εἶνε ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «***Ἑλληνικὸ***» παρὰ τὴν Παλούμπαν καὶ ἄνωθεν τοῦ Ἀλφειοῦ τοποθεσία, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ λόφον εὐσύνοπτον, τὸ πάλαι δι' ***ἰσοδομικοῦ τείχους*** ὠχυρομένον, οὗ σώζονται ἱκανὰ λείψανα, προκαλοῦντα τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ἁρμονικήν των ὄψιν. Ὁλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἀρχαίας ταύτης ἀκροπόλεως εἶνε κατεσπαρμένη ἐκ κεράμων παντοίας ἐποχῆς, οἱ δὲ χωρικοὶ οἱ καλλιεργοῦντες ἐπ' αὐτῆς ἀνευρίσκουσι πολλὰ πήλινα καὶ χαλκᾶ εἰδώλια, νομίσματα ἀρχαῖα καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἐπίσης καὶ ἡ θέσις «***Κοκορᾶ***», πρὸς τὸ ΝΔ. τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου καὶ οὐ μακρὰν τῆς προειρημένης τοποθεσίας, περιέχει πολλὰ ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ ἐρείπια. Μίαν δὲ ὥραν μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἠραίας κεῖται τὸ χωρίον «Καλύβια», ἡμίσειαν ὥραν ἔξωθεν τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ καλούμενα ***Λουτρά,*** ἐκ τῶν ἐκεῖ ἀναβλυζόντων θειούχων καὶ ἀλκαλικῶν ὑδάτων, γνωστῶν δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἰδίως κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Τούτων σώζονται λείψανα ἀρκετὰ σπουδαῖα.

Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ἠραίᾳ, κάτωθεν παρὰ τὸν Ἀλφειόν, σώζονται ***κολοσσιαῖα ἐρείπια ῥωμαϊκῶν θερμῶν,*** οἵας ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, μετὰ δεξαμενῶν καὶ πηγῶν ἰαματικῶν, ὡς καὶ ἄλλα κτίρια, ἅτινα ἀνασκαπτόμενα θἀναγάγωσιν εἰς φῶς τὶς οἶδε τίνας θησαυροὺς τέχνης, διότι, ὡς περιγράφει ὁ ἀρχαῖος Περιηγητής, ἐκεῖ παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ὑπῆρχε θαυμάσιος περίπατος μετὰ ὡραίων δενδροστοιχιῶν καὶ ἄλλων ἀρωματικῶν φυτῶν καὶ δένδρων.

Διὰ πάντα ταῦτα ἐπιβάλλεται τὸ ταχύτερον ἡ συστηματικὴ ἐξερεύνησις συμπάσης ταύτης τῆς περιοχῆς, ἥτις θὰ εὐεργετήσῃ οὐσιωδῶς καὶ τὴν λίαν ἠδικημένην ταύτην ἐπαρχίαν τῆς Ἀρκαδίας.

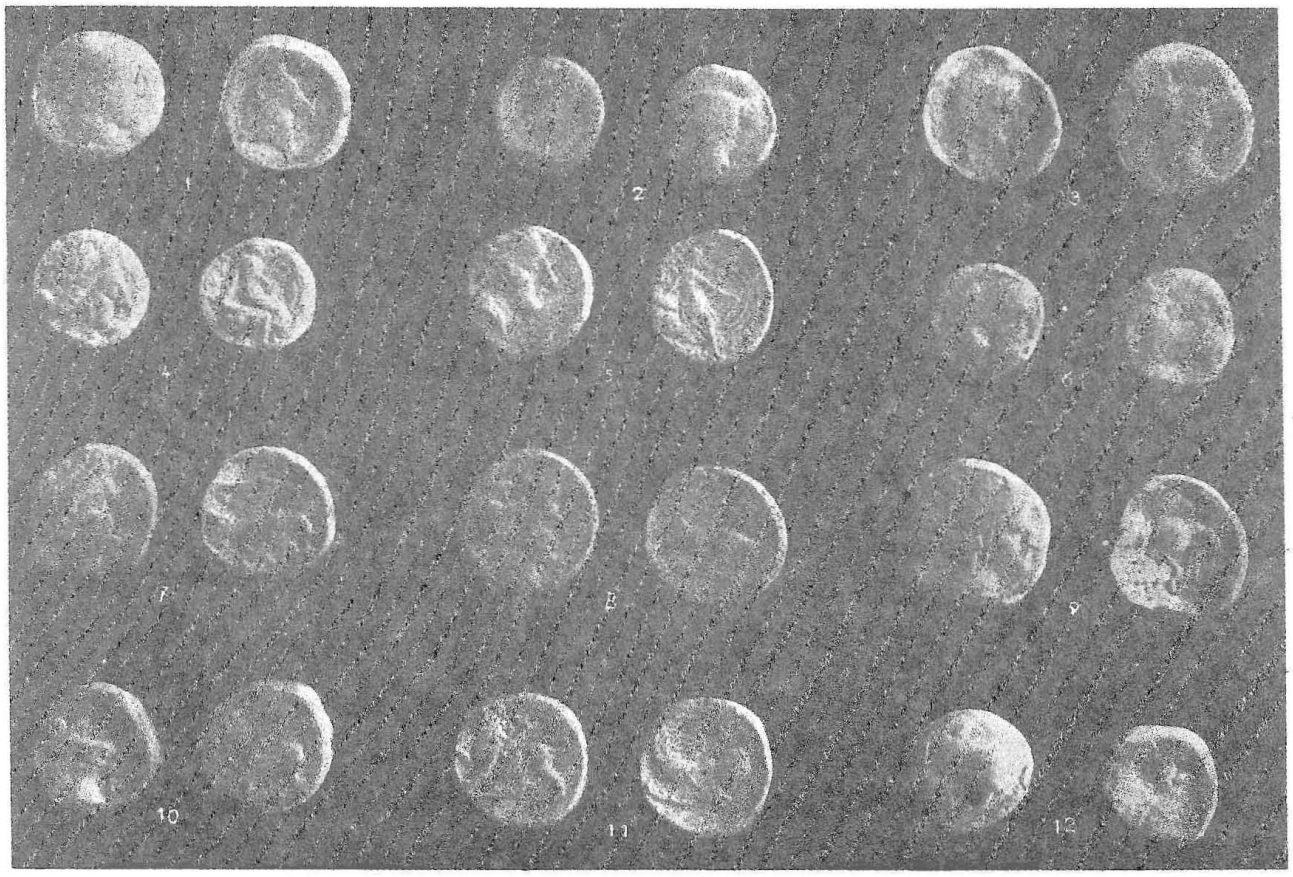
Ἰανουάριος 1931. ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΕΥΡΗΜΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ-ΑΧΑΪΑΣ

Κατὰ τὸ 1930 παρεδόθη εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον [1] ὑπὸ τοῦ ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων κ. Νεράντζουλη εὕρημα ἀπὸ 55 ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀργυρᾶ νομίσματα προερχόμενον ἐκ τοῦ χωρίου Θερειανοῦ, κειμένου μεταξὺ τῶν ἀρχαίων

πόλεων Δύμης καὶ Ἁλισσοῦ, τὸ ὁποῖον κατεσχέθη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ εὑρόντος χωρικοῦ ἀπὸ φύλακα τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΦΑΡΣΑΛΟΣ 400 περίπου π. Χ.

1. 2.33 γρ. ↑→ Αἰγινητικὸν τριώβολον. [ΦΑΡΣ] Προτομὴ ἵππου δεξ.

[1] Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Διευθυντὴν τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου κ. Κ. Κωνσταντόπουλον διὰ τὴν καλωσύνην ὅπως μοῦ ἐπιτρέψῃ τὴν μελέτην καὶ δημοσίευσιν τοῦ εὑρήματος τούτου καὶ τοῦ κατόπιν δημοσιευομένου καθὼς καὶ διὰ τὴν πάντοτε πρόθυμον καὶ πολύτιμον ἐπιστημονικὴν συνδρομήν του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς δεξ. BMC. Thessaly to Aetolia Pl. IX 11.
Διατ. μετριωτάτη.

Εἰκ. ἀριθ. 1.

ΦΩΚΙΣ 500 περίπου π. Χ.

2. ↑ ↓ 2.52 Αἰγινητ. τριώβολον. Προτομὴ βοὸς κατενώπιον. [ΦΟΚΙ] Κεφαλὴ γυναικεία δεξ. εἰς τετράγωνον ἔγκοιλον.
Babelon, Traité Pl. XLII. 6.
Διατ. μετρία.

Εἰκ. ἀριθ. 2.

3. ↑ → 2.34 Ὅμοίως. [ΦΟΚΙ] Γυναικεία κεφαλὴ εἰς πεδίον ἔγκοιλον.
BCM. Central Greece Pl. III. 10.
Δ. μετρία.

Εἰκ. ἀριθ. 3.

ΕΥΒΟΙΑ

ΙΣΤΙΑΙΑ, Γ΄ (;) αἰὼν π. Χ.

4. ↑ ↓ 2.05 Τετρώβολον(;). Κεφαλὴ μαινάδος δ. φέρουσα στέφανον ἀμπέλου ἐνώτια καὶ περιδέραιον. [ΙΣΤΙ]ΑΙΕΩΝ. Νύμφη Ἱστιαία ἐπὶ πρύμνης πλίου δεξ.

Εἰκ. ἀριθ. 4.

5. ↑ ↓ 1.99 Ὅμοίως. ΙΣΤΙ[ΑΙ]ΕΩΝ. Ὅμοίως.
Διατ. καλή.

Εἰκ. ἀριθ. 5.

ΚΑΡΥΣΤΟΣ Δ΄ αἰὼν π. Χ.

6. ↑ ↓ 3.59 Δραχμή. Κεφαλὴ Ἡρακλέους δεξ. ΚΑΡ. Ταῦρος ἀναπαυόμενος ἀρ.
BMC. ἔ. ἀ. Pl. XVIII. 7.
Δ. μετρία.

Εἰκ. ἀριθ. 6.

ΧΑΛΚΙΣ Δ΄ αἰὼν π. Χ.

7. ↑ ↑ 3.66 Κεφαλὴ γυναικεία (νύμφης) δεξ. μὲ ἐνώτια. ΧΑΛ. Ἀετὸς ἱστάμενος δεξ. σπαράσσων ὄφιν. Πεδίον ἔγκοιλον ἐλαφρῶς.
Δ. καλή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἰκ. ἀριθ. 7.

8. ↑ ↑ 3.50 Ὅμοίως. Ὅμοίως. Κάτωθεν σύμβολον κηρύκειον. Πεδίον ἔγκοιλον.
Babelon Pl. CXCVI. 26.
BMC. 110. 53. Δ. καλή.

Εἰκ. ἀριθ. 8.

9. ↑ ↓ 3.50 Ὅμοίως. Ὅμοίως Δ. μετρία.
10. ↑ ↑ 3.60 » Ἐξώκοπον » Ἐξώκοπον Δ. μετρία.
11. ↑ ↑ 3.61 » » Ἄνω μονογράφημα Τ.
Babelon Pl. ἔ. ἀ. CXCVII. 1. Δ. καλή.
12. Ꝛ ↑ ↑ 3.55 Ὅμοίως. Ὅμοίως. Σύμβολον ὅμοιον (;)
13. » ↑ ↑ 3.65 » » χωρὶς σύμβολον (;)
14. » ↑ ↑ 3.45 » » ΞΙ
Babelon ἔ. ἀ. II. 3. 186. Δ. καλή.
15. » ↑ ↑ 3.52 » ΛΑΧ Ὅμοίως. Ἄνωθεν ΞΙ Πεδίον ἔγκοιλον.
BMC. ἔ. ἀ. Pl. XX 14 σ. 111 Δ. μετρία.
16. » ↑ ↑ 3.30 » [ΛΑΧ] Ὅμοίως Δ. μετρία.
17. » ↑ ↑ 3.59 » Ὅμοίως Δ. μετρία.
18. » ↑ ↑ 3.56 » » Σύμβολον ὅμοιον Δ. μετρία.
19. » ↑ ↑ 3.63 » ΛΑΧ Ὅμοίως.

Εἰκ. ἀριθ. 9.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ Δ΄ αἰὼν π. Χ.

20. ↑→ 2.72 Ϙ Πήγασος ἀρ. Δραχμή. Κεφαλὴ Ἀφροδίτης ἀρ. Ὄπισθεν δελφὶν ἀρ. [Σ].
BMC. Corinth Pl. VIII. 8.
Babelon Pl. CCXI. 28. Δ. μετρία.

Εἰκ. ἀριθ. 10.

21. » ↑ ↓ 1.55 [Ϙ] Ὅμοίως. Ἡμίδραχμον Κεφαλὴ Ἀφροδίτης ἀρ. ἔμπροσθεν σύμβολον ἀσαφές.
BMC. ἔ. ἀ. Pl. IX. 22. Δ. μετριωτ.

ΣΙΚΥΩΝ Δ΄ αἰὼν π. Χ.

22. » ↑ ↓ 2.75 Χίμαιρα ἀρ. μεταξὺ τῶν ποδῶν της ΣΙ. Αἰγινητικὸν τριώβολον. Περιστερὰ ἱπταμένη ἀρ. Πρὸ αὐτῆς Ι
CCXXI. 4. BMC. Peloponnesus 117.
Babelon ἔ. ἀ. Pl. Δ. μετρία.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

23.	» ↑↓ 2.80	Ὁμοίως		Ὁμοίως.	Δ. μετρία.
24.	» ↑↑ 2.78	»		»	Δ. μετρία.
25.	» ↑→ 2.79	»		»	Δ. μετρία.
26.	℞ ↑↓ 2.76	Ὁμοίως ΣΙ	Ὁμοίως	Ὁμοίως	Δ. μετρία.
27.	» ↑→ 2.75	»	»	»	Δ. καλή.
28.	» ↑↓ 2.76	»	»	»	Δ. καλή.
29.	» ↑↓ 2.80	»	»	»	Δ. καλή.
30.	» ↑→ 2.80	» ΣΕ	Ὁμοίως	Ἄνωθεν Σ BCM. ἔ. ἀ. 72.	Δ. καλή.
31.	» ↑↑ 2.78	»	»	Περιστερὰ ἱσταμένη ἀρ.	Δ. καλή.
32.	» ↑↑ 2.73	» ΣΙ	Ὁμοίως	Ὁμοίως. Ἄνωθεν :. Babelon ἔ. ἄ. CCXXI. 27.	
33.	» ↑↑ 2.79	» Ὁμοίως.		Ὁμοίως	Δ. μετρία.
34.	» ↑↓ 2.77	» Ὁμοίως.		Ὁμοίως	Δ. καλή.
35.	» ↑→ 2.85	» Ὁμοίως.		Ὁμοίως	Δ. καλή.
36.	» ↑→ 2.80	» Ὁμοίως.		Ὁμοίως	Δ. μετρία.
37.	» ↑→ 2.80	» Ὁμοίως.		Ὁμοίως. Ἄνωθεν · Babelon CCXXI. 28.	Δ. καλή.
38.	» ↑↑ 2.82	» Ὁμοίως.		Πεδίον. Πεδίον ἐλαφρῶς ἔγκοιλον.	Δ. καλή.
39.	» ↑→ 2.80	» Ὁμοίως.		Ὁμοίως	Δ. καλή.
40.	» ↑→ 2.79	» »		»	Δ. καλή.
41.	» ↑→ 2.79	» »		»	Δ. καλή.
42.	» ↑↑ 2.82	Αἰγινητικὸν τριώβολον ΣΙ Χίμαιρα πρὸς ἀρ.		Περιστερὰ ἱσταμένη πρὸς ἀρ. Ἄνωθεν ·. Ἐξώκοπον. Πεδίον ἔγκοιλον.	Δ. καλή.
43.	» ↑→ 2.82	Ὁμοίως	Ὁμοίως.	Ὁμοίως	Δ. καλή.
44.	» ↑↑ 2.80	»	»	Ὁμοίως	Δ. καλή.
45.	» ↑→ 2.85	»	»	»	Δ. καλή.
46.	» ↑↑ 2.82	»	»	»	Δ. καλή.
47.	» ↑→ 2.81	»	»	»	Δ. καλή.
48.	» ↑↓ 2.84	» ΣΕ	Ὁμοίως.	Περιστερὰ ἀρ. Ἄνωθεν ΝΟ BMC. ἔ. ἀ. 118.	

Εἰκ. ἀριθ. 11.

49.	» ↑↑ 2.82	Ὁμοίως ΣΙ	Ὁμοίως.	Ὁμοίως.	Δ. καλή.
50.	» ↑↑ 2.82	»	Ὁμοίως.	Ὁμοίως.	Δ. καλή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

51. » ↑↑ 2.85 » Ὅμοίως. Ὅμοίως. Δ. καλή.
52. » ↑↑ 2.82 » Ὅμοίως. Ὅμοίως. Δ. ἀρίστη.

ΑΡΓΟΛΙΣ

ΑΡΓΟΣ Ε΄ αἰὼν π. Χ.

53. » ↑↑ 2.52 Ὅμοίως Πρόσθιον μέρος λύκου πρὸς ἀρ. Τετράγωνον ἔγκοιλον ἐν ᾧ Α
A. Babelon XXXVII. 25 XXVII 2.
Δ. μετριωτάτη.

Εἰκ. ἀριθ. 12.

54. » ↑↑ 2.36 » Ὅμοίως. Ὅμοίως. Δ. μετριωτάτη.
55. » ↑↑ 2.67 » Ὅμοίως. Ὅμοίως. Δ. μετριωτάτη.

Ητοι:	Φαρσάλου	1	Χαλκίδος	29
	Φωκίδος	2	Κορίνθου	2
	Ἱστιαίας	2	Σικυῶνος	15
	Καρύστου	1	Ἄργους	3

Τὰ νομίσματα περιείχοντο ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου, τοῦ ὁποίου — κατ᾽ ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. Νεράτζουλη — ἀπετέλουν ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον, ἡ διάσωσις δὲ ὁλοκλήρου τοῦ εὑρήματος προσδίδει εἰς αὐτὸ ἰδιαιτέραν τινὰ ἀξίαν (Πρβλ Σβορῶνον, Διεθν. Ἐφημ. Νομισματ. Ἀρχαιολ. Τόμ. 1 σ. 367 καὶ 12 σ. 152 κ.τ.λ.).

Ἂν καὶ τὸ εὕρημα δὲν παρουσιάζει τίποτε ἰδιαίτερον οὔτε ὡς πρὸς τὴν σύνθεσίν του οὔτε ὡς πρὸς τὰ νομίσματα καθ᾽ ἑαυτά, πλουτίζει ἐν τούτοις τὴν γνωστὴν σειρὰν τῶν συγχρόνων εὑρημάτων τῆς Πελοποννήσου μὲ ἓν ἀκόμη διαφόρου συστάσεως. (Πλῆρες εὑρετήριον νομισματικῶν εὑρημάτων: Noe Bibliography of Greek Coin Hoards εἰς Numismatic Notes and Monographs ἀριθ. 25). Διότι εἶναι ἴσως τὸ μόνον γνωστὸν ἀπὸ τὰ σύγχρονα εὑρήματα τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον δὲν περιέχει οὐδὲ ἓν τετράδραχμον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἢ τοῦ διαδόχου του, ἢ κανὲν ἀπὸ τὰ δυνάμενα νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς «διεθνῆ» νομίσματα τῆς τότε ἐποχῆς — Ρόδου π. χ. — ὥστε νὰ γίνεται αἰσθητὸς διὰ τῶν ἀνταλλακτικῶν μέσων ὁ ἰσχυρὸς παλμὸς τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου.

Ὁμοίας συστάσεως εὑρήματα ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὀλίγον ἀρχαιότερα ἢ νεώτερα εἶναι τοῦ Ὀρχομενοῦ, τῆς Πελλήνης (Ζούγρας) καὶ τῶν Ἀβῶν τῆς Φωκίδος (Βλ. Noe ἔ. ἀ.). Τὰ νομίσματα τοῦ εὑρήματος ἀνήκουν χρονολογικῶς, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν περιγραφήν, ἐν μέρει εἰς τὸν Ε΄ αἰῶνα, κυρίως τὸν Δ΄, καὶ ἐλάχιστα εἰς τὸν Γ΄, τὸν καθορισμὸν δὲ τοῦ χρόνου τῆς καταχώσεως μᾶς δίδουν τὰ δύο τετρώβολα τῆς Ἱστιαίας, τὰ ὁποῖα συμφώνως πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν των εἶναι τὰ νεώτερα νομίσματα τοῦ εὑρήματος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἶναι ἴσως βέβαιον παρὰ τὰς πενιχρὰς εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τοὺς διαδόχους, ὅτι ἡ Ἱστιαία ἔπαυσε νὰ κόπτῃ νομίσματα τὸ 265 π. Χ. (Head Historia Numorum[2] σελ. 364. Geyer Paulys RE Suppl. IV σελ. 754 καὶ Philologus 1930 LXXXV σελ. 189 κἑ.) ἐπανέλαβε δὲ κατόπιν τὸ 196 π. Χ. μὲ τὰ ἄφθονα καὶ παντοῦ διαδοθέντα τετρώβολα (;) ἠλαττωμένου βάρους καὶ ἠμελημένης πολλάκις τεχνοτροπίας [1].

Ἐπομένως τὰ τετρώβολα τοῦ εὑρήματος ἢ ἐκόπησαν πρὸ τοῦ 265 καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ τελευταῖα τῆς σειρᾶς αὐτῆς ἢ μετὰ τὸ 196 — ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς νέας σειρᾶς. Ἐὰν γίνῃ δεκτὸν τὸ πρῶτον τότε ἐξάγεται ἀβιάστως τὸ χρονολογικὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ κάτοχος τοῦ Θησαυροῦ τὸν κατέχωσε περὶ τὰ μέσα ἢ ὀλίγον μετὰ τὰ μέσα τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος.

Ἐνισχύεται δὲ ἡ χρονολόγησις αὐτὴ καὶ διὰ τῆς ὅλης συνθέσεως τοῦ εὑρήματος, ἡ ὁποία εἶναι ἀνάλογος πρὸς αὐτὴν καὶ ὁμαλή. Αἱ δραχμαὶ π. χ. τῆς Χαλκίδος [2], αἱ ὁποῖαι ἐκόπτοντο μέχρι τοῦ 336 π. Χ. κατὰ τὸν Head (ἔ. ἀ.) ἢ μέχρι τοῦ 313 κατὰ τὸν Babelon (ἔ. ἀ. II. 3, σελ. 190), φαίνονται ἀρχαιότεραι ἀπὸ τὰ τετρώβολα τῆς Ἱστιαίας, διότι παρὰ τὴν παρημελημένην τεχνοτροπίαν των («βαρβαρώτεραι» κατὰ τὸν Head BCM. ἔ. ἀ. σελ. IX καὶ 111) ὅπως εἶναι αἱ ὑπ' ἀριθ. 15 - 19 προδίδουν ἐν τούτοις τὴν χεῖρα καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ τεχνίτου τοῦ Δ΄ π. Χ. αἰῶνος.

Ἐπίσης δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὸ εὕρημα νεώτερα νομίσματα καὶ μάλιστα οὐδὲ ἓν ἀπὸ τὰ κοινότατα τριώβολα τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, τὰ ὁποῖα πλημμυρίζουν ἐνίοτε τὰ μεταγενέστερα εὑρήματα (πβλ. εὕρημα Ζακύνθου, Ζούγρας - Πελλήνης κ.τ.λ.) καθὼς δὲ εἶναι φυσικὸν ἡ τοπικὴ νομισματοκοπία κατὰ κανόνα σχεδὸν ἀντιπροσωπεύεται εἰς ἓν εὕρημα, ἐκτὸς ἐὰν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων νομισμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐκόπτοντο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ εὑρήματος (πβλ. τὰ σύγχρονα περίπου εὑρήματα τῆς Πελοποννήσου, Πατρῶν, Οὔγγρι Ἀχαΐας, Σπάρτης, Τριπόλεως Noe ἔ. ἀ.).

Τὸν τελευταῖον αὐτὸν συλλογισμὸν ἐπιτρέπεται βεβαίως νὰ ἐπικαλούμεθα μόνον, διότι τὸ εὕρημα ἐσώθη ἀκέραιον, ἐφ' ὅσον κανὲν ἀρνητικὸν δεδομένον δὲν εἶναι ἀσφαλὲς ἐπιχείρημα διὰ τὴν ἐξαγωγὴν χρονολογικῶν συμπερασμάτων εἰς ἓν εὕρημα.

---

[1] Εἶναι πιθανόν, ὅτι ἡ Ἱστιαία ὅπως ἴσως καὶ ἡ Ἐρέτρια ἔγιναν ἐπὶ ἓν μικρὸν διάστημα, ἄγνωστον πόσον, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 236 καὶ 230, ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας (Pauly RE ἔ. ἀ. σελ. 445 καὶ 383). Ἀλλὰ ἂν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἔκοψε καὶ νομίσματα δὲν εἶναι βέβαιον, μόνον ὁ Babelon φρονεῖ ὅτι ἡ Ἱστιαία ἔκοπτε καθ' ὅλον τὸν Γ΄ αἰῶνα (Traité ἔ. ἀ. II. 3, σελ. 210 28 - 30).

[2] Εἰς τὸ περίπου σύγχρονον εὕρημα τῆς Ὀλυμπίας χρονολογούμενον ὑπὸ τοῦ Newell 250 καὶ 225 (Numismatic Notes and Monographs ἀριθ. 39) ὑπάρχουν ἐπίσης ὅμοιαι δραχμαί.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ἐν τούτοις ἀνώμαλος σύνθεσις ἑνὸς εὑρήματος δὲν εἶναι ἀδύνατος, διότι αἱ συνθῆκαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ κάτοχος ἑνὸς θησαυροῦ τὸν ἐσχημάτισε ἢ τὸν κατέκρυψε ὀφειλόμεναι εἰς προσωπικοὺς λόγους (πρβλ. Regling: Zeitschrift f. Numismatik XXVI 304 καὶ Newell ἔ. ἀ. σελ. 27) ἢ εἰς τυχαῖα ἐξωτερικὰ γεγονότα (Σβορῶνος ΔΕΝΑ 1912 σελ. 328) εἶναι πολὺ ἐνδεχόμενον νὰ παραπλανήσουν τὸν ἐρευνητήν. Δὲν θὰ ἀπεκλείετο ἑπομένως ἀπολύτως νὰ τοποθετήσωμεν τὰ τετρώβολα τῆς Ἱστιαίας καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Β΄ αἰῶνος, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ τεχνοτροπία των δὲν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ τὸ βάρος των εἶναι ἐμφανῶς ἠλαττωμένον χωρὶς νὰ ἀποκλείεται, ὅτι ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ εἶναι τυχαία ἢ ἤρχισεν ἤδη πολὺ ἐνωρίτερον. (Babelon ἔ. ἀ. σελ. 210) [1].

Ἐν τούτοις ὅμως ἀσφαλέστερον εἶναι, νομίζω, ἂν μέχρι θετικωτέρων δεδομένων, δεχθῶμεν, ὡς τὸ μόνον βέβαιον χρονολογικὸν συμπέρασμα ὅτι τὸ εὕρημα κατεχώσθη μετὰ τὸ 265.

ΕΙΡΗΝΗ ΒΑΡΟΥΧΑ - ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

[1] Ἡ γνώμη μάλιστα αὕτη τοῦ Babelon θὰ ἐνισχύετο καὶ διὰ τῆς συνθέσεως τοῦ εὑρήματος· εἰς τὸ εὕρημα τῆς Ὀλυμπίας ἡ ἀπουσία ἀκριβῶς τοιούτων τετρωβόλων χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Newell ἔ. ἀ. σελ. 18 ὡς ἐπιχείρημα ἐναντίον της.

Τὸ βιβλίον τοῦ Newell Octobols of Histiaea εἰς Numismatic Notes and Monographs ἀρ. 39 ἐξαντληθὲν δὲν ὑπάρχει εἰς Ἑλληνικὰς βιβλιοθήκας καὶ δὲ μοῦ ἦτο προσιτόν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΕΥΡΗΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΠΑΡΟΥ

Παρὰ τὸ χωρίον Νάουσα τῆς Νήσου Πάρου κείμενον εἰς τὰ Β. παράλια αὐτῆς καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν Ἁγία Εἰρήνη ἦλθεν εἰς φῶς κατὰ τὸ 1924 θυσαυρὸς σκυφωτῶν χαλκῶν βυζαντινῶν νομισμάτων τῶν χρόνων τῶν Κομνηνῶν τοῦ ὁποίου ἓν μέρος ἀποτελούμενον ἀπὸ 50 τεμάχια—διότι καθὼς φαίνεται ἀνευρέθησαν περισσότερα—κατεσχέθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἐφόρου Κυκλάδων Δ. Πίππα καὶ παρεδόθη εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον [1]. Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Μανουὴλ Α΄ Κομνηνὸς
1143 - 1180 μ. Χ.

1 ⅄ 27 MAN . . . . Ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος κατ᾽ ἐνώπιον καὶ ἀριστερὰ ἡ Θεοτόκος εὐλογοῦσα αὐτόν. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι πωγωνοφόρος φέρει διάδημα καὶ κρατεῖ μὲ τὴν δεξ. λάβαρον καὶ μὲ τὴν ἀρ. σφαῖραν ἐπὶ τῆς ὁποίας σταυρός. Ἄνω δεξ. ἀπὸ τὴν Παναγίαν Θ.

Ὁ Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου κατ᾽ ἐνώπιον κρατῶν μὲ τὴν ἀριστερὰν εὐαγγέλιον κλειστὸν καὶ μὲ τὴν δεξ. εὐλογῶν. Ἐπάνω ἀπὸ τὰς λαβὰς τοῦ θρόνου ἀστέρες καὶ ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ IC XC. Κύκλος σφαιριδίων.

Wroth. Britisch Museum τύπος 11 σελ. 575. 50.
Ὅμοιον εἰς Numismat. Zeitschrift 1918 Πίν. IX. 14.

⅄ ↑↓ Τὰ εἴκοσι δύο κατωτέρω περιγραφόμενα εἶναι ὅμοια. Ἐκ τούτων τὰ πέντε δίπαιστα, εἰς τὰ δύο ἡ Θεοτόκος δὲν ἵσταται παραλλήλως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Εἰς τὰ πλεῖστα δὲν ὑπάρχει πέριξ τῆς παραστάσεως κύκλος σφαιριδίων καὶ ἡ ἐπιγραφὴ—MAN—διακρίνεται μόνον ἐπὶ ἑνός.

2 - 10 ⅄ Ἐννέα ὅμοια.

11 - 16 ⅄ Ἓξ ὅμοια δίπαιστα.

[1] Περὶ τὴν θέσιν ὅπου εἶχε καταχωσθῆ τὸ εὕρημα ἀνευρέθησαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν γείτονος χωρικοῦ «μαρμάρινα καντήλια». Περὶ τὰ 200 δὲ μέτρα περίπου ἀνατολικῶς τῆς θέσεως ταύτης καὶ ἀριστερὰ τῆς σημερινῆς ὁδοῦ ἥτις βαίνει ἐκ τῆς Παροικίας πρὸς τὴν Νάουσαν παρὰ τὸ 6ον χιλιόμετρον, μικρὰ σκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνευρέθησαν πέντε ἀρχαῖοι τάφοι, κατέδειξεν, ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς τόπος ταφῆς ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ ἴσως καὶ ἀργότερον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

17-20 ↑ Τέσσαρα ὅμοια δίπαιστα.

21 ↑ Ὅμοιον δίπαιστον. Ἐφθαρμένον.

22 ↑ Ὅμοιον (:) Ὅμοιον (;) Ἐφθαρμένον.

23 ↑ Ὅμοιον (:) δίπαιστον. Ὅμοιον (;) Χωρὶς ἀστέρας.

24 ↑ 27 ΜΑΝΘΗΛ ΔЄ ΣΠΟΤΗΣ Ὁ Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου κατ᾽ ἐνώπιον ὅπως καὶ εἰς τὸ ὑπ᾽ ἀρ. 1. Ἄνωθεν τῶν λαβῶν δεξ. καὶ ἀρ. ἀστέρες. Δίπαιστον.

Ὁ αὐτοκράτωρ μὲ διάδημα καὶ βασιλικὴν περιβολὴν ἱστάμενος κατ᾽ ἐνώπιον κρατῶν μὲ τὴν δεξ. μακρὸν σταυρὸν καὶ μὲ τὴν ἀρ. σφαῖραν φέρουσαν σταυρόν.

Br. Mus. Τύπος 11 σελ. 575 ἀρ. 48.

25 ↑ 27 ΜΑΝΘΗΛ ΔЄΣΠΟΤΗΣ Ἡ Παναγία καθημένη ἐπὶ θρόνου κατ᾽ ἐνώπιον, κρατοῦσα τὸ βρέφος ἐπὶ τῶν γονάτων. Ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς Μ [Θ͞Υ͞]. Κύκλος σφαιριδίων.

↑ ↓ Ὁ αὐτοκράτωρ μὲ διάδημα καὶ τὴν συνήθη βασιλικὴν περιβολὴν ἱστάμενος κατ᾽ ἐνώπιον καὶ κρατῶν μὲ τὴν δεξ. λάβαρον καὶ μὲ τὴν ἀρ. εἴλημα (;) Διπλὸς κύκλος σφαιριδίων. Δίπαιστον.

Br. Mus. Pl. LXX. 7. Sabatier II Pl. LVI. 8.

Ἰσαάκιος Β΄ Ἄγγελος.
1185 - 1195 μ. Χ.

26 ↑ 25 [ΙCΑΑΚΙΟ]C ΔЄC Ἡ Παναγία καθημένη ἐπὶ θρόνου κατ᾽ ἐνώπιον κρατοῦσα τὸ βρέφος ἐπὶ τῶν γονάτων. Ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς Μ͞Η͞Ρ Θ͞Υ͞

↑ ↓ ΠΟ

Τ

Η

Ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος κατ᾽ ἐνώπιον κρατῶν μὲ τὴν δεξ. μακρὸν σταυρὸν καὶ μὲ τὴν ἀρ. εἴλημα. Ἐπάνω εἰς τὸ πεδίον δεξ. ἡ χεὶρ τοῦ θεοῦ εὐλογοῦσα.

Br. Mus. τύπος 4 Pl. LXXII. 5.

27 ↑ 28 Ὅμοιον. Ὁ αὐτοκράτωρ κρατεῖ μὲ τὴν ἀρ. εἴλημα ἀνεπτυγμένον (:) [1]. Ὁμοίως.

[1] Εἰς τὸν Κατάλογον τοῦ Βρετ. Μουσείου περιγράφεται τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀρ. χειρὸς ὡς ξίφος ἐντὸς θήκης, εἰς δὲ τὸν Sabatier ὡς εἴλημα. μὲ αὐτὸν δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ Κ. Κωνσταντόπουλος ΔΕΝΑ 14 (σελ. 71).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

↑↓	26 Ὅμοια δύο· ὁ αὐτοκράτωρ κρατεῖ εἰς τὴν ἀρ. εἴλημα.	Ὁμοίως.
29-30	Ὅμοια δύο μὲ εἴλημα (;) εἰς τὴν ἀρ.	
31-32	25 Ὅμοια δύο μὲ εἴλημα IC ΔЄC A Π I ¨I¨ H C	Ὁμοίως. Δίπαιστα.
	Brit. Mus. Pl. LXXII. 6.	
33 ↑↓	Ὅμοιον. Εἰς τὸ πεδίον ἀριστερὰ ἀστήρ.	Ὁμοίως.
	Brit. Mus. σελ. 593. 26.	

Ἰσαάκιος Β΄ (;).

34	Προτομὴ αὐτοκράτορος κρατοῦντος μὲ τὴν ἀρ. εἴλημα. Δεξ. ἄνω A.	Ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου (;) Δεξιὰ ἄνω Θ̄[V].
36 ↑↓	25 Ὁ αὐτοκράτωρ ἱστάμενος κατ᾽ ἐνώπιον· δεξ. ὁ Ἅγιος Γεώργιος (;)· ἐπίσης κατ᾽ ἐνώπιον κρατῶν μὲ τὴν δεξ. μακρὸν διπλὸν σταυρὸν καὶ μὲ τὴν ἀρ. ξίφος.	Ἡ Θεοτόκος κατ᾽ ἐνώπιον καθημένη ἐπὶ θρόνου (;). Δίπαιστον ἐφθαρμένον.
	Br. Mus. τύπος 3.	

Ἀλέξιος Γ΄ Ἄγγελος Κομνηνός.

1195 - 1203 μ. Χ.

37	26 Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος ἱστάμενοι κατ᾽ ἐνώπιον μὲ διαδήματα καὶ βασιλικὴν περιβολήν, φέροντες εἰς	ΚЄ [ΒΟΗ]ΘЄΙ πέριξ καὶ Ī C X̄C ἑκατέρωθεν προτομῆς Χριστοῦ παιδός.

Ὁ Kubitschek (Numismat. Zeitschrift 55 1918 σελ. 56 νομίζει, ὅτι καὶ αἱ δύο ἑρμηνεῖαι εἶναι λανθασμέναι χωρὶς νὰ προτείνει καὶ καμμίαν ἄλλην ὀρθήν. Ὑπάρχει βεβαίως μία διαφορὰ ἐπὶ μερικῶν νομισμάτων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς ξίφος. Ἀλλὰ ἐκ τῆς ὅλης βυζαντινῆς εἰκονογραφίας εἰς τὴν ὁποίαν ὁ αὐτοκράτωρ παρίσταται κρατῶν εἴλημα πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων (Βλ. Λάμπρου Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Α΄ σελ. 63) φαίνεται ὀρθοτέρα ἡ γνώμη τοῦ Sabatier.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

	τὸ μέσον σφαίραν μὲ σταυρόν. Ὁ ἀρ. ἱστάμενος αὐτοκράτωρ κρατεῖ μὲ τὴν δεξ. λάβαρον καὶ ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος μὲ τὴν ἀρ. φέρων καὶ στέφανον δόξης περὶ τὴν κεφαλήν. Brit. Mus. Pl. LXXIII. 7,	
38 Ⱥ 26	[ΑΛΕΞΙΩ] ΘΩΚ . . . Ὅμοιον.	Ὅμοιον ἐφθαρμένον.
39-40 Ⱥ	Ὅμοια δύο . . . . . Θ K N	Ὁμοίως.
41 Ⱥ 28	Ὅμοιον δίπαιστον.	. R . . . . . Η Θ Є Ι IC XC Ὅμοιον. Δίπαιστον.
42-46 Ⱥ	Ὅμοια πέντε.	ΚЄ ΒΟ . . . IC XC Δίπαιστα.
47 Ⱥ 26	Ὅμοιον. Μεταξὺ τῶν μορφῶν δύο ἀστέρες. Δίπαιστον. Brit. Mus. σελ. 604. 49.	Ὅμοιον.
48 Ⱥ	Ὁμοίως.	Ὁμοίως.
49-50 Ⱥ	Ὅμοια δύο ἐφθαρμένα.	

Ἦτοι: 25 Μανουὴλ Α΄, 11 Ἰσαακίου Β΄, καὶ 14 Ἀλεξίου Γ΄.

Ὅλα τὰ νομίσματα εἶναι ἀπὸ διαφορετικὰς σφραγῖδας μὲ καταφανῆ ἀμέλειαν καὶ κατὰ τὴν χάραξιν καὶ κατὰ τὴν ἀποτύπωσιν ἐπὶ τοῦ πετάλου, τὸ ὁποῖον ἐπίσης συχνὰ εἶναι πολὺ ἀκανόνιστον εἰς τὴν περιφέρειαν. Ἐλάχισται ἐπιγραφαὶ διακρίνονται ἡ τεχνοτροπία δὲ ἀρκετῶν νομισμάτων εἶναι τελείως βαρβαρότεχνος καὶ μόνον οἱ ἄξονες τῶν παραστάσεων τῶν δύο ὄψεων εἶναι σταθερῶς ἀντίθετοι μέν, ἀλλὰ παράλληλοι, τὸ ὁποῖον ὀφείλεται βεβαίως εἰς τὴν ἐπικράτησιν ὡρισμένων τεχνικῶν μέσων. Χαρακτηριστικὸν τοῦ εὑρήματος εἶναι πρῶτον: ὅτι εἰς τὰ νομίσματα τοῦ Μανουὴλ Α΄ μὲ τὸν Χριστὸν καθήμενον ἐπικρατεῖ ἡ παραλλαγὴ μὲ τοὺς ἀστέρας ἄνωθεν τῶν λαβῶν τοῦ θρόνου καὶ δεύτερον: ἡ παντελὴς ἔλλειψις νομισμάτων τοῦ Ἀνδρονίκου, διακοπτομένης οὕτω τῆς σειρᾶς ἀπὸ τοῦ Μανουὴλ Α΄ μέχρι τοῦ Ἀλεξίου Γ΄. Ὅτι ἡ διακοπὴ αὕτη δὲν εἶναι τυχαία ἢ ἀποτέλεσμα τῆς ἀτελοῦς διασώσεως τοῦ εὑρήματος ἀποδεικνύεται ἐκ τριῶν ἄλλων εὑρημάτων τῆς αὐτῆς ἀπολύτως συστάσεως εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίσης παρατηρεῖται. Τὸ ἓν ἐκ τούτων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

— ἀγνώστου προελεύσεως — ἐνεφανίσθη εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Βιέννης τὸ 1917 καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Kubitschek ἔ. ἀ., τὰ δὲ δύο ἄλλα προερχόμενα ἀπὸ τὰς νήσους Ἀμοργὸν (91 τεμάχια) καὶ Θήραν (449) εὑρίσκονται εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Κ. Κωνσταντοπούλου (Διεθ. Ἐφημ. Νομισμ. Ἀρχαιολογίας Τόμ. 13. 1911 σελ. 71 καὶ τὸ δεύτερον αὐτόθι τόμος 15. 1913 σελ. 71).

Ἡ ὁμοιότης τῶν τεσσάρων εὑρημάτων εἶναι καταφανὴς ὄχι μόνον εἰς τὸ σύνολον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν καθέκαστα νομισμάτων.

Ἡ ἐξήγησις τῆς ἀπουσίας τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀνδρονίκου ὀφείλεται ἴσως εἰς κυκλοφοριακοὺς ἢ ἄλλους ἀγνώστους λόγους τῆς διοικήσεως τοῦ νομισματοκοπείου ἢ εἰς τὴν σπανιότητα τῶν νομισμάτων ἕνεκα τῆς μικρᾶς διαρκείας τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου (1183 - 1185 μ. Χ.). Καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης, ὅταν ὁ λαὸς τοῦ Βυζαντίου τὸν ἐξεθρόνισεν ἐλεηλάτησεν εἰς τὰ «χρυσοπλύσια» τῶν ἀνακτόρων ὄχι μόνον νομίσματα, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ποσότητα χρυσοῦ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ πρὶν προφθάσει νὰ ἀποτυπωθῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ μορφὴ τοῦ περιπετειώδους αὐτοῦ αὐτοκράτορος (Βλ. Miller Revue Numismatique 1866. 40).

Τὰ τέσσαρα αὐτὰ ὅμοια εὑρήματα σκυφωτῶν νομισμάτων τῶν Κομνηνῶν εἶναι καὶ τὰ μόνα γνωστὰ ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καθόσον τοὐλάχιστον γνωρίζω [1]. Ὑπάρχουν βεβαίως σύγχρονα βυζαντινὰ εὑρήματα μὲ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Τρία μάλιστα ἀπέκτησε τελευταίως τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ δύο προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ εὑρέθησαν ὑπὸ ἐργατῶν κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῆς Ἑταιρείας Οὖλεν· τὸ ἓν ἀποτελούμενον ἀπὸ 362 χαλκᾶ τοῦ Μανουὴλ Α΄ Κομνηνοῦ (BMC. Pl. LXX. 13. 17. 19) εἰς τὴν λίμνην τοῦ Μαραθῶνος, τὸ δὲ ἄλλο ἀπὸ 87 ὅμοια εἰς τὴν θέσιν Καλέντζη. Τὸ τρίτον προερχόμενον ἀπὸ τὸ Κασαρέλλι τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 150 νομίσματα Κομνηνῶν, ἤτοι: 5 Ἰωάννου Β΄ (BMC. Pl. LXVIII. 11. 12), 44 τοῦ Μανουὴλ Α΄ (BMC. Pl. LXX. 17. 18), τρία τοῦ Ἀνδρονίκου Α΄ (BMC. Pl. LXXI. 13), ὀκτὼ τοῦ Ἰσαακίου Β΄ (BMC. LXXII. 14), ἓν παλαιὸν κουφικὸν καὶ 25 ὅμοια Κομνηνῶν ἐφθαρμένα [2]. Ὅλα ὅμως τὰ εὑρήματα αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἐκ μικρῶν ὄχι σκυφωτῶν νομισμάτων, ὥστε διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω τέσσαρα ὅμοια.

Εὕρημα ἀπὸ σειρὰν χαλκῶν σκυφωτῶν νομισμάτων τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, προερχόμενον ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Βόλγα εἰς τὰ παράλια τῆς Μαύρης Θαλάσσης.

---

[1] Τελευταίως περιῆλθεν εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον καὶ ἄλλο προφανῶς ὅμοιον εὕρημα, ἀγνώστου προελεύσεως ἀποτελούμενον ἐκ 790 τεμαχίων, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμελετήθη εἰσέτι.

[2] Τελευταίως ἐγένετο καὶ ἄλλο ὅμοιον εὕρημα ἐκ χιλίων περίπου νομισμάτων εἰς τὸν Ὠρεὸν τῆς Εὐβοίας, προφανῶς τῶν χρόνων τῆς καταλήψεως τοῦ Ὠρεοῦ ὑπὸ τῶν Βενετῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀναφέρει ὁ Baner εἰς Zeit f. Numism. XXXV. 1929 σελ. 278, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκρισις διότι δὲν τὰ περιγράφει.

Ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς καταχώσεως τοῦ εὑρήματος, τῆς ὁποίας τὴν ἀναζήτησιν προκαλεῖ ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἄλλων ὁμοίων, εἶναι ἴσως δυνατὸν νὰ καθορισθοῦν ἀβίαστα καὶ μὲ κάποιαν πιθανότητα. Ἐφ' ὅσον δηλ. ὄχι μόνον εἰς τὸ εὕρημα τῆς Πάρου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα, τὰ νεώτερα νομίσματα εἶναι τοῦ Ἀλεξίου Γ΄ (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ εὕρημα τῆς Ἀμοργοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει καὶ ἓν νόμισμα τοῦ Θεοδώρου Κομνηνοῦ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἑλλάδος 1222 - 1230 μ. Χ. Κωνσταντόπουλος ἔ. ἀ. σελ. 72), ὁ ὁποῖος τελευταῖος ἔκοψε νομίσματα πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204 μ. Χ.), εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, — χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ τυχαία σύμπτωσις — ὅτι δὲν παρῆλθε τόσον μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέχρι τῆς καταχώσεως τοῦ εὑρήματος, ὥστε νὰ κυκλοφορήσουν εἰς τὰ νησιὰ καὶ ἄλλα νομίσματα.

Εἶναι ἑπομένως πολὺ πιθανόν, ὅτι ἡ ἀνώμαλος κατάστασις, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ κατάληψις τῶν νήσων ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἢ ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας ἕνεκα τῆς μεγάλης δράσεως διαφόρων πειρατῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (Μίλλερ, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας Ἑλλ. μετάφρ. Λάμπρου σελ. 221 κέ.) ἠνάγκασαν τὸν κάτοχον τοῦ θησαυροῦ νὰ ζητήσῃ νὰ τὸν ἀσφαλίσῃ ὑπὸ τὰ χώματα τοῦ ἀγροῦ του εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος.

ΕΙΡΗΝΗ ΒΑΡΟΥΧΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΔΗΛΙΑΚΟΝ ΨΗΦΙΣΜΑ

Κατωτέρω δημοσιεύω ἐπιγραφήν, ἧς μνεία σύντομος ἔγινεν ἤδη ἐν BCH, L, 1926 σελ. 586. Ἐκτενέστερον δὲ λόγον περὶ αὐτῆς ποιεῖται ὁ κ. R. Vallois, Topographie délienne σελ. 208 κέ. (BCH, LIII, 1929 σελ. 185-385).

Πλὰξ ὀρθογώνιος λευκοῦ μαρμάρου ἐνσφηνωμένη ἐντὸς τοῦ ἐκ γρανίτου ἀδρομερῶς παραλληλεπιπέδου βάθρου αὐτῆς κατὰ χώραν ὑπάρχουσα, ἀλλ' ἔχουσα ἀποτελέσει μεταγενεστέρως τὴν κατάληξιν τοίχου καταστήματος καταστραφέντος πιθανώτατα τὸ 69 π. Χ., ἀνατολικῶς τῆς Μινῴας Κρήνης εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου μέτρων Β-ΒΑ τῆς ΒΑ γωνίας τῆς στοᾶς τοῦ Ἀντιγόνου, εἰς τὸ ἀνώτερον πλευρὸν τῆς Α τοῦ περιβόλου τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος χωρούσης ὁδοῦ. Ἀπεκαλύφθη κατὰ τὰς γενομένας τὸ 1925 κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἀνασκαφὰς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων τῶν Κυκλάδων Λημοσθ. Πίππα κάτωθεν τῆς πρώτης ἀντηρίδος τοῦ τείχους τοῦ Τριαρίου· ὕψος 0.66, πλάτος 0.33-0.35, πάχος 0.16 τοῦ βάθρου μέγισται διαστάσεις: ὕψος 0.37, πλάτος 0.95, πάχος 0.55.

Ἡ ἐνεπίγραφος ὄψις διατηρεῖται καλῶς πλὴν κατὰ τὰ πλάγια καὶ κατ' ὀλίγα μέρη, ὅπου ὑπάρχουν κτυπήματα σφύρας πρὸς ὑποδοχὴν ἴσως τοῦ κονιάματος. Τῶν γραμμάτων ἐπιμελῶς κεχαραγμένων ὕψος 0.007-0.01, διάστιχος ἀπόστασις 0.005, διαγραμμάτιος 0.005.

Ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμω[ι
Τηλέμνηστος Ἀριστείδου εἶ
πεν· ὅπως εἰς τὸ λοιπὸν διαμέ[ν]ε[ι
ὁ τόπος καθαρὸς ὢν ὁ π[ρὸ]ς τῶι [Διο-
νύσωι καὶ μηθεὶς ἐμ[β]άλλει εἰς τὸν
ἀ]νακαθαρθέντα τόπον, μηδ' ε[ἰς τὸ
τ[έ]μενος τὸ τῆς Λητοῦς, [μή]τ[ε κό-
προ]ν, μήτε σποδόν, μήτε [ἄλλο μη-
δέ]ν· δεδόχθαι τεῖι βουλεῖι καὶ τῶι δή-
μωι· ἐάν τις ἁλί[σ]κηται τούτ[ων τι
ποιῶν ἐξουσίαν εἶναι τῶι λαβόντ[ι
καὶ ἀπάγειν καὶ εἰσαγγέλλειν πρὸ[ς
τὴν βουλήν· τὴν δὲ βουλὴν τὸμ μὲν
δοῦλον μαστιγοῦν ἐν τῶι κύφων[ι
πλ[ηγα]ῖς πεντήκοντα, τὸν δὲ ἐλεύθ[ε-
ρον ζημιοῦν δραχμαῖς [δ]έκα καὶ πρά[τ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τειν ἀ̣νεύθυνον οὖσαν καὶ διδόνα[ι
τοῦ ἀρ]γυρίου τὸ μὲν ἥμ̣ισυ τοῖς ἱερ-
οποιοῖς, τὸ δὲ ἥμυσυ τῶι εἰσανγείλα-
ντι· τὸ δὲ ψ]ήφισμα τόδε ἀναγράψαν-
τας τοὺ]ς βουλευτὰς εἰς στήλην στ-
ῆσαι π[αρ]ὰ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου, τὸ
δ' ἀ]νάλωμα δοῦναι τοὺς ταμίας
Τ[λ]ηπόλεμον καὶ Νίκαρχον. Ἀνφιθάλης
Πράξωνος ἐπεψήφισεν.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶναι τὸ σύνηθες τῶν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος ἐπιγραφῶν (βλέπε καὶ κατωτέρω).

Στίχ. 3. ***διαμέ[νει . .*** ἡ συμπλήρωσις μὲ ει ἀντὶ ηι φανερὴ καὶ ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ 5: ***ἐμβάλλει*** ἄλλως δὲ ἡ γραφὴ αὕτη εἶναι ἡ συνήθης γραφὴ τῶν χρόνων ἐν Δήλῳ.

Στίχ. 7-8. ***μ]ήτ[ε κό]|[προ]ν.*** Ἐκ τοῦ 7ου στίχου λείπουν κατὰ τὸ τέλος ἀκριβῶς δύο γράμματα, τρία δ' ἐκ τοῦ 8ου κατὰ τὴν ἀρχήν· ἄλλως δὲ νομίζω ὅτι ἡ ὁριζοντία γραμμὴ τοῦ Γ διακρίνεται ἐπὶ τοῦ λίθου.

Στίχ. 10. ***τού[των τι]|ποιῶν.*** Τὸ ***ποιῶν*** εἰκάζεται μᾶλλον ἢ ἀναγινώσκεται, ἀλλ' ὅμως ἀσφαλῶς· βλέπε O.G.I.S., 483171.

Στίχ. 19-20. ***ἱερο|ποιοῖς***· μολονότι λίαν δυσδιάκριτον, ἀλλ' ὅμως ἀσφαλὲς πλὴν ἴσως τοῦ οὐχὶ κατὰ συλλαβὴν χωρισμοῦ.

Στίχ. 22. ***π[αρ]ὰ τὸν βωμόν***· ἡ συμπλήρωσις παρὰ R. Vallois αὐτ. σ. 208.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι σημαντικὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν τοπογραφίαν τῆς Δήλου, δι' ἣν ἐχρησιμοποιήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ κ. R. Vallois, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 208 κέ. Ἄλλως ὅμως καὶ ὡς lex sacra προνοοῦσα διὰ τὴν καθαριότητα ἱερῶν τόπων καὶ θέτουσα κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῶν διατάξεων αὐτῆς εἶναι ἐνδιαφέρουσα [1].

Ὡς ἀκριβὴς χρονολόγησις τῆς ἐπιγραφῆς, γνωστοῦ ὄντος τοῦ ἔτους τῆς συναρχίας τῶν ταμιῶν Τληπολέμου καὶ Νικάρχου, μᾶς παρέχεται τὸ ἔτος 202 π. Χ. πρβλ. Th. Homolle, Archives de l'Intendance sacrée à Délos, 87 καὶ 108, Inscriptions de Délos ἀριθ. 396 B στίχ. 28 (καὶ τὴν σχετικὴν σημείωσιν τοῦ ἐκδότου F. Durrbach), 442, B, 17,53 κ. ἄ.

Οὕτως ὅμως παρέχονται νέα στοιχεῖα διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἐπιγραφῆς ***Τηλεμνήστου (II) υἱοῦ τοῦ Ἀριστείδου,*** ὅστις κατὰ τὰ φαινό-

[1] Ἄλλα ψηφίσματα τῶν χρόνων τῆς Δηλιακῆς ἀνεξαρτησίας δυνάμενα ὁμοίως νὰ χαρακτηρισθοῦν εἶναι ἐν I.G. XI, 1030-1032· ὁμοίως ἀνέκδοτος ἔτι ἐπιγρσφὴ ἐν τῷ Μουσείῳ Δήλου (BCH, L, 1926 σ. 568). Γενικώτερον δὲ τῶν ὁμοίων χρόνων ὡς tituli sacri δημοσιεύονται αὐτόθι αἱ ἐπιγραφαὶ 1290-1306.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

μενα ὑπῆρξε σημαντικὴ προσωπικότης εἰς τὰ δημόσια πράγματα τῆς Δήλου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β΄ π. Χ. αἰῶνος.

Μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο [1] εἰσηγηθεὶς ψηφίσματα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 190-172 ἐμφανιζόμενος διὰ πρώτην φορὰν τὸ 192 ὡς ἐνοικιαστὴς οἰκίας ἀνηκούσης εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἦτο ἔγγονος τοῦ Τηλεμνήστου (Ι) Ἀριστείδου εἰσηγηθέντος ἐπίσης ὡρισμένα ψηφίσματα καὶ ἀποθανόντος μεταξὺ 224-219. Μολονότι τὸ ὄνομα Τηλέμνηστος εἶναι λίαν σύνηθες ἐν Δήλῳ, θεωρῶ ὅτι ὁ εἰσηγητὴς τοῦ νῦν δημοσιευομένου ψηφίσματος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἱεροκήρυκα Τηλέμνηστον τῶν ἐτῶν 200 καὶ 180 π. Χ. διότι καὶ χρονολογικῶς ὑπάρχει συμφωνία καὶ ἄλλως ἡ οἰκογένεια τούτου εὑρίσκεται ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ζωὴν τῆς νήσου αἵτινες ἄλλως ἐν Δήλῳ εἶναι ἀναπόσπαστοι [2]. Ἐὰν ὁ ταυτισμὸς οὗτος ἔχῃ ὀρθῶς παρέχεται καὶ ἄλλο τεκμήριον ὅτι ἡ δρᾶσις τοῦ ἀνδρὸς δέον νὰ ἀναβιβασθῇ κατὰ δεκαετίαν τοὐλάχιστον, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 202 π. Χ. καθ' ἃ διδάσκει ἡ προκειμένη ἐπιγραφή.

Κατὰ τὸ σχῆμα δ' ἐξ ἄλλου τῶν γραμμάτων ἐξεταζομένη ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει εἰς τὸν δεύτερον τύπον γραφῆς ἐκ τῶν τεσσάρων τοὺς ὁποίους διέκρινεν ὁ κ. P. Roussel ἐξετάζων τὰ μὲ εἰσηγητὴν Τελέμνηστον Ἀριστείδου δηλιακὰ ψηφίσματα [3].

Στίχ. 4. ***ὁ τόπος . . ὁ πρὸς τῶι Διονύσωι.*** Ἡ ἔκφρασις σημαίνει ὅ τι καὶ κατωτέρω (στίχ. 22) ***τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου.*** Τὴν διονυσιακὴν λατρείαν [4] δυνάμεθα λεπτομερῶς νὰ παρακολουθήσωμεν ἐν Δήλῳ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς δηλιακῆς ἀνεξαρτησίας (317-166 π. Χ.). Μνημεῖα ἐπίσης σχετικὰ δὲν διετηρήθησαν ὀλίγα [5]. Ἀλλ' ἡ ὕπαρξις ἰδίου ναοῦ τοῦ Διονύσου εἶναι λίαν ἀμφίβολος ἐν Δήλῳ [6]. Τὴν αὐτὴν ὅμως ἔκφρασιν ἔχομεν καὶ εἰς λόγον ἱεροποιῶν τοῦ ἔτους 281 π. Χ. ἐν I.G. XI, 159, A, στίχ. 44: ἐπὶ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου λίθους ἐνέγκασι [7]...

---

[1] I.G. XI, 751 (σημείωσις) M. Lacroix, Une famille de Délos (ἐν REG, XXIX, 1916 σελ. 188-237) σελ. 212.

[2] Ἱεροκήρυξ πιθανώτατα ἦν κατὰ τὸ 224 ὁ Τηλέμ. (Ι) Ἀριστείδου κατὰ τὴν γνώμην τοῦ κ. P. Roussel IG, XI, 683. Τοῦ θρησκευτικοῦ δ' ὁμοίως περιεχομένου ψηφίσματος ἐν IG, XI, 1032 εἰσηγητὴς εἶναι ὁ Τηλέμ. (ΙΙ) Ἀριστείδου.

[3] BCH, XXXI, 1907, σελ. 366· τῶν τεσσάρων τούτων τύπων μόνον ὁ πρῶτος ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Τελεμνήστου (Ι) Ἀριστείδου· τοῦ ἰδίου αὐτ. XXXIV σελ. 375.

[4] Βλέπε BCH, XXXI, 1907, σελ. 498 κέ. (L. Bizard). — P. Roussel, Délos, colonie athénienne σελ. 233 κέ. — R. Vallois, Le bas-relief de bronze de Délos (ἐν BCH, XLV, 1921 σελ. 242-269) σελ. 262 κέ., τοῦ αὐτοῦ, L'agalme de Dionysies ἐν BCH, XLVI, 1922 σελ. 44-112. Διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων τελουμένην κατὰ τὸν μῆνα Γαλαξιῶνα, ἤτοι τὸν ἀττικὸν Ἐλαφηβολιῶνα, κατὰ τοὺς μετὰ τὸ 166 π. Χ. χρόνους, βλέπε ἰδίᾳ M. P. Nilsson, Griechische Feste σελ. 280 κέ. καὶ R. Vallois, l'agalme . . . ἔνθ' ἀνωτ.

[5] BCH, XXXI 498 κέ., 504 κέ.

[6] P. Roussel, ἔνθ' ἀνωτ. — R. Valloi BCH XLV σελ. 262 σημ. 2 καὶ XLVI σελ. 103 σημ. 1.

[7] Ἴσως εἰς τὸν ἴδιον βωμὸν ἀφορᾷ καὶ τὸ I.G. XI 154, A στ. 45: τὸ τειχίον τὸ παρὰ τὸν βωμὸν πεσὸν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ἡ ταύτισις οὐδαμῶς δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ, μολονότι παλαιότερον ὁ Vallois τοῦτον τὸν βωμὸν θεωρεῖ πλησίον τῆς δεξαμενῆς τοῦ θεάτρου κείμενον· BCH, XLV σελ. 262 σημ. 2 καὶ XLVI σελ. 103).

Νῦν ἡ θέσις τοῦ βωμοῦ τούτου τῶν ἐπιγραφῶν καθορίζεται ἀκριβῶς. Περίπου 25 μ. νοτίως τῆς νῦν δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς ὑπάρχει τὸ γνωστὸν διονυσιακὸν οἰκοδόμημα [1] ὡς chapelle [2] ἢ niche [3] χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῶν πραγματευθέντων περὶ αὐτοῦ· ἐπὶ τῆς δεξιᾶς προεκτάσεως τοῦ προσθίου τούτου τοίχου εὑρίσκεται τὸ διὰ τὴν χορηγικὴν αὐτοῦ νίκην ἀνάθημα τοῦ Καρυστίου υἱοῦ τοῦ Ἀσβήλου χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δ΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ γ΄ π. Χ. αἰῶνος· τοῦτο ὁ δημοσιεύσας [4] L. Bizard μὴ ὄντος τοῦ οἰκοδομήματος παλαιοτέρου τοῦ τέλους τοῦ β΄ αἰῶνος θεωρεῖ ἐγγύθεν μετατεθὲν καὶ σταθὲν ὅπου νῦν εὑρίσκεται [5]. Ἀλλ' ἐκ τῶν θεμελίων τοῦ οἰκοδομήματος ἀνεσύρθησαν διονυσιακὰ ἀφιερώματα καὶ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων [6]. Ὅτι λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐτελεῖτο διονυσιακὴ λατρεία κατὰ τὸν τόπον ὅπου νῦν τοῦτο τὸ διονυσιακὸν οἰκοδόμημα εἶναι φανερόν, αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐν προγενεστέρᾳ μορφῇ τὸν «βωμὸν» τῶν ἐπιγραφῶν ἢ συνεχίζει τὸν προορισμὸν τούτου.

Ἄλλως δὲ τὸ σχῆμα [7] τοῦ οἰκοδομήματος, ἐπίμηκες ὀρθογώνιον μὲ ἀνοικτὴν τὴν δυτικὴν μακράν, πλευρὰν κλειομένην δὲ κατ' ὀλίγον μόνον εἰς τὰ ἄκρα καμπτομένων καὶ προεκτεινομένων ἐπὶ ταύτης τῶν τοίχων τῶν στενῶν πλευρῶν, τὸ σχῆμα τοῦτο πολὺ ὀλίγον ἀνταποκρίνεται πρὸς ναόν, ὅστις προϋποθέτει λατρευτικὸν ἄγαλμα ἐντὸς αὐτοῦ· πιθανώτατα ὅμως τὸ λατρευτικὸν ἄγαλμα τοῦ Διονύσου ἐφυλάσσετο ἐντὸς τοῦ Ἀρτεμισίου [8].

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ ἐπιγραφὴ κεῖται κατὰ χώραν ὁριζομένην «παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου» εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ πλησίον διονυσιακὸν λατρευτικὸν κέντρον τοὐλάχιστον κατὰ παλαιοτέραν του μορφὴν ἀποτελεῖ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου τῶν ἐπιγραφῶν· ἀλλὰ καὶ ὡς νῦν ἔχει δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βωμὸς ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπίθανον, ὅτι ἀπετέλεσέ ποτε ναόν [9].

ἀνελοῦ[σιν] | ΗΗ, καθότι ἡ δαπάνη αὕτη ἀναφέρεται ἀμέσως μετ' ἄλλην τοῦ Λητῴου ἤτοι ἀκριβῶς καθ' ἣν σχέσιν καὶ ἐν τῷ δημοσιευομένῳ ψηφίσματι ἀναγράφονται ὁ βωμὸς τοῦ Διονύσου καὶ τὸ Λητῷον.

[1] L. Bizard, BCH, XXXI, 1907 σελ. 498 P. Roussel αὐτόθι.

[2] P. Roussel αὐτ., R. Vallois αὐτ.

[3] L. Bizard, αὐτ.

[4] L. Bizard ἔνθ' ἀνωτ. σ. 504 κέ.· ἡ ἐπιγραφὴ ἐν BCH, XXXI, 1907 σ. 430 ἀριθ. 22 (= I.G. XI, 1448).

[5] Αὐτ. σελ. 502.

[6] Αὐτ. σελ. 502.

[7] L. Bizart, αὐτ. σελ. 498 κέ.

[8] R. Vallois, BCH, XLV, 1921 σελ. 262 καὶ σημ. 2.

[9] Πρβλ. R. Vallois BCH, LIII 208 tout vestige de l'autel de Dionysos ayant dispqaru, on pense qu'il a été remplacé par un petit sanctuaire voisin au Sud qui était déjà conzu.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Στίχ. 6. ***ἀ]νακαθαρθέντα τόπον*** πρβλ. ἐν δηλιακαῖς ἐπιγραφαῖς: I.G. XI, 156, A, 33 τὸν χοῦν ἀνακαθάρασι· αὐτ. 158, A, 83 τὴν κόπρον τῶν περιστερῶν ἀνακαθάρασι· Inscript. de Délos 372, A, 82: τοῖς ἀνακαθάρασι τὸ ἱερόν· πρβλ. καὶ μὴ δηλιακάς: OGIS (Πέργαμον), 483$_{79}$ ὁμοίως Michel, Recueil 589 στίχ. 64.

Στίχ. 7. ***τὸ τέμενος τὸ τῆς Λητοῦς.*** Τοῦτο ὁριστικῶς πλέον καθώρισεν ὁ κ. R. Vallois ἐν BCH, LIII, 1929 σελ. 205 κέ.

Στίχ. 8. ***μήτε κόπρον*** πρβλ. P. Roussel, Cultes égypt. σελ. 71 (=I.G. XI, 1299) σελ. 18 ὁ γὰρ τό πως οὗτος ἦν κόπρου μεστός, I.G. XI, 158, A, 83: τὴν κόπρον τῶν περιστερῶν ἀνακαθάρασι. Syll^3 500,40 κέ.: μὴ ἐξεῖναι [μηδενὶ μήτε] χοῦν κα|[ταβά]λλειν μήτε ἄλλο [μηδὲν] μήτε κοπρῶ|ν[α ἔχειν . . . ἐὰν δέ τις τ]ούτων τι ποιεῖ κλπ.

Στίχ. 10. ***ἐάν τις ἀλί[σ]κηται.*** Τὸ ψήφισμα ἐπιβάλλον τιμωρίαν κατὰ τῶν παραβατῶν τῶν διατάξεων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νόμος· ἐπειδὴ δὲ αἱ διατάξεις ἀφορῶσιν ἱερὰ ἐχαρακτήρισα τοῦτο ἐν ἀρχῇ ὡς ἱερὸν νόμον. Ἀλλὰ γενικῶς τὰ δικαστικὰ πράγματα τῆς Δήλου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι ὀλίγον γνωστά [1].

Στίχ. 14. ***μαστιγοῦν ἐν τῷ κύφωνι*** πρβλ. OGIS, 483, 174: ***ἐὰν δὲ οἰ|κέτης... μαστιγούσθω ἐν τῷ κύφωνι πληγαῖς πεντήκοντα.*** Ὁ Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Πλοῦτον 476 [2] σημειώνει: «***ξύλα εἰσὶν ἐπιτιθέμενα ἐπὶ τοὺς τένοντας τῶν καταδίκων ἵνα μὴ ἔχωσιν ἀνακῦψαι***» [3]. Ὁ ***κύφων*** ἦτο ξύλινον βασανιστικὸν ἐργαλεῖον ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ τραχήλου, ὅπως τὸ ξύλον ἢ ἡ ὑποδοκάκκη ἐτίθετο περὶ τοὺς πόδας [4]· ἡ σύνταξις ***μαστιγοῦν ἐν τῷ κύφωνι*** νομίζω ὅτι εἶναι βραχυλογική, ἀντὶ ***μαστιγοῦν*** (τὸν δοῦλον) ***δεδεμένον ἐν τῷ κύφωνι*** (πρβλ. ***δῆσαι ἐν ξύλῳ***) ἢ ***μαστιγοῦν*** (τὸν δοῦλον) ***ἔχοντα τὸν αὐχένα ἐν τῷ κύφωνι.***

Στίχ. 19. ***τὸ δὲ ἥμυσυ τῶι εἰσαγγείλα|ντι.*** Εἰς τὸν νόμον Inscr. de Délos 506, 24 παρέχονται τὰ $^2/_3$ τοῦ ***γεγραμμένου ἐπιτιμίου*** εἰς τὸν εἰσαγγείλαντα. Ἡ γραφὴ ἥμυσυ ἐν Δήλῳ ἀπὸ τοῦ γ΄ αἰῶνος Βλ. Inscr. de Délos 502 A, 113, 503 στίχ. 25, 39, 507 στίχ. 23 κ.ἀ. Πρβλ. Meisterhaus Gram.^{3} σελ. 28,5.

Στίχ. 20-21. ***ἀναγράψαν|[τας τοὺ]ς βουλευτάς· τοὺς βουλευτὰς*** = ὅτι

---

[1] De Schoeffer ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 112: res iudiciaria quo modo in civitate deliaca administrata sit, nihil compertum habemus. Νεώτερα τούτου (1889) κείμενα μὲ νομικὰς διατάξεις κυρίως Inscr. de Délos nos 499-509 καὶ δὴ 503 (ἱερὰ συγγραφὴ) καὶ 509.

[2] Ὦ τύμπανα καὶ κύφωνες οὐκ ἀρήξετε;

[3] Πρβλ. Πολυδ. Ὀνομαστ. X, 177: Κρατίνου δ' εἰπόντος ἐν Νεμέσει «ἐν τῷ κυφῶνι τὸν αὐχέν' ἔχειν», ἢ που νοητέον ὡς σκεῦος ἦν τι ἀγορανομικόν, ᾧ τὸν αὐχένα ἐνθέντα ἔδει μαστιγοῦσθαι τὸν περὶ τὴν ἀγορὰν κακουργοῦνται. Ὁ περιορισμὸς εἰς «τὸν περὶ τὴν ***ἀγορὰν κακουργοῦντα***» ἔξω τῶν Ἀθηνῶν τοὐλάχιστον δὲν εἶναι ἀκριβής.

[4] Βλ. Κεραμόπουλλον Ἀποτυμπανισμὸς σελ. 17 καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ Dittenberger εἰς OGIS 483, 171.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἄλλως ***τὴν βουλήν***· ὁ συνήθης τύπος: ***ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τὴν μὲν βουλὴν εἰς τὸ βουλευτήριον, τοὺς δὲ ἱεροποιοὺς εἰς τὸ ἱερὸν*** [1] ἢ ***ἀναγρ. δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τοὺς μὲν βουλ. εἰς τὸ βουλευτ. τοὺς δὲ ἱεροποιοὺς εἰς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι*** (θεῖναι, αὐτ. 916) ***εἰς τὸ ἱερὸν*** [2] ἢ ὁρίζονται μόνον οἱ ἱεροποιοὶ νὰ ἐπιμεληθοῦν τῆς ἀναγραφῆς: «ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα τοὺς ἱεροποιοὺς εἰς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι εἰς τὸ ἱερόν» [3]. Ὡς ἐνταῦθα χῶρος ἀναγραφῆς τῆς στήλης ὁρίζεται ὁ παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου χῶρος, καὶ εἰς ἄλλο ψήφισμα: «.. τοὺς δὲ ἱ[εροποιοὺς εἰς τὸ ἱε]|ρὸν ἐν στήληι κ[αὶ στῆσαι εἰς τὸ Ἀρ]|τεμίσιον» [4].

Στίχ. 22-23. ***τὸ |[δ' ἀ]νάλωμα.*** Εἰς ἄλλα ψηφίσματα, ὅπου ὁρίζεται τὸ ἀνάλωμα διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ψηφίσματος, ἀναφέρεται εἷς ταμίας [5].

Στίχ. 25. ***Ἀμφιθάλης Πράξωνος***· πιθανώτατα ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἐγγυητὴν ἐν λόγῳ ἱεροποιῶν τοῦ ἔτους 203 περίπου βλ. Inscriptions de Délos, n° 370, 42. Αὐτόθι 369 A στίχ. 2: ἐπιστατοῦντος Ἀμφιθ[ά|λου ... ὅπου συμπληρωτέον ἴσως Φιλωνύμου· πρβλ. ἀυτόθι 4423, 159 ὅστις ἴσως εἶναι ἐξάδελφος πρὸς τοῦτον.

Ν. Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

---

[1] I.G, IX, fasc. IV passim.

[2] Αὐτ 822, 826 κ.ἄ.

[3] Αὐτ. 539.

[4] Αὐτ. 991,10.

[5] Πρβλ. αὐτ. 683, 993, 1927. Συνήθως δὲν γίνεται μνεία διὰ τὸ ἀνάλωμα, πιθανὸν διότι τῶν δηλιακῶν ψηφισμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον ὄντων τιμητικῶν, οἱ τιμώμενοι ἐφρόντιζον ἰδιοις ἀναλώμασι διὰ τὴν ἀναγραφήν· de Schoeffer ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 117.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΤΟΥ 14ου ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1933

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἐλευσῖνος καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔγινε συνεχισθείσης τῆς χορηγίας τῆς Rockfeller Foundation. Εἰς τὸν εὐγενῆ χορηγόν, τὴν Ἀμερικανικὴν Σχολὴν Κλασσικῶν Σπουδῶν καὶ τὸν πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου ταύτης κύριον Capps ἐκφράζομεν θερμὰς εὐχαριστίας.

Συνεργάτας εἶχον καὶ πάλιν τὸν ἀρχιτέκτονα Ἰ. Τραυλὸν καὶ τὸν ἐπιμελητὴν Ἰ. Θρεψιάδην, τῶν ὁποίων ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ κοινόν μας ἔργον συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν του. Δυστυχῶς ἐφέτος μᾶς ἔλειπεν ἡ πολύτιμος συνεργασία τοῦ καθηγ. Γ. Μυλωνᾶ.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔγιναν ἐντὸς μὲν τοῦ ἱεροῦ, εἰς τὰς ἀκολούθους θέσεις. Ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ Τελεστηρίου, πρὸ τῆς στοᾶς τοῦ Φίλωνος, ἐπὶ τοῦ χώρου βορειανατολικῶς τοῦ Τελεστηρίου μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους μέχρι τῶν Μικρῶν Προπυλαίων, ἐπὶ τοῦ χώρου

Εἰκ. 1. Τμῆμα ἐσωτερικοῦ ἱεροῦ μεγάρου. Β στρῶσις δαπέδου. Γ βάσις κίονος μεγάρου. Δ βάσις κίονος (;). Η ὑπόλοιπον βάσεως Κίμωνος. Α λιθολόγημα μεσοελλαδικοῦ τοίχου. Ζ νότιος τοῖχος ἱεροῦ μεγάρου.

τῶν Μικρῶν Προπυλαίων καὶ πρὸς Δυσμὰς τούτων παρὰ τὸ Πλουτώνιον, καὶ τέλος ἀκόμη ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἠρευνήθη καλλίτερον ἡ θέσις, ὅπου τὸ μικρὸν βορειοανατολικὸν σκέλος τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου τοῦ Περικλέους ἑνώνεται μὲ τὸ Πεισιστράτειον τεῖχος, καὶ ἡ ἑλληνιστικὴ ὁδὸς ἡ ὁποία ἀρχομένη ἐκεῖθεν διευθύνεται πρὸς τὴν βορείαν ἔξοδον τοῦ ἱεροῦ· ἐκτὸς δὲ τοῦ ἱεροῦ ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνασκαφὴ καὶ ἐπὶ τοῦ τμήματος

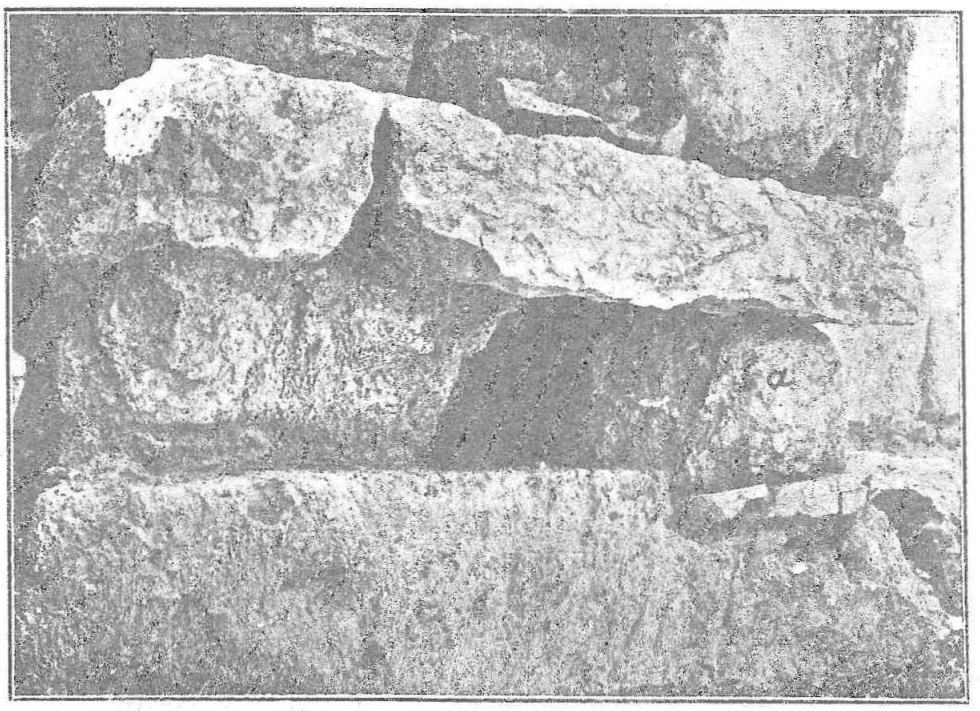

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἐλευσῖνος, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη πέρυσιν ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ λόφου χαμηλὰ ὑπὸ τὴν κορυφὴν τῆς Ἀκροπόλεως (Ἀρχ. Δελτ. 13, Παράρτ. σελ. 30, εἰκ. 14).

Ἀνασκαφὴ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ Τελεστηρίου. Ἀπεκαλύφθη καὶ ἐξητάσθη καλλίτερον μικρὸν ἀκόμη μέρος τοῦ δαπέδου τοῦ μυκηναϊκοῦ ἱεροῦ μεγάρου (εἰκ. 1), εὑρέθη δὲ οὕτως ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ κατὰ μῆκος ἄξονος τῆς αἰθούσης μία βάσις κίονος (εἰκ. 2 α = Γ ἐπὶ τῆς εἰκ. 1), εἰς ἀπόστασιν 2.20 ἀπὸ τοῦ τοίχου τῆς εἰσόδου. Διὰ τούτου βεβαιοῦται, ὅτι ἡ αἴθουσα εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ κατὰ μῆκος κίονας, πιθανώτατα μόνον δύο, οἱ ὁποῖοι ἀπεῖχον ἐξ ἴσου ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τοῦ ἐμπροσθίου καὶ ὀπισθίου τοίχου. Διὰ λεπτομερεστέρας ἐξετάσεως τοῦ ἐδάφους ἐβεβαιώθησαν καὶ ἄλλα μικρὰ λείψανα τοῦ δαπέδου τοῦ μεγάρου καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου σημεῖα, δι' ὧν δύναται σχεδὸν μετὰ βεβαιότητος νὰ ὁρισθῇ τὸ μῆκος τῆς αἰθούσης, τῆς ὁποίας οὕτω αἱ ἐσωτερικαὶ διαστάσεις ὁρίζονται εἰς 5.70×7.00 (εἰκ. 3). Παρὰ τὴν Βορειανατολικὴν γωνίαν τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου κάτωθεν τῶν βαθμίδων τούτου κατωρθώσαμεν νὰ σκάψωμεν ὁλόκληρον τὴν ἐπίχωσιν, ἡ ὁποία εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶχε βάθος 3.50 καὶ ἦτο τελείως ἀμετακίνητος. Διὰ τῆς ἀφωσιωμένης καθοδηγήσεως καὶ ἐπιβλέψεως τῆς ἐργασίας ὑπὸ τῶν συνεργατῶν μου Τραυλοῦ καὶ Θρεψιάδη, καὶ τῆς μοναδικῆς δεξιότητος τοῦ ἐργάτου Γεωρ. Κεχαγιᾶ βοηθουμένου καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιστατοῦντος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς φύλακος Στρατῆ Κεχαγιᾶ κατωρθώσαμεν νὰ διακρίνωμεν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως σαφέστατα (εἰκ. 4 καὶ 5) διάφορα ἀλλεπάλληλα δάπεδα. Ἀνεκαλύφθη πρὸς τούτοις ἐκεῖ καὶ τμῆμα εὐμεγέθους ὀχετοῦ μυκηναϊκῶν χρόνων.

Τὰ Προπειστράτεια δάπεδα ὁρίζονται σαφῶς διὰ τῆς εὐδιακρίτου τομῆς (ἀρχίζει δεξιόθεν τοῦ δ) τοῦ ἐδάφους, ἡ ὁποία ἔγινεν, ὅτε ἐσκάφη ἡ τάφρος πρὸς ἔνθεσιν τῶν θεμελίων τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου. Τὰ ἀποκαλυφθέντα παλαιότερα τῆς τομῆς ταύτης δάπεδα α - δ ἐπὶ τῶν εἰκ. 4 καὶ 5 ἀντιστοιχοῦσιν πρὸς τὰς μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον εἰς τὸ Τελεστήριον καὶ τὴν ὄψιν τοῦ περὶ αὐτὸ χώρου ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομήσεως μέχρι τοῦ Πεισιστράτου. Τὰ ἴδια δάπεδα παρατηροῦνται, εἰς τὴν ἰδίαν σχεδὸν εὐδιάκριτον κατάστασιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας θέσεις ἐντὸς τοῦ Τελεστηρίου, ὅπου ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως χῶρον παραμείναντα ἀνέπαφον κατὰ τὰς προτέρας ἀνασκαφὰς (εἰκ. 6 - 7).

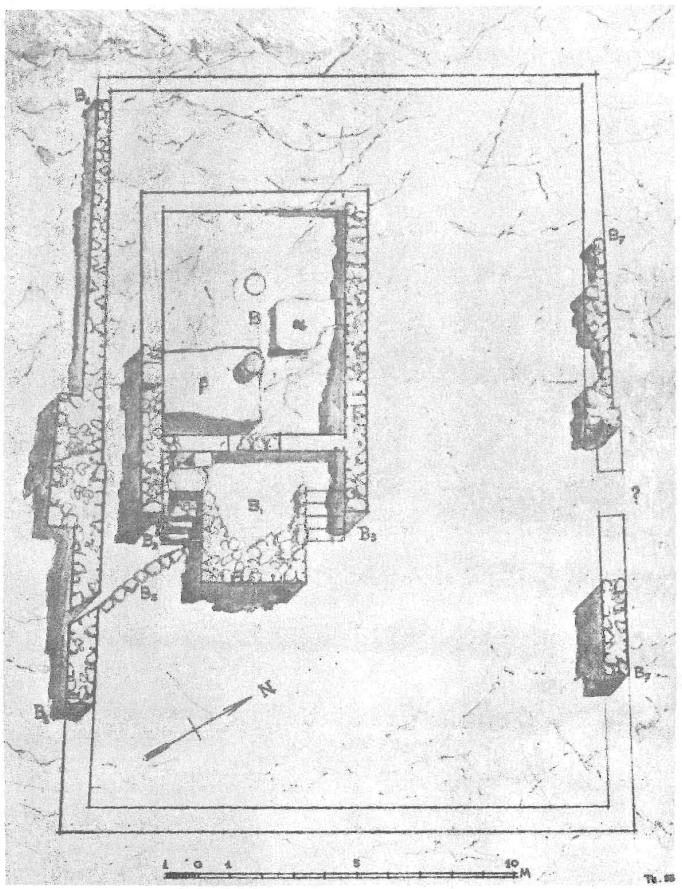

Εἰκ. 2. Βάσις κίονος (α = Γ ἐπὶ τῆς εἰκ. 1) ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ μυκηναϊκοῦ ἱεροῦ.

Ὁ ὀχετὸς (α εἰκ. 4 καὶ 5) ἦτο κτισμένος κατὰ τὰς δύο πλευρὰς ἐκ μεγάλων πλακῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν βάσιν δὲν φαίνεται νὰ εἶχεν ἰδιαιτέραν στρῶσιν, ἐκαλύπτετο δὲ ὁμοίως διὰ μεγάλων πλακῶν. Ἔχει πλάτος 0.44 καὶ ὕψος 0.40. Εἶνε φυσικὰ πολὺ κατεστραμμένος, ἀλλ' ἡ κατεύθυν-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

σίς του ἐκ βορειοδυτικῶν πρὸς νοτιανατολικὰ βεβαιοῦται ἐκ τοῦ σωζομένου μικροῦ μέρους. Ὁ χῶρος αὐτοῦ ἦτο πλήρης λεπτῆς ἄμμου, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρέθησαν ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα, καὶ τεμάχια δύο ἢ τριῶν ὑστεροελλαδικῶν εἰδωλίων. Ἡ ἐπίχωσις ἄνωθεν τούτου μέχρι τοῦ δαπάχος 0.10 - 0.15 καὶ ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν χαλικίων, ἐπὶ τοῦ στρώματος τῶν ὁποίων φαίνεται ὡς νὰ ἡπλώθη λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐκ τριμμάτων πώρου λίθου. Ἡ ἐπίχωσις αὐτὴ δυνατὸν εἶνε νὰ προέρχεται ἐκ τῆς γεωμετρικῆς περιόδου, διότι ἐντὸς αὐτῆς εὑρέθη καὶ ἓν γεωμετρι-

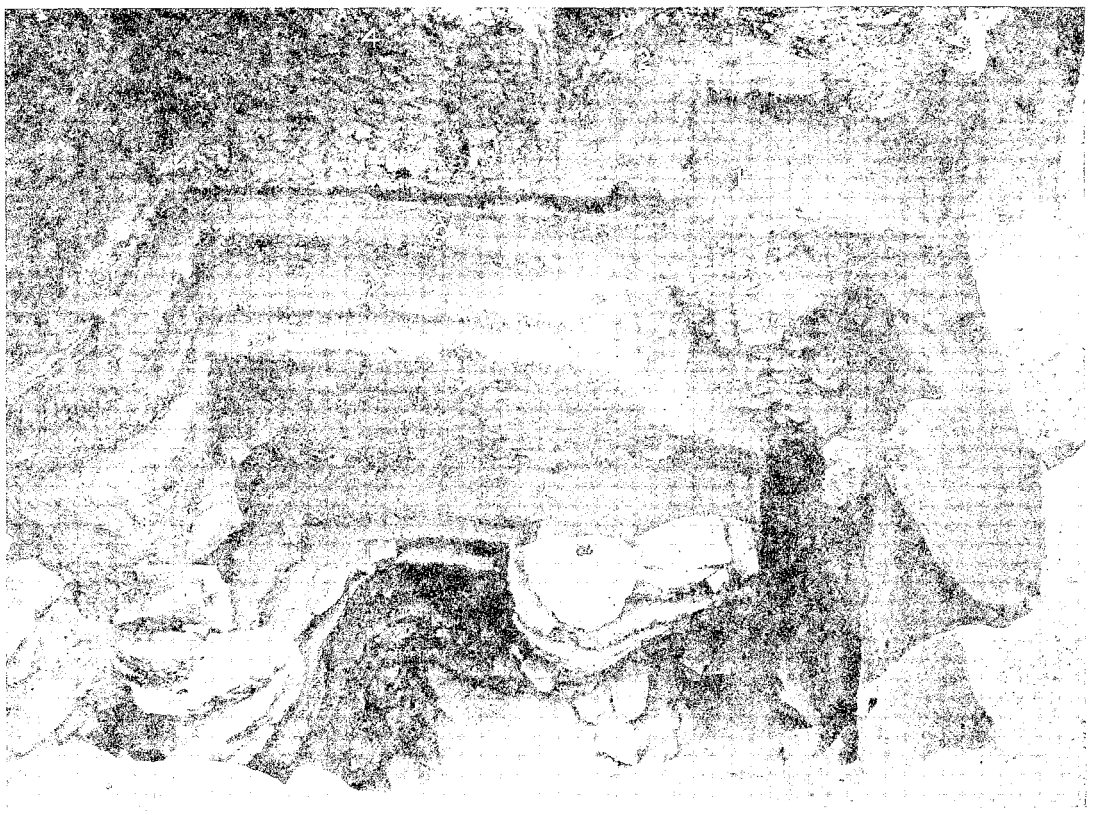

Εἰκ. 3. Τὸ μυκηναϊκὸν ἱερὸν μέγαρον. Ν εἰς τὴν αἰχμὴν τοῦ βέλους εἶνε ὁ βορρᾶς. α β σωζόμενα μέρη δαπέδου ἱεροῦ μεγάρου.

πέδου (β) ἔχουσα πάχος 1.10 περ. ἀποτελεῖται ἐκ καθαρᾶς γῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι πολλὰ τεμάχια ὠμῶν πλίνθων, φαίνεται δ' ὅτι ἔχει σχηματισθῆ τεχνητῶς, ὅτε ἔγινεν ἡ νεωτέρα διαρρύθμισις τοῦ μυκηναϊκοῦ ἱεροῦ, ἢ κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ γεωμετρικοῦ ἱεροῦ. Ἐντὸς αὐτῆς εὑρέθησαν ὀλίγα μόνον ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα. Μεταξὺ τοῦ δαπέδου ***β*** καὶ ***γ*** ἡ ἐπίχωσις ἔχει κὸν ὄστρακον, τότε δὲ τὰ δάπεδα ***γ*** καὶ ***δ*** πρέπει νὰ χρονολογηθῶσιν ἐντὸς τῆς πρωΐμου ἀρχαϊκῆς περιόδου. Αἱ ὑπεράνω τοῦ δαπέδου ***δ*** καὶ τῆς τάφρου πρὸς ἕνθεσιν τῶν Πεισιστρατείων θεμελίων στρώσεις 1 - 3 ἐσχηματίσθησαν πᾶσαι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου — εὑρίσκονται κάτωθεν τῶν βαθμίδων τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Πεισιστρατείου Τελεστηρίου, ἡ τοῦ δαπέδου τούτου, ὅπου παρετηρήθησαν εἰς ἄλλα σημεῖα —, εἶνε δὲ ἡ μὲν στρῶσις 1 πολὺ λεπτή, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῆς λατύπης τῶν τιτανολίθων τῶν θεμελίων τοῦ Πεισιστρατείου, ἡ δὲ στρῶσις 2 ἔχει πάχος 0.08 περ., καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἐρυθρωπῆς γῆς πολὺ συμπεπιεσμένης, καὶ ἡ στρῶσις 3, μετρίου πάχους καὶ αὐτή, ἀποτελεῖται ἐκ λατύπης πώρων, περιέργως δὲ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εἰς ὅλην της τὴν ἔκτασιν (παρετηρήθη καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἐντὸς τοῦ χώρου, τὸν ὁποῖον περιέλαβεν ἔπειτα τὸ Πεισιστράτειον Τελεστήριον) εἶνε ἐρριμμένα τεμάχια κεράμων στέγης (εἰκ. 6 καὶ 7), αἱ ὁποῖαι μόνον τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ τελεστηρίου αἱ κέραμοι δύνανται νὰ εἶνε, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τοίχων, καὶ τὴν στέγασιν ἴσως τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου, καταρριφθέντος πλέον τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ οἰκοδομήματος, ἠπλώθησαν ἐπὶ τῆς στρώσεως 3, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ καλυφθῇ κατὰ τὴν δαπέδωσιν καὶ λοιπὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου. Ἡ ἐπίχωσις 4 (πάχ. μέχρι 0.40) ἐσχηματίσθη τεχνητῶς ἐπὶ τῆς στρώσεως 3 πρὸς ὕψωσιν τοῦ ἐδάφους χάριν τῆς ἐπιθέσεως τῶν βαθμίδων τοῦ Πεισιστρατείου. Ἐντὸς αὐτῆς εὑρίσκοντο πολλαὶ ἐκ τῶν ὠμῶν πλίνθων τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ Τελεστηρίου, μελανόμορφά τινα ἀγγεῖα καὶ ἡ χαλκῆ σφὶγξ τῆς εἰκ. 8.

Εἰκ. 4. Στρώσεις ἐδαφῶν ὑπὸ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου (β · δ καὶ 1 · 4). α τοῖχος πλευρᾶς μυκηναϊκοῦ ὀχετοῦ. ε βόρειος τοῖχος θεμελίου Πεισιστρ. Τελεστηρίου.

Καὶ κατωτέρω τοῦ μυκηναϊκοῦ ὀχετοῦ **α** παρετηρήθησαν χωριστὰ στρώματα εἰς τὴν ἐπίχωσιν, ἥτις ἔχει ἀκόμη μέχρι 1.40 πάχος· εἰς τὸ βαθύτερόν της σημεῖον παρὰ τὴν βάσιν τοῦ θεμελίου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου εὑρίσκονται καὶ ἐκεῖ ἀνωτέρω μὲν ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα καὶ πλησίον εἰς τὸν βράχον ὀλίγα μεσοελλαδικὰ ὄστρακα.

Τὸ φυσικόν, βραχῶδες ἔδαφος (εἰκ. 5 ζ) πίπτει κατὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τοῦ Πεισιστρατείου πολὺ ἀποτόμως πρὸς ἀνατολάς, ὥστε ἐνῶ οἱ δόμοι τῶν θεμελίων τῆς βορείου πλευρᾶς (εἰκ. 4 ε) ὑπὸ τὴν εὐθυντηρίαν εἶνε μό-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

νον πέντε, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς (εἰκ. ὃ η) εἶνε ἑπτά. Παρετηρήθη καὶ ἐνταῦθα, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν ἄλλων θέσεων, ὅπου τούτου πρὸς ἄνετον τοποθέτησιν τοῦ κατωτάτου θεμελίου λίθου. Ἐπὶ τῆς ἰδίας θέσεως ἔγινε καὶ ἄλλη ἀποκάλυψις, ἡ ὁποία πρέπει ἴσως νὰ

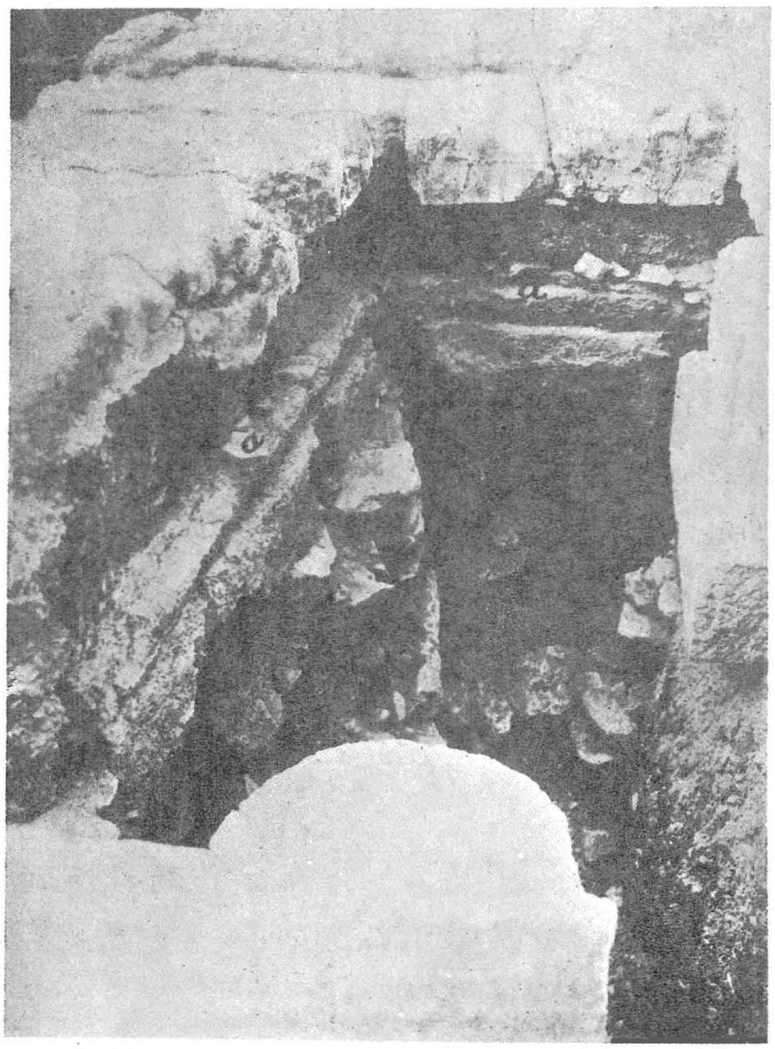
Εἰκ. 5. Στρώσεις ἐδαφῶν ὑπὸ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου (β - δ καὶ 1 - 4). α μυκηναϊκὸς ὀχετός. η ἀνατολικὸν θεμέλιον Πεισιστρ. Τελεστηρίου. ζ φυσικὸς βράχος.

ἀπεκαλύφθησαν ὁλόκληρα τὰ θεμέλια τοῦ Πεισιστρατείου, ὅτι ταῦτα κάθηνται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ βράχου, ἀλλὰ χωρὶς νὰ γίνῃ οὐδεμία κατεργασία μεταβάλῃ τὴν κρατοῦσαν μέχρι τοῦδε γνώμην, ὅτι τὸ Πεισιστράτειον Τελεστήριον εἶχεν ἐσωτερικῶς βαθμῖδας καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εὑρέθησαν ἐκεῖ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσει δύο βαθμῖδες τῆς βορείου πλευρᾶς, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν, ὅτι ἐξετείνοντο αἱ βαθμῖδες τῆς πλευρᾶς αὐτῆς καὶ μέχρι τοῦ τοίχου τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὅπου ἦτο καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ Τελεστηρίου, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν βαθμῖδες τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, γίνεται δὲ διὰ τούτου πολὺ πιθανόν, ὅτι τὸ Πεισιστράτειον Τελεστήριον εἶχε μόνον ἐπὶ τῶν τριῶν πλευρῶν βαθμίδας.

Παρὰ τὴν ἀνατολικωτέραν πύλην τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Περικλείου Τελεστηρίου (παρὰ τὸ σημεῖον Ζ 1 τοῦ σχεδίου)[1] ἡ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ἐπίχωσις ἐφαίνετο ἀμετακίνητος, καὶ διὰ τοῦτο ἤδη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἠρευνήσαμεν μέρος ταύτης, καὶ ἀνεύρομεν παρὰ τὸ κατώφλιον τῆς πύλης εἰς βάθος 0.86 δύο μεσοελλαδικοὺς

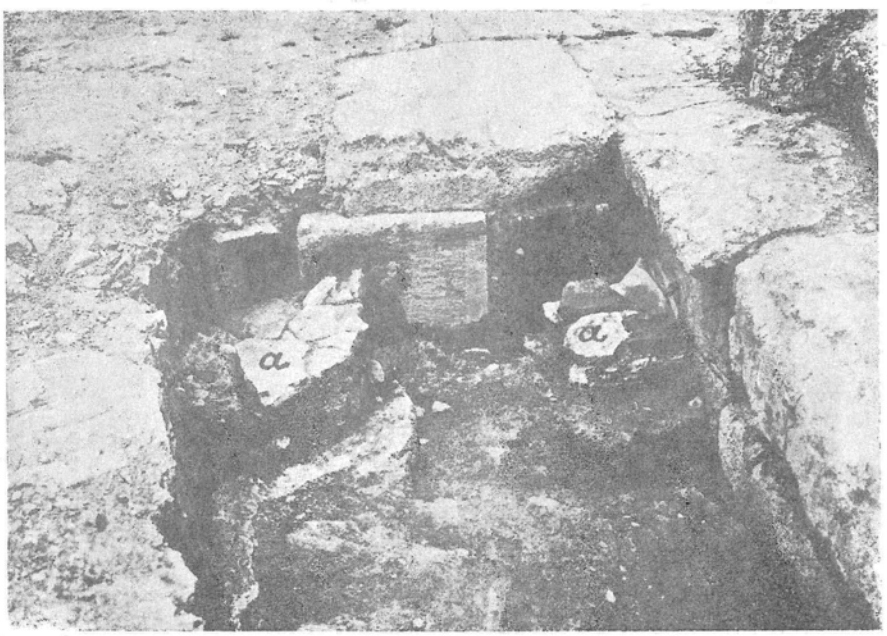
Εἰκ. 6. Προπεισιστράτειοι στρώσεις ἐδαφῶν κάτωθεν πλακοστρώσεως Πεισιστρ. Τελεστηρίου. α α κεραμίδες πρωϊμου ἀρχαϊκοῦ Τελεστηρίου ἁπλωμέναι ἐπὶ στρώσεως 3 τῆς εἰκ. 5.

πιθανῶς τάφους, ἀλλ' ἡ συνέχισις τῆς ἐρεύνης ἔφερεν ἐκεῖ εἰς φῶς ἀκόμη μικρὸν μέρος τοίχου

[1] Ἡ χάριν ἀποφυγῆς ὑπερβολικῆς δαπάνης τύπωσις τοῦ σχεδίου εἰς πολὺ μικρὰν κλίμακα καθιστᾷ ὀλίγον δύσκολον τὴν ἀναγνώρισιν τῶν σημείων. Ἡ τύπωσις εἰς μεγάλην κλίμακα ἐκρίθη ἐπὶ τοῦ παρόντος περιττή, ἀφοῦ θὰ γίνουν κατ' ἀνάγκην προσθῆκαι εἰς τὸ σχέδιον κατὰ τὴν συνεχιζομένην ἐκτέλεσιν τῶν ἀνασκαφῶν.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

κτισμένου κατὰ τρόπον ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ σωζόμενα μέρη τῶν τοίχων τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ, Προπεισιστρατείου Τελεστηρίου, κείμενον ἀκριβῶς εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Ἂν, ὅπερ δὲν φαίνεται ἀδύνατον, τὸ ἀποκαλυφθὲν τμῆμα τοῦτο τοίχου εἶνε συνέχεια τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ Τελεστηρίου, θὰ πρέπη νὰ ἀλλάξωμεν καὶ τὴν μέχρι τοῦδε ἐπικρατήσασαν γνώμην περὶ τετραγωνικῆς μορφῆς τοῦ Τελεστηρίου τούτου, καὶ νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀμέσως προηγηθὲν τῆς ἐποχῆς τοῦ Πεισιστράτου Τελεστήριον ἦτο, κατὰ τὸ διάγραμμα τῆς κατόψεως τουλάχιστον, ὅμοιον πρὸς συνήθη Ἑλληνικὸν ναόν, μεθ' ὅλας τὰς δυσκολίας ποὺ παρουσιάζει ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους μὲ τὸν ὑψηλὸν βράχον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐδυσκόλευε πολὺ τὴν μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ τοποθέτησιν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Τελεστηρίου τούτου. Ἔρευνα γενομένη, ὅσον ἦτο δυνατόν, κάτωθεν τῶν σωζομένων βαθμίδων μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Περικλείου Τελεστηρίου οὐδὲν ὁριστικὸν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀπεκάλυψεν. Εὑρέθη μόνον ἐκεῖ μικρὸν τμῆμα δαπέδου μὴ δυνάμενον ἀκριβῶς νὰ χρονολογηθῇ, καὶ μέρος ἀκαθορίστου λιθίνης κατασκευῆς (εἰκ. 9) ἡ ὁποία ὅμως ἐδύνατο νὰ ἔγινε καὶ μόνον χάριν τῆς ὑποθεμελιώσεως τῶν βαθμίδων τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου. Καταπληκτική, δύναταί τις νὰ εἴπη, εἶνε καὶ ἡ ἀκόλουθος παρατήρησις γενομένη κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῆς ἰδίας θέσεως, ἀμέσως παρὰ τὸν μέγαν λίθον τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας. Ἡ προσεκτικὴ σκαφὴ τοῦ ἐδάφους ἐπέτρεψε νὰ ἀποκαλύψωμεν τὸ ὑπολειφθὲν λίαν εὐδιάκριτον μέρος τοῦ γενομένου ἐπὶ τούτου σκάμματος πρὸς τοποθέτησιν τοῦ κατωφλίου. Τὸ σκάμμα τοῦτο ἔχει τώρα τὴν μορφὴν μικρᾶς αὐλακος πλάτ. 0.40 περ., τὸ χεῖλος ταύτης πρὸς τὰ ἔσω εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος μὲ τὰς σωζομένας ὀλίγον περαιτέρω πλάκας τοῦ δαπέδου τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου, αἱ ὁποῖαι φαίνεται, ὅτι, ἐφ' ὅσον διετηροῦντο, ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ εἰς τὴν Περίκλειον οἰκοδομήν, ἀλλὰ τότε εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ λιθίνη στρῶσις τοῦ δαπέδου τοῦ Περικλείου Τελεστηρίου, ἂν ὑπῆρχε τοιαύτη, δὲν θὰ ἔφθανεν ἐκεῖ καὶ μέχρι τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας. Διὰ τοῦτο, νομίζω, εἶνε προτιμότερον

Εἰκ. 7. Κεραμίδες (α α) τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ Τελεστηρίου ἁπλωμέναι ἐπὶ προπεισιστρατείου στρώσεως (3 τῆς εἰκ. 5).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

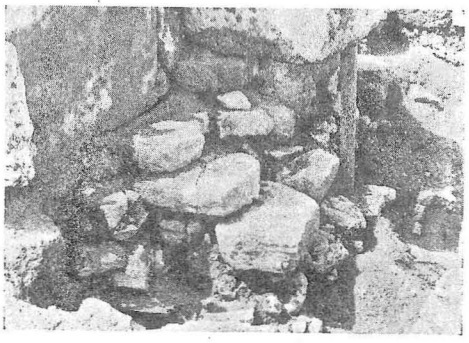
νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ δάπεδον τοῦ Τελεστηρίου ἀπὸ τῆς οἰκοδομήσεως αὐτοῦ ἐπὶ Περικλέους δὲν ἦτο πλακόστρωτον, ἀλλ' ἀπετελεῖτο ἐκ μαλακωτέρου ἐπιστρώματος, ἐκ μίγματος πιθανῶς ἀσβέστου καὶ μικρῶν λιθαρίων, τὸ ὁποῖον ἐνεφάνιζεν τοῦτο ὁμοιόμορφον, ἐπικαλυπτομένου καὶ τοῦ ἰσοπεδωμένου φυσικοῦ βράχου καὶ τῶν

Εἰκ. 8. Ἀρχαϊκὴ χαλκῆ σφίγξ.

ὑπολειφθέντων εἴς τινα σημεῖα τμημάτων τοῦ λιθίνου Πεισιστρατείου στρώματος.

Συνεπληρώσαμεν ἐπίσης, ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν, τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ τμήματος τοῦ Πεισιστρατείου τείχους, τὸ ὁποῖον ἐκρύπτετο ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως παρὰ τὴν νοτιοανατολικὴν ἐσωτερικὴν γωνίαν τοῦ Τελεστηρίου. Σώζεται, ὡς φαίνεται ὁλόκληρον τὸ τμῆμα, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν, τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς νοτίας, τῆς κρηπῖδος τοῦ Τελεστηρίου. Διατηρεῖται δ' ὁλόκληρον τὸ λιθολόγημα καὶ μέρος τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἐξ ὠμῶν πλίνθων τοίχου, μέρος ὅμως αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκαλυφθῇ, διότι εἶνε κάτωθεν τοῦ μικροῦ σωζομένου ἐκεῖ τμήματος τῶν βαθμίδων τοῦ Τελεστηρίου. Παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς κρηπῖδος τοῦ Τελεστηρίου τὸ τεῖχος διακόπτεται χάριν τοῦ ἀνοίγματος τῆς ἐκεῖ ὑπαρχούσης πύλης (Η 30), τῆς ὁποίας ἡ νοτία παραστὰς εἶχεν ἤδη πρότερον ἀποκαλυφθῆ ἔξωθεν τῆς κρηπίδος τοῦ Τελεστηρίου εἰς παλαιότερα ἔτη ὑπ' ἐμοῦ, καὶ ἐσημειώθη ὑπὸ τοῦ Noack (altes Seethor) σελ. 40 Abb. 17 καὶ σελ. 42 - 43. Ὁ Noack σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην του περὶ τῆς χρονολογίας τῶν περιβόλων ἐθεώρει ἐσφαλμένως καὶ τὴν πύλην, ὅπως ὅλον τὸ τεῖχος Προπεισιστράτειον. Πλησίον τῆς ἄλλης παραστάδος τῆς πύλης, ἥτις εἶναι ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ Τελεστηρίου, σώζονται ἱκανὰ λείψανα τοῦ δεξιὰ τοῦ εἰσερχομένου προστατεύοντος τὴν πύλην, μεγάλου πύργου (Η 34), τοῦ ὁποίου ἡ ἄκρα τῆς νοτιοανατολικῆς γωνίας ἐφαίνετο καὶ πρότερον προσκολλημένη ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τὰς νοτίας πλευρᾶς τῆς κρηπίδος τοῦ Τελεστηρίου. Ὁ Noack (σελ. 40 εἰκ. 17 C 5) ὑπέθεσεν ἐσφαλμένως, ὅτι ἡ σωζομένη ἄκρα ἦτο ἡ γωνία κάμψεως τοῦ τείχους· τοῦτο βλέπει τις παραβάλλων τὸ σχέδιόν μας πρὸς τὴν ἀναφερομένην ἐνταῦθα εἰκόνα τῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ Noack. Ἡ γραμμὴ τοῦ τείχους εἶνε ἰσχυρῶς ἀνηφορικὴ σύμφωνα πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ λόφου. Ὅπως ὅλον τὸ Πεισιστράτειον τεῖχος, ἔχει καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο ἀβαθὲς θεμέλιον μεγάλων ἀργῶν τιτανολίθων, καθήμενον ἐδῶ ἐπὶ παλαιοτέρας ἀρκετὰ ὑψηλῆς ἐπιχώσεως. Τοῦ λιθολογήματος καὶ τῆς πλινθοδομῆς σώζεται καλῶς ἡ ἐσωτερικὴ (δυτικὴ) ὄψις· ἡ ἐξωτερικὴ κατεστράφη, ὅτε ἐκτίζετο τὸ θεμέλιον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Τελεστηρίου. Ἐπὶ τῆς εἰκ. 10 φαίνεται ἡ ὡραία ἐσωτερικὴ ὄψις τοῦ τείχους μὲ τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀχετοῦ πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ὑδάτων. Ὀλίγον δεξιώτερον ἐπὶ τῆς ἰδίας εἰκόνος (Β) φαίνεται μέρος τοῦ λιθολογήματος τῆς ἐσωτερικῆς προβολῆς τοῦ πύργου μετὰ τῆς ἐπ' αὐτοῦ πλινθοδομῆς. Παρὰ τὸ τεῖχος ἔφερεν ἀνηφορικὴ ὁδός· μέρος τοῦ δαπέδου της ἐκ λατύπης ἐλευσινιακῶν λίθων σώζεται παρὰ τὸν πύργον, διακρίνεται δὲ

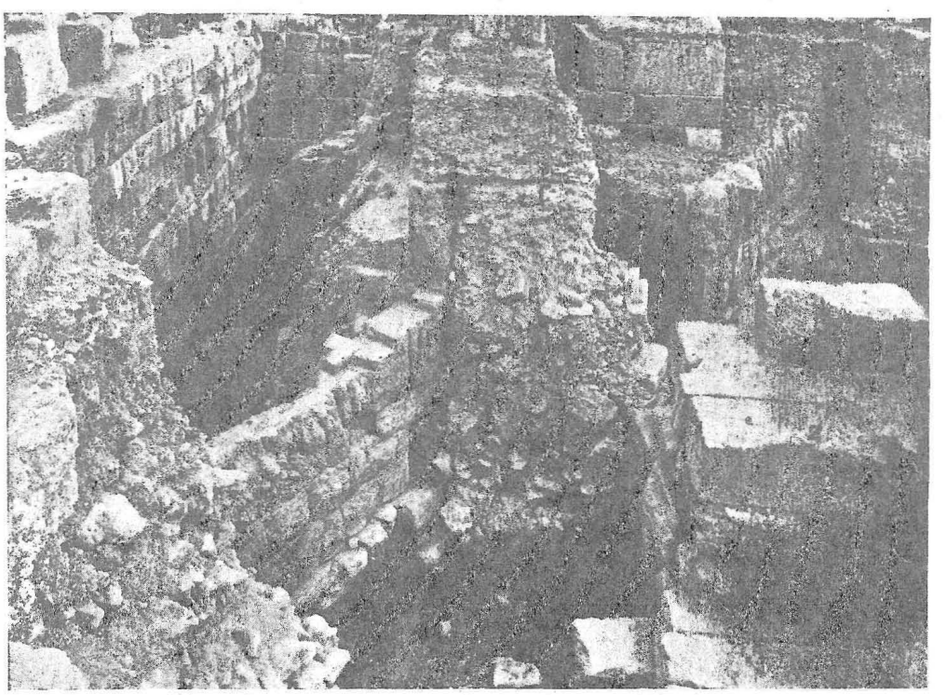
Εἰκ. 9. Λίθινον κατασκεύασμα κάτωθεν βαθμίδων Πεισιστρατείου Τελεστηρίου.

καλῶς (Α) καὶ παρὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀχετοῦ ἐπὶ τῆς εἰκ. 10. Ἡ πλινθοδομὴ σώζεται εἰς τὸ σημεῖον, ὅπερ εὑρίσκεται κάτωθεν τῶν βαθμίδων τοῦ Τελεστηρίου μέχρις ὕψους 1.30, εἰς τὸ ὕψος δ' ἐκεῖνο φαίνεται, ὅτι εἶχε σχηματισθῆ νέον δάπεδον κατὰ τοὺς χρόνους μεταξὺ τῆς περσικῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Τελε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

στηρίου ὑπὸ τοῦ Περικλέους [1]. Τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τῆς πλινθοδομῆς δεικνύει ἡ εἰκ. 11 τῆς ἄνω ὄψεως τοῦ τείχους. Αἱ διαστάσεις τῶν πλίνθων εἶνε 0.45×0.45×0.09 ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ μικροτέρου σχήματος πλίνθοι (εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς ἐπιφανείας τοῦ τείχους), ἀρχῆθεν μικρότεραι κατασκευασθεῖσαι ***(ἡμιπλίνθια)***, ἢ δι' ἀποκοπῆς μέρους μεγαλειτέρων πλίνθων.

Ἀνασκαφὴ πρὸ τῆς Φιλωνείου στοᾶς. Τὸ 1931 εἶχεν ἤδη ἀνασκαφῆ μέρος τοῦ χώρου πρὸ τῆς Φιλωνείου στοᾶς κατὰ τὸ μέσον περὶ ἐπὶ τούτου κτισθέντος βραδύτερον ψευδοϊσοδόμου τείχους. Τῆς νέας ἡμῶν ἀνασκαφῆς τὰ ἀποτελέσματα εἶνε τὰ ἀκόλουθα. Παρὰ τὰ θεμέλια τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ Πεισιστρατείου τείχους καὶ κάτωθεν τούτων ἀπεκαλύφθησαν ὀλίγοι μεσοελλαδικοὶ τάφοι (εἰκ. 12). Τούτων τινὰς εἶχεν ἤδη ἀνεύρει καὶ ἐξετάση ὁ Φίλιος, δύο δὲ δὲν εἶχον τότε παρατηρηθῆ. Ἐντὸς ἑνὸς μόνον ἐκ τούτων εὑρέθη τὸ μικρὸν ἀσκοειδὲς μεσοελλαδικὸν ἀγγεῖον τῆς εἰκ. 13. Εἶνε ἐκ μέλανος πηλοῦ ὄχι πολὺ καλῆς ποιότητος. Οἱ τάφοι δὲν διέφερον

Εἰκ. 10. Ὑπόλοιπον Πεισιστρ. περιβόλου ἐντὸς ἐπιχώσεως Τελεστηρίου. Α τμῆμα στρώσεως ὁδοῦ. Β πύργος. Γ πατημένον ἔδαφος ἐντὸς ἐπιχώσεως. Δ ἀνατολικὸν θεμέλιον Περικλείου Τελεστηρίου. Ε μεταπερσικὴ ἐπίχωσις. Ζ βάσις κίονος Περικλείου Τελεστηρίου.

που ταύτης, καὶ ἐκτὸς ἄλλων παρατηρήσεων, ἐσημειώθη ἡ ἐκ νέου ἀποκάλυψις [2] τῆς συνεχείας τοῦ Πεισιστρατείου τείχους (Η 29) καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν περιγραφέντων ἤδη ὑπὸ τοῦ Μυλωνᾶ (Ἐλευσινιακὰ Ι σελ. 49 ἑξ.) λοιπῶν μεσοελλαδικῶν τάφων τῆς Ἐλευσῖνος. Ἐκ τῶν δύο ὑφ' ἡμῶν ἀποκαλυφθέντων τάφων τοῦ ἑνὸς αἱ πλευραὶ ἀπετελοῦντο ἐξ ὀρθίων ὠμῶν πλίνθων. Μία τούτων ἐξήχθη ἀκεραία, καὶ εὑρίσκεται τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον Ἐλευσῖνος, ἔχει δὲ μῆκος καὶ πλάτ. 0.34 καὶ πάχ. 0.07. Ὁ ἄλλος τάφος ἦτο κάτωθεν τῶν θεμελίων τοῦ Πεισιστρατείου τείχους, καὶ δι' αὐτὸ ἦτο δυσκολώτατος ὁ καθαρισμός του, κατωρθώθη ἐν τούτοις νὰ ἐξαχθῇ σῶος ὁ σκελετός, καὶ νὰ τοποθετηθῇ, ὅπως ἦτο ἐντὸς τοῦ τάφου, εἰς τὸ μουσεῖον Ἐλευσῖνος (εἰκὼν 14).

[1] Δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ὁρίσωμεν ἀκόμη μετὰ βεβαιότητος ἂν ἡ μεταξὺ τοῦ δατέδου Α τῆς Πεισιστρατείου ὁδοῦ καὶ τοῦ διαπέδου Γ ἐπίχωσις ἔγινεν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ἐπισκευῶν τοῦ Κίμωνος, ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Περικλέους, ὅτε εἶνε πιθανώτερον νὰ ἐπεχώσθη τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ χώρου τοῦ Τελεστηρίου.

[2] Ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶχε γίνη καὶ προηγουμένως ὑπὸ Φιλίου ἀνασκαφή, ἀλλ' ὄχι πανταχοῦ τελεία, ἡ πλήρωσις δὲ τοῦ ἀνασκαφέντος τότε τμήματος ἐκ νέου δι' ὀγκωδεστάτων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐδυσκόλευσεν ὑπερβολικῶς τὴν ἀνασκαφήν μας.

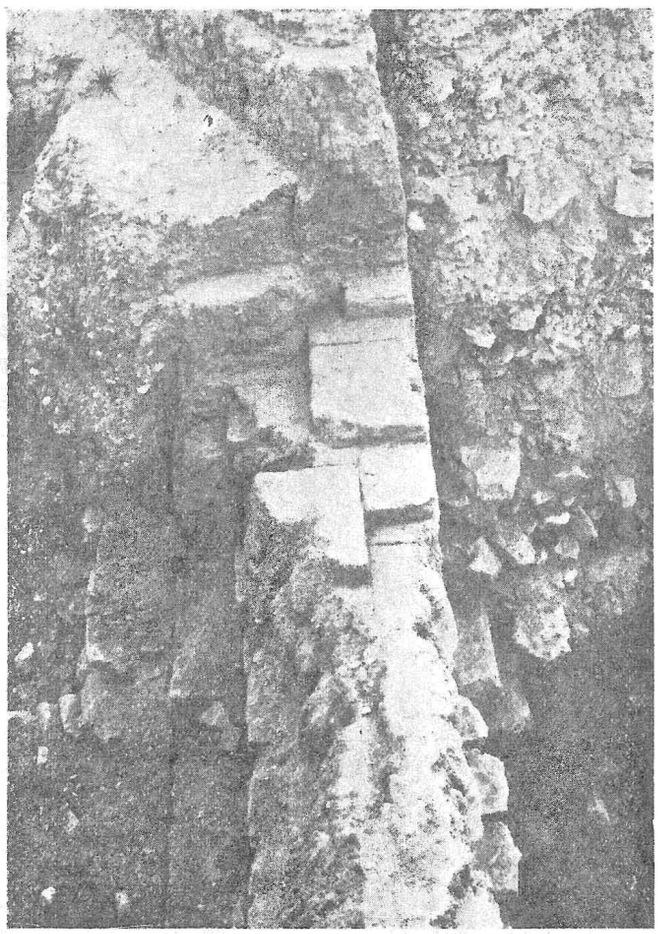

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Λευκὰ χαλίκια ἐχρησίμευον ὡς ὑπόστρωμα καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου· ἐντὸς αὐτοῦ ἦτο τὸ προαναφερθὲν ἀσκοειδὲς ἀγγεῖον. Ἡ σκαφή μας ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἐπροχώρησε πρὸς ΒΑν. μεταξὺ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους καὶ τῆς ὑψηλῆς κρηπῖδος τῆς Φιλωνείου στοᾶς, καὶ μικρὸν μόνον διάστημα παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ Πεισιστρατείου τείχους νοτίως τοῦ παραδόξου τοίχου Ι 13 τοῦ σχεδίου ἡμῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ἤδη ὡμίλησαν καὶ ὁ Φίλιος (πρακτ. 1883,64 σημ. 3 καὶ 1884,70) καὶ ὁ Noack El. σελ. 186, ὅστις ὑποθέτει, ὅτι ὁ τοῖχος εἶνε μόνον κτισμένος χάριν καλλιτέρας στερεώσεως τῆς μεγάλης ἐπιχώσεως.

Ἡ σκαφή μας ἐκεῖ ἀπεκάλυψε τμῆμα καλῶς διατηρουμένου στρώματος ὁδοῦ, (εἰκ. 15) ἥτις ὑπῆρχε κατὰ μῆκος παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ Πεισιστρατείου τείχους, καὶ ἐπεκαλύφθη κατὰ τὴν ἐπίχωσιν τοῦ χώρου ἐπὶ Περικλέους.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἔσωθεν τοῦ πρὸ τῆς Φιλωνείου στοᾶς σωζομένου Πεισιστρατείου τείχους ἀπεκαλύφθη καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ, περίπου ἀπὸ τοῦ σημείου Η 29 τοῦ σχεδίου ἡμῶν (C[7] τοῦ Noack El. σελ. 24 εἰκ. 8 πρβλ. καὶ σελ. 30 - 31) μέχρι περίπου τοῦ σημείου Η 27, ὅπου ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους ἡ

Εἰκ. 11. Πλινθοδομὴ Πεισιστρατείου περιβόλου ἐντὸς ἐπιχώσεως Τελεστηρίου.

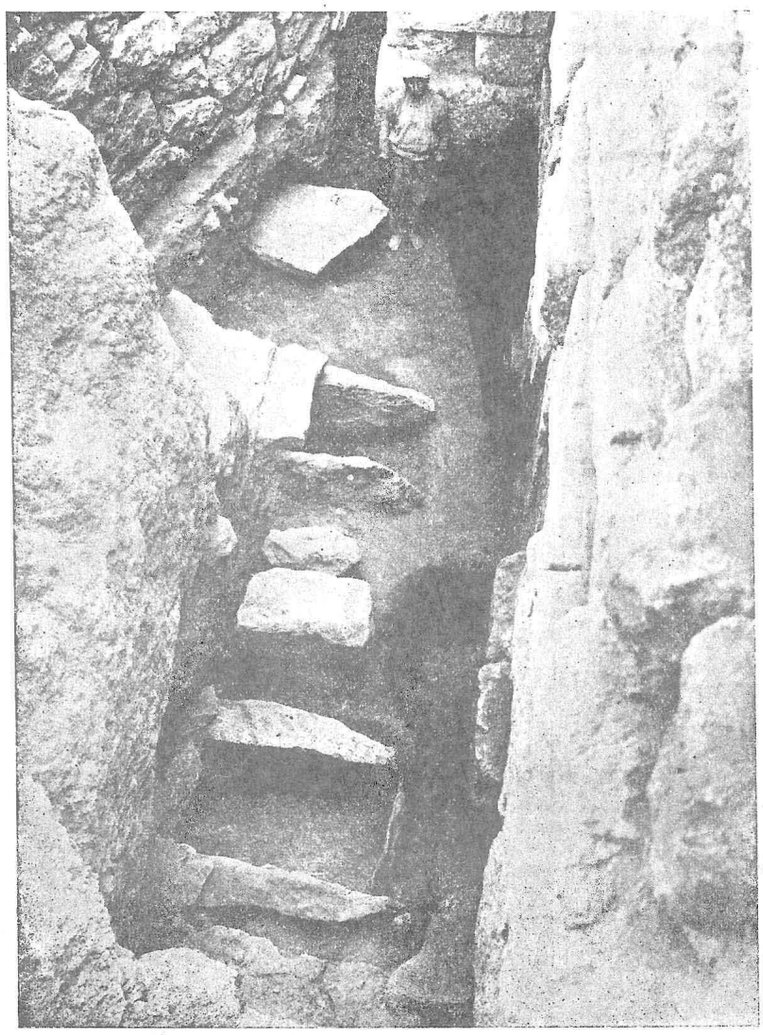
ἐν εἴδει παραστάδος ἐξοχή, τὴν ὁποίαν ὁ Noack ἐξέλαβεν ὡς παραστάδα τῆς ὀχυρωτικῆς πύλης (Zwingerthor)[1], τὸ ἐκ μικρῶν πολυγωνικῶν λίθων κάπως προχείρως κτισθὲν τοιχάριον πρὸς ἐνίσχυσιν, ἢ ἀναπλήρωσιν τῆς (καταστραφείσης;)

[1] Ὅλη ἡ θεωρία, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Noack (El. σελ. 30 ἑξ.) περὶ ἐσωτερικῆς παρὰ ὑπάρχουσαν δῆθεν πύλην ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὀχυρωτικῆς αὐλῆς (Zwinger) καὶ ἐσωτερικῶς ἀποκλειούσης τὴν αὐλὴν ταύτην πύλης (Zwingerthor) ἀπεδείχθη διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ὡς οὐχὶ ὀρθή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ ἀρχικοῦ λιθολογήματος τοῦ τείχους [1]. Τὸ ταιχάριον τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἀρχικοῦ λιθολογήματος ἐδάφους ἀρχαιοτέρας, ἀνηκούσης ἴσως εἰς τὴν πρώτην πρώϊμον ἀρχαϊκὴν περίοδον ὁδοῦ (εἰκ. 16 β) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ ὕψους τοῦ λιθολογήματος.

Ὑπόλοιπα πλινθοδομῆς σωθέντα εἴς τινα σημεῖα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τοιχαρίου δεικνύουσιν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνέγερσίν του ἐκτίσθη ἐκ νέου ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὑψηλότερον ἐξ ὠμῶν πλίνθων μέρος τοῦ τείχους. Διὰ τοῦτο πιθανώτερον εἶνε, ὅτι τὸ τοιχάριον εἶνε μέρος τῆς ἐπισκευῆς τοῦ τείχους, ἡ ὁποία θὰ ἔγινε προχείρως μετὰ τὴν Περσικὴν ἐπιδρομήν. Ὁ Κιμώνειος, ψευδοϊσόδομος τοῖχος ἐκτίσθη εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν βραδύτερον· πρὸς ἔνθεσιν αὐτοῦ ἐσκάφη τὸ κατώτατον τμῆμα τῆς ἐπὶ τοῦ λιθολογήματος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἐνισχυντικοῦ τοιχαρίου πλινθοδομῆς. Κατὰ τὸ σημεῖον Θ 9 πρὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς Φιλω-

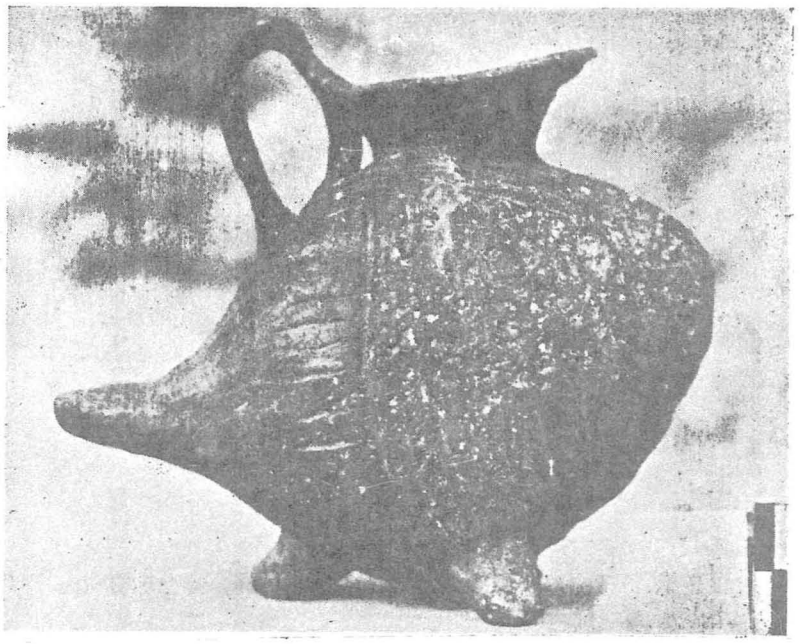

Εἰκ. 12. Μεσοελλαδικοὶ τάφοι παρὰ τὴν βάσιν τῆς Φιλωνείου στοᾶς. Δεξιὰ εἶνε ἡ πρόσοψις τοῦ θεμελίου τῆς στοᾶς.

[1] Ὁ Noack (σελ. 30) ἀναφέρει τὸν τοῖχον τοῦτον τοῦ ὁποίου μόνον μικρὸν μέρος εἶχεν ἀποκαλύψη ὁ Φίλιος ὡς ἀνεξήγητον, καὶ ὡς φαίνεται δὲν ἀποκρούει τὴν εἰς νεωτέρους χρόνους κατασκευήν του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

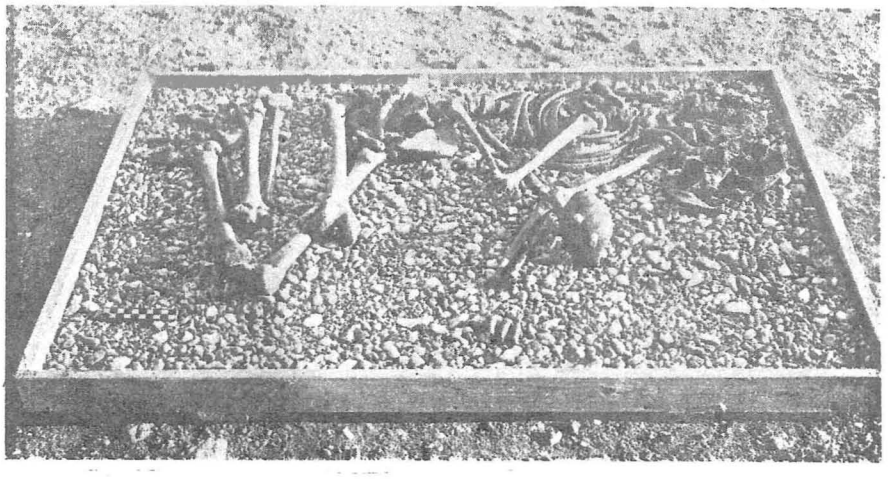
νείου στοᾶς ἀνευρέθη προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ ἐνισχυντικοῦ τοιχαρίου τὴν ὄψιν πύργου

Εἰκ. 13. Μεσοελλαδικὸν ἀγγεῖον.

παρουσιάζον σήμερον κτίσμα ἐξ ὠμῶν πλίνθων πάχ. 3.50, μήκ. 7.00 κατὰ τὰς δυναμένας νὰ

τότε μέρος τοῦ κτίσματος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σκαφὴν τῆς ἀρχαίας τάφρου πρὸς ἔνθεσιν τῆς κρηπῖδος τῆς Φιλωνείου στοᾶς εἶνε πιθανὸν νὰ κατεστράφη μέρος τούτου. Δι' ἐπιμελοῦς καθα-

Εἰκ. 14. Σκελετὸς μεσοελλαδικοῦ τάφου.

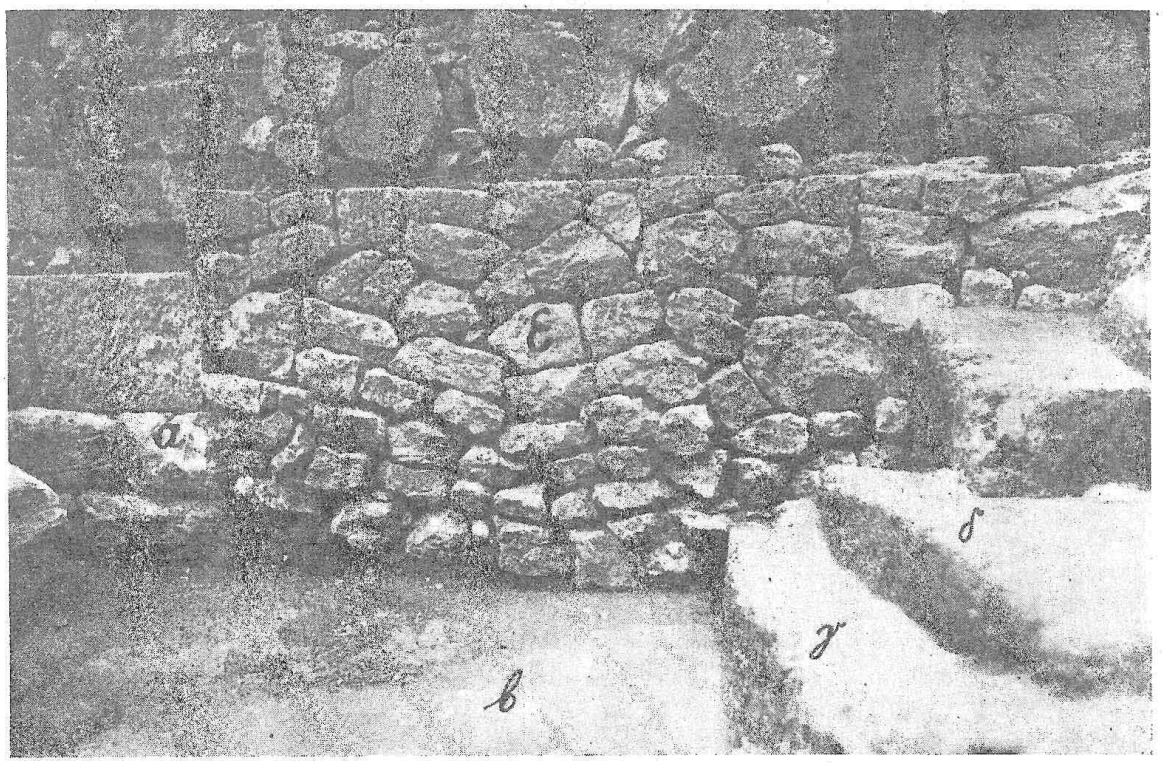
ἐξακριβωθῶσι σήμερον διαστάσεις (εἰκ. 17). Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ εἶχε γίνη καὶ ὑπὸ τοῦ Φιλίου ἀνασκαφὴ καὶ εἶνε πιθανόν, ὅτι κατεστράφη

ρισμοῦ τοῦ πλινθίνου τούτου κτίσματος κατωρθώσαμεν νὰ διαχωρίσωμεν ἐπὶ τούτου τὰς πλίνθους τῆς οἰκοδομῆς καὶ νὰ διακρίνωμεν ἀκρι-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἰκ. 15. Στρῶσις ὁδοῦ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ Πεισιστρατείου περιβόλου, ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τούτου, ἀντικρὺ τοῦ μέσου περίπου τῆς κρηπίδος τῆς Φιλωνείου στοᾶς. Δεξιὰ ὁ τοῖχος ἐνδυναμώσεως τῆς ἐπιχώσεως.

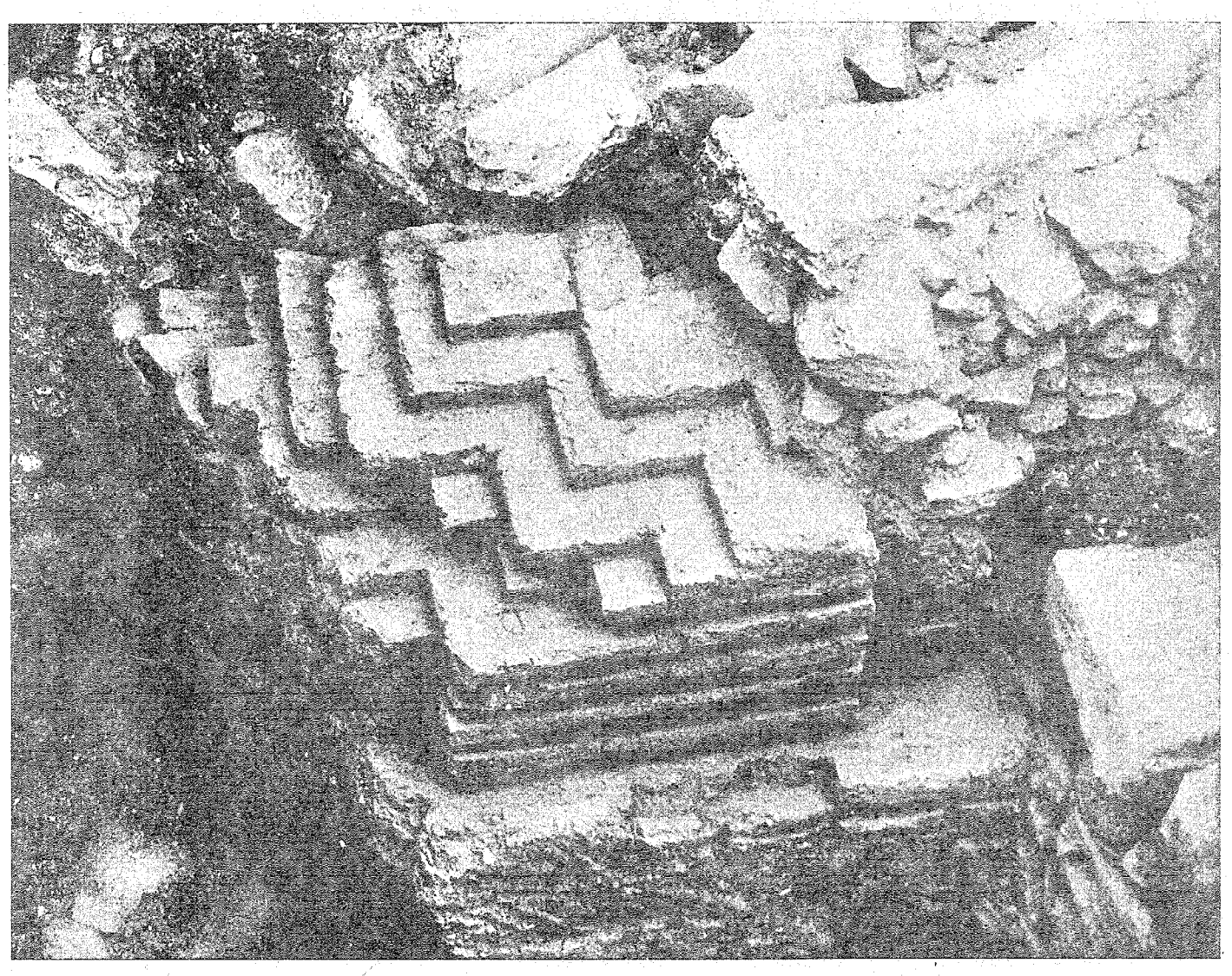

Εἰκ. 16. Τὸ μεταπερσικὸν ἐνισχυντικὸν τοῦ λιθολογήματος τοῦ Πεισιστρατείου τείχους τοιχάριον. α ἡ νοτίαγωνία τῆς ἐν εἴδει παραστάδος ἐξοχῆς τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ Πεισιστρατείου τείχους (ἐσφαλμένως) ὑπὸ Noack χαρακτηρισθείσης ὡς Zwingerthor. β πρώτη πρώϊμος ἀρχαϊκὴ ὁδός. γ προπεισιστράτειος ὁδός. δ ὁδὸς ἐπὶ Πεισιστράτου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

βῶς τὴν ἄκραν ἐπιμέλειαν καὶ τέχνην, μεθ' ἧς ἔγινεν ἡ πλινθοδομή. Μία πλίνθος τελείως σῴα κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον. Ἔχει διαστάσεις $0.44 \times 0.44 \times 0.09$.

Ποῖος ἦτο ὁ σκοπὸς τοῦ πυργοειδοῦς πλινθίνου τούτου κτίσματος δὲν ἔγινε δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ ἀσφαλῶς, οὔτε καὶ ποία ἦτο ἡ ἔκτασίς του, διότι μέρος αὐτοῦ εἶχε βεβαίως καταστραφῇ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς μας. Τὸ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι τὸ κτίσμα ἐξετείνετο πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ ἀναλήμματος τῆς ὑψηλῆς αὐλῆς τοῦ Τελεστηρίου (μεταξὺ τῶν σημείων Ζ 6 καὶ Ζ 11, ὅπου τοῦτο καλύπτεται ὑπὸ τῆς κρηπῖδος τῆς Φιλωνείου στοᾶς), καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς αὐλῆς ταύτης πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὴν πλήρωσιν τῆς βαθείας κοίλης ὁδοῦ, μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους ἐπὶ Κίμωνος κατεσκευάσθη καὶ τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο κτίσμα ὡς ἀνάλημμα τῆς μεγάλης πρὸς πλήρωσιν τῆς ὁδοῦ μέχρι τοῦ ὕψους τῆς αὐλῆς τοῦ Τελεστηρίου χρησιμοποιηθείσης ἐπιχώσεως. Δυσκολίαν πρὸς τοῦτο παρουσιάζει μόνον ὅτι διὰ νὰ τοποθετηθῶσιν οἱ κατώτατοι λίθοι τοῦ ψευδοϊσοδόμου τείχους ἐσκάφη ὀλίγον τὸ πλίνθινον κτίσμα (ἡ πλαγία τομὴ τοῦ πλινθίνου κτίσματος, ποὺ ἔγινε τότε, φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκ. 17

Εἰκ. 17. Τρόπος πλινθοδομῆς. Οἱ σεσωρευμένοι μικροὶ λίθοι δεξιὰ εἶνε τὸ γέμισμα τῶν κενῶν τετραγώνων τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ ψευδοϊσοδόμου Κιμωνείου τείχους.

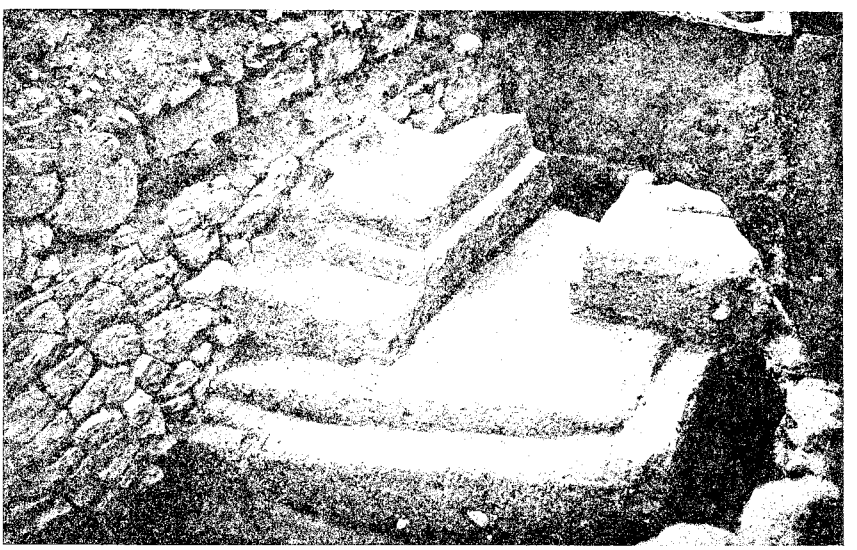
δεξιὰ κάτωθεν τῶν μικρῶν λιθαρίων τῆς πληρώσεως τῶν κενῶν τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ ψευδοϊσοδόμου τείχους), ἑπομένως τοῦτο προηγήθη ὁπωσδήποτε τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ψευδοϊσοδόμου, ἐνῷ δεχόμεθα ὅτι ἀμφότερα ἐκτίσθησαν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, καὶ ἔπρεπε νὰ κτισθῶσι συγχρόνως, ἀλλ' ἴσως λόγοι, τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν συνετέλεσαν νὰ προηγηθῇ ὀλίγον εἰς τὴν οἰκοδομὴν τὸ πλίνθινον κτίσμα.

Πρὸς Βορρᾶν τοῦ κτίσματος τούτου μέχρις ἀποστάσεως 2.50, ὅπου ἡ ἰδική μας σκαφὴ συνήντησεν ἔδαφος μὴ ἐρευνηθὲν κατὰ τὰς προ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ηγηθείσας σκαφὰς παρετηρεῖτο ἐπικείμενος ἐπὶ τοῦ τοιχαρίου, περὶ τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω, τοῦ ἐνισχυντικοῦ τοῦ λιθολογήματος τοῦ Πεισιστρατείου τείχους, παχὺς συμπαγὴς καὶ σκληρὸς ὄγκος γῆς (εἰκ. 18), ὅστις ἐφαίνετο ὡς νὰ εἶχε σχηματισθῆ ἐκ διαλυθεισῶν ὠμῶν πλίνθων, ἢ πιθανώτερον ἐκ μεγάλων μαζῶν πηλοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶχον σωρευθῆ κατὰ παχέα στρώματα (δυνάμενα νὰ διακριθῶσι), ἵνα ἀποτελέσωσιν ἕνα συμπαγῆ ὄγκον πρὸς περισσοτέραν ἐνίσχυσιν τῆς βάσεως τοῦ τείχους κατὰ τὴν σώρευσιν τῶν μεγάλων ὄγκων τῆς ἐπιχώσεως, ὅτε ἐπληρώθη ἐπὶ Κίμωνος ἡ κοίλη ὁδός. Κάτωθεν τῶν μαζῶν τούτων ἀνεκαλύφθησαν αἱ στρώσεις δύο ἐπαλλήλων ὁδῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀνωτέρα εἶνε ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν Πεισιστράτειον περίοδον, καὶ ἡ κατωτέρα πιθανῶς πρὸς τὴν πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἀρχαϊκὴν περίοδον· τρίτη ὁδὸς ἀκόμη βαθύτερον (εἰκ. 16 β) ἐπὶ τῆς ὁποίας ἑδράζεται τὸ τοιχάριον, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πρώτην πρώϊμον ἀρχαϊκὴν περίοδον. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὁδῶν, διηυθύνετο ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον κατὰ μῆκος τοῦ τείχους, ἔχει δὲ αἰσθητὴν κλίσιν καὶ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἀκολουθεῖ δηλαδὴ τὴν κλίσιν τοῦ βραχώδους ἐδάφους. Παρὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς ἐξεχούσης ἐπὶ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους παραστάδος (εἰκ. 16 α) ἡ γῆ εἰς τὸ ὕψος περίπου τῆς βάσεως τοῦ τείχους φέρει κατάδηλα ἴχνη καύσεως, σημεῖα ἴσως τῆς λειτουργίας τοῦ βωμοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ περιοχὴ ἐκαλύφθη κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους ἐνῶ ὁ βωμὸς (εἷς τετράγωνος λίθος) διετηρήθη ἐντὸς τετραγωνικῆς ἐσοχῆς σχηματισθείσης ἐπίτηδες χάριν τοῦ βωμοῦ καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ τείχους (εἰκ. 19).

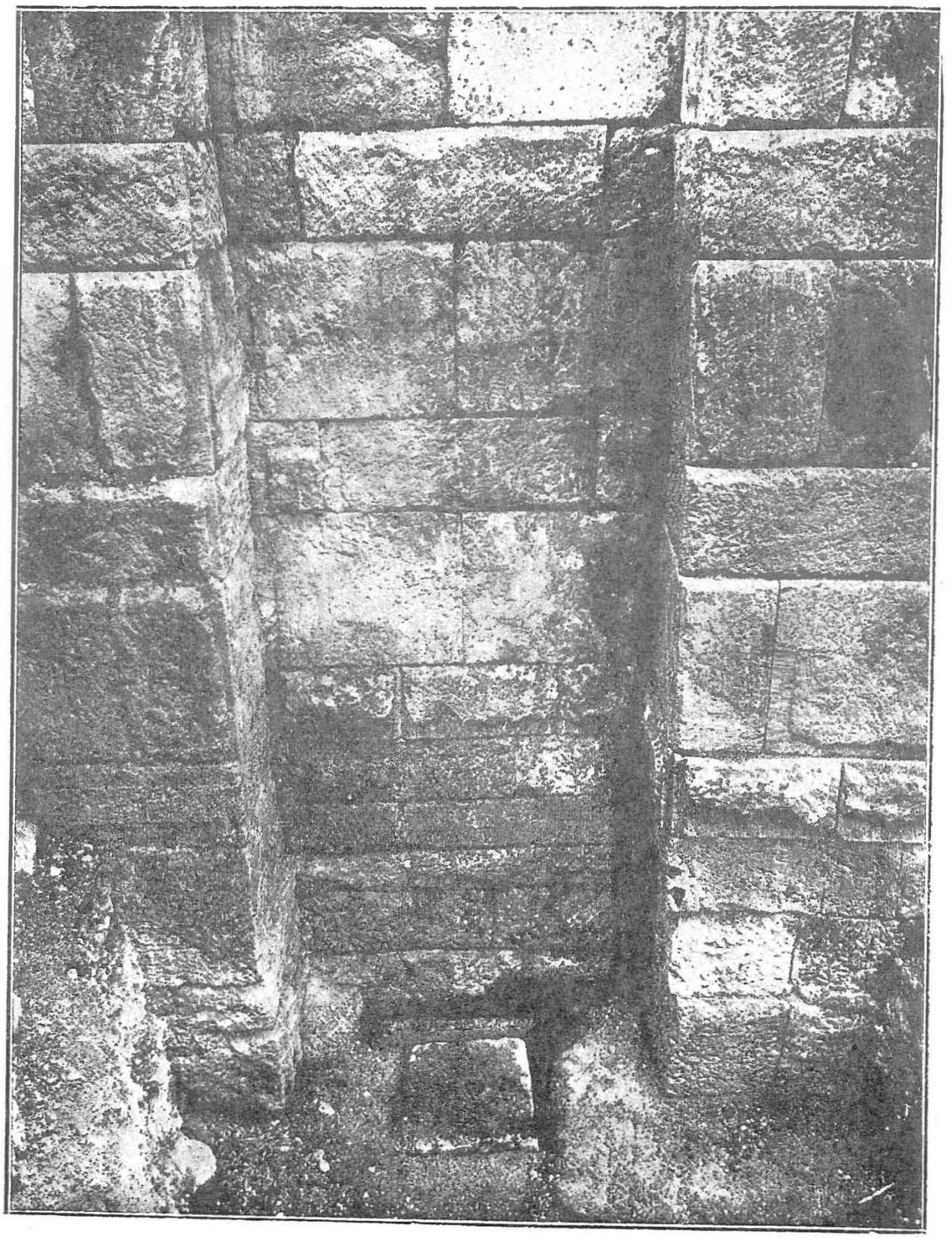
Ἀνεσκάφη ἐπίσης μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου ὁλόκληρος ὁ χῶρος μεταξὺ τῆς κρηπῖδος τῆς στοᾶς τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ ὑψηλοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου (Ζ 11) τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τοῦ ἐπιπέδου τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχαϊκοῦ Τελεστηρίου, ἡ ὁποία τελειώνει ἐκεῖ ἐλλειψοειδῶς. Διὰ τῆς τελείας ἀποκαλύψεως τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ ἀναλημματικοῦ τούτου τοίχου ἀπεδείχθη, ὅτι οὗτος ἐκτίσθη ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἔχοντος τὴν ὄψιν ὀλίγον ἐσωτέρω τοῦ ἄκρου τῆς γωνίας, καὶ τέμνοντος διαγωνίως ταύτην ἀνωτάτου τμήματος (εἰκ. 20), ὡς εἰς συμπαγὴς τοῖχος, καὶ ἐπεκάθησεν ἐν μέρει ἐπὶ ἀρχαιοτέρου, πολυγωνικοῦ καὶ τούτου τείχους, καὶ καθ' ὅμοιον περίπου τρόπον πρὸς αὐτὸν τὸν ἀναλημματικὸν τοῖχον κτισμένου. Τὸ παλαιότερον τοῦτο τμῆμα

Εἰκ. 18. Τὸ τοιχάριον προχείρου ἐπισκευῆς λιθολογήματος ἐσωτερικῆς ὄψεως Πεισιστρατείου τείχους. Παρὰ τὴν βάσιν τούτου δύο ἀλλεπάλληλα δάπεδα ὁδῶν, καὶ ἀνωτέρω τούτων τρία ἐπάλληλα στρώματα ὄγκων μίγματος πηλοῦ (ἰδὲ καὶ εἰκ. 16).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τείχους εἶνε ὀλιγώτερον παχὺ τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου, ὅστις τὸ ἐσκέπασεν τελείως καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ ὄψις, ἣ ὁποία διακρίνεται τερικὴν ὄψιν τοῦ ὑστερωτέρου ἀναλημματικοῦ τοίχου καὶ ἀπετέλεσε μέρος ταύτης δυσκόλως διακρινόμενον ἀπὸ τοῦ λοιποῦ τοίχου. Τὸ ἀποκαλυ-

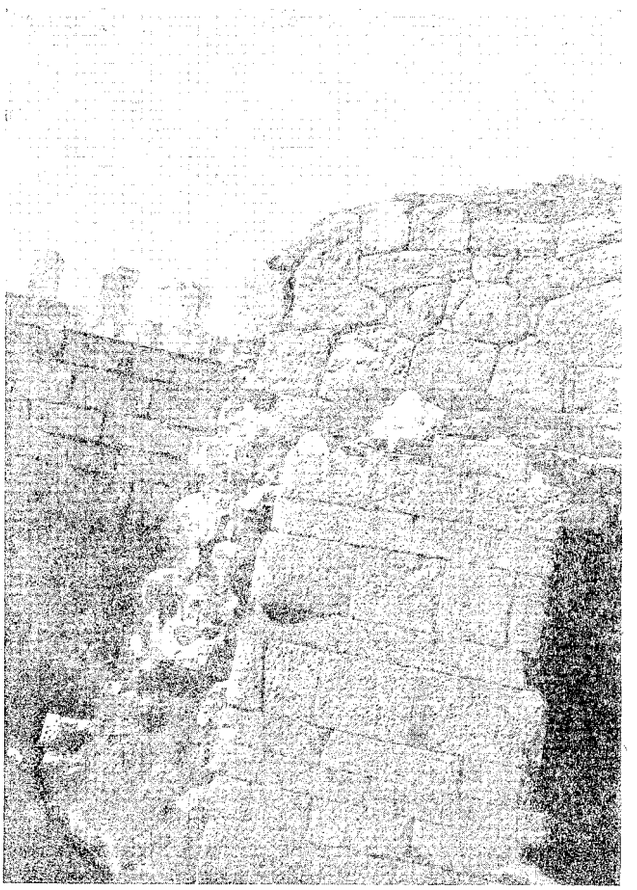

Εἰκ. 19. Βωμὸς παλαιότερος Πεισιστρατείου τείχους.

καλῶς (εἰκ. 21), εὑρίσκεται ὀλίγον ἐσωτέρω τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήματος τοῦ παλαιοτέρου τούτου τείχους φαίνεται, ὅτι συνῳκοδομήθη ἐπιδεξίως εἰς τὴν ἐξωφθὲν μέρος εἶνε τὸ ἄκρον σκέλους τοῦ παλαιοτέρου τείχους, προφανῶς παραστὰς πύλης ἢ πυλίδος. Ὅπως ὅλα τὰ ἀρχαϊκὰ τείχη, ἦτο καὶ τοῦτο μόνον κατὰ τὸ κατώτερον μέρος κτισμένον διὰ λίθων, καὶ ἀνωτέρω ἐκ πλινθοδομῆς, τῆς ὁποίας

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

σώζεται ἀκόμη μικρὸν μέρος περιληφθὲν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου. Παρὰ τὴν βάσιν τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τούτου εἶνε καταφανὴς ἡ στρῶσις ὁδοῦ. Κατωτέρω τοῦ στρώματος τῆς ὁδοῦ ταύτης ἡ ἐπίχωσις παρουσίασε ὑστεροελλαδικὰ ὄστρακα καὶ μικρὸν τμῆμα ὑστεροελλαδικοῦ κτηρίου, καὶ εἰς τὰ πλησιάζοντα πρὸς τὸν σμὸς εἶνε ἀδύνατος διότι τὸ ἄνοιγμά του καλύπτεναι ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου. Διὰ τῆς εὑρέσεως τῶν λειψάνων τούτων ἀποδεικνύεται, ὅτι τῆς λεγομένης πρωΐμου ἀρχαϊκῆς περιόδου τῆς οἰκοδομικῆς ἱστορίας τοῦ ἱεροῦ, καθ' ἣν τοῦτο πιστεύεται, ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ μικροῦ προπεισιστρατείου Τελεστηρίου καὶ τῆς

Εἰκ. 20. Πρώϊμος ἀρχαϊκὸς ἀναλημματικὸς τοῖχος αὐλῆς Τελεστηρίου (Ζ 11). Ἀριστερὰ εἰς τὸ βάθος ἡ κρηπὶς τῆς Φιλωνείου στοᾶς.

βράχον στρώματα ὀλίγα μεσοελλαδικὰ ὄστρακα.

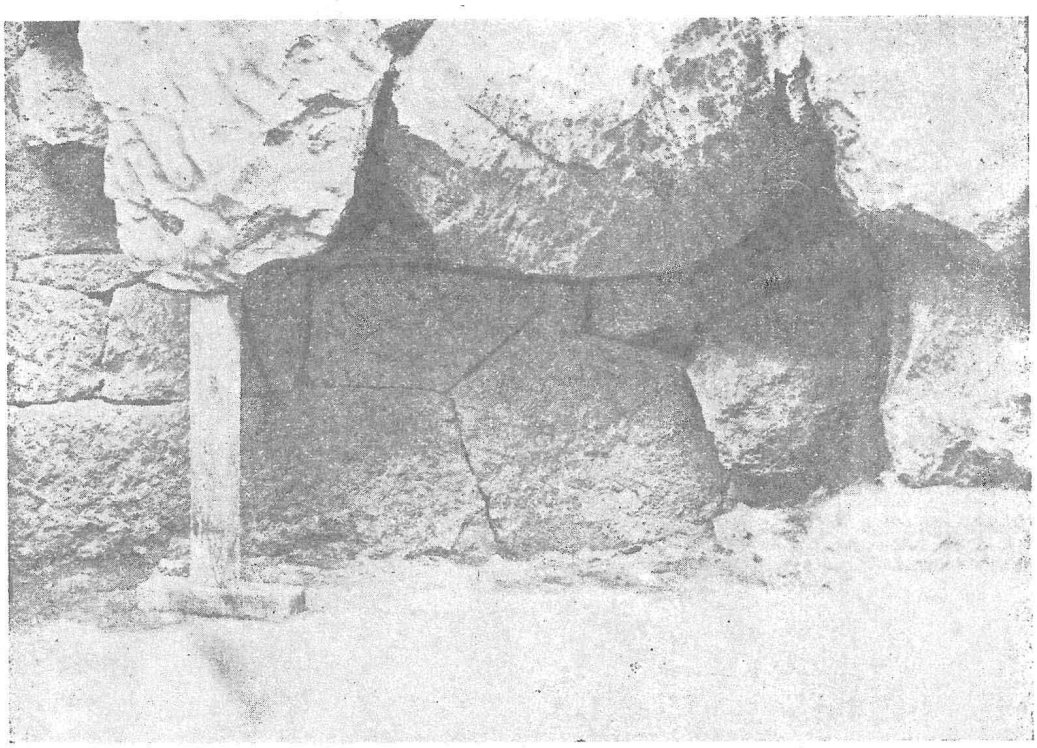
Ὀλίγα ἐρείπια ὑστεροελλαδικῶν ἢ μεσοελλαδικῶν κτισμάτων καὶ φρεατοειδὲς κατασκεύασμα (ἴσως φρέαρ τοῦ ὁποίου τὰ τοιχώματα εἶνε ἐπεκτισμένα διὰ μικρῶν λίθων) εὑρέθησαν κάτωθεν τῆς βάσεως τοῦ πρωΐμου ἀρχαϊκοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου Ζ 11 καὶ παρὰ τὴν νοτίαν παραστάδα τῆς ἐν τῷ τοίχῳ τούτῳ κτισμένης παρὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τῆς Φιλωνείου κρηπῖδος μικρᾶς πυλίδος. Τοῦ φρέατος ὁ καθαριὑψηλῆς διὰ τοῦ πολυγωνικοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου βασταζομένης αὐλῆς, προηγήθη ἄλλη περίοδος, καθ' ἣν πιθανώτατα τὸ ἴδιον μικρὸν προπεισιστράτειον Τελεστήριον ἔκειτο ἐπὶ μικροτέρας αὐλῆς ὑποβασταζομένης ἴσως διὰ τοῦ ἐνδοτέρω τοῦ πολυγωνικοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου (Ζ 7 - Ζ 12) ὑπάρχοντος ἀρχαιοτέρου, πιθανώτατα ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς περιόδου, ἀναλημματικοῦ τοίχου (Ε 2 - Ε 1 - Ε 5), ὑπῆρχε δ' ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλος χαμηλότερος χῶρος, ἀνήκων

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τότε καὶ αὐτὸς ἴσως εἰς τὸ ἱερόν, περικλειόμενος διὰ τοῦ περιβόλου εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ νεωστὶ ἀποκαλυφθὲν μικρὸν μέρος τείχους (εἰκ. 21). Τὸ ἀρχαιότερον τοῦτο πρώϊμον ἀρχαϊκὸν τεῖχος ἕνεκα τοῦ τρόπου τῆς ἰσχυρᾶς κατασκευῆς του πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τμῆμα καὶ τοῦ ὀχυρωματικοῦ προπεισιστρατείου περιβόλου τῆς πόλεως.

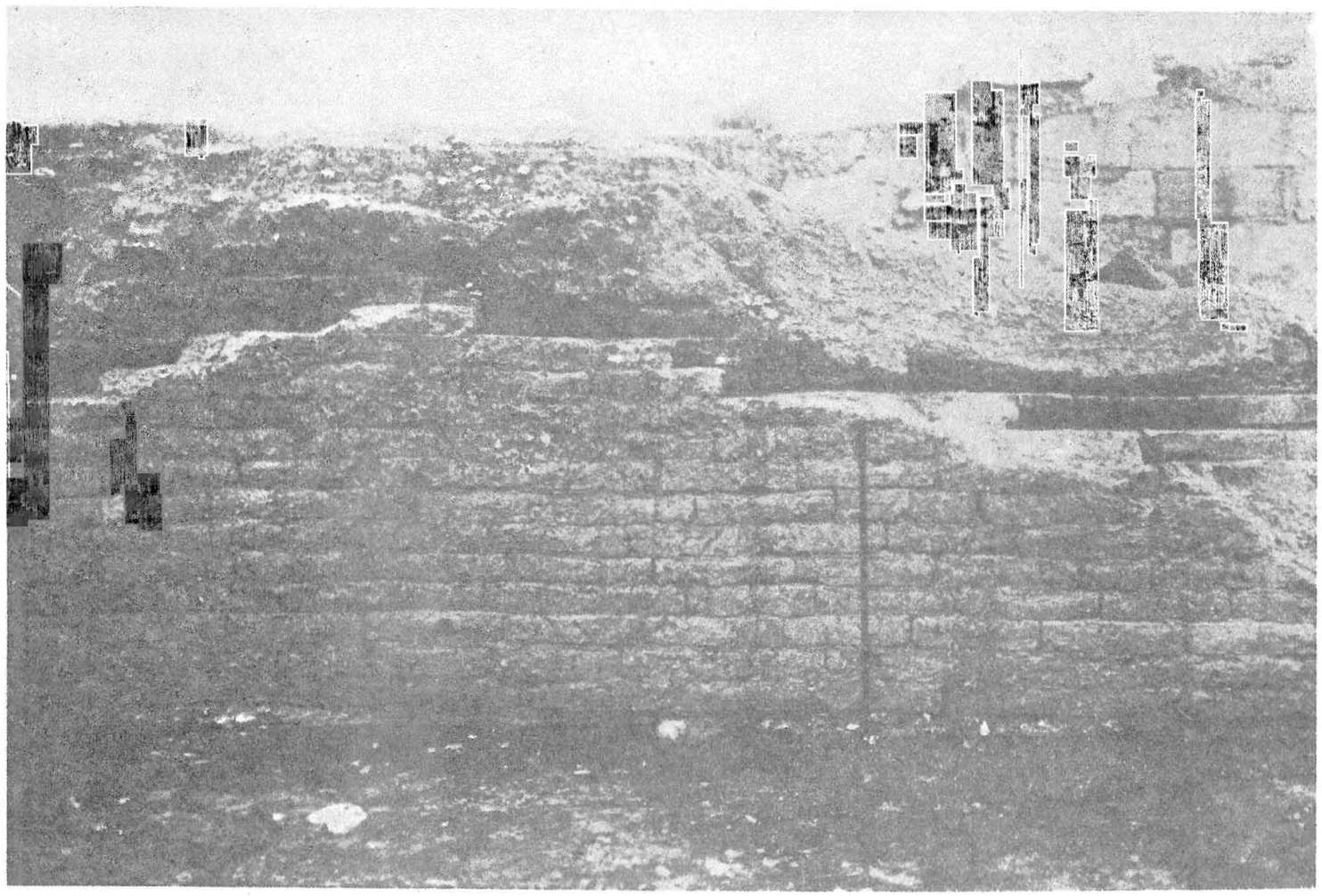
Ἀνασκαφὴ βορειανατολικῶς τοῦ Τελεστηρίου. Ἡ ἀνασκαφὴ ἔγινεν πρὸς ἐξέτασιν τοῦ χαμηλοτέρου χώρου παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς κρηπῖδος τοῦ Τελεστηρίου μέχρι περίπου τῶν Μικρῶν Προπυλαίων. Ὁ χῶρος οὗτος πρὸς ἀνατολὰς περιορίζεται καθ' ὅλον του τὸ μῆκος διὰ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους. Ἐκτεινόμενος κατὰ μῆκος τῆς κλιτύος τοῦ λόφου εἶνε ἱκανῶς κατωφερικὸς καὶ μόνον εἰς τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος πλησίον τοῦ Πεισιστρατείου τείχους παρουσιάζει μικρὰν ὁμαλωτέραν ἐπιφάνειαν. Τὸ ὑψηλότερον καὶ μεγαλείτερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως αὐτοῦ εἶχεν ἤδη ἀφαιρεθῇ κατὰ τὰς προηγουμένας ἀνασκαφάς, ἀλλ' ἡ ἔρευνα τότε δὲν ἔγινεν, ὅσον ἔπρεπε, τελεία. Ἤδη πρὸ διετείας ἡ ἀνασκαφή μας ἐκεῖ ἀνεκάλυψε πλησιέστατα πρὸς τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τῆς κρηπῖδος τοῦ Φίλωνος ἱκανὰ ὑστεροελλαδικὰ λείψανα οἰκημάτων καὶ ὁδοῦ, τῶν ὁποίων τὴν ἔρευναν δὲν συνεπληρώσαμεν ἀκόμη. Κατὰ τὴν ἐφετεινὴν ἀνασκαφὴν ἀπεκαλύψαμεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν πλίνθινον τοῖχον, ὁ ὁποῖος εἶχε προστεθῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς ἐνίσχυσιν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ Πεισιστρατείου τεί-

Εἰκ. 21. Μέρος τοῦ ἀρχαιοτέρου πρωϊμου ἀρχαϊκοῦ περιβόλου διατηρηθὲν ἐντὸς τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ὑστερωτέρου ἀναλήμματος (Ζ 11) τῆς ὑψηλῆς αὐλῆς τοῦ πρωϊμου ἀρχαϊκοῦ ἱεροῦ.

χους, εἴχομεν δὲ τὴν εὐτυχίαν καὶ ἐνταῦθα νὰ ἀποκαλύψωμεν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ἐν καλῇ διατηρήσει εἰς μέγα αὐτοῦ τμῆμα παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ Πεισιστρατείου πύργου Η 21. Αἱ φωτογραφίαι τῶν εἰκ. 22 καὶ 23 ληφθεῖσαι ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν δεικνύουσι τὴν ὄψιν τούτου, καὶ πόσον διετηρήθη καλῶς, διότι ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τοίχου ἐκαλύφθη δι' ἐπιχώσεως ἡ ἐπιφάνειά του. Ὁ τοῖχος ἔχων πάχος 2.00 ἀποτελεῖται ἐξ ὁριζοντίων σειρῶν τετραγ. πλίνθων (διαστ. 0.44 × 0.44 × 0.09) ἐπ' ἀλλήλων, μετὰ τὴν παρεμβολὴν τοῦ συγκολλητικοῦ πηλοῦ, ἐντέχνως τεθειμένων, οὕτως ὥστε νὰ μὴ συμπίπτωσιν αἱ ἁρμογαί, καὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἰκ. 22. Τοῖχος ἐξ ὠμῶν πλίνθων ἐποικοδομημένος ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ Πεισιστρατείου περιβόλου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἰκ. 23. Ἀριθμήσεις ἐμφανισιακοῦ τύπου τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς ἀγορᾶς αὐτῆς τοῦ Τελεσφορίου.
Ἀριστερὰ διακρίνεται ὁ πύργος Β 21, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ σειρὰ τῶν Πανεπιστημιακῶν σταβλίων μὲ τὸν ἐπιστεγασμὸν τούτων ἐξ ἀρμῶν κεράμων.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

νὰ παρουσιάζεται ἐν συνόλῳ τὸ κτίσμα ὡς ἓν συμπαγές, στερεώτατον πλέγμα. Ἡ ἐπιφάνεια παρουσιάζει ὄψιν κτίσματος ἰσοδομικοῦ. Ὅπου πρὸς τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν δὲν ἔμενεν ἀρκετὸς χῶρος πρὸς χρησιμοποίησιν μιᾶς ὁλοκλήρου πλίνθου, μετεχειρίσθησαν ἐπίτηδες ἴσως κατασκευασθείσας ἡμισείας πλίνθους (πλάτ. 0.24). Ὁ τοῖχος καλύπτει ὁλόκληρον τὸ λιθολόγημα τοῦ Πεισιστρατείου τείχους καὶ ἐδράζεται σχεδὸν ἐπὶ τοῦ βράχου παρεμβαλλομένου μόνον μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ βράχου εἰς πολλὰ σημεῖα ἐπιστρώματος ὁδοῦ μετρίου πάχους ἐκ μίγματος γῆς μὲ πολλὰ μικρὰ λιθάρια. Ἡ ὁδὸς αὕτη φαίνεται, ὅτι ἔφερεν, ὡς συνέχεια τῆς μεταξὺ τῆς ὑψηλῆς αὐλῆς τοῦ Τελεστηρίου καὶ τοῦ Πεισιστρατείου περιβόλου κοίλης ὁδοῦ (Η 27) ἐκ τῆς παρὰ τὴν βορειανατολικὴν γωνίαν τῆς Φιλωνείου κρηπῖδος ἐσωτερικῆς Πεισιστρατείου πύλης (Η 24) πρὸς τὴν ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια πύλην καὶ πιθανῶς πρὸς τὴν βορείως παρ' αὐτὰ τὴν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν τοῦ ἱεροῦ μετὰ τῆς πόλεως ἐξυπηρετοῦσαν πυλίδα (Η 52). Ἀπεκαλύφθη ἐπίσης (εἰκ. 23) ἐξ ὁλοκλήρου ὁ τοῖχος Θ 3, ὅστις τέμνει ἐγκαρσίως τὸν χῶρον ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τοῦ πύργου καὶ φθάνων σήμερον πρὸς Δυσμὰς μέχρις ὀλίγον χαμηλότερον καὶ εἰς ἀπόστασιν 9.50 ἀπὸ τῆς ὑψηλὰ εὑρισκομένης ἐπιφανείας τῆς μεταξὺ τῶν Μικρῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Τελεστηρίου ὁδοῦ.

Ὁ τοῖχος οὗτος (ὕψ. 0.85) ἦτο τὸ λιθολόγημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσυνεχίζετο ὑψηλότερον τοῖχος ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Κατὰ τὸ δυσμικώτερον ἥμισυ, ὅπου ὁ βράχος εὑρίσκεται ὑψηλότερον, ὁ τοῖχος κάθηται ἀμέσως ἐπὶ τούτου, ἀλλὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ κάθηται ἐπὶ τοῦ προϋπάρχοντος ἐκεῖ στρώματος γῆς βαθυτέρου γινομένου, ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὴν δυσμικὴν πλευρὰν τοῦ πύργου, καθ' ὅσον εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἐκεῖ βαθύτερον καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βράχου. Ἡ δυσμικὴ ὄψις του εἶνε κατὰ πολυγωνικόν τι σύστημα, ὄχι ὅμως κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον, κτισμένη. Εἶνε πάντως πολὺ διάφορος κατὰ τὴν τοιχοδομίαν ἀπὸ τῶν παρακειμένων τμημάτων τοῦ Πεισιστρατείου τείχους, καὶ διὰ τοῦτο δέ, καὶ διὰ τὸν τρόπον, ὅπως ἐρείδεται, ἄνευ τινὸς συνδέσμου πρὸς τοῦτον ἐπὶ τοῦ Πεισιστρατείου πύργου, καλύπτων τὴν ἐπιμελῶς εἰργασμένην ὄψιν του, δεικνύεται ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ τοῖχος εἶνε κατασκεύασμα ὑστερώτερον τοῦ Πεισιστρατείου τείχους. Ἐπιβεβαιοῦται δὲ ἀκόμη τοῦτο καὶ διότι ἡ ὀλίγη σωζομένη ἐπίστρωσις τῆς παρὰ τὸ Πεισιστράτειον τεῖχος ὁδοῦ, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν ὀλίγον ἀνωτέρω, προχωρεῖ καὶ κάτωθεν τῆς βάσεως τοῦ τοίχου τούτου. Ἀπὸ ἀποστάσεως 3.0 ἀπὸ τοῦ πύργου, ὅπου ἀρχίζει αἰσθητὴ ὕψωσις τοῦ βράχου, ὁ τοῖχος κλιμακοῦται εἰς τρεῖς τουλάχιστον ἀνίσου μήκους καὶ ὕψους βαθμίδας. Ἡ νοτία ὄψις εἶνε μὲ πολλὴν σχετικῶς ἀνωμαλίαν ἐκ μεγάλων καὶ μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων κτισμένη, δεικνύεται δ' ἐκ τούτου ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ τοῖχος ἐχρησίμευεν ὡς ἀνάλημμα, καὶ ἦτο προφανῶς τὸ τέρμα πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην τῆς ὑψηλῆς πλατείας τῆς μεγεθυνθείσης, πάντως μετὰ τὸν Πεισίστρατον, ἱερᾶς αὐλῆς τοῦ Τελεστηρίου. Πιστεύω, ὅτι ἡ μεγέθυνσις τῆς αὐλῆς καὶ ἑπομένως καὶ ὁ

Εἰκ. 24 Κλῖμαξ Η 28 ἀναβάσεως εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Πεισιστρατείου τείχους.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀναλημματικὸς τοῖχος, τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὸ λιθολόγημα, ἔγινεν ἐπὶ Κίμωνος, διότι οἱ τοῖχοι τοῦ Περικλέους ἐν Ἐλευσῖνι, εἰς τὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνήκῃ ἄλλως ὁ τοῖχος, ὅσοι ἦσαν προωρισμένοι νὰ φαίνωνται, ἦσαν κατὰ ἰσοδομικὸν τρόπον ἐκ πωρίνων πλίνθων πολὺ διαφορετικῆς κατεργασίας κτισμένοι. Ἐπὶ Κίμωνος ἔγινε καὶ ἡ ἐξ ὠμῶν πλίνθων μεγάλη ἐνίσχυσις τοῦ Πεισιστρατείου τμήματος τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη κτισμένη ἐπὶ τοῦ Πεισιστρατείου τείχους ἡ φέρουσα ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ τείχους κλῖμαξ (Η 23, εἰκ. 24), ὁμοία πρὸς τὴν γνωστὴν ἤδη πρότερον ἔσωθεν τῶν Μικρῶν Προπυλαίων ἀντίστοιχον καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατεσκευασμένην. Τῆς ἀποκαλυφθείσης κλίμακος σώζονται αἱ τρεῖς κατώτατοι λίθιναι βαθμίδες. Τὸ ὑψηλότερον τμῆμα ταύτης, ἐφ' ὅσον ἠρείδετο ἐπὶ τοῦ πλινθίνου μέρους τοῦ τείχους, θὰ ἦτο ξύλινον.

Ἀνασκαφὴ ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια.

Εἰκ. 25. Ἀνασκαφὴ ἐντὸς τῆς ΝΑν. γωνίας τῶν Μικρῶν Προπυλαίων. Α βορεία ὄψις κρηπιδώματος Μικρῶν Προπυλαίων. Β δυσμικὴ ὄψις Πεισιστρατείου πύργου. Γ μαρμαρόστρωσις δαπέδου Μικρῶν Προπυλαίων. Δ τοῖχος μυκηναϊκοῦ κτηρίου.

ὁμοίως ὡς ἀνατολικὸν ἀνάλημμα τῆς νέας ὑψηλῆς αὐλῆς. Καὶ τότε ἠνοίχθη ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τῆς (ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια) βορείας πύλης καὶ τοῦ πύργου Η 21 τμήματος τοῦ Πεισιστρατείου τείχους μικρὰ πύλη (Θ 2) διὰ τὴν ἄμεσον συγκοινωνίαν τοῦ χώρου βορειανατολικῶς τοῦ Πεισιστρατείου τείχους μετὰ τοῦ ἱεροῦ· ὁ χῶρος οὗτος προσηρτήθη ἐπὶ Κίμωνος εἰς τὸ ἱερὸν καὶ περιεκλείσθη διὰ τῆς πρὸς ΒΑν. ἐπεκτάσεως τοῦ περιβόλου (***Κιμώνειος ἐπέκτασις*** τοῦ σχεδ.).

Κατὰ τὴν γενομένην ἐπιμελεστέραν ἔρευναν χάριν μελέτης καὶ σχεδιάσεως τοῦ χώρου παρὰ τὴν ἐσωτερικὴν Πεισιστράτειον πύλην (Η 24), ἀπέναντι περίπου τῆς βορειανατολικῆς γωνίας τῆς κρηπίδος τῆς Φιλωνείου στοᾶς ἀπεκαλύφθη Ἐπίμονος ἀπόπειρα ἐρεύνης τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τὴν στρῶσιν τῶν Μικρῶν Προπυλαίων πρὸς ἀναζήτησιν λειψάνων τῆς Πεισιστρατείου πύλης, καὶ ἄλλων γενομένων ἴσως ἐκεῖ μεταγενεστέρων κατασκευασμάτων (Προπυλαίων;) πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν Ρωμαϊκῶν Μικρῶν Προπυλαίων προσέκρουσεν εἰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ὑποθεμελιώσεως τοῦ κεντρικοῦ μέρους τοῦ κτίσματος διὰ πυκνῶν ὀγκωδῶν πώρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μόνον πολὺ μικρὸν ἀδιάβατον κενόν, πλῆρες καὶ αὐτὸ συνήθως διὰ μικρῶν σεσωρευμένων λίθων, καταλείπεται. Οὕτω δὲν ἠδυνήθημεν νὰ φθάσωμεν μέχρι τῆς ἀρχαίας πύλης, τῆς ὁποίας λείψανα πιθανώτατα θὰ κρύπτωνται ὑπὸ τὴν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

στρῶσιν τοῦ δαπέδου, καὶ τὰ θεμέλια τῶν Μικρῶν Προπυλαίων. Ἠθυνήθημεν ὅμως νὰ ἐρευνήσωμεν μέχρι τοῦ στερεοῦ βράχου τὴν ἐπίχωσιν τοῦ χώρου παρὰ τὴν νοτιανατολικὴν γωνίαν (εἰκ. 25), ὅπου αἱ πλάκες τοῦ δαπέδου δὲν διετηροῦντο ἐπὶ ἐκτάσεως 3.90. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μικρᾶς ταύτης ἐρεύνης ἦτο ἀξιόλογον. Εἰς βάθος 3 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου τῶν Προπυλαίων ἀνεκαλύψαμεν τμῆμα στρώσεως ἐξ ἰσχυρῶς πεπατημένης γῆς, ἡ ὁποία ἐχώρει πρὸς τὴν νοτιανατολικὴν πλευρὰν τῶν Προπυλαίων, βεβαίως δὲ καὶ πρὸς Νότον, ὅπου ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ ἐξακριβώσωμεν. Εἴς τι σημεῖον, πλησιέστερον πρὸς τὴν νοτιανατολικὴν πλευρὰν τῶν Μικρῶν Προπυλαίων ἡ στρῶσις ἐκάλυπτε τμῆμα πλακοστρώτου ἐδάφους στηριζομένου ἐπὶ ὑποστρώματος ἐκ μικρῶν λίθων πάχ. 0.20. Μέχρι ὕψους 0.12 ἄνωθεν τῆς στρώσεως ταύτης, ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἀποτελουμένης ἐκ καθαρᾶς γῆς ὑπῆρχον γεωμετρικὰ ὄστρακα.

Βαθύτερον τῆς στρώσεως ἡ ἐπίχωσις εἶνε ὑστεροελλαδικὴ χαρακτηριζομένη ὡς τοιαύτη διὰ τῆς εὑρέσεως ἱκανῶν ὑστεροελλαδικῶν ὀστράκων. Ἐντὸς αὐτῆς εἰς ὕψος 0.30 ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ βράχου εὑρέθη τμῆμα ὑστεροελλαδικοῦ καλοκτισμένου τοίχου (πάχ. 0.40) ἀνήκοντος εἰς δωμάτιον ἐκτεινόμενον πρὸς ἀνατολάς, ὡς δεικνύεται ἐκ τοῦ σωζομένου μικροῦ μέρους τοῦ δαπέδου του, ἀποτελουμένου ἐξ ἐκλεκτῶν ὄχι πάρα πολὺ μικρῶν χαλικίων θαλάσσης (κατὰ προτίμησιν μελανοῦ χρώματος) συμπεπιεσμένων μετὰ τῆς γῆς· ἴχνη μικρὰ ἀσβέστου ἐπὶ τοῦ δαπέδου σωζόμενα παρὰ τὸν τοῖχον δύνανται νὰ προέρχωνται ἐκ τοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ τοίχου,

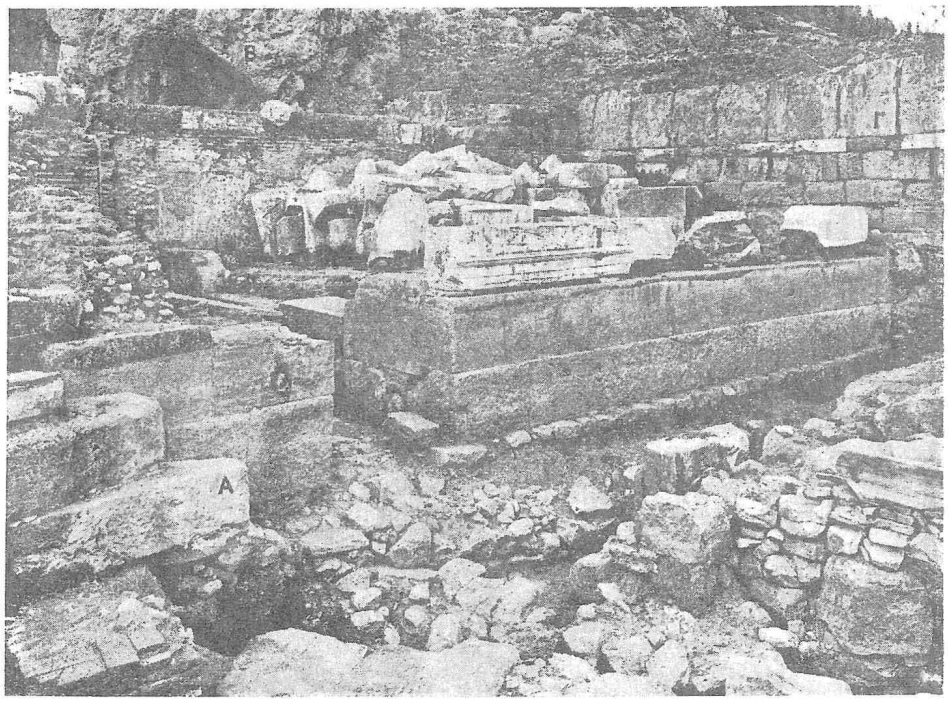

Εἰκ. 26. Μυκηναϊκὴ γραφὴ ἐπὶ ψευδοστόμου μυκηναϊκοῦ ἀμφορέως.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀλλὰ καὶ πιθανῆς ἐπικαλύψεως τοῦ δαπέδου διὰ λεπτοῦ στρώματος ἀσβέστου δύνανται νὰ εἶνε ὑπόλοιπα. Σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δαπέδου εὑρέθησαν ὀλίγα τεμάχια ὑστεροελλαδικῶν ἀγγείων καὶ τελείως ἄρτιος, ὑψηλὸς (ὕψ. 0.41), μυκηναϊκὸς ψευδόστομος ἀμφορεύς, ὅμοιος ἀπολύτως πρὸς τοὺς εὑρεθέντας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κεραμοπούλου ἐν τῷ Καδμείῳ τῶν Θηβῶν, καὶ φέρων, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κοιλίας διπλῆν σειρὰν μυκηναϊκῶν γραμμάτων (εἰκ. 26).

ἡ κατεργασία τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν δεικνύει, ὅτι προωρίζοντο οἱ λίθοι νὰ εἶνε ὁρατοί· ὅτι τοιαύτη τις πρόθεσις ὑπῆρχε, γίνεται ἔτι μᾶλλον πιστευτόν, διότι ἕκαστος λίθος φέρει ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τὴν κορυφὴν κάθετον ἐντομήν, ὑποδεικνύουσαν τὴν θέσιν ὅπου θὰ ἔφθανε τὸ ἄκρον τοῦ ὑπερτέρου λίθου κατὰ τὴν ἰσοδομικὴν οἰκοδομήν, διὰ τὴν ὁποίαν προωρίζοντο οἱ λίθοι. Ἀλλ' ἡ κατεργασία τῆς ἐπιφανείας τῶν λίθων ἔμεινεν ἀναμφιβόλως ἡμιτελής, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς τὸν σκοπόν, διὰ τὸν

Εἰκ. 27. Πεισιοτράτειον κτίσμα πιθανῶς σειροὶ δυτικῶς τῶν Μικρῶν Προπυλαίων (Α). Β βράχος Πλουτωνείου. Γ ὑστερορρωμαϊκὸν τεῖχος δυτικῆς πλευρᾶς ἱεροῦ.

Ἡ ρωμαϊκὴ θεμελίωσις τῶν Μικρῶν Προπυλαίων φθάνει εἰς βάθος μέχρι τῆς προμνημονευθείσης γεωμετρικῆς στρώσεως, τουλάχιστον κατὰ τὸ βόρειον ἥμισυ, ὅπου ὁ βράχος εὑρίσκεται εἰς ἱκανὸν βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ρωμαϊκοῦ δαπέδου. Εἶνε γνωστὴ ἡ κατασκευὴ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῶν θεμελίων τῆς βορείας ὄψεως τῶν Μικρῶν Προπυλαίων· ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς σειρᾶς μεγάλων ἀκατεργάστων κροκκαλοπαγῶν λίθων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀκολουθοῦσι δύο σειραὶ μεγάλων ἐπιμήκων ὀρθογωνικῶν πωρίνων πλίνθων ἐπιμελῶς τετμημένων, οὕτως ὥστε νὰ προσαρμόζωνται τελείως πρὸς ἀλλήλας (πβλ. Hörmann, die Inneren Propyläen σ. 20)· ὁποῖον εἶχον προορισθῆ, ἀλλ' ἐτέθησαν ἀμέσως εἰς τὰ θεμέλια. Μετὰ τὰς δύο ταύτας σειρὰς πωρίνων πλίνθων ἀκολουθεῖ ἀνωτέρω ἀκόμη μία σειρὰ μεγάλων πώρων ἐχόντων πολὺ ἀνώμαλον τὴν προσθίαν ὄψιν, ἐπὶ τούτων δὲ κάθηται ἡ κατωτάτη βαθμίς. Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος θεμελίου τοίχου ἀποτελεῖται ἐξ ἀνωμάλου κτίσματος ἐκ μικρῶν λίθων (ἴδε εἰκ. 25), τὸ ὁποῖον ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς στερεᾶς στρώσεως ἐκ πεπατημένης γῆς, ἥτις ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ἐκάλυπτε πλακόστρωσιν, ὁδοῦ πιθανῶς, ἀποδειχθεῖσαν διὰ τῶν εὑρημάτων ὡς ἀνήκουσαν εἰς γεωτρικοὺς χρόνους. Οὐδὲν σημεῖον ὑπάρξεως ἄλλου κτίσματος ἑλληνικῶν χρόνων εὑρέθη κατὰ τὴν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ἀνασκαφήν μας, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ σχεδὸν ὡς βέβαιον, ὅτι μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς Πεισιστρατείου πύλης ἔγιναν μὲν ἀσφαλῶς ἐπισκευαὶ ταύτης, ἀλλ' οὐδὲν σημαντικὸν κτίσμα, προπύλαιον ἢ ἄλλο τι προσετέθη ἐκεῖ μέχρι τῆς οἰκοδομῆς τῶν Ρωμαϊκῶν Μικρῶν Προπυλαίων. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ὑπῆρξε καὶ ἐκεῖ, καὶ πρὸ τῆς οἰκοδομήσεως τῶν Μικρῶν Προπυλαίων, ἁπλοῦν πρόπυλον μὲ δύο μόνον κίονας πρὸς τὸ ἔσω ἢ πρὸς τὸ ἔξω τῆς πύλης, ὅμοιον περίπου πρὸς τὸ πρόπυλον τῆς νοτίας Κιμωνείου πύλης, ἥτις ἐκαλύφθη, ὅτε κατεσκευάσθησαν οἱ Περίκλειοι *σιροὶ* (Noack El. 34 Abb. 13), ἀλλ' αἱ βάσεις τῶν κιόνων, αἱ ὁποῖαι μόναι μᾶς δεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν τοῦ προπύλου εἰς τὴν Κιμώνειον πύλην, ἦτο εὔκολον νὰ ἐξαφανισθῶσι τελείως, καὶ δι' αὐτὸ δὲν θὰ ἔμεινεν ἴχνος τοῦ τοιούτου προπύλου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς προηγηθείσης τῶν Μικρῶν Προπυλαίων παλαιᾶς πύλης.

Παρὰ τὰ Μικρὰ Προπύλαια ἐσυνεχίσθη ἡ ἔρευνα ἐντὸς τοῦ πρὸς Δυσμὰς τούτων καὶ βορείως τοῦ τεμένους τοῦ Πλουτωνείου κειμένου χώρου. Εἰς Ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκτίσθησαν ἐκεῖ μεγάλαι δεξαμεναί, τῶν ὁποίων τὸ στερεώτατον δάπεδον ἐκάλυπτε τὰ ἀρχαῖα κτίσματα. Εἰς παλαιοτέρας ἀνασκαφὰς εἶχεν εὑρεθῇ εἰς ἀπόστασιν 3.75 πρὸς δυσμὰς τῶν Μικρῶν Προπυλαίων ὁ ὡραῖος πεισιστράτειος τοῖχος ἐκ μεγάλων τετραγώνων ἐλευσινιακῶν λίθων (εἰκ. 27), ὁ ὁποῖος διευθύνεται συνεχίζων περίπου τὴν γραμμὴν τῆς προσθίας ὄψεως τῶν Προπυλαίων (Α ἐπὶ τῆς εἰκ. 27) ἐκ νοτιανατολικῶν πρὸς βορειοδυτικά· τοῦ τοίχου τούτου φαίνεται σήμερον ἀπὸ τῶν Μικρῶν Προπυλαίων μόνον ἓν τμῆμα μήκ. 9.10, ἀλλ' εἶνε μακρότερος, προχωρεῖ κάτωθεν, καὶ συνεχίζεται πιθανώτατα καὶ ὄπισθεν τοῦ ὑψηλοῦ, ἰσχυροῦ τείχους (Γ), τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη εἰς πολὺ ὑστέρους ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀπὸ τῶν Μεγάλων Προπυλαίων πρὸς τὸν λόφον, καὶ καταλήγει ὄπισθεν τοῦ Πλουτωνείου, ἀποκλεῖον ὀχυρῶς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης τὸ ἱερόν. Τὸ τεῖχος τοῦτο διήρχετο ὑπεράνω τοῦ ἓν λόγῳ τοίχου περιλαμβάνον εἰς τὸν ὄγκον του τὸ καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ πάχους του τμῆμα τούτου. Ὁ ὡραῖος πεισιστράτειος τοῖχος ἀποτελεῖται ἐκ δύο 0.73 ὑψηλῶν, ὁριζοντίων δόμων, τῶν ὁποίων ὁ κατώτερος ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν τῶν λίθων πολὺ τραχύτερον εἰργασμένην· ὁ ἀνώτερος δόμος εἶνε 0.03 ἐσωτέρω τῆς ἄκρας τοῦ κατωτέρου τεθειμένος· σειρὰ ἀργῶν, μετρίως μεγάλων λίθων χρησιμεύει ὡς ὑπόθημα τοῦ κατωτέρου δόμου ἄνευ ἄλλης θεμελιώσεως. Ὁ προορισμὸς τοῦ τοίχου τούτου κτισθέντος μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ καταφανοῦς ἐπιδιώξεως ὡραίας ἐμφανίσεως δὲν εἶνε ἀσφαλῶς καθωρισμένος. Εἰς τὸ τμῆμα τὸ ὁποῖον φαίνεται ἀπὸ τῶν Μικρῶν Προπυλαίων ἐντεῦθεν τοῦ ὑστερωτέρου τείχους εἶνε κτισμένος μὲ λίθους μεγάλους τετραγωνικοὺς σχεδόν, ἀλλ' ἡ συνέχειά του πρὸς Δυσμάς, ἐκεῖθεν τοῦ ὑστερωτέρου τείχους εἶνε ἐν μέρει κατὰ πολυγωνικὸν τρόπον κτισμένη. Εἶνε ἡ βορεία πλευρὰ ἐπιμήκους ὀρθογωνικοῦ κτίσματος (πβλ. καὶ περιγραφὴν ἐν Noack El. σελ. 77), ἡ ἀνατολικὴ πλευρά, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο ἐν τῷ μέσῳ ἡ μεγάλη εἴσοδος εἰς τὸ κτίσμα, εἶνε ἐπίσης καλῶς ὡς καὶ ἡ βορεία κτισμένη· ἀντιθέτως ἡ νοτία πλευρά, ἡ πρὸς τὸ σπήλαιον τοῦ Πλουτωνείου, εἶνε κτισμένη δι' ἀμελέστερον εἰργασμένων, ὄχι πάντοτε τετραγωνικῶν καὶ σχετικῶς μικροτέρων διαστάσεων λίθων, μὲ παρεμβολὴν μικροτέρων λιθαρίων εἰς τὰ κενὰ τῶν μεγάλων. Ἡ θέσις τῆς δυτικῆς πλευρᾶς δὲν εἶνε ἀπολύτως ἐξηκριβωμένη, ἀλλ' εἶνε πιθανώτατον, ὅτι ἦτο εἰς ἀπόστασιν 13.20 ἐκεῖθεν τοῦ ὑστερωτέρου τείχους, ὅπου φαίνεται νὰ καταλήγῃ εἰς γωνίαν ὁ συνεχίζων τὴν προσθίαν πλευρὰν τοῦ κτίσματος τοῖχος. Σχηματίζεται οὕτω ἓν μέγα ὀρθογωνικὸν δωμάτιον μήκ. 25.45 καὶ πλάτ. 8.75. Ὁ Noack (El. σελ. 81 εἰκ. 38) συμπληρώνει πολὺ βραχύτερον τὸ μῆκος τοῦ κτίσματος, καὶ ὑποθέτει, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς προπύργιον προστατεῦον τὴν βορείαν Πεισιστράτειον πύλην τοῦ ἱεροῦ. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτάσεως καὶ τῶν κατευθύνσεων τοῦ Πεισιστρατείου τείχους (Ἐλευσινιακὰ Ι σελ. 203 ἑξ.), ἔγινε φανερόν, ὅτι ἡ γνώμη αὐτὴ δὲν εἶνε ὀρθή, καὶ παραμένει οὕτως ἀβέβαιος ὁ προορισμὸς τοῦ κτηρίου τούτου [1]. Ἀπέναντι τῆς πρὸς τὰ Μικρὰ Προπύλαια γωνίας τοῦ περιγραφέντος κτίσματος, εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ προσθίου, βορείου τοίχου τούτου, καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.35 ἀπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸς ὅμοιος καθ' ὅλα τοῖχος (εἰκ. 27 ἀριστερά), ὁ ὁποῖος ἐκαλύφθη ἐν μέρει ὑπὸ τῶν βαθμίδων τῶν Μικρῶν Προπυλαίων. Σώζονται τρεῖς λίθοι τῆς κατωτέρας σειρᾶς καὶ εἷς τῆς ἀνωτέρας· εἰς τὴν γραμμὴν τῆς ἀνωτέρας σειρᾶς ἐκτίσθη βραδύτερον διὰ πλίνθων μέρος τοῦ τοίχου τῆς ρωμαϊκῆς δεξαμενῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται τὸ ἄκρον μολυβδίνου ὀχετοῦ. Μολονότι ἡ γραμμὴ τοῦ μικροῦ τούτου τμήματος τοίχου παρεκκλίνει ἐλαφρῶς ἀπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ ἀντιστοίχου προσθίου τοίχου τοῦ ὀρθογωνικοῦ οἰκοδομήματος, καὶ λείπει τὸ ἓξ ἀκατεργάστων

[1] Ὁ ἀρχιτέκτων μας Ἰ. Τραυλὸς ἐξέφερε τὴν γνώμην, ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο εἶνε *σιρός*, ὅστις προηγήθη τῶν ὑπογείων Περικλείων σιρῶν. Ἡ γνώμη δὲν εἶνε διόλου ἀπίθανος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

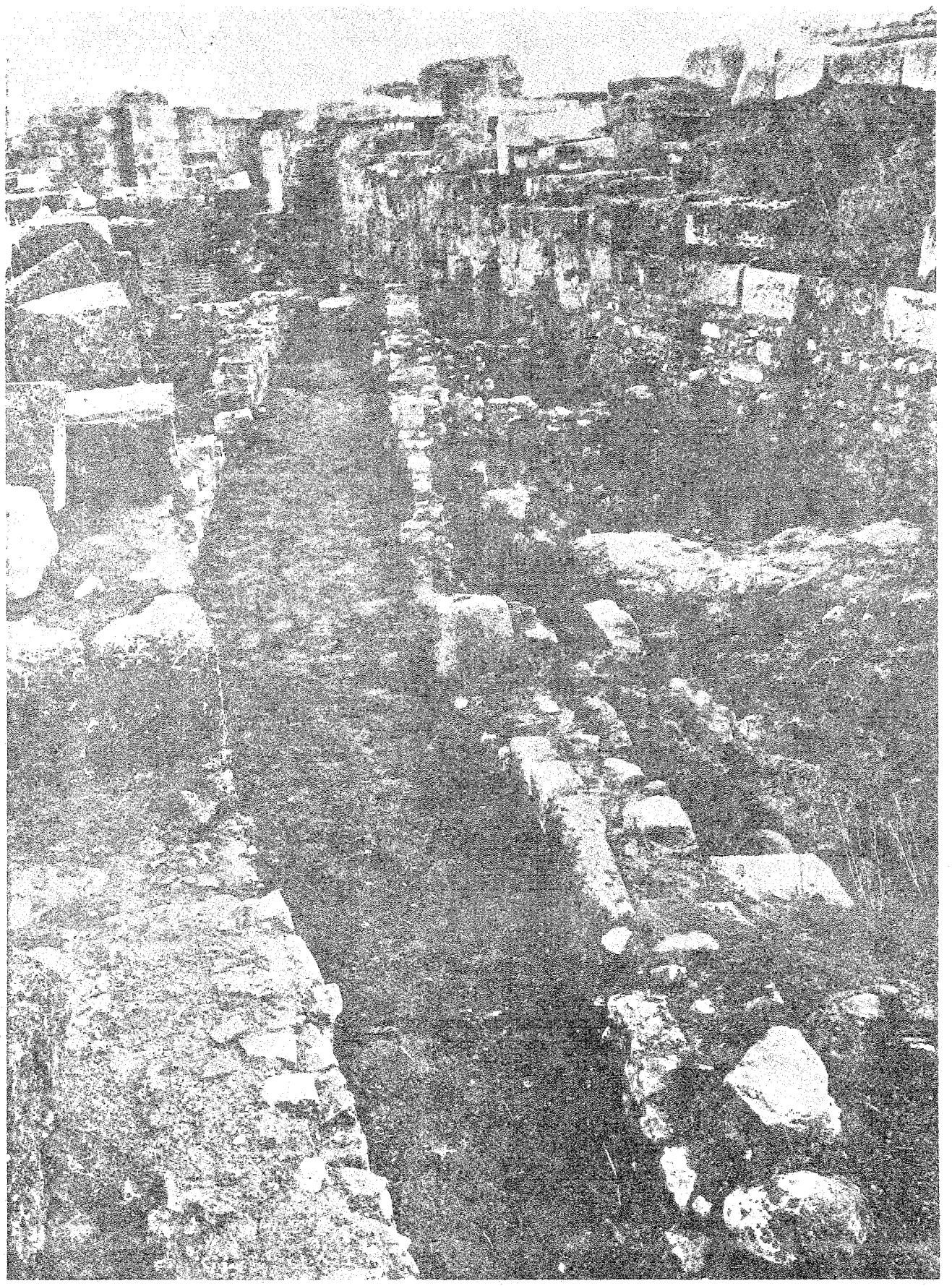
πλακῶν ὑπόθεμα τῆς κατωτέρας σειρᾶς λίθων, δὲν εἶνε ἐν τούτοις ἀπίθανον, ὅτι καὶ τὸ τμῆμα τοῦτο τοίχου, τὸ ὁποῖον ἔφθανε μέχρι τοῦ διὰ τῆς οἰκοδομῆς τῶν Μικρῶν Προπυλαίων καλυφθέντος ἀρχαιοτέρου Πεισιστρατείου τείχους, εἶνε σύγχρονον πρὸς τὸ ὀρθογωνικὸν κτήριον, καὶ συνεπλήρωνε τὸ φράγμα μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως κατ' ἐκείνην τὴν θέσιν. Εἰς τὸ ἄνοιγμα, τὸ ὁποῖον ἔμενε μεταξὺ τοῦ μικροτέρου πρὸς τὰ διεύθυνσιν περίπου ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον φέρει ἀπὸ τῆς Μεγαρικῆς πύλης τῆς πόλεως Ἐλευσῖνος (Ἐλευσινιακὰ Ι σελ. 207) πρὸς τὸ ἱερόν, καὶ ἡ ὁποία διατηρεῖται καλῶς ἐντὸς τῆς πόλεως εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς συνεχιζομένης εἰσέτι ἀνασκαφῆς ταύτης. Ὁ χῶρος μεταξὺ τῶν Μικρῶν Προπυλαίων, τοῦ πρὸς δυσμὰς τούτων ὑστερωτέρου ὑψηλοῦ ὑστερορρωμαϊκοῦ ὀχυροῦ τείχους καὶ τῶν Μεγάλων

Εἰκ. 28. Εἴσοδος σιρῶν (α α) ἐπὶ τοῦ βορειανατολικοῦ σκέλους τοῦ Περικλείου περιβόλου τοῦ ἱεροῦ καὶ τμῆμα ὁδοῦ πρὸ αὐτῆς. Ὑψηλότερον ἐπὶ τούτων ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τοῖχοι ὑστερορρωμ. κτισμάτων

Μικρὰ Προπύλαια κειμένου τοίχου, καὶ τοῦ ἀντιστοίχου μακροτέρου τοίχου εἶνε πιθανόν, ὅτι ἔκειτο πυλὶς (Η 52), ἡ ὁποία ηὐκόλυνε τὴν συγκοινωνίαν τοῦ ἱεροῦ μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως τῆς Ἐλευσῖνος. Ἡ ἀρχαία κατάστασις τοῦ χώρου ἐκεῖ μετεβλήθη πολὺ διὰ τῆς κατασκευῆς τῶν δεξαμενῶν, ἀλλὰ διετηρήθη τμῆμα ἐπιπολαίως κατεσκευασμένης πλακοστρώσεως τοῦ ἐδάφους ὀλίγον βαθύτερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς βάσεως τῶν τοίχων, διὰ τοῦ ὁποίου μαρτυρεῖται ἡ ὕπαρξις διόδου μεταξὺ τῶν δύο τοίχων. Ἡ δίοδος αὕτη θὰ ἦτο συνέχεια τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία μὲ Προπυλαίων εἶχεν ἀνασκαφῆ παλαιότερον, καὶ εἶχεν πληρωθῆ ἐκ νέου διὰ τῶν μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν μαρμαρίνων μελῶν τῶν Μεγάλων Προπυλαίων· τὴν ἐκ νέου ἔρευναν αὐτοῦ εἴχομεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος ἔτους, εὕρομεν δ' ἐκεῖ, ὡς ἐσημείωσα ἤδη ἀλλαχοῦ (Ἐλευσινιακὰ ἔ. ἀν.) τὴν συνέχειαν τοῦ Πεισιστρατείου τείχους, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς θέσεως τῶν Μικρῶν Προπυλαίων κατευθυνόμενον κατ' ἀρχὰς πρὸς Βορρᾶν μέχρι τῶν Μεγάλων Προπυλαίων, καὶ κατόπιν πρὸς Δυσμὰς περιέβαλλε πλέον τὴν πόλιν τῆς Ἐλευσῖνος, τῆς περιοχῆς τοῦ ἱεροῦ κα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

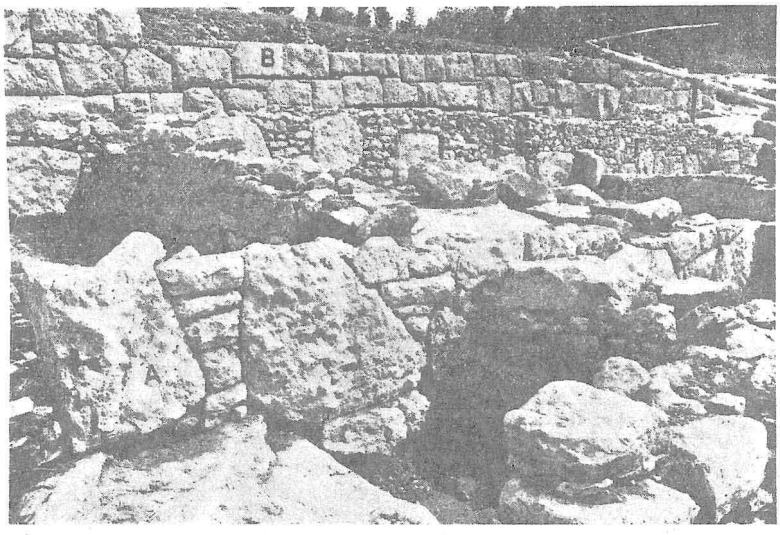
Εἰκ. 29. Ἡ ἑλληνιστικὴ ὁδὸς ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῶν σιρῶν πρὸς τὴν βορείαν ἔξοδον τοῦ ἱεροῦ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ταληγούσης παρὰ τὴν πύλην τὴν ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1933 ἠρευνήσαμεν καλλίτερον τὸ δυσμικώτερον ἥμισυ τοῦ χώρου τούτου, τὸ πλησιέστερον πρὸς τὸ ὑστερορρωμαϊκὸν τεῖχος. Ἐρείπια τοίχων, πιθανῶς, προϊστορικῶν ἀνεκαλύφθησαν ὀλίγα πλησίον τῆς προσθίας ὄψεως τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος ὀρθογωνικοῦ κτίσματος ἀπέναντι δὲ ταύτης καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν εἰς ἀπόστασιν 2.20 θεμέλιον, ὁπωσδήποτε ἰσχυρόν, ὑστέρων, πιθανῶς, ῥωμαϊκῶν χρόνων.

ληθεὶς μὲ τὴν σχεδίασιν τοῦ τμήματος τούτου τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰδικῶς τῶν περικλείων ***σιρῶν*** [1] ἀνεκάλυψεν ἐπὶ τοῦ βραχέως βορειανατολικοῦ σκέλους τοῦ περικλείου περιβόλου πλησίον τοῦ σημείου, ὅπου γίνεται ὁ σύνδεσμος τούτου μὲ τὸν πεισιστράτειον περίβολον τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς σιροὺς (I 15), ἡ ὁποία ἐγίνετο ἐκ τοῦ πλαγίου διὰ θύρας ἀνοιχθείσης ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου. Ὡς φαίνεται καὶ ἐπὶ τῆς εἰκ. 28, τοῦ τείχους τοῦ περικλείου περιβόλου σῴζονται κατ' ἐκείνην τὴν θέσιν ἐκτὸς τῆς σειρᾶς τῶν πώρων τοῦ θεμελίου καὶ οἱ δύο κατώτατοι δόμοι ἐξ

Εἰκ. 30. Β ἀναλημματικὸς τοῖχος βορείας πλευρᾶς ὁδοῦ νοτίου τμήματος πόλεως Ἐλευσῖνος. Α τοῖχοι οἰκήματος νοτίως καὶ χαμηλότερον τῆς παρὰ τὸν ἀναλημματικὸν τοῖχον ὁδοῦ.

Μικρὰ σκαφὴ ἔγινεν ἐπίσης πλησίον τοῦ σημείου, ὅπου συνδέεται μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ σκέλους τοῦ ἀρχαιοτέρου Πεισιστρατείου περιβόλου, παρὰ τὴν νοτίαν γωνίαν τοῦ πύργου Η 21, τὸ βορειανατολικὸν βραχὺ σκέλος τοῦ Περικλείου περιβόλου τοῦ ἱεροῦ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ τοίχου τοῦ περικλείου περιβόλου. Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ τοῖχος οὗτος τοῦ περιβόλου ἀπετέλει τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ ἐπὶ τῆς βορειανατολικῆς γωνίας τοῦ περικλείου περιβόλου κατασκευασθέντος μεγάλου ὑπογείου δωματίου, τὸ ὁποῖον ὁ Noack (El. σ. 193 ἑ.) ἐταύτισε πρὸς τοὺς ἀναφερομένους ἐν τῇ ἐπιγραφῇ J G² I, 76 στίχ. 10 ***σιρούς***. Ὁ Noack, ὡς καὶ πάντες, ὅσοι ἠσχολήθησαν ὁπωσδήποτε μὲ τὸ ὑπόγειον τοῦτο οἴκημα ἐδέχοντο, ὅτι ἡ εἴσοδος εἰς αὐτὸ ἐγίνετο ἄνωθεν διὰ κλίμακος ἀπὸ τῆς στέγης, ἀλλ' ὁ ἀρχιτέκτων καὶ συνεργάτης μας Ι. Τραυλὸς ἀσχο-

ἐλευσινιακοῦ λίθου (αα ἐπὶ τῆς εἰκ. 28)· οὗτοι ἐπεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ τοίχου τῆς μακρᾶς ὑστερορρωμαϊκῆς στοᾶς, ἡ ὁποία ἄρχεται ἀπὸ τῶν Μικρῶν Προπυλαίων καὶ ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν τοῦ ἀνατολικοῦ σκέλους τοῦ παλαιοῦ πεισιστρατείου περιβόλου. Ἐπὶ τοῦ τμήματος τοῦ τείχους τοῦ περικλείου περιβόλου, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐπὶ τῆς εἰκ. 28 διακρίνεται καλῶς τὸ ἄνοιγμα τῆς εἰσόδου· οἱ ἑκατέρωθεν ταύτης λίθοι τοῦ τείχους αα ἔχουσιν ἐπιφάνειαν ἐλαφρῶς ἐξωγκωμένην καὶ πρὸς τὸ πλάγιον, τὸ πρὸς τὸ ἄνοιγμα τῆς εἰσόδου, ὅπου, ἂν δὲν ὑπῆρχε τοῦτο, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λίθων λελειασμένη διὰ νὰ συνδέεται μὲ τὸν παρακείμενον λίθον· ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος τῆς εἰσόδου δὲν

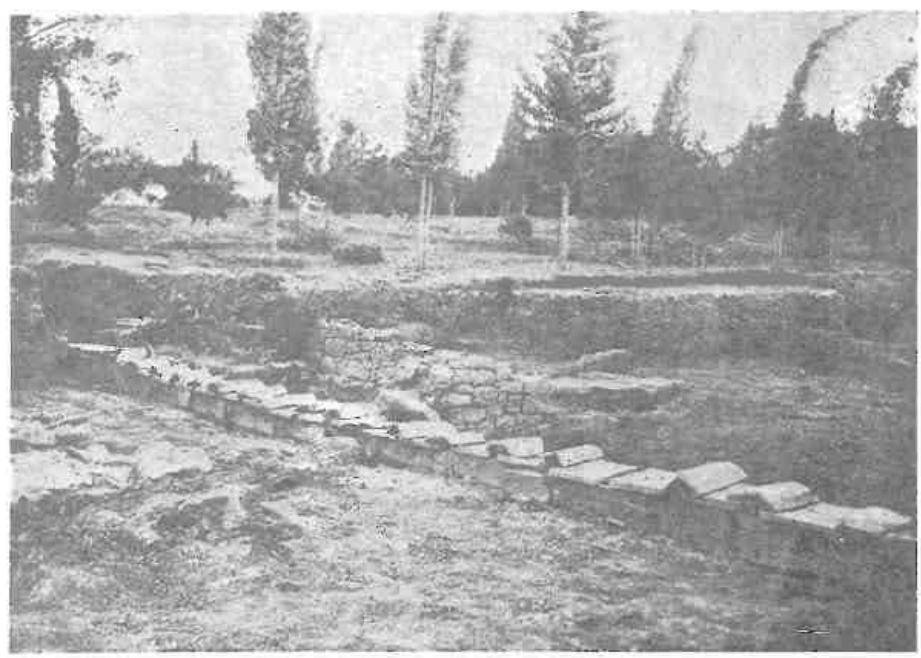
[1] Δημοσιεύομεν προσεχῶς εἰδικὴν μελέτην περὶ τῶν ***σιρῶν*** τῆς Ἐλευσῖνος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ὑπάρχει οὐδεμία θεμελίωσις, διότι ἐκεῖ, ὅπως συνήθως εἰς τὰ ἀνοίγματα τῶν πυλῶν διακόπτεται καὶ τὸ θεμέλιον του τείχους, ἀλλὰ σῳζονται αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ κατώφλιον τῆς πύλης δυο μεγάλαι πώριναι πλάκες. Ἀπὸ τῆς πύλης ἤρχιζεν ὁδὸς διευθυνομένη προς τὴν βορείαν ἐξοδον του ἱεροῦ (εἰκ. 29).

Ἡ ἀνασκαφὴ ἡμῶν ἀνεκάλυψε πρὸ τῆς εἰσόδου καὶ τμῆμα τῆς ἀρχαιοτέρας ὁδοῦ (β ἐπὶ τῆς εἰκ. 28), ἡ οποία ἐπὶ τῶν χρόνων του Κίμωνος ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς νοτίας Κιμωνείου πυλης καὶ εφερε προς τὴν βορείαν ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀντικατέστησε πιθανώτατα τοὺς παλαιοὺς ***σιρούς***. Ἡ παλαιὰ ὁδὸς ἐκαλύφθη τότε ὑπο τῆς στοᾶς. Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν ἐξηκριβώθησαν αἱ διάφοροι ἐποχαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ὁδὸς αὕτη μέχρι τῶν Ἑλληνιστικῶν καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων μὲ τὰ πλαισιουντα αὐτὴν ἑκατέρωθεν κτίσματα.

Ἀνασκαφὴ δυτικῶς ἀκροπόλεως. Ἐσυνεχίσθη προς τουτοις κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος ἡ ανασκαφὴ καὶ ἐπὶ του δυτικῶς της ἀκροπόλεως χαμηλοτέρου χώρου, ὅπου κατὰ τὴν προπερυσινὴν ἀνασκαφὴν εἶχεν ἀνακαλυφθῆ τμῆμα τῆς

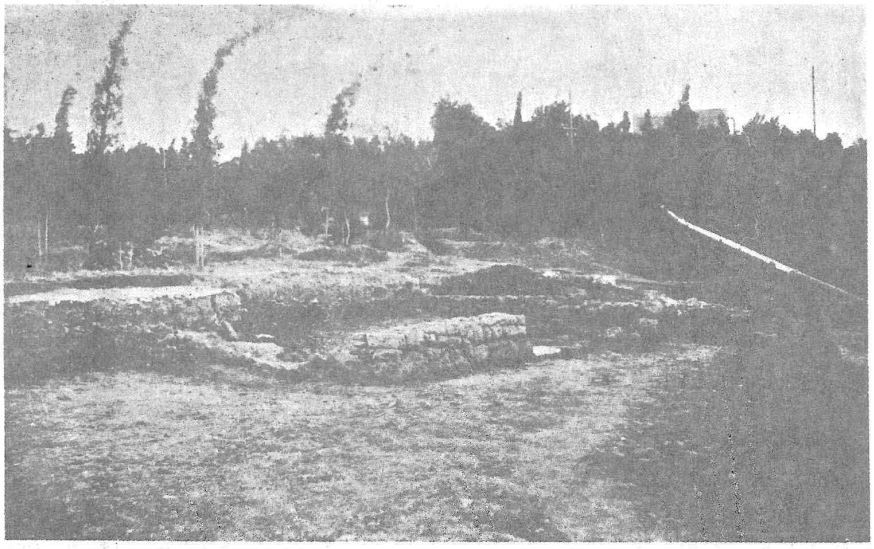

Εἰκ. 31. Λείψανον οικήματος υστέρων ελληνιστικῶν χρόνων, και σχετὸς προς διοχέτευσιν του ὑδατος εἰς θαλαμοειδῆ υπόγειον δεξαμενήν.

Μεγάλων Προπυλαίων ὑπάρχουσαν τότε πύλην. Ἡ ὁδὸς αὕτη διετηρήθη μὲ τὰς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς υψώσεις του ἐδάφους της μέχρι τῶν χρόνων, ὅτε μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν Μικρῶν Προπυλαίων, ἄγνωστον ὅμως πότε ἀκριβῶς, ἴσως μετὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν Μεγάλων Προπυλαίων ἔγιναν ουσιώδεις μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν του ἱεροῦ, καὶ κατεστράφησαν οἱ περίκλειοι σιροί, πληρωθέντος ἴσως δι' ἐπιχώσεως του κενοῦ χώρου των, καὶ ἐκτίσθη ἡ μακρὰ στοὰ Λ 13, τὴν ὁποίαν ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ἀνωτέρω κατὰ μῆκος του ανατολικοῦ σκέλους του Πεισιστρατείου περιβόλου· ἡ στοὰ αὕτη πόλεως Ἐλευσῖνος (πβλ. καὶ Ἀρχ. Δελτ. 13 Παράρτ. σελ. 30, εἰκ. 14). Ἠρευνήθη ἐκεῖ ὁ χῶρος ὁ βασταζόμενος ὑπὸ του μεγάλου κατὰ τὸν τυπον τῶν τειχῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων κτισμένου ἀναλήμματος (εἰκ. 30 Β), τὸ ὁποιον εἴχομεν ἀποκαλυψη προπέρυσιν, καὶ περὶ του οποίου ὑπεθέτομεν, ὅτι θὰ ἐστήριζεν ἐπίπεδον φέρον σπουδαῖον τέμενος ἱεροῦ, ἢ ἄλλο μέγα σπουδαιον κτίσμα (Ἀρχ. Δελτ. ε. ἀ.). Δυστυχῶς ἡ ὑπόθεσίς μας δὲν ἀπεδείχθη τελείως αληθής. Ἐπὶ τοῦ επιπέδου τὸ ὁποιον βασταζεται διὰ του ἀναλήμματος ἀνεκαλύψαεν κατὰ τὸ δυτικώτερον ἥμισυ τὰ ἐρείπια μικρῶν οἰκημάτων, καὶ συ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

στημα θαλαμοειδῶν ὑπογείων δεξαμενῶν τοῦ περιγραφέντος ἐν Ἐλευσινιακοῖς Ι σελ. 237 ἑξ. τύπου, μὲ τοὺς ἰδιορρύθμους ὀχετοὺς (εἰκ. 31) διὰ τῶν ὁποίων ἐφέρετο, ὡς βεβαιοῦται διὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κατευθύνσεως τούτων, τὸ ὕδωρ τῶν βροχῶν ἀπὸ τῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν εἰς τὰς δεξαμενάς. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικωτέρου ἡμίσεως τοῦ ἐπιπέδου ἀπεκαλύφθη ἄλλο ὁπωσδήποτε εὐμέγεθες κτήριον μὴ παρέχον τὸ σχῆμα ἰδιωτικῆς οἰκίας. Εἶνε μακρόν, ὀρθογωνικὸν πιθανώτατα κτίσμα (μήκ. 10.60 καὶ 5.70), καὶ διαιρεῖται κατὰ μῆκος δι' ἐγκαρσίων τοίχων εἰς δύο ἀνίσου μεγέθους δωμάτια. Τὸ μεγαλείτερον ἐκ τούτων (εἰκ. 31) εἶνε τὸ δυτικώτερον (μήκ. 6.25), τούτου δὲ σῴζεται καὶ τὸ κατώφλιον τῆς θύρας ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου· εὑρίσκεται αὕτη ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου· τὰ ἄλλα δωμάτια εἶνε ἱκανῶς μικρότερα. Οἱ τοῖχοι εἶνε κτισμένοι διὰ μικρῶν σχετικῶς λίθων, διὰ μικρᾶς κατεργασίας μετρίως ἀλλ' ὁπωσδήποτε ὡμαλισμένων κατὰ τὰς πλευράς. Ἔχουσι πάχος 0.45. Τὸ οἰκοδόμημα φαίνεται, ὅτι ἦτο δημόσιόν τι κτήριον, ἀλλὰ δὲν παρέχει τὴν ἐμφάνισιν πολὺ σπουδαίου οἰκοδομήματος· εἶνε ἐν τούτοις πιθανώτατον, ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ κυριώτατον κτίσμα ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου, τὸ ὁποῖον ἐβαστάζετο διὰ τοῦ πολὺ πλουσιωτέρου ἀναλήμματος· ὁ τρόπος τῆς οἰκοδομῆς τῶν τοίχων του δύναται νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τοὺς χρόνους τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἀναλήμματος. Τὸ ἀνατολικώτερον τῶν δωματίων κατεστράφη ὑπὸ βαθείας, μεγάλης ὀρθογωνικῆς δεξαμενῆς κατασκευασθείσης εἰς ὑστερορρωμαϊκοὺς πιθανῶς χρόνους. Τὰ ὄστρακα, ἅτινα εὑρίσκονται ἐντὸς καὶ πλησίον τῶν κτισμάτων ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου δύνανται νὰ χρονολογηθῶσιν εἰς ὑστέρους Ἑλληνιστικοὺς καὶ Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ὑψηλότερον ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως, ὅπως καὶ ἐντὸς τῶν θαλαμοειδῶν δεξαμενῶν εὑρίσκονται καὶ θραύσματα ἀγγείων χριστιανικῶν πιθανῶς χρόνων.

Εἰκ. 32. Μεγαλείτερον κτίσμα ὑστέρων ἑλληνιστικῶν χρόνων ἐπὶ τοῦ χαμηλοῦ χώρου δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως Ἐλευσῖνος.

Κ. ΚΟΥΡΟΥΝΙΩΤΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΕΛΕΥΣΙΣ

ΙΕΡΟΝ και ΠΟΛΙΣ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ – 1934

ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ
Ι. ΤΡΑΥΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΟΡΩΝ ΕΞ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ

Οἱ κατωτέρω δημοσιευόμενοι **ὅροι** εὑρέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Ἐλευσῖνι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου, ἀπόκεινται δὲ νῦν εἰς τὸ ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον τῆς Ἐλευσῖνος. Οἱ παλαιότεροι εὑρεθέντες ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ὑπὸ Lenormant (Rech. Eleus. 1862, 56. 21 καὶ 57. 22 καὶ JG² I, 902), Φιλίου (AE, 1883, 147), Σκιᾶ (Ἀ. Ἐ. 1894, 201) καὶ τέλος ὑπὸ Kirchner, ὅστις τοὺς πρότερον δημοσιευθέντας καὶ νέους ἀδημοσιεύτους περιέλαβεν ἐν IG² II - III 2601, 2605, 2625, 2647, 2658, 2721, 2737 καὶ 2754.

1) Τεμάχιον τετραπλεύρου στήλης ἐκ μαρμάρου πιθανῶς Ὑμηττίου. Τὸ μέρος ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ ἀδρῶς πελεκημένον. Ἦτο ἐντετοιχισμένον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Λάσκου ἐντὸς τῆς σημερινῆς Ἐλευσῖνος κειμένην καὶ εἴς τινα πλευράν, τὴν δυτικήν, τοῦ μανδροτοίχου αὐτῆς. Διαστάσεις: ὕψος 0,44, πλάτος 0,22, πάχος 0,10. Σῴζονται στίχοι δύο. Διαστάσεις γραμμάτων 0,03 - 0,04. Πλάτος πελεκημένης ἐπιφανείας 0,25.

ΟΡΟΣ
ΟΔΟΥ

Εἶνε ὅμοιος μὲ τὸν ὑπ' ἀριθ. IG² II-III 2625, ὑπονοεῖται δὲ ἐνταῦθα ὁδὸς κειμένη πιθανῶς ἔξωθι τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσῖνος. Ὁ τόπος εἰς ὃν ἀνευρέθη ὁ ὅρος ὑποδεικνύει ὅτι ἐδῶ που διήρχετο ἡ ὁδός. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς οἰκίας ἀπεκαλύφθησαν κατά τινα ἐκσκαφὴν διὰ τὴν διάνοιξιν νεωτέρας ὁδοῦ ἀρχαῖα λείψανα οἰκιῶν.

Ἀνήκει ὁ ὅρος πιθανῶς εἰς τὸ τέλος 4ου ἀρχὰς 3ου αἰῶνος π. Χ.

2) Πλὰξ μαρμάρου λευκοῦ λειοτάτην ἔχουσα τὴν ἐπιφάνειαν, ἐφ' ἧς ἀμυδρῶς καὶ ἐπιπολαίως εἶνε χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή. Ἡ ὀπισθία ὄψις τῆς πλακὸς εἶνε ἐντελῶς ἀνώμαλος καὶ ἀκατέργαστος. Διαστάσεις ὕψος μέγιστον 0,35, πλάτος μέγιστον 0,24, πάχος 0,03. Σῴζονται στίχοι πέντε. Διαστάσεις γραμμάτων περίπου 0,015.

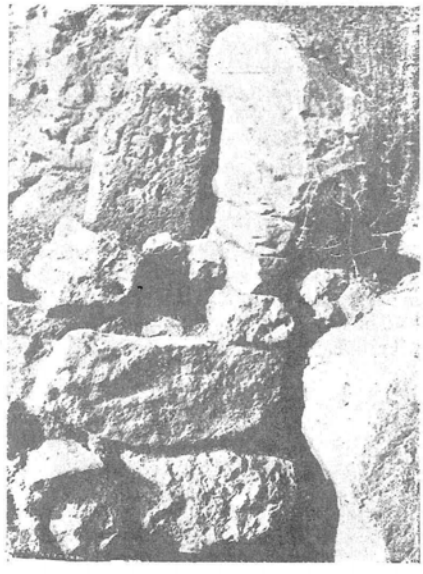
Ὅρος χωρίου
ἀποτίμημα τ
οῖ]ς παισὶν Πυθ
οδήλου Φαλη
ρέως

Εἶνε πιθανῶς καὶ οὗτος τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰῶνος ἀρχῶν τοῦ 3ου.

3) Τετράπλευρος στήλη ἐκ κογχυλιάτου πωρολίθου πιθανῶς μεγαρικοῦ, προερχομένη ἐκ παλαιοτέρου γείσου. Διαστάσεις ὕψος 0,70, πλάτος 0,20, πάχος 0,09. Στῖχοι δύο. Ὕψος γραμμάτων 0,05.

ΟΡΟΣ
ΙΕ[Ρ]Ο

Ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ι. Τραυλοῦ, εἰς τοῖχον οἰκίας (;) ἐκεῖθεν τοῦ Πλουτωνίου, ἀνηκούσης εἰς τὸ συγκρότημα τῶν οἰκιῶν τῆς

Εἰκὼν ἐπιγραφῆς ἀριθ. 3.

ἀρχαίας πόλεως Ἐλευσῖνος, τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη παλαιότερον ὑπὸ τοῦ Φιλίου (πρακτικὰ 1894 σελ. 11 - 12) ἀνασκάπτεται δὲ ἤδη ἀκριβέστερον καὶ λεπτομερέστερον. Δὲν εἶνε ἀδύνατον, ὁ λίθος νὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν, θὰ ἀπεδεικνύετο δὲ οὕτω δι' αὐτοῦ τὸ τέρμα τοῦ ἱεροῦ τοῦ Πλούτωνος, ἂν φυσικὰ ὡς ἱερὸν ἐνταῦθα ἐννοεῖται τὸ Πλουτώνιον. Καὶ γενικῶς ὅμως ὡς ὅρος τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ὡρίζετο δι' αὐτοῦ τὸ τέρμα τοῦ ἱεροῦ καὶ ὁ τόπος τοῦ χωρισμοῦ τούτου ἀπὸ τῆς πόλεως.

4) Λίθος Ἐλευσίνιος ἐντελῶς ἀκατέργαστος ἐλλιπὴς μόνον πρὸς δεξιάν. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τῆς φυσικῆς τοῦ λίθου ἐπιφανείας. Διαστάσεις ὕψος 0,21, πλάτος 0,21, πάχος 0,065. Σῴζει στίχους ὀκτώ. Διαστάσεις γραμμάτων. Ὕψος 0,01 - 0,015.

ΕΠΑΡΙΣΤΩΝΥΜΟΥ
ΑΡΧΟΝΤΟΣΟΡΟΣΟΙΚΙΑΣ
ΥΠ[ΟΚ]ΕΙΜΕΝΗΣΝΑΥΣΙΣΤ[Ρ
ΑΤΩΙΕΛΕΥΣΙΝΙΩΙ
ΗΗΚΑΤΑΤΑΣΣΥ[Ν
ΘΗΚΑΣΤΑΣΚΕΙΜΕΝΑΣ
ΠΑΡΑΘΕΟΔΩ
Ρ]ΩΙΟΙΝ

Ἐπ' Ἀριστωνύμου
ἄρχοντος. Ὅρος οἰκίας
ὑπ[οκ]ειμένης Ναυσιστρ
άτῳ Ἐλευσινίῳ
ΗΗ κατὰ τὰς συν-
θήκας τὰς κειμένας
παρὰ Θεοδώ
ρῳ Οἰν[αίῳ;].

Ἀνευρέθη εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν συγκρότημα οἰκίσκων κατὰ τὴν ἐφετεινὴν ἀνασκαφὴν ἐντὸς σωροῦ λίθων προερχομένων πιθανώτατα ἐκ τῶν τοίχων τῶν οἰκίσκων.

Ὁ τύπος τούτου εἶνε γνωστὸς (βλ. IG² II-III 2630,2656, 2657, 2724, 2726, 2727, 2758, 2759 κ. ἄ.).

Εἰς τὸν τρίτον στίχον τὸ ΟΚ δὲν φαίνεται σχεδὸν καθόλου, εἶνε ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπῆρχε (βλ. IG² II-III ἀριθ. 2758, 2759). Ἐπίσης εἰς τὸν αὐτὸν στίχον τὸ Ρ εἶνε ἀσφαλές. Εἰς τὸν ἕκτον τὰ γράμματα ΗΚ φαίνονται ἀμυδρῶς, εἶνε ὅμως βέβαια (βλ. ὁμοίου τύπου ὅρους ἐν IG² II-III ἀριθ. 2758, 2759, 2769). Ὁ τελευταῖος στίχος φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἀρχὴν πρέπει νὰ συμπληρωθῇ [Ρ]Ω, εἰς δὲ τὸ τέλος ΑΙΩΙ.

Ὁ ὅρος χρονολογεῖται διὰ τοῦ ἄρχοντος Ἀριστωνύμου γνωστοῦ ἄλλοθεν καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν (IG² II 669 καὶ 671) φαίνεται ὅτι ἦρξεν οὗτος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 281/0 ἢ 291/0. Οἱ χρόνοι τῆς ἀρχοντείας του ἀμφισβητοῦνται εἰσέτι (βλ. (Pr. Att. 2187 ad. σελ. 449, καὶ Dinsmoor the archons of Athens in Hellenistic age ἰδίᾳ ἐν σελ. 67-68 ὅπου ἀναφέρονται αἱ διάφοροι γνῶμαι αἱ ἐξενεχθεῖσαι διὰ τὴν χρονολογικήν του τοποθέτησιν). Ἂς μνημονευθῇ ἀκόμη, ὅτι ἀναφέρεται καὶ ὁ . . . . ***θης Ναυσιστράτου Ἐλευσίνιος*** ὡς εἰσηγητὴς τοῦ ψηφίσματος AE 1894 σελ. 200 (Σκιᾶς). Βλ. Pr. Att. 10 590, IG² II-III 1190 τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰῶνος π. Χ.

Ι. ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΑ ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΗΣ ΑΝΩ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

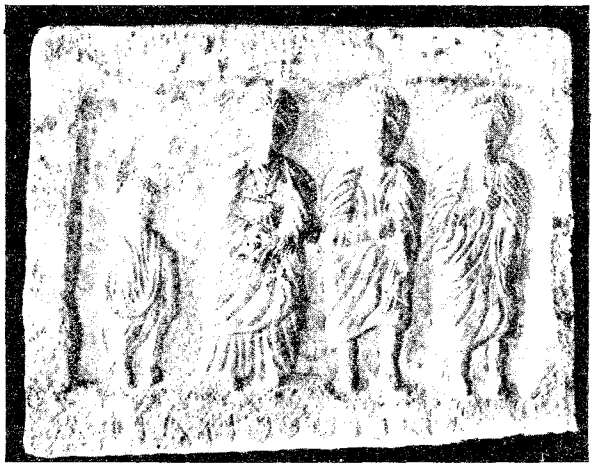
Κατὰ τὸ 1920 καὶ ἔπειτα τῷ 1929-31 ἐπιχειρήσας περιοδείαν ἀνὰ τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν συνήντησα καὶ ἐγὼ κινητά τινα ἀρχαῖα ὡς καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ (πρβλ. ***Πρακτ. τ. ἀρχ. Ἑτ.*** 1912, 234 ἑξ. ***Ἀθηνᾶ*** 1913, 430 ἑξ.), ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθην μέχρι τοῦδε νὰ παράσχω εἴδησίν τινα ἢ μόνον περὶ ὅσων ἔγραψα χάριν τῶν πολλῶν ἐν τῷ ***Ἡμερολ. τ. μεγ. Ἑλλάδος*** 1922, 305 ἑξ.). Σήμερον σημειοῦμαί τινα ἄλλα.

ΕΛΙΜΙΑ

1) Ἐν τῇ Μοιραρχίᾳ Κοζάνης. Στήλη μαρμαρίνη ἀνωμάλως ἀπολήγουσα κάτω. Ὕψ. 0.50, πλ. 0.57, πάχ. 0.10. Εἰκ. 1. Ἐν βεβαθυσμένῳ πεδίῳ τέσσαρες ἀνάγλυπτοι μορφαὶ ἀντωπαὶ ἐνδεδυμέναι. Ἐξ ἀριστερῶν: παῖς, γυνή, ἀνήρ, ἀνήρ. Κακὴ ἐργασία ῥωμ. αὐτοκρατ. χρόνων. Ὑποκάτω τρίστιχος ἐπιγραφή:

ΦΙΛΗΜΩΝΑΓΑ	Φιλήμων Ἀγα-
CΙΚΛΕΙΑΤΗCΥΝ	σικλείᾳ τῇ συν-
ΒΙΩΜΝΕΙΑCΧΑΡΙΝ	βίῳ μνείας χάριν

2) Αὐτόθι. Ἀνάγλυπτος στήλη ὕψ. 0.38, πλ. 0.29, πάχ. 0.07 (λεπτοτέρα ἐπάνω). Εἰκ. 2. Τὸ πεδίον βεβαθυσμένον, καταλεῖπον στενὸν κράσπεδον ἀριστερά, εὐρύτερον δὲ δεξιά. Ἐν τῷ ἐγκοίλῳ πεδίῳ ἀντωπὸς ἀνὴρ περιβεβλημένος ἱμάτιον καταλεῖπον γυμνὸν τὸν ἀριστερὸν θώρακα καὶ ὦμον. Τῇ ἀριστερᾷ κρατεῖ καλαύροπα, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδει ἀπὸ φιάλης ἐπὶ ἀετωματώδη ἢ φλογοφόρον βωμόν. Κακὴ ἐργασία. Ἐπὶ

Εἰκ. 1. Ἀνάγλυφον μετ' ἐπιγραφῆς περισυλλεχθὲν ἐν τῇ Μοιραρχίᾳ τῆς χωροφυλακῆς ἐν Κοζάνῃ, ἄγνωστον πόθεν.

τοῦ δεξιοῦ εὐρέος κρασπέδου 12στιχος ἐπιγραφή:

ΑΛΕ	Ἀλέ-
ΞΑΝ	ξαν-
ΔΡΟΣ	δρος
ΡΥΜΕ	Ρυμε-
ΤΑΛ	τάλ-
ΚΟΥ	κου
ΟΚΑΙ	ὁ καὶ
ΡΗΓΛΟΣ	Ρῆγλος
ΔΙΙ	Διὶ
ΥΨΙΣ	Ὑψίσ-
ΤΩ	τῳ
ΕΥΧΗ	εὐχὴ[ν

Τὸ ἔνδοξον Μακεδονικὸν ὄνομα Ἀλέξανδρος συναντᾶται ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ πρὸς τὸ ἔνδοξον θρακικὸν ὄνομα Ροιμητάλκης.

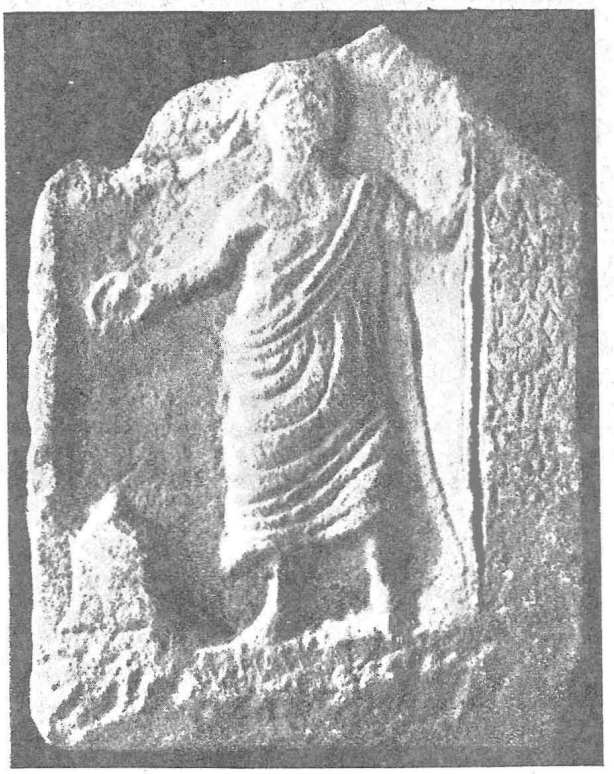
3) Ἀναδημοσιεύω ἐνταῦθα (Εἰκ. 3, 4) καὶ τὴν ἐκ τοῦ παραλιακμονίου χωρίου Βρατίνι (πρὸς δ. τῆς Σιατίστης, πρβλ. ***Ἀθηνᾶ*** 1913, 448)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

κεφαλὴν Ἀφροδίτης, ἣν ἐδημοσίευσα ἐν τῷ ***Ἡμερολ. τ. μεγ. Ἑλλάδος*** 1922 σ. 308. Ἔχει ὕψος 0.14. Φαίνεται, ὅτι καὶ τὸ μάρμαρον καὶ ἡ ἐργασία εἶνε ἀττικά. Τοιαῦτα ***μικρὰ φορητὰ*** ἔργα καλῆς τέχνης εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῶσιν ἐν τῇ μεσογαίᾳ Μακεδονίᾳ ἐπείσακτα ἤδη πρὸ τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἐπειδὴ ἦτο ἄγνωστος τότε ἐν τῷ βορρᾷ ἡ γλυφὴ σκληρᾶς ὕλης, ὡς ἦτο ἐν Ἀττικῇ πρὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ὅπως δὲ δὲν ἔχομεν ἐν Ἀττικῇ πρότερον γλυπτὰ ἔργα ἢ ἐπιγραφάς, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶνε τεκμήριον, ὅτι οἱ τότε Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, οὕτω συνέβαινε καὶ ἐν Μακεδονίᾳ πρὸ τοῦ ὡρισμένου ἐκείνου χρόνου. Κάτω ἡ κεφαλὴ εἶνε ἀποτεθραυσμένη καὶ φέρει ὀπὴν πρὸς γόμφωσιν. Ἡ κόμη, ἀναδεδεμένη εἰς διλήμνιον, ἔφερέ ποτε ταινίαν μεταλλικὴν πρόσθετον. Φαίνεται καταγωγῆς ἐκ σκοπαδικοῦ πρωτοτύπου. ***Ἡ κεφαλὴ αὕτη*** παραληφθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ καὶ παραδοθεῖσα εἰς τὸ Γυμνάσιον Κοζάνης, ἐπανεζητήθη ὑπὸ τῆς Μοιραρχίας καὶ ἀπεδόθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Γ. Μικροῦ.

4) Παρέχω ἐνταῦθα χάριν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ δύο φωτογραφίας τοῦ ἐπιτυμβίου ἐπικράνου, τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε πρῶτος ὁ Leake (*Travels* τόμ. 3 σ. 300, πίν. XIII. Δήμιτσα *Μακεδονικῶν* Γ σ. 226) καὶ τὸ ὁποῖον σῴζεται ἀκόμη ἐν Κοζάνῃ. Εἰκ. 5, 6. Ὁ ἄβαξ ἔχει πλ. 0.58, πάχ.

Εἰκ. 2. Ἐνεπίγραφον ἀνάγλυφον ἐν τῇ Μοιραρχίᾳ Κοζάνης, ἄγνωστον πόθεν τῆς περιχώρου περισυλλεχθέν.

0.20 καὶ ἐν μέσῳ ὀπὴν (21×27×12) τετράπλευρον πρὸς ἐμβολὴν ἴσως ἀγάλματος. Αἱ τρεῖς παρειαὶ τοῦ ἄβακος ἐπιγεγραμμέναι: διὰ τοῦ χαιρετισμοῦ αἱ δύο, διὰ τῶν λοιπῶν ἡ τρίτη. Ὑπὸ τὰς ἐπιγραφὰς ὑδροχαρῆ φύλλα τοῦ ἐχίνου.

5) Σημειῶ, ὅτι δὲν συμφωνῶ τῷ Παππαδάκι (***Ἀθηνᾶ*** 1913, 444) εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Βαΐπες ἀναγλύφου. Δὲν πρόκειται Διόνυσος, ἀλλ' ἀνὴρ ἐνδεδυμένος χλαμύδα καὶ κρατῶν τῇ ἀριστερᾷ δόρυ ἢ καλαύροπα, τῇ δὲ δεξιᾷ ἀγγεῖον, οἷον ὁ ποιμὴν (;) Λυσίστρατος ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ***Ἡμερολ. τῆς μεγ. Ἑλλάδος*** 1922, 309. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου, ὑψηλοῦ, στε-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

νουμένου κατὰ τὸ μέσον τῆς κοιλίας, ἀνοιγομένου δὲ πάλιν ὁμοίως ἐπάνω καὶ ἔχοντος ὑπεράνω τοῦ εὐρέοςστομίου γεφυρωτὴν ὑπερέχουσαν λαβὴν (πρβλ. τοιαύτην λαβὴν π. χ. εἰς τὸ ἐξ Αἰγίνης μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον *Ἀρχ. Ἐφ.* 1910 πίν. 4, ἀριθ. 8) σῴζεται ἀκόμη ἐν τῇ περιχώρῳ καὶ λέγεται ***χερούσια*** (ἡ) ἢ ***χερουλλᾶτο*** (τό), χρησιμοποιεῖται δὲ πρὸς ἀκύμαντον μεταφορὰν

Εἰκ. 3. Κεφαλὴ Ἀφροδίτης (;) ἐκ τοῦ παρὰ τὸν Ἁλιάκμονα χωρίου Βρατίνι (πρβλ. εἰκ. 4).

γάλακτος. Τὸ ὑπὸ τὸ δόρυ πρᾶγμα δὲν εἶνε πάνθηρ ἀλλ' ἢ βωμὸς ἢ μᾶλλον ἀκατέργαστόν τι μέρος διαβρωθὲν ἔπειτα ὡς καὶ εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν ὑπὸ τὸ ἀγγεῖον.

Δυστυχῶς ἀπέτυχεν ἡ φωτογραφία μου.

ΕΟΡΔΙΑ

6) Ἐν Κοζάνῃ ἐκ τοῦ χωρίου Μορανλὶ (*Ἐφ. Ἀρχ.* 1912, 267 I *Πρακτ. τ. Ἀρχ. Ἑτ.* 1912, 241) τῆς Ἐορδίας. Μαρμαρίνη στήλη ὕψ. 1.45, πλ. 0.62 - 0.67. Εἰκ. 7. Ἐπάνω ἴσως εἶχεν ἀέτωμα ἀποθρανσθέν. Ἐπὶ τῆς ὑποκειμένης ταινίας ἐπιγραφή:

Α ΗΡΩΕΣ ΚΙ
Α ΠΕ

Πλὴν τοῦ *ἥρωες* τὰ λοιπὰ γράμματα εἶνε ἢ ἀρχὴ καὶ τέλος ὀνομάτων κολοβωθέντων ἢ λείψανα παλαιοτέρας ἐπιγραφῆς.

Ὑπὸ τὴν ταινίαν ἔγκοιλον πεδίον, ἐν ᾧ ἀνάγλυπτον νεκρόδειπνον. Ὁ ἀνὴρ κατακεκλιμένος καὶ ἀνακαθήμενος, ὡς συνήθως, κρατεῖ κάνθαρον. Ἡ γυνὴ καθημένη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ θρόνου κρατεῖ τὸ κρηδεμνόν της. Ὄπισθεν τῆς κλίνης δούλη κρατοῦσα κίστην.

Εἰκ. 4. Κατὰ κρόταφον ὄψις τῆς κεφαλῆς εἰκ. 3.

Ὑπόκειται τοῦ ἀναγλύφου ταινία, ἐφ' ἧς ἐπιγραφή.

ΑΜΜΙΑ ΝΕ Ἀμμία Νε....
ΚΡΑΤΕΥΟΥ ΑΜΥ Κρατεύου Ἀμύ[ντου;

Ὑπὸ τὴν ταινίαν ταύτην ἕτερον βαθὺ πεδίον, ἐν ᾧ ἀνὴρ ἔφιππος πρὸς ἀριστερά, ἀπέναντι δ' αὐτοῦ γυνὴ (ἴσως κρατοῦσα φιάλην ἀποθρανσθεῖσαν) καὶ ὄπισθεν δούλη κρατοῦσα κίστην. Ἂν αἱ ἐπὶ τῶν δύο βαθέων πεδίων μορφαὶ εἶνε αἱ αὐταί, τότε πιθανώτερον εἶνε, ὅτι ἡ λέξις *ἥρωες* ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνδρόγυνον ***Ἀμμίαν*** καὶ ***Νε...***, τὰ δὲ κολοβὰ λείψανα τῆς πρώτης ἐπιγραφῆς εἶνε κατάλοιπα ἀποξεσθείσης παλαιοτέρας. Ἡ κατανομὴ τότε τῆς ἐπιγραφῆς εἰς δύο ταινίας ὑπερκειμένας τῶν δύο πεδίων, δηλοῖ ἴσως, ὅτι τὰ πρόσωπα εἶνε τὰ αὐτά.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Εἰκ. 5. Μία ὄψις ἐνεπιγράφου ἐπικράνου ἐν Κοζάνῃ τῆς Μακεδονίας (πρβλ. εἰκ. 6).

Εἰκ. 6. Ἄλλη ὄψις τοῦ ἐπικράνου εἰκ. 5.

7) Αὐτόθι ἐκ τοῦ χωρίου (τεκὲ) Ἐβρενοσλὶ παρὰ τὸ χωρίον Τσομπανλὶ (νῦν Βοσκοχώριον) (Πρακτ. ἔ. ἀ. 242). Εἰκ. 8. Ἄγαλμα γυναικὸς ἐνδεδυμένον ἀκέφαλον καὶ ἐλλιπὲς τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσθιον τῆς πλίνθου. Ὕψ. 1.52. Ὀπισθεν ἀμελῶς εἰργασμένον. Ρωμ. χρόνων.

8) Ἐν Πτολεμαΐδι (Καϊλαρίοις) τῆς Ἐορδίας ἀποκείμενον ἐν τῇ προχείρῳ ἐκκλησίᾳ ἐξ ἐγχωρίου μαρμάρου κυλινδρικὸν «θυμιαντήριον» ὕψ. 0.33, ἐπάνω ἐλαφρῶς κοῖλον πρὸς ἐναπόθεσιν βεβαίως πυρὸς καὶ λιβανωτοῦ. Πέριξ ἐπιγραφή. (Val. Max. 131, 1 (III, 1, 1). Εἰκ. 9α.

ΛΥΚΙΔΙΩΝ	Λυκιδίων
ΤΟΘΥΜΙΑΝ	τὸ θυμιαν-
ΤΗΡΙΟΝΔΙΟ	τήριον Διο-
ΚΤΗCΙΩΚΑ	κτησίῳ κα-
ΤΕΥΧΗΝ	τ᾽ εὐχήν.

Διοκτησίῳ = Διὶ Κτησίῳ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

9) Αὐτόθι. Τὸ ἐκ Κομάνου ἀνάγλυφον (***Ἀθηνᾶ*** ἔ. ἀ. 433 ἀριθ. 11) δὲν εἶνε γυναικὸς ἀλλὰ κιθαρωδοῦ Ἀπόλλωνος ἀκέφαλον Εἰκ. 9β. Ὕψ. 0.32. Ἡ στρογγύλη βάσις μόνη ἔχει ὕψ. 0.07.

Εἰκ. 7. Ἐνεπίγραφον ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ χωρίου Μορανλὶ (νῦν Ῥυάκι) τῆς Ἐορδίας. Νῦν ἐν Κοζάνῃ.

Ἡ λύρα ἀπεθραύσθη. Ἡ δεξ. κρατεῖ τὸ πλῆκτρον. Ἐπὶ τῆς βάσεως ἐπιγραφή.

ΛΕΩΝΑΝΤΙ Λέων Ἀντι-
ΓΟΝΟΥ γόνου (ὄχι Ἀντίνου).

10) Αὐτόθι. Τὸ ἐλλιπὲς μαρμάρινον ἀνάγλυφον ἀριστερὸν κάτω μέρος — ***Ἀθηνᾶ*** 1913, 434, ἀριθ. 13 (ὕψ. 0.29, πλ. 0.38 καὶ πάχ. 0.07) — στήλης μετ' ἐμβόλου ὑποκάτω, εἰκονίζον τοὺς πόδας καὶ τὸ ἄκρον ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους καὶ δεξιὰ γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θρόνου μετὰ λεοντοπόδων εἰκονίζεται ἐν εἰκ. 10.

11) Αὐτόθι. Τὸ ἐκ Φραγκότσι (Ἑρμακιὰ) μαρμάρινον ἀνάγλυφον (ὕψ. 0.37, πλ. 0.28, πάχ. 0.07) γυναικὸς μετὰ βρέφους τῇ δεξιᾷ μόνῃ κρατουμένου, ἐν ᾧ ἡ ἀριστερὰ εἶνε καθειμένη (***Ἀθηνᾶ*** ἔ. ἀ. ἀριθ. 12). Εἰκ. 11. Ἡ ἐπιγραφὴ λέγει:

ΙΚΗΟΛΥΜ Ν ἢ Δ]ίκη Ὀλυμ-
ΠΙΑΔΙΤΗ πιάδι τῇ
ΙΔΙΑΘΡΕ ἰδίᾳ θρε-
ΨΑCΗ ψάσῃ
ΜΝΕΙΑC μνείας
ΧΑΡΙΝ χάριν.

12) Αὐτόθι. Ἀνάγλυπτος ἐν ἱματίῳ ἀνὴρ νέος

Εἰκ. 8. Ἄγαλμα γυναικὸς ἐκ τοῦ χωρίου Τσιομπανλὶ (Βοσκοχώριον) τῆς Ἐορδίας. Νῦν ἐν Κοζάνῃ.

ἐλλιπὴς τοὺς πόδας. Τοῦ μαρμάρου ὕψος 0.36, πλάτ. 0.29, πάχ. 0.06. Κακότεχνον. Εἰκ. 12.

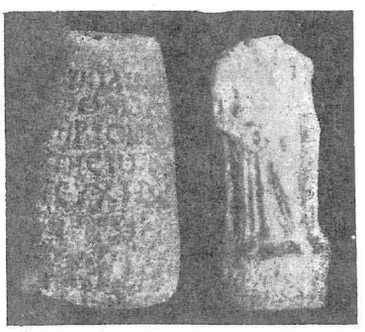
13) Αὐτόθι. Ἀετωματῶδες μαρμάρινον ἀνάγλυφον ἐλλιπὲς ἀριστερὰ πρὸς τὰ κάτω. Ὕψ. 0.47, πλ. 0.27, πάχ. 0.06. Εἰκ. 13. Εἰκονίζει ἀριστερὰ ἡμίγυμνον ἄνδρα καὶ δεξιὰ ἐνδεδυμένην γυναῖκα ὀρθίους. Ἀνεπίγραφον.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΛΥΓΚΟΣ

14) Ἐν Φλωρίνῃ ἐν τῇ νομαρχίᾳ, ἐξ Ἀχλάδας (Κρουσοράτι). Στήλη μαρμάρου· ὕψ. μέγ. 1.23, πλ. μέγ. 0.72 (κατὰ τὴν κάτω ζώνην), πάχ. μέγ. 0.14. Εἰκ. 14. Σῴζονται δύο ζῶναι ἀνάγλυπτοι καὶ μία κάτω ἐνεπίγραφος, πᾶσαι ἐν

α β

Εἰκ. 9. Ἐν Πτολεμαΐδι (Καϊλάρια) τῆς Ἐορδίας θυμιαντήριον καὶ ἀνάγλυφον Ἀπόλλωνος μαρμάρινα.

βεβαθυσμένῳ πεδίῳ. Ὑπὲρ τὴν ἄνω ἴσως ἦτο καὶ ἄλλη ἀνάγλυπτος.

Ἡ σῳζομένη ***ἄνω ζώνη*** δεικνύει ἀριστερὰ γυναῖκα μεγαλόσωμον καθημένην ἐπὶ θρόνου καὶ βλέπουσαν πρὸς δεξιά. Πρὸ αὐτῆς ἀνὴρ ὄρ-

Εἰκ. 10. Ἐνεπίγραφον ἀνάγλυφον ἐν Πτολεμαΐδι.

θιος ἤρεμος, περαιτέρω ἕτερος ἐν κινήσει πρὸς δεξιά, περαιτέρω ἕτερος ἱστάμενος ἠρέμα καὶ ἔτι περαιτέρω ἕτερος ἔχων διεστῶτας τοὺς πόδας ἀλλ' ἤρεμος, νομίζω. Φαίνεται, ὅτι κρατεῖ ἰσοκεφαλία.

Ἡ ***δευτέρα ζώνη*** δεικνύει ἀριστερὰ οἱονεὶ Ἑρμῆν τετραγώνου ἐργασίας ἀποκεκρουμένον. Πρὸ αὐτοῦ γυνὴ κρατοῦσα τῇ δεξιᾷ τὴν ἐσθῆτα, τῇ δὲ ἀριστερᾷ ἀνέχουσά τι πρὸ τοῦ στήθους. Κόμμωσις στρογγύλη ὑπὲρ τὸ μέτωπον. Δεξιὰ ἑτέρα ὁμοία (φαίνεται κάτω καὶ ὁ χιτὼν πολύπτυχος) ἔχουσα τὴν δεξιὰν ἐν τῷ ἱματίῳ τὴν

Εἰκ. 11. Ἐνεπίγραφον ἀνάγλυφον ἐκ Φραγκότσι (Ἑρμακιᾶς) τῆς Ἐορδίας.

δ' ἀριστερὰν καθειμένην. Περαιτέρω ἱππεὺς (ἄνευ ἐφιππίου καὶ ἀναβολέων) βαίνων πρὸς δεξιά, φορῶν μόνην χλαμύδα ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ

Εἰκ. 12. Ἀνάγλυφον ἐν Πτολεμαΐδι τῆς Ἐορδίας.

ὤμου, καὶ τείνων τὴν δεξιὰν πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐν ᾧ ἡ ἀριστ. κρατεῖ τὰ ἡνία. Ἡ ἐφθαρμένη κεφαλή του ἴσως ἀνεστρέφετο. Ἑτέρα γυνὴ περαιτέρω φαίνεται κρατοῦσα τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου. Γενικὴ ἰσοκεφαλία καὶ πρὸς τὸν ἱππέα.

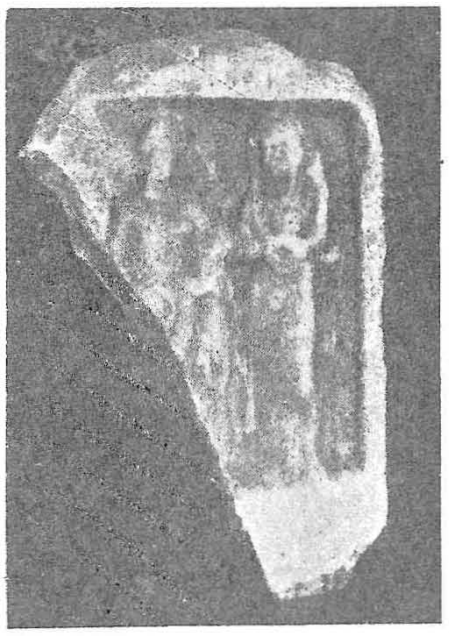
Εἰς τὴν τρίτην ζώνην ἐπιγραφή.

ΑΥΡΙΛΙΑΜΕΜΗΑΥΡΙΛΙΑΝΑΡΤΕΜΕΙCΙΑΝ (φθορὰ ἄγραφ.)
ΤΗΝΘΥΓΑΤΕΡΑΚΑΙΤΟΝΥΙΟΝΔΙΟΝΥCΙ// //:// // Ν
ΚΑΙΤΕΚΝΑΑΥΤΩΝΖΩΝΤΩΝΜΝΗ// //:// //// //ΜΗC
ΧΑΡΙΝΕΠΟΙΗCΑCΥΝΑΥΡΗΛΙΩΝΕΙΚC// //:// //:////ΜΑ
5 ΧΩΓΑΝΒΡΩ ⊿ ▭ (ὀπὴ)

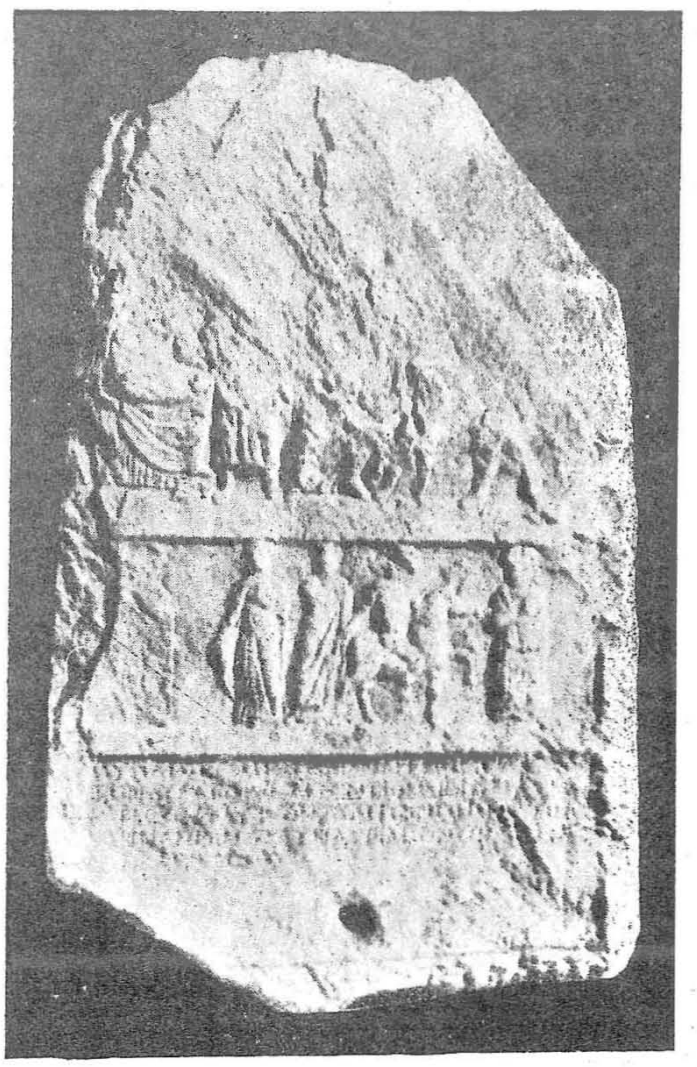
Αὐρ(η)λία Μέμη Αὐρ(η)λίαν Ἀρτεμεισίαν
τὴν θυγατέρα καὶ τὸν υἱὸν Διονύσι[ο]—ν
καὶ τέκνα αὐτῶν ζώντων μνή — μης
χάριν ἐποίησα σὺν Αὐρηλίῳ Νεικο — μά
5 χῳ γανβρῷ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Τὸ ἐν τῷ δ΄ στίχῳ συμπίλημα Ρ καὶ Η εἰς τὸ ὄνομα ***Αὐρηλίῳ*** δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐν τῷ α΄ στίχῳ ὑπῆρχεν ἡ γνῶσις τῆς ὀρθογραφίας ταύτης μὴ ἐκδηλωθεῖσα ὅμως ὑπὸ τοῦ χαράκτου.

Εἰκ. 13. Ἀνάγλυφον ἐν Πτολεμαΐδι τῆς Ἐορδίας.

Εἰκ. 14. Ἐνεπίγραφον ἀνάγλυφον ἐξ Ἀχλάδας (Κρουσοράτι) κομισθὲν καὶ ἀποκείμ. ἐν Φλωρίνῃ.

Ὁ λίθος κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει φθορὰν παλαιάν, ἐφ' ἧς δὲν ἐχαράχθησαν γράμματα.

Τὴν στήλην ἔστησεν ἡ μήτηρ καὶ μάμμη Αὐρ. Μέμη χάριν τῶν δύο τέκνων της καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐγγόνων της, πάντων πρὸ τοῦ θανάτου των. Πρόκειται πρόνοια, τελευταία ἴσως ἐκ πολ-

Εἰκ. 15. Ἀνάγλυφον ἐνεπίγραφον ἐξ Ἀχλάδας (Κρουσοράτι) τῆς Λύγκου, ἐν Φλωρίνῃ νῦν.

λῶν, τῆς φιλοστόργου γραίας. Εἶνε λοιπὸν πιθανόν, ὅτι ἡ πρώτη ζώνη τῆς στήλης, ἡ κατεστραμμένη, θὰ εἶχε τὰς κεφαλὰς τῶν δύο τέκνων καὶ (ἴσως καὶ τῆς γραίας μητρός;) αἱ δὲ ἄλλαι δύο σῳζόμεναι φέρουσι σκηνάς, ἐν αἷς κινοῦνται αἱ δύο οἰκογένειαι τῶν ἐγγάμων ἐκείνων τέκνων. Συνήργησεν εἰς τὸ ἔργον καὶ ὁ γαμβρός, ἀλλὰ δὲν λέγεται, ὅτι ἀπεικονίσθη ὁμοίως.

15) Αὐτόθι. Ἐκομίσθη ἐξ Ἀχλάδας. Μαρμαρίνη προτομὴ γυναικεία, ἔχουσα ὄλτον κάτω πρὸ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

τῆς βάσεως. Φορεῖ κρήδεμνον καὶ χιτῶνα. Τὸ πρόσωπον ᾠοειδές. Ἡ κόμη ἀνεκτενισμένη. Ὕψ. 0.74. Τύπος παλαιὸς ἀντιγραφεὶς ἐν Ρωμαϊκοῖς χρόνοις.

16) Αὐτόθι κομισθεῖσα ἐξ Ἀχλάδας στήλη μαρμάρου ἐλλιπὴς ἀριστερά. Ὕψ. 1.34, πλ. 0.65, πάχ. 0.22. Εἰκ. 15. Ἐν βαθεῖ πεδίῳ ὀρθία γυνὴ ἀντωπὸς φοροῦσα χιτῶνα καὶ ἱμάτιον. Πολοειδὴς κόμμωσις ὑψηλὴ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Παρὰ πόδας δεξιὰ εἶνε κίστη. Ἑκατέρωθεν τοῦ στήθους τῆς γυναικὸς ἀνὰ μία προτομή, ὧν ἡ μὲν δεξιὰ ἀνδρὸς ἡ δ' ἀριστερὰ ἐξέπεσε. Κατωτέρω ἐπιγραφή:

ΥΠΕΡΑΥΤΟΥΚΑΙΘΥΓΑΤΡΟC
ΓΥΝΕΚΟCΖΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝ
CΧΑΡΙΝ

ὁ δεῖνα] ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ θυγατρὸς
...] γυνεκὸς ζῶν ἀνέθηκεν
μνεία]ς χάριν.

17) Ἐν τῷ δημαρχείῳ τῆς Φλωρίνης. Κορμὸς παιδίου ἀκέφαλος. Εὑρέθη εἰς τὸ κάρρον λιθολόγου χάριν τοῦ κτιζομένου ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐν Φλωρίνῃ. Εἰς τὰς ἐσοχὰς ἐνεῖχεν ἄχυρα καὶ κόπρον, ὡσεὶ ἐφυλάσσετο ἐν στάβλῳ τῆς Φλωρίνης κομισθὲν ἐκεῖ ἐξ ἀγνώστου ἡμῖν τόπου. Μάρμαρον χονδρόκοκκον. Ὕψ. 0.32.

Λείπει ἡ ἀριστερὰ ὅλη ἀπὸ τοῦ ὤμου, ἡ δεξιὰ δὲ ὀλίγον ἔξω τοῦ ὤμου, ἀνέχοντος ἱμάτιον ἑλισσόμενον ὄπισθεν, ἵνα ἔλθῃ εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ πιθανῶς ἐλιχθῇ περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Ὁ δεξιὸς βραχίων πρὸς τὰ ἄνω, ὡς εἰ ἐστηρίζετό που κατὰ τὸν πραξιτέλειον σαυροκτόνον. Οἱ πόδες λείπουσιν ὀλίγῳ κάτωθεν τῆς βάσεως τῶν γλουτῶν. Ὁ δεξιὸς ἐπάτει, ὁ ἕτερος ἐκουφίζετο. Καλὴ ἐργασία ἀντιγράφουσα παλαιὸν τύπον. Φορητὸν ἔργον κομισθὲν πιθανῶς ἔκ τινος προηγμένου ἐν τῇ τέχνῃ κέντρου.

18) Ἐν τῷ ἐκκλησιδίῳ τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος ἐν Ἀχλάδᾳ. Καλῶς σῳζόμενον ἐπιτάφιον βάθρον ἔχον κυμάτιον ἄνω καὶ κάτω. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ἐπιμήκης κοιλότης πρὸς ὑποδοχὴν (ἀναγλύπτου) στήλης. Ἡ ὄπισθεν δεξιὰ γωνία βεβλαμμένη. Ἐπὶ τῆς προσόψεως ἐπιγραφή:

ΥΡΗΛΙΑΦΙΛΙΠ — Αὐρηλία Φιλίπ-
ΠΑΗΠΡΙΝΦΙΛΙΠ — πα ἡ πρὶν Φιλίπ-
ΠΟΥΤΩΙΔΙΩ — που τῷ ἰδίῳ
CΥΝΒΙΩΠΑΡΑ — συνβίῳ Παρα-
ΜΟΝΩ — μόνῳ
ΜΝΗΜΗCΧΑΡΙΝ — μνήμης χάριν.
(φύλλον)

19) Μαρμαρίνη στήλη μετ' ἐμβόλου κάτω ἐν μέσῳ, ἔχουσα ἀέτωμα ἐπάνω, ἀλλ' ἐλλιπὴς ἀριστερά. Διαιρεῖται εἰς δύο πεδία, ὧν τὸ ἄνω μεῖζον. Τοῦτο διατηρεῖ ὀρθίας τέσσαρας ἀντωποὺς μορφὰς (ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερὰ) γυναῖκα, ἄνδρα, γυναῖκα, ἄνδρα. Τὸ ὑποκείμενον στενότερον πεδίον ἔχει τέσσαρας προτομὰς φύλου ἀντιστοίχου πρὸς τὰς ὑπερκειμένας μορφάς.

20) Ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ κειμένου πλησίον τοῦ χωρίου Σκοπὸς (Σέτινα πρώην. Πρβλ. ***Ἀθηνᾶ*** 1913, 439. Παππαρηγοπούλου ***Ἱστορ. τ. Ἑλλην. Ἔθνους*** τόμ. 4, σελ. 239) λέγουσιν, ὅτι ἐκομίσθησαν μάρμαρά τινα εἰς τὸ χωρίον. Οὕτω εἰς τὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶδον κάτω μέρος βάθρου, μάρμαρον εἰς τὸν περίβολον τῆς Παναγίας, εἰς δὲ τὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου τοῦ νεκροταφείου ἀνάγλυφον δύο προτομῶν, ἀνδρὸς (ἀριστερὰ) καὶ γυναικὸς (δεξιά). Ὑπὸ τὰς ἐν βαθεῖ πεδίῳ προτομὰς ἐπιγραφή:

ΟΥΚΟΥΛΟC — Λούκουλος
VIVA — υσυλ;

21) Μαρμαρίνη στήλη ἐκ Μελίτης (Βοσταράνης) τῆς Λύγκου εἰς δύο τεθραυσμένη, ἐν τῇ Νομαρχίᾳ Φλωρίνης νῦν. Ὕψος (ἀριστ.) 1.41, πλ. ὑπὸ τὸ ἀέτωμα 0.62, πάχ. — 0.18. Ἡ στήλη εἶνε ἐπιμήκης ὀρθογώνιος ἔχουσα ἐπάνω τρεῖς ἐπιμήκεις ὀπὰς πρὸς καθήλωσιν ἀνθεμίων πιθανῶς ἤτοι ἀκρωτηρίων. Ἐμπρὸς δὲ ἄνω μὲν λαξευτὸν ἀέτωμα φέρον ἐν μέσῳ φιάλην κυκλικήν, ὑποκάτω δὲ τοῦ ἀετώματος βεβαθυσμένον πεδίον, ἐν ᾧ πέντε προτομαὶ εἰς δύο σειράς, ἄνω τρεῖς, ἤτοι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιὰ γυνή. κόρη, ἀνήρ, κάτω δὲ δύο ἤτοι νέος, γυνή.

Ὑπὸ τὸ βαθὺ πεδίον ἐπιγραφή:

ΜΕCΤΑΠΡΩΤΑΝΤΟΝΑΝΔΡΑ
ΚΑΙΟΛΥΝΠΙΑΝΚΑΙΑΠΟΛΛΟ
ΔΩΡΟΝΤΑΤΕΚΝΑΚΑΙΜΑ
ΤΕΡΩΝ Ϟ.Ϛ.ΜΝΗΜΗC
.ΧΑΡΙΝ.

Μέστα Πρωτᾶν τὸν ἄνδρα
καὶ Ὀλυνπίαν καὶ Ἀπολλό-
δωρον τὰ τέκνα καὶ Μα-
τερὼν — μνήμης
χάριν

Αἱ προτομαὶ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ ὀνόματα τῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ πρώτη δηλ. γυνὴ εἶνε ἡ Μέστα ἡ δὲ τελευταία ἡ ***Ματερώ,*** ἥτις, ἄγνωστον διατὶ δὲν ἀνεγράφη πρὸ τῶν λέξεων «τὰ τέκνα». Τὸ ὄνομά της εὑρέθη καὶ ἐν Βόλῳ ὡς ὄνομα ἄλλης «Μακέτας» ἤτοι Μακεδονίδος, ἀλλὰ τώρα γίνεται πιθανωτέρα ἡ γνώμη τοῦ Hiller (IG. IX, 1186), ὅτι «nomen Macedonicum esse videtur».

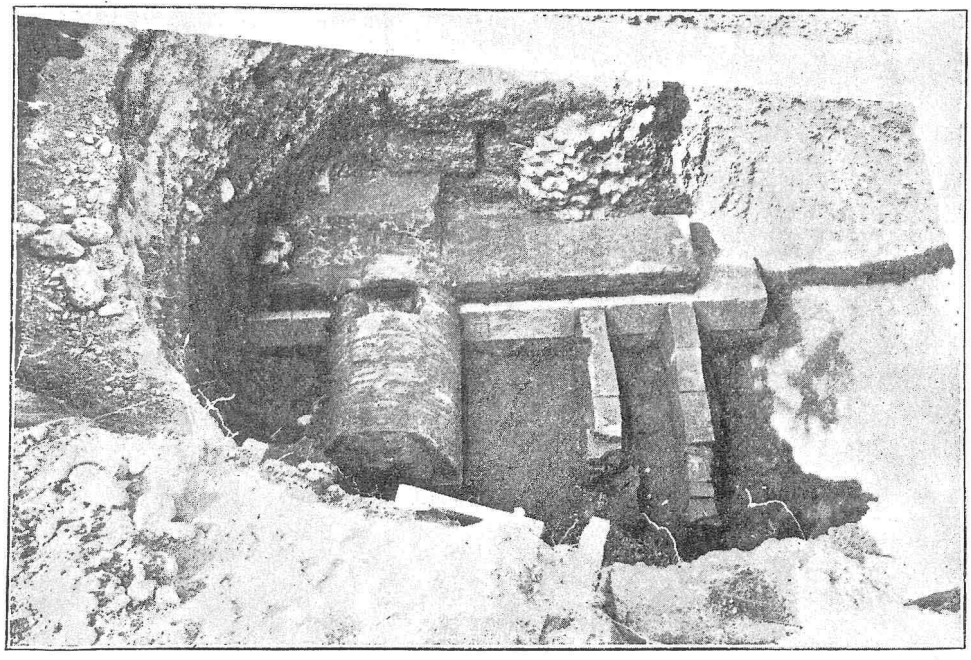
ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΚΑ ΠΑΡΕΡΓΑ

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1931 καὶ εἰς τὸ ἐν Ἐλευσῖνι κτῆμα τοῦ Ἀγγέλου Κοριζῆ κείμενον πρὸς νότον τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἐλευσῖνος - Ἀθηνῶν καὶ μεταξὺ τοῦ γνωστοῦ «Καλοῦ πηγαδιοῦ» καὶ τῆς Κεντρικῆς πλατείας τῆς κωμοπόλεως, κατὰ τὴν ἀνώρυξιν φρέατος ἀνευρέθησαν ἐνδιαφέροντα ἀρχαῖα λείψανα, τὰ ὁποῖα ἐν ὀλίγοις περιγράφομεν κατωτέρω (εἰκ. 1)[1].

Εἰς βάθος δύο περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὴν βορείαν τοῦ κυκλικοῦ ὀρύγματος πλευρὰν ἀνευρέθη ὁ πρῶτος δόμος κτίσματος σημαντικῶν διαστάσεων. Τὸ κτίσμα τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο πόδιον καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ πυρῆνος καὶ τοῦ ἐπικαλύπτοντος τοῦτον λιθίνου περιβλήματος. Ὁ πυρὴν ἦτο κατὰ μέγα μέρος ἐκτισμένος διὰ μεγάλων κροκαλοπαγῶν λίθων τεθειμένων κατὰ τὸν ἔμπλεκτον τρόπον τοιχοδομίας· μέρος ὅμως τοῦ ἀνατολικοῦ αὐτοῦ ἄκρου

Εἰκ. 1. Τὰ ἐντὸς τοῦ ὀρύγματος ἀνευρεθέντα κτίσματα.

ἀπετελεῖτο ἐκ μικροτέρων λίθων ἀνωμάλως τεθειμένων εἰς κονίαμα ἐξ ἀσβέστου κυρίως (εἰκ. 1 - 2). Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ πυρῆνος ἐκαλύπτετο ὑπὸ σειρᾶς καλῶς εἰργασμένων λίθων, ἐκ τῆς ὁποίας διεσώθησαν δύο δόμοι καὶ μικρὸν μέρος τρίτου. Ὁ ἀνώτατος τῶν διασωθέντων δόμων ἀπετελεῖτο ἐκ πωρίνων λίθων, μέσου μήκους 1.20 μ. καὶ μέσου πλάτους 0.27 μ., καλῶς εἰργασμένων καὶ φερόντων ὑποτομὴν (εἰκ. 4). Ὁ κατώτατος δόμος, κατεσκευασμένος ἐκ κυβικῶν ὄγκων ἐλευσινιακοῦ λίθου, μέσου μήκους 1.40 μ. καὶ μέσου πλάτους 0.40 μ., ἐξέχει τοῦ ὑπερκειμένου δόμου κατὰ 0.10 μ. σχηματίζων οὕτω καλῶς διατηρουμένην εὐθυντηρίαν (εἰκ. 1, 4). Κατὰ τὸ βορειοανατολικὸν χεῖλος τοῦ ὀρύγματος ὁ καλῶς διατηρούμενος κατώτατος δόμος στρέφεται πρὸς βορρᾶν, φαίνει δ' ὅτιετ

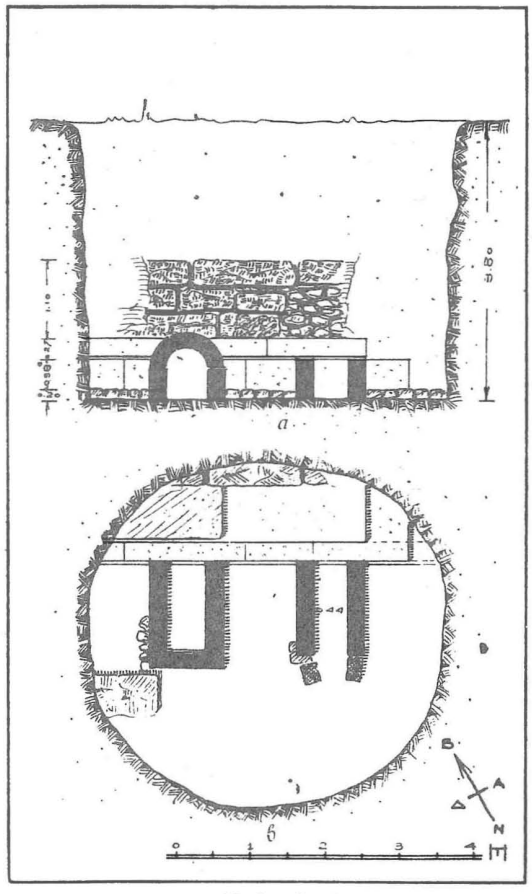
[1] Πρὸς τὸν Διευθυντὴν τῶν ἀνασκαφῶν Ἐλευσῖνος κ. Κωνσταντ. Κουρουνιώτην καὶ πάλιν ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν μελέτην καὶ τῶν εὑρημάτων τούτων. Εὐχαριστίαι ἐπίσης ὀφείλονται εἰς τὸν κ. Α. Κοριζῆν διὰ τὸ πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἐνδιαφέρον του καὶ διὰ τὴν πρόθυμον βοήθειαν, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέσχε κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνευρεθέντων λειψάνων. Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην σκαφικὴν ἐργασίαν συμμετέσχον ὁ κ. Ἰωάννης Τραυλός, εἰς ὃν ὀφείλονται καὶ τὰ δημοσιευόμενα σχέδια, ὁ κ. Ἰωάννης Θρεψιάδης, ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων, ὁ κ. Γεώργιος Μπακαλάκης, καὶ ὁ Dr. Ralph Harlow τοῦ Vassar College. Ὁ φύλαξ τοῦ Μουσείου Ἐλευσῖνος κ. Στρατῆς Κεχαγιᾶς καὶ πάλιν παρέσχε τὰς πολυτίμους τεχνικάς αὐτοῦ ὑπηρεσίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἐπερατοῦτο ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ κτίσματος. Τὸ πρὸς δυσμὰς ἄκρον αὐτῆς κεῖται ὑπὸ τὸ ἄσκαπτον μέρος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ὅλον μῆκος αὐτῆς εἶναι ἄδηλον. Τὸ ἀποκαλυφθὲν τμῆμα τῆς πλευρᾶς ἔχει μῆκος 4.50 μ.

Ἐπὶ τῆς πλευρᾶς ταύτης τοῦ κτίσματος ἀνευρέθησαν προσκεκολλημένοι δύο τάφοι (εἰκ. 1 - 2).

Εἰκὼν 2.
Ἀρχαῖα κτίσματα εὑρεθέντα εἰς τὸ κτῆμα Κοριζῆ.
α΄. Τομή. β΄. Κάτοψις.

Ὁ εἷς τούτων, τάφος ἀριθ. 1, ἔχει σχῆμα τετράπλευρον καὶ καλύπτεται ὑπὸ δύο ὀρθογωνικῶν πλακῶν ἐξ ὀπτοῦ πηλοῦ, μήκους 0.74 μ. πλάτους 0.72 μ. καὶ πάχους 0.075 μ., καὶ ὑπὸ ἑνὸς καλυπτῆρος πηλίνου, μήκους 0.54 μ. (εἰκ. 3). Ἡ βορεία τοῦ τάφου πλευρὰ κλείεται ὑπὸ τοῦ ποδίου, αἱ μικραὶ δ' αὐτοῦ πλευραί, ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτική, μέχρι μήκους 1.30 μ., εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ τετραπλεύρων ὀπτῶν πλίνθων, μέσου μήκους 0.35 μ. καὶ μέσου πλάτους 0.25 μ. τεθειμένων εἰς παχὺ στρῶμα κονιάματος περιέχοντος ἄσβεστον. Πέραν τοῦ σημείου ἐκείνου συνεχίζονται ἀνωμάλως διὰ τμημάτων μεγάλων ὀπτῶν καλυπτήρων, ἅτινα ἦσαν τεθειμένα σχεδὸν κατακορύφως, συνέκλινον πρὸς τὰ ἔσω καὶ οὕτως ἔκλειον τὸν τάφον κατὰ τὴν νοτίαν αὐτοῦ πλευράν. Ὁ τάφος εὑρέθη πλήρης χώματος. Εἰς βάθος 0.40 μ. ἀπὸ τοῦ καλύμματος ἀνευρέθη σκελετὸς κείμενος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ πλευρᾶς, μὲ τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς δυσμὰς καὶ μὲ τοὺς πόδας συνεσταλμένους. Ἡ κεφαλὴ ἀπεῖχε κατὰ 0.35 μ. τῆς βορείας τοῦ τάφου πλευρᾶς. Ὑπὸ τὸν σκελετὸν τοῦτον καὶ εἰς βάθος 0.60 μ. ἀπὸ τοῦ πώματος καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ τοῦ τάφου, ἀποτελουμένου ἐκ πεπατημένης γῆς καὶ χαλίκων, ἀνευρέθη καὶ δεύτερος σκελετὸς κείμενος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ πλευρᾶς, μὲ τοὺς πόδας συνεσταλμένους καὶ τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀπέχουσαν μόλις 0.05 μ. ἀπὸ τῆς βορείας τοῦ τάφου πλευρᾶς. Μεταξὺ τῶν δύο σκελετῶν ὑπῆρχε στρῶμα γῆς 0.15 μ. τοὐλάχιστον. Ἡ διπλῆ αὕτη ταφή, ἥτις ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς θέσεως τῶν σκελετῶν δὲν ἦτο σύγχρονος, ἐπεξηγεῖ τὴν παρατηρηθεῖσαν ἀνωμαλίαν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ τάφου. Φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ὁ τάφος ἦτο ἐκτισμένος δι' ὀπτῶν πλίνθων καὶ ἐκαλύπτετο διὰ καλυπτήρων κεράμων. Μετὰ χρόνον, ὅτε ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ταφὴν δευτέρου νεκροῦ, ἐπεμηκύνθη, ἡ ἐξ ὀπτῶν πλίνθων νοτία αὐτοῦ πλευρὰ κατεστράφη καὶ τὸ σχηματισθὲν ἄνοιγμα ἐκλείσθη προχείρως διὰ τῶν δύο καλυπτήρων τοῦ πώματος. Ἀντ' αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ δύο τετραγωνικαὶ πλάκες, αἱ ἀνευρεθεῖσαι κατὰ τὴν ἀνασκαφήν.

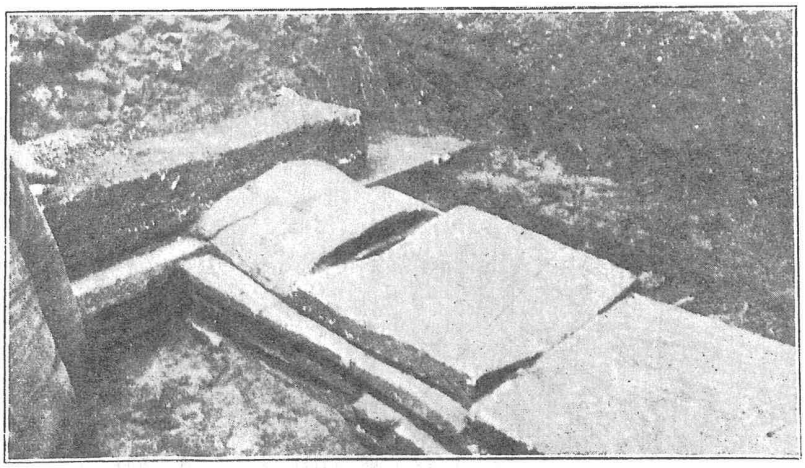
Ἐντὸς τοῦ τάφου οὐδὲν κτέρισμα ἀνευρέθη, μόνον δὲ δύο νομίσματα μεταξὺ τῶν ὀστῶν τῶν κάτω ἄκρων τοῦ δευτέρου σκελετοῦ. Τὰ νομίσματα ταῦτα, καθαρισθέντα εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Νομισματικὸν Μουσεῖον τῇ εὐγενεῖ φροντιδι τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Κ. Κωνσταντοπούλου, ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς συναδέλφου Κας Εἰρήνης Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου, ἥτις εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νά μοι γνωρίσῃ τὰ κάτωθι σχετικά:[1].

«Νόμισμα ἀριθ. 1. ΧΑ 21. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς μὲ Κορινθιακὸν κράνος δεξιά. Ὀπ. Ἀγωνιστικὴ Τράπεζα ἐπὶ τῆς ὁποίας γλαῦξ καὶ κεφαλὴ Ἀθηνᾶς.

[1] Θερμὰς εὐχαριστίας ὀφείλω εἰς τὸν Διευθυντὴν κ. Κωνσταντόπουλον καὶ εἰς τὴν συνάδελφον Καν Χριστοδουλοπούλου διὰ τὴν συμβολὴν ταύτην.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

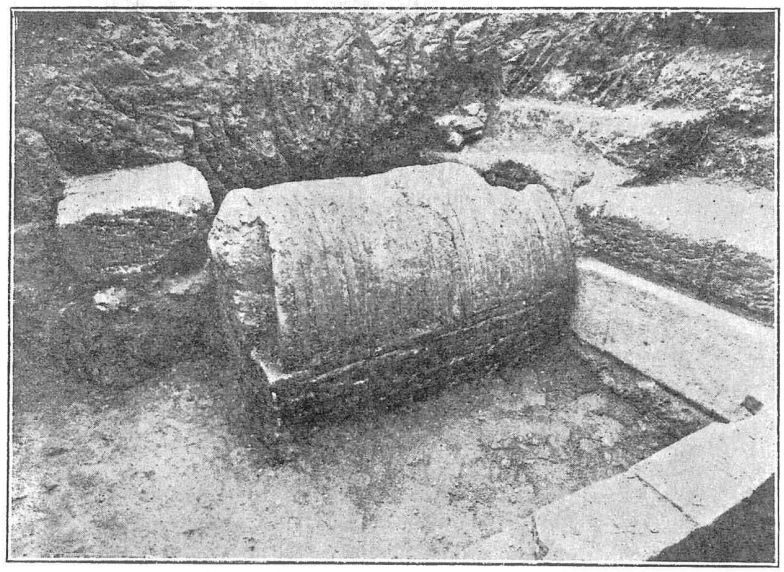
Νόμισμα ἀριθ. 2. ΧΑ 21. Κεφαλὴ ὁμοίας Ἀθηνᾶς. Ὀπ. Παράστασις ἀσαφὴς (Ἀθηνᾶ;).

Εἰκὼν 3. Τάφος 1.

Καὶ τὰ δύο ταῦτα νομίσματα εἶναι Ἀθηναϊκὰ καὶ ἀνάγονται εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους»[1], ὑποδεικνύουσι δὲ τὴν ἡλικίαν τῆς δευτέρας ταφῆς.

Περὶ τὸ ἓν μέτρον πρὸς δυσμὰς τοῦ πρώτου τάφου ἀνευρέθη ὁ δεύτερος, ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ κυρίως τάφου καὶ τοῦ θολωτοῦ καλύμματος (εἰκ. 1 - 2). Ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ ποδίου ἀποτελεῖ τὴν βορείαν πλευρὰν καὶ τοῦ τάφου τούτου

Εἰκὼν 4. Τάφος 2ος θολωτός.

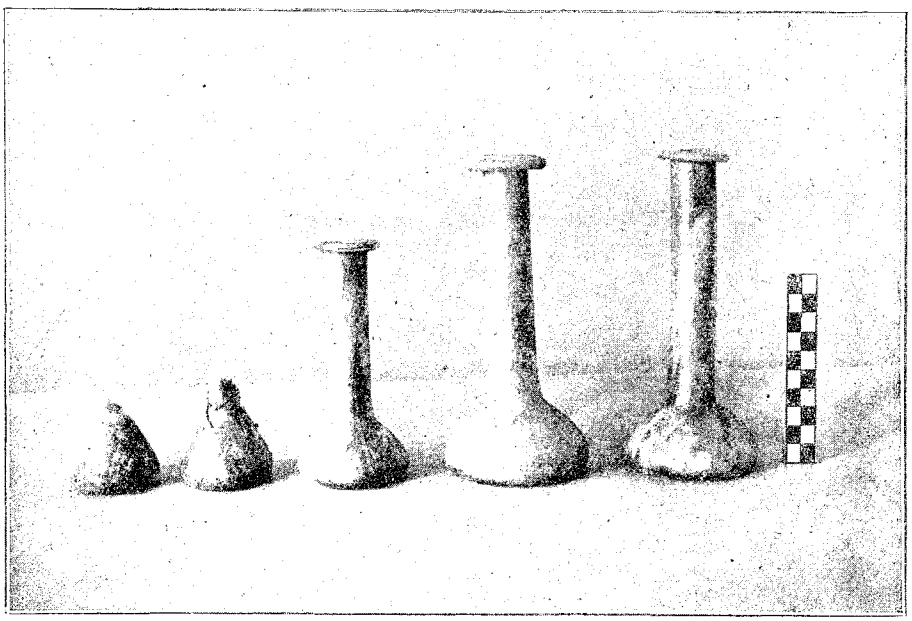
Αἱ ἄλλαι πλευραὶ εἶναι ἐκτισμέναι διὰ τετραπλεύρων ὀπτῶν πλίνθων, μέσου μήκους 0.38 μ. καὶ μέσου πλάτους 0.28 μ., ἔχουσι δὲ ὕψος 0.50 μ. ἡ ἀνωτάτη σειρὰ τῶν πλίνθων ἀπετέλει τὴν εὐθυντηρίαν τοῦ θολωτοῦ καλύμματος. Τοῦτο ἔχει

[1] Svoronos, Les Monnaies d'Athènes, πίν. 91.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

κυλινδρικὸν σχῆμα καὶ εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ δακτυλίων ἱδρυμένων καθέτως ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας καὶ συνεχομένων διὰ παχέος στρώματος κονιάματος περιέχοντος ἄφθονον ἄσβεστον (εἰκ. 4). Οἱ δακτύλιοι ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν καμπύλων ὀπτῶν πλίνθων, αἵτινες ἔχουσι μέσον μῆκος ἐξωτερικὸν 0.45 μ., ἐσωτερικὸν 0.30 μ., πλάτος 0.19 μ., καὶ πάχος 0.04 μ. Τὸ πάχος τοῦ κονιάματος ποικίλλει μεταξὺ 0.02 - 0.03 μ. Τὸ πρὸς νότον ἄνοιγμα τοῦ θολωτοῦ καλύμματος ἦτο κεκλεισμένον διὰ λίθων ἐσφηνωμένων εἰς κονίαμα. Τὸ μέγιστον ὕψος τοῦ ἀνοίγματος τούτου, ἀνέρχεται εἰς 0.30 μ., ἦτο δὲ ἴσον πρὸς τὸ μέγιστον ὕψος τῆς θόλου. Τὸ ἐσωτερικὸν μῆκος τοῦ τάφου ἰσοῦται πρὸς 1.25 μ., τὸ δὲ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ πλάτος πρὸς 0.60 μ.

Ὁ τάφος εὑρέθη πλήρης χώματος καὶ ἄμμου, εἰς βάθος δὲ 0.40 μ. ἀπὸ τῆς εὐθυντηρίας τοῦ θολωτοῦ καλύμματος ἀνευρέθη σκελετὸς παιδὸς κείμενος ἐπὶ τῆς ῥάχεως αὐτοῦ, μὲ τὰ σκέλη ἐλαφρῶς συνεσταλμένα καὶ μὲ τὰς χεῖρας κατὰ μῆκος τοῦ σώματος. Περὶ τὸν σκελετὸν ἀνεύρομεν 15 ὑάλινα ληκύθια διαφόρων διαστάσεων καὶ σχημάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων εἶχον τελείως καταστραφῆ ὑπὸ τῆς ὑγρασίας. Οὐδὲν τῶν ληκυθίων τούτων ἠρείδετο ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν πλευρῶν τοῦ τάφου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεῖχον τοὐλάχιστον 0.03 μ. Κατὰ μῆκος δὲ τῶν πλευρῶν καὶ κατὰ συμμετρικὰς ἀποστάσεις ἀνεύρομεν χαλκοῦς ῥαβδωτοὺς ἥλους. Ἡ θέσις τῶν κτερισμάτων καὶ ἡ τῶν ἥλων ἀποδεικνύει ὅτι ὁ νεκρὸς εἶχεν ἐναποτεθῆ εἰς τὸν τάφον ἐγκεκλεισμένος ἐντὸς ξυλίνου κιβωτίου. Τὸ κιβώτιον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο κατεσκευασμένον ἐκ ξύλου, ἔχοντος πάχος τὸ πολὺ 0.03 μ., εἶχε μῆκος καὶ πλάτος ὀλίγον μικρότερον τῶν ἐσωτερικῶν διαστάσεων τοῦ τάφου, εἶχε δ' ἐναποτε-

Εἰκ. 5. Χαρακτηριστικὰ ὑάλινα ληκύθια ἐκ τοῦ 2ου τάφου.

θῆ ἐντὸς τούτου προτοῦ κατασκευασθῆ τὸ θολωτὸν κάλυμμα, διότι τὸ μικρὸν ἄνοιγμα τοῦ τελευταίου δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων εἰσαγωγήν του. Σημειωτέον ὅτι τὸ δάπεδον του τάφου ἐκαλύπτετο διὰ τριῶν πλακωτῶν λίθων.

Ἡ πέμπτη εἰκὼν παριστᾷ τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ καλλίτερον διατηρούμενα τῶν ἐν τῷ τάφῳ ἀνευρεθέντων ὑαλίνων ἀγγείων. Ἡ ὕαλος, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι κατεσκευασμένα, φθαρεῖσα ὑπὸ τῆς μεγάλης ὑγρασίας εἰς ἣν ἦτο ἐκτεθειμένη προσέλαβεν, ὡς συνήθως, ἰριδίζουσαν χροιάν. Πάντα τὰ ἀνευρεθέντα ληκύθια εἶναι ἄωτα, ἔχουσιν ὕψηλὸν κυλινδρικὸν λαιμόν, πλατεῖαν στεφάνην καὶ πεπλατυσμένον ἢ κωνικὸν σῶμα. Αἱ διαστάσεις τῶν τριῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ληκυθίων τῆς πέμπτης εἰκόνος ἔχουσιν ὡς ἑξῆς. Ἀρ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

1. Ὕψος μέγιστον 0.17 μ. Διάμετρος βάσεως 0.07 μ. Διάμετρος στεφάνης περὶ τὸ χεῖλος 0.03 μ. Ἀρ. 2. Ὕψος μεγιστον 0.18 μ. Διάμετρος βάσεως 0.08 μ. Διάμετρος στεφάνης περὶ τὸ χεῖλος 0.04 μ. Ἀρ. 3. Ὕψος μέγιστον 0.13 μ. Διάμετρος βάσεως 0.06 μ. Διάμετρος στεφάνης περὶ τὸ χεῖλος 0 03 μ.

Μετὰ τῶν ληκυθίων ἀνευρέθη καὶ ἓν νόμισμα, τὸ ὁποῖον περιγράφει ὡς ἑξῆς ἡ συνάδελφος κ. Χριστοδουλοπούλου: «ΧΑ 19. Κεφαλὴ Ἀθηνᾶς δεξ. Ὀπ. Γλαῦξ ἐν στεφάνῳ. Ἀθῆναι 229 - 30 π. Χ.» [1].

Τὸ νόμισμα τοῦτο εἶναι σημαντικὸν εὕρημα διότι παρέχει τὸ κατώτατον χρονικὸν ὅριον, 30 π. Χ., διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τάφου, ὁ ὁποῖος οὕτω δύναται νὰ τεθῇ τοὐλάχιστον εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς πρώτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἄγουσι καὶ τὰ ὑάλινα

Εἰκ. 6. Θολωτὴ ὑπόνομος παλαιῶν ἀνακτόρων.

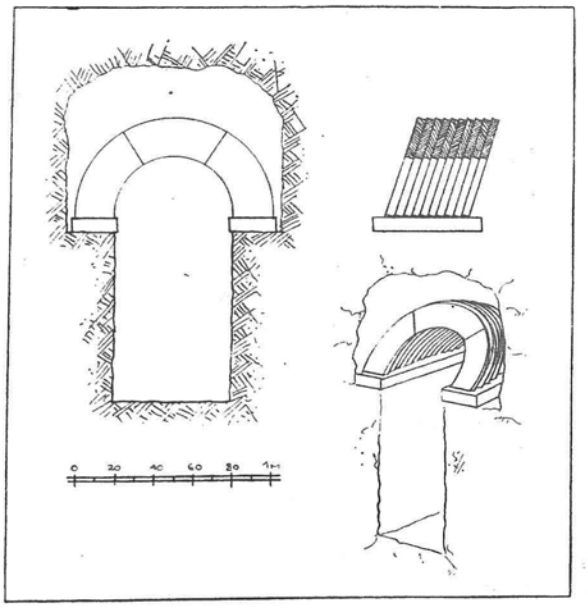
ληκύθια, διότι, ὡς γνωστόν, μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος κατέστη συνήθης ἡ δι' ἐμφυσήσεως κατασκευὴ ὑαλίνων σκευῶν [1]. Τοιαῦτα κατεσκευασμένα τῇ βοηθείᾳ

[1] Αὐτ. πίν. 79.

[1] Διὰ τὴν ὕαλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅρα Dillon E., Glass, New York, 1907. Kisa A., Das Glas im Altertume. Leipzig, 1908. Ἐπίσης τὴν πολυσπούδαστον μελέτην τῆς Δίδος M. L. Trowbridge, Philological Studies in ancient Glass, University of Illinois Studies. 1928, ὅπου παρέχονται αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων Ἑλ-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

μητρῶν ἦσαν ἐν χρήσει εἰς πολὺ ἀρχαιοτέραν ἐποχήν. Ὡς γνωστόν, πρῶτον παρ' Ἀριστοφάνει ἀνευρίσκομεν τὴν λέξιν «ὕαλος» μὲ τὴν σημερινὴν αὐτῆς σημασίαν [1]. Ὁ δὲ Παυσανίας, 2, 27, 23, περιγράφων τὴν Μέθην τοῦ Παυσίου πίνουσαν ἐξ ὑαλίνης φιάλης, προσθέτει «ἴδοις δὲ κἂν ἐν τῇ γραφῇ φιάλην τε ὑάλου καὶ δι' αὐτῆς γυναικὸς πρόσωπον». Εἰς Αἴγυπτον ἀγγεῖα ἐξ ὑάλου ἦσαν συνήθη ἀπὸ τῆς 18ης - 19ης δυναστείας (ἀπὸ τοῦ 1500 π. Χ.) οὐδὲν ὅμως τῶν μέχρι τῆς Πτολεμαϊκῆς περιόδου ἀγγείων ἦτο κατεσκευασμένον δι' ἐμφυσήσεως [2]. Κατὰ τοὺς

Εἰκ. 7. Θολωτὴ ὑπόνομος παλαιῶν ἀνακτόρων.

Ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο περίφημον βιομηχανικὸν κέντρον ὑελουργίας, ἴσως δ' εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἢ καὶ εἰς τὴν Σιδῶνα ἐγένετο ἡ ἀνακάλυψις τῆς δι' ἐμφυσήσεως κατασκευῆς κατὰ τὴν δευτέραν π. Χ. ἑκατονταετηρίδα [1]. Ἡ νέα αὕτη τεχνοτροπία διεδόθη ἀμέσως καὶ ἦτο συνηθεστάτη κατὰ τὸν πρῶτον π. Χ. αἰῶνα.

Τὸ διὰ δακτυλίων κατεσκευασμένον θολωτὸν κάλυμμα τοῦ τάφου εἶναι μοναδικόν, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἰς Ἑλλάδα. Τὸ σχῆμα καὶ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ὑπενθυμίζει τὴν θολωτὴν ὑπόνομον, τὴν ἀνευρεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουνιώτου κατὰ τὴν σκαφὴν τοῦ 1930 πρὸ τῶν πανδοχείων τῆς ἀνατολικῆς ἐξωτερικῆς αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσῖνος [2]. Ἐὰν δ' αἱ διαστάσεις τῶν πλίνθων ἦσαν αἱ αὐταὶ θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ τάφος ἐκαλύφθη διὰ πλίνθων κατασκευασθεισῶν διὰ τὴν ὑπόνομον ἐκείνην.

Δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ πλήρης ἀνασκαφὴ τοῦ κτίσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠρείδοντο οἱ δύο τάφοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ καθορισμὸς τῶν διαστάσεων καὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ παραμένει ἀδύνατος. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς ὑψηλὴ βάσις ἀναθήματός τινος, ἢ καὶ μικροῦ ἱεροῦ, καὶ ὅτι ἦτο ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ἡ ὁποία διήρχετο πρὸ τῆς βορείας αὐτοῦ ὄψεως. Τὸ μικρὸν τμῆμα, τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη, δύναται ἴσως νὰ βοηθήσῃ εἰς τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς θέσεως τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ κατὰ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο.

Κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ πρὸς τὴν λεωφόρον Κηφισιᾶς ἀναλημματικοῦ τοίχου τῆς πλατείας τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων ἀπεκαλύφθη ὅλως τυχαίως μέρος ἑνὸς ὑποκαύστου καὶ μιᾶς ὑπονόμου, τῆς ὁποίας τμῆμα εἶχεν ἤδη εὑρεθῆ πρὸ ἔτους. Ἡ ὑπόνομος αὕτη εἶναι θολωτή, ἔχει ὕψος 1.15 μ., πλάτος κατὰ τὴν βάσιν τῆς θόλου 0.43 μ., καὶ ἡ κορυφὴ αὐτῆς εὑρίσκεται 1.70 μ., κάτωθεν τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ πεζοδρομίου (εἰκ. 6). Ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, ἐκ τῆς θόλου καὶ ἐκ τῶν πλαγίων τοιχωμάτων. Τὰ τοιχώματα ταῦτα ἄλλοτε μὲν εἶναι λελαξευμένα εἰς τὸν βράχον, ἄλλοτε δ' εἶναι ἐκτισμένα διὰ μικρῶν ἀργῶν λίθων. Ὑψοῦνται περὶ τὰ 0.80 μ. ἄνωθεν τοῦ δαπέδου, ἡ δ' ἄνω ἐπιφάνεια αὐτῶν καλύπτεται πάντοτε ὑπὸ ἑνὸς δόμου ὀπτῶν πλίνθων σχηματίζοντος εὐθυντηρίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἑδράζονται αἱ πλίνθοι τῆς θόλου [3] (εἰκ. 7). Αὕτη ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν - ἡμικυκλικόν, εἶναι δὲ κατεσκευασμένη ἐξ ὀπτῶν πλίνθων, ἐξ ὧν δύο ἀποτελοῦσι τὰ πλευρά, συγκλίνουσαι δ' ἀφίνου-

---

λήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ληκύθια ἐξ ὑάλου ἀνήκοντα εἰς τὴν πρώτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. T. L. Shear εἰς τάφους ἐν Κορίνθῳ, A.J.A.. XXXIV, 1930, σελ. 428.

[1] Νεφέλαι στίχ. 769.

[2] Πρβλ. Flinders Petrie, Glass blowing, in ancient Egypt, 1914. 33. Eisen, The Origin of Glass blowing. ἐν A.J.A., XX, 1916, p. 134. Οἱ εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ Beni Hassan φερόμενοι ὡς ἐργάται ὑαλίνων σκευῶν (Wilkinson, A popular account of the Ancient Epyptians, σελ. 58 - 72) ἀποδεικνύονται ὑπὸ τοῦ Flinders Petrie (ἔ. ἄ.) ἐργάται ἀνάπτοντες πυρὰν ξυλανθράκων.

[1] Πρβλ. Bissing, ἐν Rev. Arch. 1908, σελ. 217. Ὁ Πλίνιος ἐν Hist. Nat. βιβλ. 36, κ. 65, ἀναφέρει τὴν παράδοσιν τῆς πρώτης κατασκευῆς ὑάλων ἐν Φοινίκῃ τῆς Συρίας.

[2] Art and Archaeology, XXXII, 1931, σελ. 12.

[3] Τὰ σχέδια ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Σοφιανοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

σιν ἄνοιγμα πρὸς τὰ ἄνω πληρούμενον ὑπὸ τρίτης. Αἱ πλίνθοι, τῶν αὐτῶν περίπου διαστάσεων ἔχουσι μέγιστον μῆκος κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν πλευρὰν 0.50 μ., ἐλάχιστον μῆκος κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν 0.30 μ., πλάτος 0.20 μ., καὶ μέσον πάχος 0.03 μ. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν φέρουσι τρεῖς ὀφιοειδεῖς αὐλακώσεις, χρησιμευούσας διὰ τὴν στερεωτέραν σύνδεσιν τῶν δακτυλίων. Οἱ δακτύλιοι οὗτοι δὲν εἶναι κάθετοι ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας αὐτῶν, ἀλλὰ κλίνουσι πρὸς τὰ ἔσω (εἰκ. 7) σχηματίζοντες ἀνώμαλον ὀδοντωτὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν πλαγίαν ὄψιν. Τὸ κονίαμα, τὸ χρησιμοποιηθὲν ὡς συνδετικόν, περιέχει ἄσβεστον καὶ ἔχει μέσον πάχος μόλις 0.01 μ. Τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον διὰ μικρῶν ἀκατεργάστων λίθων. Ἡ ὑπόνομος φαίνεται ὅτι βαίνει σχεδὸν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, μέρος δ' αὐτῆς ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας τῶν ἀνακτόρων, ἕτερον δὲ κάτωθεν τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τοῦ Ἐθνικοῦ κήπου.

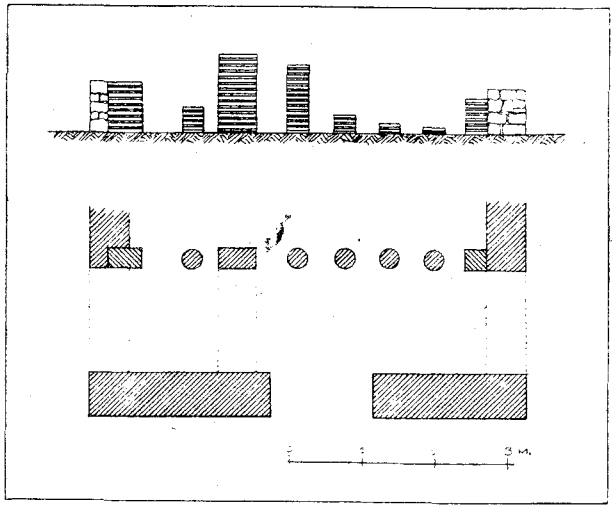
Εἰκ. 8. Λείψανα ὑποκαύστου πλατείας παλαιῶν ἀνακτόρων.

Κατὰ διαστήματα, μὴ ἐξακριβωθέντα, ἔχει φρεάτια, διὰ τῶν ὁποίων ἦτο δυνατὸν νὰ καθαρίζηται καὶ ἀερίζηται.

Περὶ τὰ 4 μέτρα πρὸς δυσμὰς τοῦ τμήματος τῆς ὑπονόμου, ἀνευρέθησαν λείψανα ἑνὸς ὑποκαύστου (εἰκ. 8 - 9). Δυστυχῶς οἱ πλάγιοι τοῖχοι τοῦ κτίσματος κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν κατὰ τὴν σκαφὴν τῆς τάφρου πρὸς θεμελίωσιν τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου, ἡ συνέχεια ὅμως αὐτῶν κατὰ τὰ πλευρὰ τῆς τάφρου ἦτο κατα-

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

φανής, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὸ ἐσωτερικὸν πλάτος τοῦ κτίσματος ὁρίζεται μετ' ἀκριβείας εἰς 4.80 μ. Ἡ βορεία πλευρὰ τοῦ κτίσματος διεσώθη, εἰς τὸ κέντρον δ' αὐτῆς ἀνευρέθη τὸ ἄνοιγμα θύρας, ἀνερχόμενον εἰς 1.40 μ. Μεταξὺ τοῦ ἀνοίγματος τούτου καὶ τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν στηλῶν τοῦ ὑποκαύστου καταλύπεται χῶρος 1.40 μ. πλάτους, ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν

Εἰκ. 9. Λείψανα ὑποκαύστου - Κάτοψις.

πιθανότητα ἀπετέλει διάδρομον πρὸ τοῦ θερμαινομένου δωματίου. Τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου τούτου δὲν διεσώθη, φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπεβαστάζετο ὑπὸ στηλῶν κατεσκευασμένων ἐκ τῶν συνήθων κυκλικῶν ὀπτῶν πλίνθων. Πέντε τοιαῦται στῆλαι ἀνευρέθησαν ἱδρυμέναι εἰς κανονικὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις καὶ κατὰ τὸ πλάτος τοῦ ὑποκαύστου (εἰκ. 8 - 9). Ἡ καλλίτερον διατηρηθεῖσα στήλη ὑψοῦται 0.90 ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ ἀποτελεῖται ἐκ 13 πλίνθων. Αἱ πλίνθοι ἔχουσι διάμετρον 0.28 - 0.30 μ. καὶ πάχος 0.03 μ. Μεταξὺ τῆς 4ης καὶ τῆς 5ης στήλης ἀνευρέθη τετράπλευρος παραστὰς 0.60 X 0.35 μ., διατηρουμένη εἰς ὕψος 0.78 μ. καὶ κατεσκευασμένη ἐκ τετραπλεύρων πλίνθων. Ὁ σκοπὸς τῆς παραστάδος ταύτης δὲν εἶναι σαφής. Ἴσως ἀντικατέστησε καταστραφεῖσαν ἐκ κυκλικῶν πλίνθων στήλην. Τὸ δάπεδον τοῦ ὑπογείου τοῦ διαδρόμου καὶ τοῦ ὑποκαύστου κλίνει πρὸς νότον, εἶναι κεκαλυμμένον διὰ κονιάματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποτεθῆ πλάκες ἐξ ὠπτημένου πηλοῦ, πάχους 0.045 - 0.05 μ. Οὐδεμία τούτων διεσώθη πλήρης καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ πλάτος καὶ μῆκος αὐτῶν παραμένει ἀκαθόριστον. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχον τὸ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου ὁριζόμενον τετράγωνον σχῆμα [1]. Δυστυχῶς ἡ ἐκσκαφὴ τοῦ χώρου καὶ ὁ καθαρισμὸς ὁλοκλήρου τοῦ κτιρίου ἦτο ἀδύνατος, φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ὑπόκαυστον τοῦτο εἶχε τὸ σύνηθες σχῆμα τοιούτων κτισμάτων καὶ ἀπετέλει τμῆμα θερμῶν.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν κτισμάτων τούτων οὐδὲν ἀνευρέθη δυνάμενον νὰ βοηθήσῃ εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τοῦ χρόνου τῆς κατασκευῆς των. Οὐδὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἀνάγονται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Ἡ ὑπόνομος ὁμοιάζει πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Κουρουνιώτου ἀνακαλυφθεῖσαν εἰς Ἐλευσῖνα, τῆς ὁποίας διαφέρει κατὰ τὴν κεκλιμένην θέσιν τῶν δακτυλίων τῆς θόλου. Κατὰ τοῦτο ἡ Ἀθηναϊκὴ ὑπόνομος ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Sargon II ἐν Khorsabad τῆς Ἀσσυρίας [2]. Ἴσως ἡ τεχνοτροπία αὕτη ἦτο ἀρχαιοτέρα, οὐδὲν ὅμως θετικὸν δεδομένον ἔχομεν διὰ νὰ ἀποδείξωμεν τοιαύτην τινὰ ὑπόθεσιν. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ θολωτὴ ὑπόνομος τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἐνδιαφέρουσα καθότι ἀποτελεῖ τὸ τρίτον γνωστὸν ἐν Ἑλλάδι παράδειγμα στεγάσεως διὰ δακτυλιωτοῦ θόλου [3]. Οὐδὲ τοῦ ὑποκαύστου τοὺς χρόνους δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν. Ὡς γνωστὸν ὁ C. Sergius Orata, γνωστὸς ἐπικούρειος καὶ φίλος τοῦ Κικέρωνος, φέρεται ὡς ἀνακαλύψας τὸ ὑπόκαυστον [4], κατ' ἀκολουθίαν τὰ λείψανα τοῦ ὑποκαύστου ἡμῶν δὲν δύνανται νὰ τεθῶσι πρὸ τοῦ μέσου τῆς πρώτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα εἶναι πολὺ μεταγενέστερα καὶ τῶν χρόνων ἐκείνων.

University of Illinois

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΜΥΛΩΝΑΣ

---

[1] De Architectura, βιβλ. 5ον, κεφ. 10, 2.

[2] Place, V.: Ninivé et l'Assyrie, Paris, 1867, τόμ. 3, πίν. 38 - 39 Perrot - Chipiez: Histoire de l'Art, τόμ. 2, σελ. 238 εἰκ. 9_2.

[3] Ἡ ὑπόνομος καὶ ὁ τάφος τῆς Ἐλευσῖνος καὶ ἡ ὑπόνομος τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων εἶναι τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι μνημεῖα τὰ καλυπτόμενα διὰ τοιαύτης θόλου.

[4] Πλίνιος, Hist. Nat. βιβλ. Α', κεφ. 79.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΙΑ΄ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

ΠΑΡΟΣ

Εἰς διάφορα μέρη τυχαίως εὑρεθεῖσαι ἀπετέθησαν εἰς τὴν αὐτόθι Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν αἱ κάτωθι ἐπιγραφαί:

1) Τμῆμα στρογγύλου βάθρου, οὗ τὸ κατώτερον μέρος σχηματίζει σπεῖραν· μῆκος τῆς χορδῆς τῆς περιφερείας τοῦ σῳζομένου τμήματος 0,25 μ., ὕψος τοῦ τεμαχίου 0,15 καὶ πάχος 0,10. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας τούτου ἐπιφανείας σῴζεται μέρος τοῦ διὰ τὴν ἔνθεσιν τῆς πλίνθου τοῦ μαρμαρίνου ἀναθήματος τόρμου. Εἰς τὸ ἄνω τῆς σπείρας τμῆμα μεταξὺ δύο ἐγχαράκτων παραλλήλων γραμμῶν ἡ ἐπιγραφή:

Ν Ι Φ Ω Λ Ε Ο Σ Α Ν

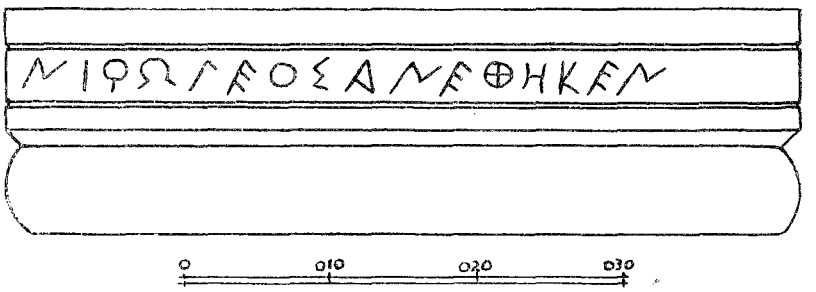
Γράμματα ἐπιμελῶς κεχαραγμένα τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος, ὕψος τούτων 0,023 - 0,035, διαγραμμάτιος ἀπόστασις 0,015 - 0,02.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν ἀλφάβητον τῆς Πάρου μετὰ τῆς ἀποικίας της Θάσου, τῆς Σίφνου καὶ τῆς Δήλου ἔχομεν: Ο ἢ ⊙=ω καὶ Ω=ο ἢ ου. Larfeld, HGE, I σελ. 397 πρβλ. I.G. XII, 5, 105 - 446 passim καὶ αὐτ. ἀριθ. 483 (Σίφνου) κ.ἄ.

Τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς παρέχει ἡ ἐν I.G. XII, 5, 260 ἥτις εἶναι ἐντετοιχισμένη ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου τῆς ἁψῖδος ἐκκλησιδίου κειμένου ἐντὸς κτήματος ἀνήκοντος νῦν εἰς τὸν κ. Ἰ. Νικηφόρον ἐν Παροικιᾷ Πάρου. Οὕτω γίνεται φανερὸν ὅτι ἐσφαλμένως γράφεται ἐν I.G. XII, 5, 260 ὅτι ὁ λίθος ἀποτελεῖ στρογγύλον κυμάτιον, μὴ δυνηθέντος προφανῶς ἐκεῖ τοῦ ἐκδότου λόγῳ τῆς ἐντοιχίσεως τῆς ἐπιγραφῆς νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβῶς· ἐπίσης δὲ καὶ τὰ γράμματα ἐν τῷ ἐκεῖ δημοσιευομένῳ σχεδιάσματι παρεστάθησαν ἀντιστρόφως θεωρηθέντος, ὅτι ἡ σπεῖρα ἀπετέλει τὸ ἀνώτερον τμῆμα. Οὕτω ἡ ἐπιγραφὴ εἶχεν ὡς ἀναγινώσκεται ἐπὶ τῆς δημοσιευομένης ἀναπαραστάσεως τοῦ βάθρου (εἰκ. 1), ὅπερ εἶχε διάμετρον περίπου 0.55, ὕψος 0.15· ἀποτελεῖ δὲ τὸ τελευταῖον μέρος ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς εἰς δακτυλικὸν στίχον, ὅπως φανερώνουν αἱ δύο σῳζόμεναι λέξεις.

2) Ἐπὶ στήλης λευκοῦ μαρμάρου χρησιμευούσης ὡς ὅρου· ἐφθαρμένη ἡ ἄνω δεξιὰ γωνία ὕψος 0.30, πλάτος 0.19, πάχος 0.06.

ΔΙΟΣ[illegible]	Διος – – –
ΣΤΕΡΟΓ[illegible]	στεροπ – –
ΑΤΡΩΙΟ	ατρώιο

Γράμματα τοῦ δ΄ αἰῶνος ἀρχομένου· ὕψος αὐτῶν 0.02, διάστιχον 0.05, διαγραμμάτιον 0.007 - 0.013.

Ἡ λατρεία τοῦ Διὸς ἐν Πάρῳ εἶναι πολλαχῶς γνωστή· πρβλ. Ζεὺς Ἀφροδίσιος (I.G. XII, 5, 220), Ζ. Βασιλεὺς (αὐτ. 134 καὶ 234), Ζ. Ἔνδενδρος (αὐτ. 1027), Ζ. Καταιβάτης (αὐτ. 233), Ζ. Ὕπατος (αὐτ. 183). Τὸ πατρῷος, ἄνκαι αὐτὸς ὁ Πλάτων (Εὐθύδημος 302) ὡς ἐπίθετον τοῦ Διὸς θεωρεῖ ὡς μὴ ἰωνικόν, ἀλλ᾽ ὅμως πιστοῦται διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διὰ τὴν ἰωνικὴν Πάρον· ὁμοίως ***Ζεὺς Πατρῷος*** καὶ εἰς ἰωνικὴν ἐπιγραφὴν ἐκ Μακεδονίας Syll³, 991. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐπίθετον ὅπερ ἀποδίδεται ἐνταῦθα εἰς τὸν Δία δὲν τολμῶ νὰ συμπληρώσω εἰς τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς. Ὁ β΄ καὶ ὁ γ΄ στίχος πλήρεις σῳζόμενοι ἔχουν ἀνὰ 6 γράμματα ἑκάτερος. Ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λείπουν ἐκ τοῦ α΄ στίχου 2 γράμματα ἢ καὶ τρία ἐφ᾽ ὅσον ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶναι στοιχηδὸν καὶ ὑπάρχει χῶρος δι᾽ ἓν ἀκόμη γράμμα. Κατ᾽ ἀναλογίαν πρὸς τὰ εἰς τὸν Δία ἀποδιδόμενα ἐπίθετα ***ἀστέριος*** (Cook, Zeus I σ. 545 καὶ 740) ***ἀστέροπος*** (αὐτ. σελ. 65) σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸ ἀστὴρ (Cook αὐτ. 751 «Zeus the starry - eyed) καὶ τὰ μεταγενέστερα ***ἀστεροσκόπος*** καὶ ***ἀστρολόγος,*** ἃ ἀναφέρει ὁ Τζέτζης εἰς τὸν Δία (Cook αὐτ. 758 σημ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

1 καὶ 2) θὰ ἠδύνατό τις νὰ σκεφθῇ ***εὐάστερος*** τὸ ὁποῖον ὅμως ὡς ἐπίθετον τοῦ Διὸς δὲν ἀπαντᾷ.

3) Ἐπὶ στήλης μαρμαρίνης ὕψος 0.34, πάλτ. 0.13, πάχ. 0.06.

ΠΑΤΡΟΚΛΗΣ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ

Ἐπιμελῶς κεχαραγμένα γράμματα τοῦ δ΄ αἰῶνος· ὕψος 0.012, διάστ. 0.007, διαγραμ. 0.005 - 0.01.

Ἡ Ἄρτεμις ἐν Πάρῳ λατρεύεται καὶ ὡς δηλιακὴ θεότης μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος· I.G. XII, 5, 211. Ἀλλὰ πρβλ. αὐτόθι 213, 215 καὶ 217. Διὰ τὸ Δήλιον τῆς Πάρου Arch. Anz. 1923/24 σελ. 118 καὶ Délos, XI, σελ. 65.

4) Ἐπὶ ἐπιτυμβίας στήλης λευκοῦ μαρμάρου· ὕψος 0.36, πλάτ. 0.21 καὶ πάχ. 0.05.

ΜΕΛΙΣΣΗΣ

Ἐπιμελῆ γράμματα τοῦ δ΄ αἰῶνος· ὕψος 0.015, διαγραμμάτιος ἀπόστασις 0.005 - 0.01.

5) Ἐπὶ στήλης ἐπιτυμβίας, ἧς σῴζεται τὸ ἀνώτερον ἥμισυ λῆγον ἄνω εἰς πλαστικῶς δεδηλωμένον κυμάτιον· τῆς στήλης ὕψος 0.26, πλάτ. 0.175 - 0.19, πάχ. 0.045.

ΑΜΦΗΡΙΔΕΩ

Τοῦ δ΄ αἰῶνος ἀρχομένου τῶν γραμμάτων· ὕψος 0.15, διαστ. 0.005· παριακὰς ἐπιτυμβίους ἐπιγραφὰς μὲ τὸ ὄνομα ἁλῶς τοῦ θανόντος κατὰ γενικὴν βλ. I.G. XII, 5, 397 - 410.

ΝΑΞΟΣ

Πρὸ ἑνὸς καὶ πλέον ἔτους γενομένης ἐκσκαφῆς διὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ χώρου τῆς ὄπισθεν τοῦ νεωστὶ ἱδρυθέντος Γυμνασίου Νάξου αὐλῆς καθὼς καὶ ὀλίγον βορειότερον ἐκσκαπτομένου τοῦ ἐδάφους διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ Νάξου ἀνευρέθησαν χωρὶς δυστυχῶς νὰ γίνῃ ἐπακριβῶς ἡ διάκρισις γεωμετρικὰ κυκλαδικὰ ἀγγεῖα (4 οἰνοχόαι σχεδὸν ἀκέραιοι εὑρεθεῖσαι εἰς τάφον, ζεῦγος μικρῶν πηλίνων ὑποδημάτων), καὶ πλῆθος ἄλλων ὀστράκων ἀνάλογα πρὸς τὰ ἐκ Ρηνείας. Delos XV, Les vases préhelléniques (ch. Dugas-G. Romaios) σελ. 13 κ.ἑ. pl. XI καὶ XII (ρυθμὸς Αα) πλῆθος ἄλλων ὀστράκων. Χορηγηθείσης πιστώσεως ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ὑπουργείου διὰ τὴν περαιτέρω ἔρευναν τοῦ χώρου ἐπιφυλάσσομαι μετὰ ταύτην διὰ τὴν κανονικὴν δημοσίευσιν.

Πλὴν τούτου ἐκ τῆς ἐκσκαφῆς τῆς αὐλῆς προέρχεται καὶ ἡ κατωτέρω ἐπιγραφή:

Πρόσθιον μέρος παραλληλεπιπέδου βάθρου ἐξ ἐπιχωρίου λευκοῦ μαρμάρου λελειασμένον μόνον κατὰ τὸ πλαίσιον τοῦ πρὸς ἔνθεσιν τῆς πλίνθου μαρμαρίνου ἀναθήματος τόρμου. Ἐπὶ τοῦ πλαισίου τούτου κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφή· ὕψος 0.17, πλάτ. 0.70· μέγιστον σῳζόμενον πάχ. 0.33.

Δ]ήμητ[ρι] κα[ὶ] Κόρηι καὶ Διὶ Εὐ[βο]υλεῖ.

Τὰ γράμματα ***ημητ*** ἐπὶ τεμαχίου ἀποκεκομμένου. Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ εἶναι κεχαραγμένη κατὰ τὴν προσθίαν καὶ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ πλαισίου τοῦ τόρμου γωνιουμένη κατὰ τὸ ο τοῦ Κόρηι. Γράμματα τοῦ δ΄ π. Χ. αἰῶνος ἀρχομένου.

Ἡ λατρεία τῆς Τριάδος ταύτης ἐν Νάξῳ τέως ἔμενεν ἄγνωστος. Ἦτο ὅμως γνωστὴ εἰς γειτονικὰς νήσους π. χ. τὴν Δῆλον (βλ. P. Roussel, Délos col. athén. p. 243, Ch. Picard ἐν BCH, LV, 1931 σελ. 1 κἑ. καὶ I.G. XI, 287 A στίχ. 69), τὴν Πάρον (I.G. XII, 5, 227) κ.ἀ.

Ἐπὶ βάθρου καθ' ὅμοιον τρόπον εἶναι γεγραμμένη καὶ ἄλλη ναξιακὴ ἐπιγραφὴ I.G. XII, 5, 42.

Ν. Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

+ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. Π. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ

Τὴν 20 Νοεμβρίου παρελθόντος ἔτους ἐξέπνευσεν εἰς βαθὺ γῆρας εἰς τῶν μεγάλων δωρητῶν τῶν ἡμετέρων ἀρχαιολ. Μουσείων, ὁ ἀείμνηστος ***Ἀναστάσιος Σταμούλης.*** Γεννηθεὶς ἐν Σηλυβρίᾳ τῆς Θράκης ἐκ πατρὸς Μακεδόνος ὁ Ἀναστ. Σταμούλης ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ ἐν Κων/πόλει, βραδύτερον δ' ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ Λύκειον Βάφα. Ἐπιστρέψας τῷ 1884 εἰς Σηλυβρίαν. ἐπεδόθη εἰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀποκτήσας δὲ πλοῦτον ἱκανόν, διέθετε τοῦτον πάντοτε ὑπὲρ παντὸς κοινωφελοῦς καὶ πατριωτικοῦ σκοποῦ.

Συγχρόνως δ' ὅμως ὁ ἀοίδιμος Σταμούλης ἠσχολεῖτο καὶ εἰς πνευματικὰς ἐργασίας, ἀφιερῶν εἰς τὸν λόγιον Ἑρμῆν πάσας τὰς ὥρας, ἃς ἄφινεν εἰς αὐτὸν ἐλευθέρας ὁ κερδῷος, οὕτω δὲ κατέστη ἐντριβὴς λίαν περὶ τὰρχαῖα νομίσματα καὶ λοιπὰ μνημεῖα, ἐπιγραφικὰ καὶ καλλιτεχνικά, ἐξ ὑπερβάλλοντος δὲ ζήλου ἀπετέλεσεν ἐξ αὐτῶν σὺν τῷ χρόνῳ σπουδαιοτάτας συλλογάς, ἃς πάσας βραδύτερον ἐδώρησεν εἰς τὸ Ἔθνος. Πολλὰ τῶν μνημείων τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἡμεδαποῖς καὶ ξένοις περιοδικοῖς, ὡς π. χ. τὰ ὑπὸ τοῦ ἑταίρου τῆς γαλλ. Σχολῆς κ. Georges Seure ἐν τῷ B.C.H. τῷ 1912 δημοσιευθέντα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Collection Stamoulis» ἀρχαῖα ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφαί, πάντα ταῦτα δυστυχῶς ἐγκαταλειφθέντα ἕνεκα τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἐν Σηλυβρίᾳ. Ὡσαύτως καὶ τὰ ***θρᾳκικὰ νομίσματα,*** ὧν πολλὰ σπανιώτατα, πρὸς δὲ καὶ μολυβδόβουλα, δακτυλιόλιθοι κλπ. μεγίστης ἀξίας δωρηθέντα εἰς τὸ ἡμέτερον νομισματικὸν Μουσεῖον. Ἀλλ' ὁ ἀδάμας τῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ὁμογενοῦς συλλεγέντων ἀρχαίων γλυπτῶν ὑπῆρξεν ἡ νῦν τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον κοσμοῦσα περικαλλεστάτη ***κεφαλὴ ἐκ Περίνθου,*** ἡ ὑπό τινων «***Βερενίκη***» ἐπικληθεῖσα, ἣν πρῶτος ἐκτενῶς ἐδημοσίευσεν ὁ ἑταῖρος τῆς Γαλλ. Σχολῆς κ. P. de la Coste Messelière ἐν τῷ 48ῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ B.C.H. (1924). Ὁ δὲ Κατάλογος τῶν Μολυβδοβούλων ἐξεδόθη τῷ 1930 ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου κ. Κ. Κωνσταντοπούλου, δαπάναις τοῦ υἱοῦ τοῦ δωρητοῦ, τοῦ νῦν ἀντιπροέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Γερουσίας κ. Μιλτιάδου Σταμούλη.

Ἕνεκα πασῶν τούτων τῶν ἐργασιῶν καὶ δωρεῶν ὁ Ἀναστ. Σταμούλης ἐξελέγη καὶ ἐχρημάτισε μέλος πολλῶν ἀρχαιολογ. καὶ ἱστορικῶν ἑταιρειῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1874 καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλλην. Σπουδῶν. ἐπίσης δὲ καὶ τοῦ ἐν Κων/πόλει «Φιλολογικοῦ Συλλόγου». Ἀλλὰ καὶ ἡ Βιβλιοθήκη αὐτοῦ περιεῖχε σπουδαιότατα συγγράμματα, ἰδίως περὶ Θράκης εἰς τὴν κατάρτισιν τῆς ὁποίας κατεγίνετο ἀπὸ τριακονταετίας.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

Ἐν γένει ὁ μεταστὰς ἐκ Θρᾴκης λόγιος καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ ὡς ἰδανικὸν τοῦ βίου αὑτοῦ ἔθετο τὸ «*Ἔρδ' ἐπαγαθόν*», διότι καὶ νέους ἐπιστήμονας καὶ διδασκαλίσσας συνετήρει ἐν Σηλυβρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Μ Ἀσίας καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀνατολ. Θρᾴκης κατέθεσεν ὁλόκληρον τὴν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀποζημίωσιν ἐκ *400,000* δραχ. ὅπως ἐν καιρῷ ἀνεγερθῇ Σχολή τις ἐν Θρᾴκῃ.

Τοιοῦτον ὑπῆρξεν ἐν ὀλίγοις τὸ καθ' ὅλα περιφανὲς τοῦτο τέκνον τῆς θρᾳκικῆς γῆς, οὗ τὸ ὄνομα θὰ μένῃ ἐς ἀεὶ κεχαραγμένον ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς Συλλογαῖς καὶ ἐν τοῖς Μουσείοις ἡμῶν, ἡ δὲ σεμνὴ αὐτοῦ μορφὴ θὰ κοσμῇ τὸ Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ὅπου ἀνηρτήθη ἡ εἰκών του εἰς μνήμην τῆς εὐγενοῦς αὐτοῦ διανοίας!

Ἰανουάριος. 1935.

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ

ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ 14.

1931-32

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,,

1935

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
02/05/2026 15:23:18 EEST - 216.73.217.38